БАРОНЪ КОЛМАРЪ ф. д. ГОЛЦЪ

Генерал-Адютантъ отъ Прусската Армия, Муширъ и Генералъ-Адютантъ
въ Отоманската Империя,
Авторъ на „Въоржжений Народъ“.

I 7145
1601/11

ВОДЕНИЕ ВОЙНА

КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА НЕГОВИТѢ НАЙ-ВАЖНИ ПРИНЦИПИ И ВИДОВЕ.

Съ разрѣшението на автора, прѣвелъ отъ нѣмски,

Ротмистръ Морфовъ

Причисленъ къмъ Генералния Щабъ.

СОФИЯ
Придворна Печатница
1897.

БАРОНЪ КОЛМАРЪ Ф. Д. ГОЛЦЪ

Генералъ-Лейтенантъ отъ Прусската Армия, Муширъ и Генералъ-Адютантъ
въ Отоманската Империя,
авторъ на „Въоръженій Народъ“.

ВОДЕНИЕ ВОЙНА

КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА НѢКОВИТѢ НАЙ-ВАЖНИ ПРИНЦИПИ И ВИДОВЕ.

Съ разрѣшението на автора, прѣвелъ отъ нѣмски,

Ротмистръ Морфовъ

Причисленъ къмъ Генералния Щабъ.

СОФИЯ
Придворна Печатница
1897.

„Войната не принадлежи къмъ областьта на искуствата и наукитѣ, а напротивъ — къмъ областьта на общественния животъ. Има спрѣчкване, което възниква за първостепенни интереси, и разрѣшаването му се достига само съ кръвь, въ това именно се и състои различието на това спрѣчкване отъ другитѣ спрѣчквания. То може да се сравни най-добрѣ съ търговията, отъ колкото съ кое и да е искуство, тъй като и търговията прѣдставлява отъ себѣ си едно спрѣчкване на человѣческитѣ интереси и дѣйствия. Още по-близо до него стои политиката, която отъ своя страна може да се счита като единъ видъ търговия въ по-обширенъ размѣръ. Освѣнъ това политиката е и лоното, въ което се поражда войната; въ политиката се таятъ първитѣ причини за войната, въ видъ на живущи творения при зародиша имъ.“

Клаузевицъ. За Войната. Книга 2, глава 3.

В. А. „Г. С. Раковски“
1601/11

ПОСВЯЩАВАМЪ

ТОЗЪ

МОЙ ПРЪВЪ ЛИТЕРАТУРЕНЪ ТРУДЪ

НА

ДРУГАРИТѢ СИ

ОТЪ

1-й Конний на НЕГОВО ЦАРСКО ВИСОЧЕСТВО полкъ

ВЪ ПАМЯТЬ НА СЪВМѢСТНАТА НИ СЛУЖБА.

Прѣводача.

СЪДЪРЖАНИЕ

Стр.

Прѣдговоръ 1

Въведение 5

I. Ролята на войната въ живота на народитѣ . . . 13

Войната, като продължение на политиката стр. 13; третейскитѣ (арбитралнитѣ) сждилища, като непрактиченъ резултатъ стр. 14; най-доброто срѣдство за запазване на мира се състои въ: доброто устройство на войската стр. 14.

II. Особеното естество на сегашнитѣ войни . . 16

Сегашната война се стрѣми да съкруши или уничтожи съвършенно противника стр. 16; какъ трѣбва да се разбира това стрѣмление на войната стр. 18.

III. Принципитѣ за водение на съврѣмената война 19

Първата цѣлъ е: главната непріятелска армия стр. 19; събиране на всички сили противъ нея стр. 21; съ уничтожението на главната непріятелска армия не всѣкога се постига напълно цѣлта на войната стр. 26; налагането на мира често пъти изисква разрѣшаването и на други нѣкои задачи стр. 28; срѣдства за постигане на тази цѣль стр. 29; характеристични бѣлѣзи за воденето на съврѣмената война стр. 30.

IV. Главнитѣ видове за водение на войната . . . 31

Нападение и отбрана стр. 31; стратегия и тактика стр. 33; тѣхнитѣ взаимни отношения и

тѣхното значение споредъ мнението на Вилизена стр. 35.

V. Настжпателни дѣйствия 40

1. Стратегическо настжпление 40

То проистича отъ политическото настжпление стр. 40; неговитѣ жизнени елементи сж: бързина, подвижность и изненаданность стр. 41; то улеснява съединението на войсковитѣ масси стр. 42; повечето пжти дава побѣда, щомъ получи успѣхъ на единъ само пунктъ стр. 42; причини които намаляватъ силата на стратегическото настжпление стр. 43; до кждѣ може да отиде то стр. 46; то изисква голѣми качества отъ армията стр. 49.

2. Тактическо настжпление 50

Улеснява много повече съгласеното дѣйствие на войскитѣ, отъ колкото стратегическото — и прави цѣлта видима стр. 51; прѣдставлява прѣимущество за това, че позволява да се избере пунктъ за рѣшителния ударъ стр. 53; неговитѣ слаби страни стр. 54; какво изисква то отъ войскитѣ стр. 55.

VI. Отбранителни дѣйствия 57

1. Стратегическа отбрана 57

Разни нейни способи за дѣйствие стр. 57; нейната основа е да изравни началната слабость съ постепенно вкарване въ дѣйствие на своитѣ бойни сили стр 58; благоприятствующи обстоятелства стр. 59 недостатъци стр. 65; нейния най-главенъ недостатъкъ стр. 68.

2. Тактическа отбрана 70

Избѣгва опасностьта да види войскитѣ разстроени въ несполучливъ щурмъ (пристжпъ) стр. 71; прѣимущества отъ дѣйствията на огъня и отъ мѣстностьта стр. 72; слабостьта на фланговетѣ стр. 73; тя изисква по-малко войски стр. 74.

VII. Взаимно употрѣбление на настжпателнитѣ и отбранителнитѣ дѣйствия 74

Споредъ врѣмето: щомъ разрушителното дѣйствие на настжплението прояви своето влияние и наложи да се прѣмине въ отбрана стр. 74; споредъ мѣстностьта: едновременно употрѣбление на тѣзи два вида дѣйствия въ разни пунктове стр. 77.

VIII. Военни дѣйствия (операции) 80

1. Общи понятия 80

Що е военно дѣйствие (операция) стр. 80; нѣколко операции съставляватъ една кампания стр. 81; една война може да се състои отъ нѣколко кампании стр. 81; дѣйствията не трѣбва да се прѣкратяватъ въ течение на една операция стр. 82.

2. Операционна база 84

Какво се разбира подъ операционна база стр. 84; важность, която й сж придавали всѣкога вѣликитѣ пълководци стр. 85; цѣла страна (край) като база стр. 88; подвижна база стр. 88; проста (едностранна) и двойна база стр. 89; промѣняване и изнасяне напрѣдъ на операционната база стр. 90; врѣменно изоставяне на операционната база стр. 92.

3. Операционни линии, комуникационни линии, операционенъ обективъ и отстжпателни линии 95

Разлика мѣжду операционнитѣ и комуникационнитѣ линии стр. 95; разни видове комуникационни линии и тѣхното значение стр. 96; операционни линии стр. 99; необходимость да бждатъ охранени комуникационнитѣ линии стр. 100; мжчнотия която се срѣща при промѣняването имъ стр. 102; що се разбира подъ названието операционенъ обективъ стр. 104: отстжпателни линии стр. 104; съображения при изби-

ранението имъ стр. 105; подвижната база дава голѣма свобода за това избирание стр. 107.
4. Прѣдварително приготовление за войната (стъкмяване, мобилизирание, стратегическо развръщание). 111
Необходимость пръвъ да поставишъ съврѣменнитѣ армии на военна нога стр. 111; разлика мѣжду стъкмяването и мобилизирането стр. 112; стратегическото развръщание и неговото значение стр. 114.
5. Планъ (проектъ) за операциитѣ . . . 114
Цѣль на този планъ (проектъ) стр. 114; ограничението му до пьрвата рѣшителна срѣща съ неприятеля стр. 116; необходими условия за неговото правилно поставяне стр. 117; неговитѣ общи подраздѣления стр. 122.
IX. Стратегически настжпателни операции . . 126
1. Цѣль, условия, срѣдства 126
Цѣлта е: да се дѣйствува така, че тактическото рѣшение да стане при най-благоприятни условия стр. 126; какъ може да се постигне това стр. 126; да се опрѣдѣли ясно главната цѣль за постигание, стр. 127.
2. Избирание пунктъ за съединение . . 128
Невъзможность да се държжтъ постоянно военнитѣ сили съсрѣдоточени стр. 128; необходимость да бжджтъ раздѣленитѣ стр. 128; двата принципа за избора на пунктъ за съединение стр. 129; Наполеоновия — прѣди да се стигне на бойното поле стр. 129; Молткевия на — самото бойно поле стр. 130.
3. Параллелно, концентрично и ексцентрично настжпление. Нощни и флангови маршове 136
Параллелно настжпление за бързо прѣминаване на една страна (край) стр. 136; близостьта на неприятеля изисква концентрично настжпление стр. 137; ексцентричното настжпление е продължение на сраженето стр. 137; флангонитѣ маршове сж неизбѣжни и безопасни стр. 138; страха отъ нощнитѣ маршове така сжщо не може да бъде оправданъ.
4. Особенни видове на стратегическото настжпление 142
Стратегическо фронтално нападение 142
Стратегическо проломяване. 145
„ нападение на крило 150
Стратегически обхватъ 152
„ обходъ 157
Стратегическо нападение въ тилъ и въ флангъ . 163
X. Тактически настжпателни операции 165
1. Цѣль, условия, срѣдства 165
Всички стратегически настжпателни операции добиватъ значение само слѣдъ рѣшителната тактическа срѣща, когато е свързана съ тѣхъ стр 165; цѣлта е нападение на бойното поле стр. 165; условията за успѣха се състоятъ въ тактическото прѣвъзходство стр. 166; сжщественното срѣдство — въ прѣвъзходството на огъня. стр. 168.
2. Распрѣдѣление на войскитѣ. Приготовление на нападението (атаката) . . 168
Отъ доброто подготовление на нападението се поражда успѣха стр. 168; то бива по-лесно въ прѣднамѣреното сражение стр. 169; то е по-мжчно въ случайното сражение стр. 169.
3. Параллелно, концентрично и ексцентрично настжпление 170
Изгонването на неприятеля изъ неговата позиция фронтално посрѣдствомъ дѣйствието на огъня днесь вече е невъзможно стр. 171; концентричното настжпление къмъ неприятеля изъ широка база се налага отъ самото дѣйствие стр.

171; ексцентричнитѣ направления сѫ приложими съвсемъ изключително при тактическото нападение. стр. 172.

4. Особенни видове на тактическото настѫпление 172

Тактическо фронтално нападение и тактическо проломяване 173

Тактически обхватъ 178

„ обходъ 181

Тактическо нападение въ тилъ и въ флангъ . . 182

XI. Стратегически отбранителни операции . . . 183

1. Цѣль, условия, срѣдства 133

Цѣлта е: да се отбѣгва рѣшителенъ бой стр. 183; условия за успѣха: постепенно усилване, така щото по-послѣ да може да се приеме рѣшителенъ бой при благоприятни условия стр. 184; срѣдства: врѣме, мѣстность, прѣпятствия за неприятеля стр. 185.

2. Избирание на крайния рѣшителенъ пунктъ на отбраната 186

Въ вѫтрѣшностьта на страната, когато отбраната е основана на изнурението на неприятеля стр. 187; ако се касае за позиция, тя трѣбва да бѫде избрана тамъ, кѫдѣто да може да се стигне съ непоколебана армия стр. 190; ако се касае до подкрѣпления, то кога трѣбва да се отиде за присъединение къмъ тѣхъ стр. 191.

3. Подготвена за отбрана позиция; отстѫпление по право направление, концентрично и ексцентрич. отстѫпление. 193

Подготвена за отбрана позиция когато крайния рѣшителенъ пунктъ е избранъ въ пьрва линия стр. 193; отстѫплението по право направление означава прѣждеврѣменна погрѣшка стр. 194; концентрично отстѫпление за извършване съединението на силитѣ на благоприятна позиция стр. 195; ексцентрично отстѫпление къмъ флангова позиция стр. 196; двойно ексцентрично отстѫпление стр. 197.

4. Особенни видове на стратегическата отбрана. 199

Система на фланговитѣ позиции 199

Операции по вѫтрѣшнитѣ линии 206

Комбинирани операции 211

XII. Тактически отбранителни операции 212

1. Цѣль, срѣдства 212

Цѣлта е: да се отбие неприятеля на бойното поле или да се спечѣли врѣме стр. 212; срѣдства: дѣйствието на огъня, мѣстностьта, фортификационнитѣ съоржения, изнуряването на противника стр. 213.

2. Употрѣбление на разнитѣ методи на тактическата отбрана 217

Рѣшителенъ бой и бой за спечелване на врѣме стр. 217; бой за изнурявание на противника стр. 217.

3. Располагание войскитѣ на позиция. . 219

Особенно располагание войскитѣ на позиция за всѣки видъ бой стр. 219; располагание за голѣмо съпротивление стр. 219; охранение на фланговетѣ стр. 222; резервитѣ стр. 222; располагание на позиция прѣдъ видъ на бой за спечелване врѣме стр. 224; располагание войскитѣ за изнурявание на противника стр. 225.

4. Особенни видове на тактическата отбрана 225

Отбрана въ засада (défensive d'embusade, Hinterhalts-Defensive) стр. 226; Тактически фланговн позиции стр. 228.

XIII. Военни дѣйствия (операции) при особенни условия 248

Въ планинско мѣстоположение стр. 233; на рѣчни линии стр. 235; при влияние на фортификационни съоржения стр. 236; въ укрѣпени позиции стр. 236; укрѣпени лагери стр. 237; крѣпости стр. 238;

XIV. Влияние на морскитѣ операции върху воденето на войната 248

Съдѣйствие на флотата за стратегическото развръщение на армията стр. 248; при промѣняване на базата 249; първенството по море дава възможность да се избѣгватъ фортификационни съоржения стр. 249; то позволява да се прибѣгва до мѣждународната индустрия за въоржението стр. 250; блокирането на крайбрѣжията съдѣйствува най-много за съкрушаването на Сесесиониститѣ (Южанитѣ) въ Америка стр 251; непосрѣдственно съдѣйствие на флотата въ операцитѣ на сухопѫтната армия стр. 252; излизание на суша (Descente, Landung, высадка) стр. 252.

Заключение 255

Прѣдговоръ.

Настоящата книга, що поднасяме въ прѣводъ на българското войнство, е най-новия литературенъ трудъ на извѣстния вече у насъ германски воененъ писатель баронъ Колмаръ фонъ деръ Голцъ.

Както го показва и самото нейно заглавие, тя излага на кратко: най-важнитѣ тактически и стратегически принципи за водение на съврѣменната война; за това и интереса, който прѣдставлява е отъ първостепенна важность.

За насъ, Българитѣ, тя прѣдставлява още и другъ по-жизненъ интересъ. Този интересъ се състои въ това, че съ прочитанието на книгата, ний се запознаваме по-отблизо съ идеитѣ, които автора, въ качеството си на инструкторъ въ императорската отоманска армия, е развивалъ у нашитѣ съсѣди — сюзерени; тъй като и самото обстоятелство, че книгата е била напечатана едва единъ мѣсецъ слѣдъ завръщанието на почитаемия авторъ въ отечеството си — Пруссия, ни дава основание да вѣрваме, че тя е била писана въ Цариградъ. Напечатването на книгата на нѣмски е станало въ началото на Януарий

мѣсецъ тъзи година, а по свѣденията на Льобеллевия Сборникъ, тя вече е била прѣведена на турски — отъ подполковника Тахиръ-бей още прѣзъ Февруарий мѣсецъ т. г.

Баронъ фонъ деръ Голцъ е занимавалъ до 1-й Декемврий 1895 год. длъжностьта Помощникъ на Началника на Генералния Щабъ и Инспекторъ на Военнитѣ Училища въ Турция, ималъ е чинъ муширъ — фелдмаршалъ — и е прѣподавалъ военното искуство въ Училището на Генералния Щабъ (Еркианъ и Харбие мектеби). Слѣдъ завръщанието си въ Пруссия той е билъ произведенъ въ чинъ Генералъ-Лейтенантъ и назначенъ Началникъ на 5-та пѣхотна Дивизия въ Франкфуртъ на Одеръ, кждѣто се намира и по настоящемъ. Отъ тукъ може да се види каква е била най-новата дѣятелность на автора и да се сжди за авторитета, който тя прѣдставлява.

Отъ самитѣ примѣри, които автора е помѣстилъ въ книгата си, се вижда още, че той е търсилъ да извлече назидание изъ събитията на Турската Империя. А отъ назначението, което той е придалъ на своето съчинение: да служи като памятна книжка на всички военни, се вижда, че то е било стъкмено за учебникъ по изучвание искуството за водение на войната.

Тѣзи прѣимущества, именно, ни накарахж да се заемемъ съ прѣвожданието на книгата. И при всичко, че България нѣма свързана съ никоя държава литературна конвенция, то отъ мѣждународна вѣжливость ний счетохме за прилично да поискаме личното съгласие на автора за прѣвеждането на книгата. Намъ не остава друго, освѣнъ да поблагодаримъ публично на почитаемия авторъ за благосклонната му готовность, която той показа при давание на искането съгласие.

Ний, като поднасяме книгата въ прѣводъ на нашитѣ другари отъ българската армия, смѣемъ да се надѣемъ, че принасяме каква-годѣ полза за прѣуспѣванието и напрѣдъка на армията, на която всички съотечественици глѣдатъ съ упование за бжджщето. Въ начинанието ний сме се водили отъ французката поговорка: «faire du bien et laisser dire».

20-й Декемврий 1896 год., София.

Прѣводача.

Въведение.

Обстоятелствата, при които се развиватъ военнитѣ дѣйствия на война, сж до толкова многобройни, щото едва би било възможно да се намѣрятъ двѣ обстановки, които съвсѣмъ да си приличатъ. Ако се допусне, че това може да се сбждне, то не трѣва да се забравя, че лицата, повикани да дѣйствуватъ въ единия и въ другия случай, нѣма да бждатъ еднакви, а по тъзи причина и събитията, които ще произлезжтъ отъ тѣхнитѣ дѣйствия, нѣма да си приличатъ досущъ, тъй както е у два подобни трижгълници.

Отъ тукъ произлиза, че за водение на войната могжтъ да се даджтъ безспорно точни закони (принципи), нъ прилаганието имъ не всѣкога ще доведе до такъвъ резултатъ, до какъвто би довело употрѣблението на двѣ математически формули. Наистина, ний казваме, че за да бждемъ сигурни въ успѣха, достатъчно ще бжде да прилагаме тѣзи принципи съ подобающъ тактъ, съобразно даденитѣ обстоятелства. Нъ извънрѣдно трудно е да се научи точния законъ за прилаганието имъ.

Ето защо простото знаяние на законитѣ за водение на войната може да бжде отъ съмнителна цѣнность, щомъ се прибавятъ къмъ това и многочисленнитѣ прѣдварителни условия, отъ които зависи успѣха при тѣхното прилагание; простото знаяние на тѣзи закони (принципи) ще може да докара даже до гибелни разочарования. Простото знаяние на тѣзи принципи лесно може да повлече къмъ прѣувеличение на тѣхното значение, което тѣ иматъ за побѣдата, както и къмъ прѣувеличавание самоувѣренностьта въ личнитѣ дарования у всѣкиго. Въ тѣзи армии, именно, въ които началника намира най-малко случай да опита себѣ си на практика, числото на тѣзи що вѣрватъ, че иматъ призвание за главнокомандующъ, е значително, понеже тѣ си въобразяватъ, че това е лесна задача. Това явление учудва, нъ то много добрѣ може да се обясни.

На всѣкждѣ кждѣто неоцѣнимата практика се прибави къмъ теорията, тамъ бързо се намира исправително срѣдство, а несполукитѣ, мжчнотиитѣ и злата сждба създаватъ опитностьта която е липсвала до тогава. Високото мнение, което всѣки е ималъ за себѣ-си, спада на нула, така както барометра — щомъ наближи буря.

Затова въ нѣкои Висши Военно-учебни Завѣдения сж се отказали, отчасти, да създаватъ отъ теорията на голѣмата война прѣдмѣтъ за особенно изучвание; и на всѣкиго се остава грижата да извлича принципитѣ самъ при изучвание на военната история, при внимателно слѣдвание на голѣмитѣ войскови упражнения и при лично разработвание на тѣзи въпроси.

При все това нуждата отъ теория за голѣмата война въ видъ на кратко изложение продължава да се чувствува. Младия войнъ, който иска да се учи за да стане добъръ началникъ, не намира на всѣкждѣ срѣдство за постигание на прѣдполагаемата цѣль, така както бѣ указано по-горѣ, щомъ бжде оставенъ на личнитѣ свои сили. Той нѣма да намѣри въ всички гарнизони случая да се срѣща съ по-стари офицери, които иматъ извѣстна опитность, за да имъ съобщи своитѣ идеи и да изслуша тѣхнитѣ; — тъзи размѣна малко по-малко би обнела всичката область на военното искуство и би му дала поучение безъ всѣко принуждение и формализмъ.

Тогава на новака, който иска да изучи по книгитѣ принципитѣ на своето искуство безъ нѣкой опитенъ ржководитель, насиломъ се налага нуждата самъ да изслѣдва: кои сж главнитѣ правила за водението на голѣмата война, върху които трѣбва да се обръща внимание. Той ще усвои тѣзи главни правила чрѣзъ сравнителното изучвание на по-стари съчинения, каквито сж тѣзи на Бюлова, на Жомини, на Клаузевица, на Виллизена и други. Нъ тъзи работа изисква: врѣме, трудъ и извѣстна умствена зрѣлость. Новитѣ трактати за водение на войната се занимаватъ специално само съ тъзи фаза, която едно врѣме е била игнорирана а сега едва на наши дни е получила важность; тя се състои отъ мобилизацията и стратегическото развръщание на

армиитѣ. Това е свързано най-много съ построяването на гжстата желѣзнопжтна мрѣжа въ западнитѣ европейски държави, която дава срѣдство да се приготвятъ и съсрѣдоточатъ извънрѣдно бързо силитѣ. Всичкитѣ държави съперничжтъ по между си въ това отношение и всѣка една — се стрѣми да надмине другитѣ въ бързина. А пожене всичката работа се състои въ възможностьта да се прѣнесжтъ огромни войскови масси, приготовлението на тѣзи транспорти се явява като единъ видъ искуство което дава на техницитѣ особенъ случай да проявятъ тѣхнитѣ най-блѣщящи качества; по този начинъ, мнозина сж искали да твърдятъ, че всичката теория за воденето на войната състои единственно въ това искуство.

Тѣзи, които мислятъ така, забравятъ, че има да се водятъ войни и въ такива страни, кждѣто желѣзницитѣ не играятъ още такава важна роль както въ Западна Европа; така щото съсрѣдоточението и стратегическото развръщание на армиитѣ тамъ ще се извърши пò-бавно, нъ затова пъкъ и пò-просто. Освѣнь това тѣ губятъ отъ видъ, че даже и въ Западна Европа, значението на желѣзницитѣ, при употрѣблението имъ отъ войскитѣ въ врѣме на самитѣ боеве съвсѣмъ не е голѣмо.

Въ тъзи книга, ще бжде прѣдпочтително разглѣдана тъзи имменно часть, която съдържа дѣйствията на развърнатитѣ вече войски, тъй като много често тя се разглѣжда твърдѣ на кратко. Тя е била и ще си остане и за напрѣдъ сжществената часть на

науката за воденето на войната. Приготовлението и издържанието на войскитѣ съставятъ прѣдмѣтъ на специални трактати, въ които тѣ намиратъ широко поле за разработвание. Тукъ ний, ще кажемъ за тѣхъ само това, което е необходимо за разбирането цѣлостьта на прѣдмѣта.

Ако да бѣхме се отрѣкли да развиемъ систематически принципитѣ, които ще дадемъ тукъ само и само за да не удължимъ още повече списъка на обемиститѣ книги, които разглѣждатъ този прѣдмѣтъ; то намъ не би останало да сторимъ друго, освѣнь да дадемъ съдържанието за материала на теорията на искуството за водение войната. Защото въ сжщность, това не би отговорило на гонимата цѣль: която има за назначение да постави начинающия на такова положение, щото той да може да захване самъ безъ мжка пространното изучвание на това искуство. Прѣди всичко, само при подобно едно ограничение, ний ще успѣемъ да направимъ отъ тъзи книга това що искаме тя да бжде, т. е. едно учебно ржководство, което по причина на съвсѣмъ ограниченото число на уроцитѣ прѣзъ една учебна година позволява да се схване, до колкото е възможно, пò-пълно цѣлосльта на матариала.

Наистина, иска се отъ читателя, той да приеме, въ началото за вѣрни, много утвърждения, безусловната вѣрность на които може да му се показва съмнителна. Нъ тъй като, въ сжщность, въпроса се касае да се постави той на правия пжть за да може послѣ самъ да изслѣдва прѣдмѣта, то отъ това нѣма

да има за него никаква врѣда. Науката, която той ще прѣмине по̀-послѣ ще му даде възможность да опрѣдѣли специалнитѣ обстоятелства, при които тѣзи утвърждения запазватъ всичката си стойность или пъкъ само часть отъ нея.

За тѣзи, които иматъ опитность по войната, тъзи книга ще послужи като памятна книжка. Клаузевицъ казва много право, че всичката мжчнотия се състои въ това, щото да останемъ вѣрни на принципитѣ, които сме си усвоили даже и при най-труднитѣ усложнения, които сж присжщи на войната. За тъзи цѣль. изисква се прѣди всичко, щото тѣ да се спомнюватъ когато стане нужда, а затова необходимо е тѣ да бждатъ повтаряни въ памятьта отъ врѣме на врѣме. Слѣдователно, «*едно кратко учение за водение на войната*» ще принесе много по̀голѣма полза, отъ колкото многотомнитѣ военно-философски трактати.

Ний се въздържаме да третираме нѣкои въпроси, които обикновенно се срѣщатъ въ книги подобни на тъзи, напримѣръ, по развѣдвателната служба, по прѣдаването на заповѣдитѣ, по организирането на командуването и пр. Ний искахме въ дѣйствителность само да съберемъ разнитѣ начини по които войскитѣ ще могжтъ да бждатъ употрѣбени на война. Начинитѣ какъ да стане това, ще бждатъ помѣстени въ друго едно съчинение, което ще обема всичко що се касае до сношенията на военачалника съ войскитѣ си. Това раздѣление на материала благоприятствува да се избѣгнатъ видимитѣ

противорѣчия, които сжществуватъ между правилата и тѣхното приложение. Така, напримѣръ, въ единъ теорически курсъ по военното искуство, твърдѣ добрѣ може да се прѣпоржчва, настоятелно, настжплението, а при все това по отношение на една армия, при извѣстни обстоятелства, да се избере отбраната, понеже само тя е необходима. Тозъ който би поискалъ да третира изедно тѣзи двѣ части отъ военното искуство, той би билъ длъженъ да прибави и всички исключения, които влече подирѣ си всѣко формулирано прѣдложение, и би прѣдизвикалъ една неувѣренность и неопрѣдѣленность. Това ще произведе лошо впечатление на читателя. За това по̀практично е въ едно специално съчинение за «*Командуването на армиитѣ*» да се даджтъ необходимитѣ упжтвания за прилагание на правилата, а формулиранитѣ начини — въ трактата за «*Воденето на войната*».

Нѣколко исключения бѣхж въ дѣйствителность неизбѣжни. Тъзи бѣ причината гдѣто ний третирахме въ тъзи първа книга плана за операциитѣ, макаръ, че той би трѣбвало да бжде въ отдѣла за «*Командуването на армиитѣ*», понеже той е тѣсно свързанъ съ стратегическото развръщание на армиитѣ, тъй сжщо както и стратегическото развръщание е свързано съ базата, операционнитѣ и комуникационни линии. Раздѣлението на тѣзи разни въпроси не бѣ възможно ни най-малко.

Автора.

I.

Рольта на войната въ живота на народитѣ.

Въ наше врѣме, правителствата на всички културни държави иматъ специални министерства и надържатъ постоянни дипломатически миссии, едни у други, за да могжтъ да урѣждатъ безпрѣстанно тѣхнитѣ политически отношения; сжщественната задача на тѣзи миссии се състои въ изнамѣрвание миролюбиво рѣшение на възникающитѣ, мѣжду държавитѣ, спорни въпроси.

Обаче, никога нѣма да могжтъ да се избѣгнжтъ и такива случаи, при които, всяка една отъ двѣтѣ страни, ще бжде твърдо убѣдена, че ней ще ѝ бжде невъзможно да отстжпи безъ да поврѣди сама на себѣ си. Въ наше врѣме тѣзи случаи се прѣдставятъ най-много, по причина на стрѣмлението на народитѣ да създаватъ обединени и независими държави, образуването на които не би било възможно безъ накърняването правата на сжществующето до тогава владѣние. Освѣнь това може да се срѣщнжтъ въпроси, при които самото влияние за надмощие на една държава, съперничеството или завистьта на единъ народъ да се разиграватъ и вземжтъ такова едно значение, щото въпрѣки всичката политическа мждрость, въпрѣки всяко политическо искуство, тѣ

не ще могжтъ да се рѣшжтъ миролюбиво. Тогава се налага рѣшението съ сила, съ война.

И така войната не е друго нѣщо, освѣнъ продължение на политиката: само, че срѣдствата, които биватъ употрѣбени за постигание цѣлта въ единия и въ другия случай ще бждатъ различни.

Било е прѣдлагано да се направи войната невъзможна, като се прибѣгне до третейския (арбитралния) сждъ, обаче прѣдложението не е можло да даде никакъвъ резултатъ, тъй като третейскиятъ сждъ не притежава сила за да наложи рѣшението си и на двѣтѣ страни.

Най-доброто срѣдство за запазване на мира състои въ добрата военна организация; силния бива нападанъ много по-мжчно отъ колкото слабия. Освѣнь това, колкото армиитѣ сж по-многочисленни и по-силни, толкова послѣдствията отъ тѣхното стълкновение ще бждатъ по-гибелни, толкова по-голѣма ще бжде и отговорностьта на този, който ще обяви войната, а затова пъкъ и по-мжчно ще се прибѣгва до нея.

Слѣдователно, държавитѣ, които сж слаби отъ военна глѣдна точка и се намиратъ мѣжду по-силни съсѣди, ще съставляватъ една опасность за война. Тѣзи пъкъ държави, които по политически или бюджетарни причини направятъ погрѣшка като изоставятъ да работятъ за развитието на тѣхнитѣ военни сили, сами прѣдизвикватъ тъзи опасность за война.

Сжщото е и за народитѣ, които иматъ на чело единъ слабъ управитель, и не въ състояние да обуздае народнитѣ страсти; защото развълнуванитѣ тълпи ще прѣдизвикатъ по-лесно една война отъ колкото кабинетитѣ.

Най-добрата военна организация е тъзи, която въ случай на война, ще мобилизира всичкитѣ интелектуални и материални срѣдства на страната

прѣдъ видъ да осигури благополучния ѝ исходъ (край). Щомъ работата се касае до самото сжществуване на цѣлата държава не ще бжде оправдателно отбраната да се води само съ една часть отъ нейнитѣ сили. Системитѣ за устройството на въоржженитѣ сили, както и подробноститѣ по това, зависятъ много отъ вжтрѣшното състояние на страната, сжщо и отъ мѣждународното сърѣвнование на държавитѣ. При това, тѣ се мѣнжтъ спорѣдъ прогресивнитѣ промѣнения на социалния животъ на народитѣ.

Системата, която се срѣща въ [illegible]о врѣме за устройството на войскитѣ въ повечето държави, е тъй нарѣчената — на *„кадровитѣ армии“*. Часть отъ хората способни да носятъ оржжие оставатъ събрани въ постоянни войскови части, които сжщеврѣменно служжтъ за школа по военното обучение на всички здрави хора на народа, и съставляватъ кадри, въ които ще се свикатъ, въ случай на война, всичкитѣ обучени отъ по-рано хора. Твърдѣ малко сж държавитѣ, които сж отишле по-напрѣдъ, като сж приели милиционно устройство за войскитѣ си, въ които, съ изключение на малко части, назначени за обучение, почтоянни кадри съвсѣмъ не сжществуватъ. Подобно едно военно устройство може да бжде оправдано само тамъ, кждъто естествения топографически характеръ на страната прави невъзможно нападението или тамъ, кждѣто съотношението мѣжду територията и населенността на страната е тъй несъотвѣтственно, щото трѣбва да се прибѣгне до това срѣдство за да могжтъ да се нападятъ за дѣйствие внушителни сили, понѣ отъ глѣдна точка на численность.

Вербовочната (наемателната) система се употрѣбява като исключение и е на исчезване вече.

II.

Особенното естество на сегашнитѣ войни.

Днесь войната се явява, изобщо, въ своя естесвенъ видъ, т. е. въ видъ на кърваво стълкновение на народитѣ, при което всяка една отъ воющитѣ страни гледа да постигне пълното поражение на противника или ако е възможно, да го уничтожи.

За напрѣдъ опитването да се застави непріятеля да се подчини на нашата воля чрѣзъ маньоврирание на войскитѣ и заемание на заплашителни позиции или пъкъ — както се изразилъ единъ извѣстенъ воененъ писатель въ началото на този вѣкъ, — »да се търси побѣдата безъ бой, само съ маньоврирания« нѣма да може да достигне цѣлта си. Опититѣ отъ Наполеоновитѣ войни учжтъ, че подобенъ начинъ за дѣйствие изгубва тутакси всѣкаква дѣйствителность, щомъ единъ отъ противницитѣ вземе да дѣйствува рѣшително и нападне другия.

Днесь нѣма да има вече въоржжени спорове, които да бжджтъ рѣшени безъ бой. Така сжщо немислимо ще бжде да се допусне, че може да има войни, въ които воющитѣ държави бихж дѣйствували само съ часть отъ войскитѣ си, безъ да развърнатъ всичката си сила, безъ да иматъ прѣдъ видъ пълното съкрушение на противника, за да постигнатъ единствената цѣль, която имъ се налага отъ извѣстенъ интересъ*). Подобенъ единъ начинъ за дѣй-

*) Тукъ ний сме задължени да прѣдвидимъ извѣстни специални исключения, така напр. Когато една малка държава накърни правата на по-силенъ съсѣдъ и отъ слѣпа страсть или други нѣкои причини, се откаже да удовлетвори заявленията на тоя послѣдния

ствие би се прѣдставилъ вѣроятенъ, само ако въпроса за спора е твърдѣ маловаженъ. А на нашо врѣме за такава маловажна причи[illegible]е би се дошло до война. Обаче, ако би да стане [illegible]ава война исключително и вслѣдствие лжжливи распорѣждания, взети отъ едното или другото враждебно правителство, тогава народното чувство отъ едната и другата страна би било раздразнено и нѣма да истърпи, щото властвующитѣ да направятъ исхода на войната да зависи отъ разбиването на слаба една часть отъ националнитѣ сили. Общественното мнение би ги принудило да усилятъ тази часть отъ силитѣ, която е захванала да дѣйствува въ началото на войната, противника ще направи сжщото и по този начинъ ще се вкаратъ малко по́-малко въ дѣйствие всичкитѣ национални сили въпрѣки първоначалното рѣшение. Отъ какъ въ повечето случаи държавата стана политически и по народность идентична отъ тогава господарствата приличатъ на хората, които прѣдпочитатъ да изгубятъ живота си отъ колкото своята честь.

Освѣнъ това, отъ тамъ и произлиза, че всички тѣзи грѣшжтъ които вѣрватъ, че въ бжджщитѣ войни методата наистина не ще се състои въ поставянието на нога на всички сили, съ които разполага едната

и го принуди, най-послѣ той да прибѣгне до оржжие, за да урѣди спора съ сила. Такива войни повечето приличатъ на военни екзекуции, за това и не съставляватъ прѣдмѣтъ на нашето изслѣдване. Сжщо ний нѣма да се докоснемъ и до колониалнитѣ войни, които нѣкога се водятъ при еднакви условия, нъ при разни обстановки, които се мѣнжтъ спорѣдъ характера на страната и спорѣдъ тоя на непріятеля. Ний ще можемъ да не разглѣждаме тѣзи два частни случая, понеже повечето пъти ще бѫде безинтересно да ли да се прилагатъ строго или не принципитѣ на висшето водение на войната.

Автора.

В. А. „Г. С. Раковски"
Библиотека
1601/11
[illegible]

и другата страна, безъ да бѫджтъ израсходвани тѣ до послѣденъ человѣкъ, за да се рѣши всичко съ оржжие; а напротивъ че ще се прѣдпочте системата на маньовриранията, на удари отдѣлни и по частямъ, нанисани само съ малко значителни части отъ всичкитѣ сили. Тѣ не признаватъ естеството на войната, тъй както е то въ нашо врѣме. Този начинъ за дѣйствие би ималъ успѣхи само срѣщу единъ съвършенно неопитенъ и бездѣятеленъ противникъ. Отъ какъ войнитѣ, прѣдприемани отъ жажда за воюване, заграбване и завладяване станахѫ невъзможни, вслѣдствие напрѣдналото развитие на народитѣ, отъ какъ културното съсояние на тѣзи народи достигна до тамъ, че то страда много отъ всяка война, воющитѣ страни се принудихѫ да се стрѣмятъ къмъ бързото завършване на войната, като заставятъ противника си да приеме условията, които му се налагатъ за миръ.

А понеже това бива възможно само тогава, когато едната отъ двѣтѣ страни изгуби съвсѣмъ надѣжда да види своето съпротивление увѣнчано съ успѣхъ, то изново се появява необходимостьта да се нанесе пълно поражение на противника или да се уничтожи съвършенно.

До тогава до когато принципа на националноститѣ ще запази своето пьрвенство на политическата сцена, тѣзи условия нѣма да се измѣнѫтъ и войната ще запази своя съвьршенъ видъ.

Би било неправилно подъ названията: поражение и уничтожение на неприятеля да се разбира дѣйствителното умьртвяване или изваждание изъ строя на всичкитѣ неприятелски сили. Обикновеннно, изваждането само на една часть изъ редоветѣ на войската ще причини такова впечатление на всички живи, щото тѣ ще изгубятъ надѣжда да побѣдятъ и ще напуснятъ борбата. И така къмъ дѣйствието

на оржжието ще се присъедини, като разрушителна сила и моралното (нравственното) дѣйствие. Человѣческото естество е направено така, че това морално дѣйствие ще надмине даже и дѣйствието на оржжието.

Отъ тукъ слѣдва, че когато говоримъ за поражението на неприятеля, ний разбираме, че съ разстроявание на часть отъ неговитѣ военни сили, ний го заставляваме да се отрѣче напълно отъ по̀-нататъшно водение на военнитѣ дѣйствия безъ да има надѣжда за благоприятно променение на борбата; а когато говоримъ за уничтожение, ний разбираме — поставянието му въ такова физическо и морално положение, щото той да се почувствува мигновенно неспособенъ да продължава борбата.

III.

Принципитѣ за водение на съврѣменната война.

Противника, у когото би трѣбвало да прѣдположимъ непрѣменно сжщитѣ подбудителни причини, каквито — и за нази си, ще съсрѣдоточи всичкитѣ си войски, така щото да образува отъ тѣхъ една армия, за да нанесе колкото е възможно по̀-рѣшителни удари съ всичкитѣ свои събрани сили.

Въ тѣзи страни, кждѣто численността на всичката сухопжтна армия ще бжде такава, щото ще се видятъ принудени да съставятъ разни групи, понеже всичкитѣ събрани войски бихѫ станали неудобоупотрѣбляеми, нѣколко отъ тѣзи групи ще можѫтъ да добиятъ назначение да дѣйствуватъ наедно.

Слѣдователно, ще може да се назначи на всѣкждѣ и всякога една часть отъ народнитѣ сили, да води рѣшителната борба съ неприятеля, която часть

можемъ да нарѣчемъ »главна армия« на неприятеля. Така щото тя е която олицетворява съпротивлението на противника. Отъ тукъ става ясно, че щомъ главната армия бѫде разбита, армейскитѣ групи, които освѣнь нея, сѫществуватъ още, и сѫ по́-слаби отъ нея, по́-малко ще могѫтъ да расчитатъ на побѣда. Може би тѣ даже ще се откажѫтъ изобщо да продължаватъ съпротивлението и възможно е, че съ спечелването на този прьвъ дѣйствителенъ успѣхъ ний ще испълнимъ всичката си задача. Отъ това слѣдва, че най-близката цѣль, срѣщу която ний трѣбва да насочимъ всичкитѣ си усилия е неприятелската главна армия.

Този е прьвия стратегически принципъ на съврѣменната война. Той нѣма да бѫде измѣненъ отъ това, че, често пѫти, цѣлъ рѣдъ прѣдприятия отъ маловажно значение ще прѣдшедствуватъ рѣшителния ударъ. Може би пограничнитѣ крѣпости, що прѣграждатъ пѫтищата, ще прѣчатъ на едноврѣменното движение на голѣми войскови масси. Слѣдователно, би трѣбвало тѣ да се атакуватъ и да се прѣвзематъ прѣди да се захване главното дѣйствие. Двѣтѣ воющи страни ще пратятъ бьрзо напрѣдъ войскови части, а най-вече кавалерийски масси, за да въспрѣпятствуватъ на съсрѣдоточението на неприятелскитѣ сили: отъ това ще послѣдватъ прѣдварителнитѣ боеве (срѣщи).

Обаче въ тѣзи отдѣлни дѣйствия нѣма да бѫде прѣслѣдвана никаква самостоятелна цѣль. Колкото се пъкъ отнася до намѣрението, съ което тѣ биватъ прѣдприети, както и до резултатитѣ които искатъ да постигнѫтъ, тѣ ще бѫджтъ непосрѣдствено въ свързка съ главнитѣ операции и съставляватъ тѣхна неразривна часть, както свѣткавицитѣ прѣдизвѣстяватъ бурята, когато тя приближава.

Най-важното срѣдство за нанисание побѣда на неприятелствата главна армия се състои въ събиране по́-много войски срѣщу нея; понеже, никой не би можялъ да допусне прѣдварително съ каквато и да е увѣренность, че главнокомансующия на неговата армия е по́-добъръ отъ този на неприятелската —, или пъкъ че самата армия е по́-храбра отъ неприятелската. Това убѣждение може да сѫществува; практически то може да бѫде взето въ съображение при рѣшаването на задачи, които се възлагатъ на армиитѣ въ врѣме на нойна; често пѫти даже то ще бѫде рѣшающъ аргументъ, много по́-важенъ отъ всяки другъ, щомъ се яви въпросъ да се вземе това или онова рѣшение; нъ теоретически, при научното изслѣдвани на военнитѣ въпроси то ще трѣбва всякога да се прѣдполага, стига да не бѫде указано ясно противното, че и двѣтѣ воющи страни располагатъ съ войски отъ еднакво качество и стойность. Така щото най-вѣрната гаранция за побѣдата ще се състои независимо отъ стратегическитѣ и тактически распорѣждания — въ численното прѣвъсходство на силитѣ.

Отъ тукъ ний ще извлѣчемъ единъ вторъ принципъ за съврѣменната война: [illegible]е, че за рѣшителния моментъ, трѣбва да имаме по[illegible]ржка всички свои сили. Възможно е, щото отъ единъ само баталионъ да зависи исхода на сражението.

Спорѣдъ този принципъ всяко распокъсване на главната масса, всяко отдѣляние на отряди отъ нея би съставлявало една погрѣшка. А понеже голѣмитѣ успѣхи влечътъ подирѣ си малкитѣ, то би трѣбвало да се не държи смѣтка за всички опасности отъ по́-маловажноезначение, даже да се съгласимъ да прѣтърпимъ нѣколко такива загуби, само и само да не отдѣляме никакви части отъ цѣлото. Обаче прилагането на този принципъ не може да бѫде съ-

вършенно. Твърдѣ рѣдко ще се захване рѣшителната борба, та затова и не ще можемъ да прѣнебрѣгнемъ за дълго врѣме всички наши намѣрения, които сж отъ второстепенна важность. Освѣнь това, ще се намѣрятъ всякога важни стратегически пунктове, които наистина сж расположени вънъ отъ правия пѫть що води къмъ цѣлта, нъ ако ги оставимъ на неприятеля, бихж упражнили извѣстно влияние върху марша на нашата главна армияи бихж затруднили нейното дѣйствие въ рѣшителния моментъ. Слѣдователно, ний ще трѣбва да заемемъ тѣзи пунктове като испратимъ отряди специално за това. И така испращанието на отряди отъ главната армия е неизбѣжно, затова трѣбва да става само тогава и по такъвъ начинъ, щото отрядитѣ да могжтъ да вематъ участие въ сражението или да съдействуватъ косвенно за неговия благоприятенъ исходъ. Тъзи цѣль ще се постигне най-добрѣ като имъ се даде назначение да задържжтъ прѣвъсходни по число неприятелски сили, на пунктъ отдаленъ отъ бойното поле. Както и да е, отдѣлянието на отряди безъ да се разчита на тѣхното съдѣйствие при рѣшителенъ бой ще се счита погрѣшно.

Всѣкога, когато бжджтъ съсрѣдоточени на единъ пунктъ голѣми войскови масси, ще произлезжтъ отъ това голѣми лишения и уморявания за самитѣ войски, къмъ тѣхъ, ако се прибяватъ и непрѣдвидени и нещастни сжбития, като напр. епидемии, тѣ могжтъ още повече да влошжтъ положението. Располаганието всичкитѣ войски на квартири изъ населенитѣ мѣста е невъзможно и продоволственната служба ще функционира неисправно.

При това и движението на такива значителни масси е много по-трудно, когато тѣ сж сжбрани въ единъ само пунктъ, отъ колкото тогава, когато тѣ

сж пръснати по групи; тъй като, ако колоннитѣ тръгнжтъ въ походъ отъ два или повече разни пунктове, то ще можжтъ да имъ се назнжчатъ много повече пжтища, отъ колкото, ако пункта за тръгванието бжде единъ. Въ врѣме на самото движение, тъзи мъчнотия ще се повтаря при всяко спирание за прѣнощување и при всяко встжпване изново въ походъ. Вънъ отъ казаното ще трѣбва да се има още прѣдъ видъ, че за да може една войскова масса да вземе усастие въ сражение сжщия день, тя не трѣбва да бжде по̀-многочисленна отъ 30—40.000 души, щомъ се движи по единъ само пжть. Послѣднитѣ части на такава походна колонна, ще стигнжтъ на бойното поле, кждѣто прѣднитѣ части вече сж захванати боя, едва къмъ надвечеръ. Слѣдователно, и този фактъ ще застави да се раздѣлятъ голѣмитѣ войскови масси; затова когато поставяме за принципъ, че трѣбва да държимъ съединени силитѣ си, ний не искаме да кажемъ съ това, че тѣ ще трѣбва да се движжтъ и да бивакиратъ всѣкога и на всѣкждѣ заедно; а просто, че тѣ трѣба да се движжтъ и да се располагатъ на отдихъ така, щото въ рѣшителния моментъ да бжде възложно да се събержтъ или пъкъ да се вкаратъ всички въ едно общо дѣйствие.

Слѣдователно, съврѣменото военно искуство ще се състои въ нескончаемо послѣдване на редъ размѣствания (дислокации) и съсрѣдоточавания при групирование на масситѣ. Главнокомандующия трѣбва да знае да държи изобщо войскитѣ си пръснати, защото пръсканието е най-благоприятното положение за здравословното състояние на армията, както и за нейното продоволствие; нъ въ сжщото врѣме той ще трѣбва да вземе всички мѣрки за да може да съсрѣдоточи войскитѣ си въ случай на нужда. »За това никакви общи правила не можжтъ да се

формулиратъ, тъй като задачата ще се мѣни всякога съ измѣнявание на обстановката«*).

Този ще може да се нарѣче майсторъ на искуството въ размѣстването и съсрѣдоточаването на своитѣ масси, който може да разполага съ тѣхъ въ деньтъ на рѣшителното дѣйствие, безъ тѣ да страдатъ прѣдварително отъ дългото и тѣсното струпване въ стѣснени квартири.

Въ наше врѣме, търговското движение между разнитѣ страни и мѣждународнитѣ имъ отношения вземахж много голѣмо развитие, за това на тѣхъ влияжтъ всички събития каквито и да сж тѣ. Ето защо, щомъ военното положение бжде продължено за извѣстно врѣме, то съставлява само по себѣ си една разрушителна сила, една съсипателна причина, която, при извѣстни случаи, ще упражни рѣшяюще влияние върху рѣшенията на правителствата.

Отъ тукъ произлиза, че въ съврѣменната война събитията ще се слѣдватъ непрѣкъснато едно слѣдъ друго. Прѣкращение въ военнитѣ дѣйствия ще може да стане само тогава, когато напримѣръ едната отъ воющитѣ страни отбие атаката на другата, нъ се чувствува слаба да прѣмине сама въ настжпление. Това се случи прѣзъ послѣднята Русско-Турска война подиръ втория бой подъ Плѣвенъ, кждѣто прѣкращението на настжпателнитѣ дѣйствия трая

*) Фелдмаршалъ Молтке въ Militär-Wochenblatt отъ 18-й Ноември 1867 г. — Наполеонъ е исказалъ, относително рѣшението на тази задача, едно доста[illegible]нително изрѣчение: военачалника трѣбва да си прѣдставлява [illegible]о пхти прѣзъ деня, че неприятеля може да се появи отъ фронта, отъ единия или другия му флангъ на своята армия и тогава само да си зададе въпроса: що трѣбва да прави. Намѣрили се въ затруднение, то показва, че сжществува нѣкаква грѣшка въ распорѣжданията му, за това той трѣбва немѣдленно да я исправи.

Автора.

чакъ до падането на този укрѣп[illegible]лагеръ прѣзъ цѣли 4 мѣсеци. Обаче въ нея во[illegible], разликата въ силитѣ на двѣтѣ страни бѣше голѣма, още отъ самото начало. Турцитѣ бѣхж много слаби численно за да можяхж да прѣминжтъ въ настжпление, подиръ като успѣхж да отбиятъ неприятеля и понеже Турция не можѣше да разчита на помощь отъ съюзни армии, тя не трѣбваше да прибѣгва до война. И така, ако въ този случай има исключение, то бѣ че още въ началото, когато се е взело рѣшение за война, била е направена грѣшката. А това исключение потвърждава исказаното по-горѣ правило. Занапрѣдъ нѣма да се повтарятъ дългитѣ прѣкратявания на операциитѣ, както това е ставало въ врѣме на войнитѣ отъ миналия вѣкъ. Тѣ сж произхождали отъ това, че едната и другата страна не е желаела да дѣйствува, че не се е знаяло да се постави опрѣдѣлено една цѣль на операциитѣ или пъкъ защото имахж закоренялъ обичай да разполагатъ войскитѣ си по зимни квартири. Въ наше врѣме издържанието на армиитѣ, щомъ тѣ захванжтъ войната, е така значително, щото правителствата, за да прѣкратятъ часъ по-скоро огромнитѣ расходи, ще трѣбва да настояватъ при тѣхнитѣ полководци, тѣ да дѣйствуватъ съ силитѣ, съ които разполагатъ, постоянно и безъ никакво прѣкратяване.

Тъзи отъ двѣтѣ воющи страни, която ще може да понесе войната по-дълго врѣме, тя ще се ползува отъ голѣмо прѣимущество. Теоретически, не е невъзможно, щото една държава да може да унищожи всичкитѣ организовани военни сили на друга —, да навлезе въ голѣма часть отъ нейната територия, нъ расходитѣ, които ще се прѣдизвикатъ отъ това заемание на неприятелската страна, ще могжтъ мжчно да се понесжтъ поради тѣхното траяние, и това ще повлияе, щото тя да се види при-

нудена да се съгласи да сключи съ побѣдения относително благоприятенъ миръ.

Това е фактъ, за който мнозина не държжтъ достатъчно смѣтка. Погрѣшно е да се вѣрва, че уничтожението на главната неприятелска армия предполага непрѣменно пълното постигание на цѣлта, която се е гонила при обявяване на войната.

Тѣзи страни, които иматъ голѣмо пространство, като Руската Империя, съ еднородно население, отъ глѣдна точка на националность, не много гжсто, живуще просто, така, че то би пострадало много малко отъ прѣкращението на мѣждународнитѣ отношения, естественно бихж потърпѣли много по̀малко отъ военното положение, колкото дълго и да трае то, отъ колкото държавитѣ, на които културното състояние е достигнало най-голѣмото свое развитие, територията не твърдѣ пространна, населението имъ много гжсто, и се състои отъ разни националности, на които единството по раса не е съвършенно. Слабитѣ страни на такива държави ще се увеличжтъ още повече, щомъ тѣ не бжджтъ въ състояние да прѣхранятъ населението си отъ производителностьта на собствената тѣхна страна, а ще трѣбва да чакатъ на вносътъ изъ странство, който може да бжде прѣкъснатъ или невъзможенъ по причина на войната.

Не маловажна роль играе и самото политическо и обществено положение въ този въпросъ. Ако страната, въ която става войната е населена отъ земледѣлческо не гъ[illegible]население, въ обширни равнини, правителство[illegible] взимание на своитѣ рѣшения изобщо ще има пълна свобода; защото това население не располага, повечето пжти, съ нужнитѣ срѣдства за да искаже своето желание, което го кара да иска сключване на мира. Друго яче ще бжде въ странитѣ, кждѣто сжществува богато търговско градско население, което би изгубило всичко отъ бързото прѣкращаване на търговскитѣ и индустриални сношения. Ако армията на такива страни потърпи пораженія още отъ самото начало на войната, това население ще бжде склонно да се сключи миръ и ще бжде въ положение да направи да се чуятъ неговитѣ желания чрѣзъ печата и разни други влияния.

Само въ такива воющи държави, които иматъ приблизително еднакво население и отъ еднакво занятие, втората цѣль, що се гони съ обявяване на войната — да се постигне такъвъ миръ какъвто искаме, ще бъде постигната, щомъ се испълне първата цѣль — уничтожението на главната неприятелска армия. Такава е кампанията мѣжду Прусия и Австрия въ 1866 г. която даде такъвъ подходящъ примѣръ, защото спечелването на сражението при Кьонигрецъ (Садова) завърши войната. Нъ и при подобно положение на двѣ воющи страни работитѣ пакъ ще могжтъ да вематъ съвсѣмъ другъ повратъ както се и случи прѣзъ Франко-Пруската война въ 1870—71 год. Всичкитѣ военни сили на Франция бѣхж току рѣчи съвършенно уничтожени прѣзъ първитѣ три мѣсеца на войната; изискахж се още други три мѣсеца за да се принуди народътъ да се подчини за сключване на мира.

Ако воющитѣ държави се различаватъ по мѣжду си по отношение на населението и по условията на съществуването си, уничтожението на неприятелскитѣ сили и постиганието на мира ще се съвпадижтъ много рѣдко.

Ако въ 1812 год. Напалеонъ и да пропадна въ предприятието си срѣщу Руссия, причината не бѣ тъй, че той не успѣ да разбие русскитѣ армии, а затова, че разбиването на тѣзи армии и даже прѣземанието на Москва, столица на империята, не

бѣхж достатъчни за да заставятъ Руссия да подпише мира, защото тя е страна пространна и населението ѝ бѣше въодушевено отъ голѣма твърдость и бѣ мжчно да се досегне истинското ѝ слабо мѣсто. Въ голѣмата Сѣверо-Американска война войскитѣ на сесиониститѣ почти до края останахж побѣдоносни, нъ напослѣдъкъ тѣ бидохж побѣдени, защото не бѣхж никога въ състояние да упражнятъ такъвъ единъ натискъ върху страната и населението на униониститѣ, щото съ това да можахж да ги склонятъ за миръ,

Въ много случай, слѣдъ разбиването и уничтожението на главната неприятелска армия, остава още да се принуди неприятеля да сключи миръ. Тази особенна задача може да бжде, споредъ обстоятелствата, даже и по-трудна отъ колкото първата и затова още отъ момента, въ който се рѣшава захващането на войната, ще трѣбва да се има грижата за начина, по който тя ще се завърши и да се изучи това рѣшение съ най-голѣмо старание. Ще трѣбва да се изслѣдва прѣди всичко: да ли организацията на свойтѣ въоржжени сили позволява слѣдъ спечелване побѣда на бойното поле, да с прѣтрупа доста тѣжко неприятелската страна от обремененията на войната така щото желанието з миръ и спокойствие най-послѣ прѣодолѣе въ на строението на побѣдения народъ надъ искание което той би ималъ за продължение на борбат Въ това отношение и самъ Наполеонъ I сгрѣши в 1812 г. Организацията на свойтѣ въоржжени сил не бѣ до тамъ пълна за [illegible]можѣше, вѣликата м армия, която се намираше въ походъ съ цѣль д побѣди и уничтожи рускитѣ армии, да бжде послѣ вана отъ войскови масси, които да се попълнят нескончаемо, и съ завладяването на неприятелска територия отъ първата армия, тѣ да я заематъ

такива сили, щото неприятеля да не помислюва и да я завладѣва изново за опрѣдѣлено врѣме. Ако императора би постжпилъ по този начинъ, той щѣше да постигне цѣлта си и да принуди Русситѣ да искатъ миръ.

Срѣдствата, които ще трѣбва да се употрѣбятъ за да се упражни нуждния натискъ и прѣдпоставка нужда за миръ, ще се измѣняватъ споредъ естеството на завладѣната страна и отъ характера на нейното население. Може би да е достатъчно само да се заеме столицата на тъзи страна или пъкъ както се случи въ послѣднята Русско-Турска война и въ войнитѣ прѣзъ 1828 и 1829 год. само тя да бжде заплашена. Другждѣ може би да бжде необходимо да се заематъ портове, голѣми търговски и складочни центрове, най-важни пжтни съобщения, крѣпости, майсторски за военни припаси, слѣдователно да се заематъ всички важни источници, нуждни за сжществуването на населението и на войската; а това може да доведе до заемането на една значителна часть отъ неприятелската територия или на цѣлата неприятелска страна. Понѣкога ще може да се задоволи само съ прилагането на блокуса, когато производителностьта на страната не достига за прѣхраната на населението. Тъзи метода бѣ приложена отъ униониститѣ въ Сѣверо-Американската война спрѣмо Южнитѣ Щати, съ която получихж добри резултати.

Вслѣдствие на прѣобладанието на тъзи единственна мисъль у воющитѣ, да се добие миръ подиръ спѣчелване на побѣда, способитѣ на съврѣменната война ще иматъ съвсѣмъ другъ характеръ отъ тия, които сж биле едно врѣме. Влияющето стрѣмление ще се състои въ спазване до колкото е възможно повече на собственнитѣ сили, а това стрѣмление ще се чувствува много повече отъ колкото е било

до сега. Въ бѫдѫще, ще бѫде много по-важно да се притѣжава способность за дълго, отъ колкото за кратко, нъ живо напряжение. Прѣзъ двѣ периода на Франко-Германската война, тозъ съвсѣмъ различенъ характеръ на двѣтѣ напряжения ни се показва съ всичката си ясность. Прѣзъ първия периодъ ний виждаме настѫпающия да върви бързо напрѣдъ, да печели едно рѣшително сражение слѣдъ друго, до тогава до като дойде до пълното поражение на неприятеля; прѣзъ втория, ний виждаме тозъ сѫщъ настѫпающъ да защищава территорията, отнета отъ побѣдения неприятель, който прави крайно усилие за да си я завземе обратно. Мирътъ трѣбваше да се чака не отъ по-нататъшнитѣ побѣди въ полето, а напротивъ отъ заеманието на обсадената до това врѣме столица.

И така, ако хвърлимъ еднъ общъ поглѣдъ върху различнитѣ и особенни видове на съврѣменната война, ний ще намѣримъ, че сѫ слѣдующитѣ:

Да се турятъ въ дѣйствие всички свои сили, съ които се располага и да се искатъ отъ тѣхъ такива усилия, щото подиръ побѣдата, да бѫде постигнатъ, колкото се може по-скоро, благоприятенъ миръ.

Отъ самото начало на войната, да се приготвятъ за дѣйствие непрѣменно всичкитѣ народни сили.

Да се води войната безъ никакво прѣкѫсвание на дѣйствията, да се продължава нескончаемо до тогава, до като се съкруши всичкото съпротивление на противника въ рѣш[illegible]ни сражения: тогава само да и́ се даде по-тих[illegible]ъ до сключванието на мира съ който да се запази още повече военното орѫдие — армията.

Естественно е, че въ този послѣденъ периодъ, политиката, която е прѣдизвикала войната, ще се появи изново на пръвъ планъ и при сключванието на мирния договоръ тя сама ще бѫде на сцената.

IV.

Главнитѣ видове за водение на войната.

Обикновенно главни видове [illegible] водение на войната се наричатъ: нападение[illegible]и отбраната; отъ двама воющи, този се казва атакующъ, който се рѣши да настѫпи, да търси противника, да го бие тамъ, кѫдѣто го срѣщне и да го принуде да се подчини на волята му, тогава когато отбраняющъ е тозъ, който е заставенъ да отбие насоченитѣ противъ него нападения (атаки).

Тозъ, който мисли само да се отбранява, той само може да се прѣдварди отъ собственото си поражение. Резултатътъ е чисто отрицателенъ; той осуетява това, което атакующия желае. Поради това само отбраната не може да бѫде пъленъ начинъ на дѣйствие, който позволява да се постигне сѫщественната цѣль — да се нанесе поражение на неприятеля. Ето защо всички нейни привърженници прѣпорѫчватъ въ края контръ-атаката. Всичката мѫдрость на тѣзи привърженници се свожда въ това заключение, че за да се постигне извѣстенъ резултатъ, ще трѣбва най-послѣ да се напустне пассивния начинъ на дѣйствие. И така, отбраната повечето пѫти се явява като епизодъ въ тѣчение на бой мѣжду воющитѣ, и тя само исключително би се задържала отъ началото до края на боя. А този ще се рѣши да дѣйствува така, който, обладанъ отъ съзнанието на своята слабость, ще се счита доста честитъ, ако успѣе да избѣгне насоченото срѣщу него поражение.

Слѣдователно, нѣма никаква необходимость да си прѣдставляваме, че на война всѣкога срѣщу атакующия има и отбраняющъ. Напротивъ, двамата

противници, щомъ бѫдѫтъ приблизително еднакво силни и проникнати отъ съзнание за тѣхната сила, тѣ и двамата ще дѣйствуватъ едноврѣменно настѫпателно. И така ще има двама настѫпающи единъ срѣщу другъ до тогава, до когато единия отъ двамата ще се почувствува поколебанъ отъ резултата на първитѣ срѣщи и надѣждитѣ му ще спаднатъ дотамъ, че той започне да се задоволява само въ отбрана. Често пѫти по-голѣмата бързина и находчивость въ приготовлението на срѣдствата, както и неочакваното появяване на една прѣвъсходна по численность сила ще принуди насиломъ едната страна да прѣмине въ отбрана. Така се случи съ Французитѣ въ 1870 година. Обаче при тази грижливость, която сѫществува на наше врѣме да се исчисляватъ бойнитѣ срѣдства у прѣдполагаемитѣ противници, както и врѣмето, въ което тѣзи срѣдства ще могѫтъ да бѫдѫтъ готови, подобни изненаданности, ще станѫтъ рѣдкость.

Така сѫщо ний ще видимъ и атакующия да прибѣгва понѣкога къмъ отбраната, като срѣдство, което му позволява да събере силитѣ си за да удвои своитѣ усилия, или когато иска да употрѣби на извѣстенъ пунктъ ограничено число войски, за да располага съ повече на другъ единъ пунктъ.

Отъ казаното до тука произлиза, че отъ двата вида за водение на войната, отбраната стои по-долѣ, а въ сѫщность тя не е такъвъ начинъ за дѣйствие, който може да сѫществува самъ самостоятелно само себѣ си.

При все това намъ ще бѫде позволено да запазимъ, за по-голѣмо удобство, тази приета на всякѫдѣ класификация и да дадемъ на тѣзи два вида за водение на войната, на тѣзи два термина на нападението и отбраната — еднакво значение. Съ тѣхъ ще може да се характеризира въ сѫщото врѣме и ролята, която играе всяка една отъ двѣтѣ страни

и сѫщото положение, при което се намира; ний ще си прѣдставимъ изведнажъ много по-ясно участьта, която се готви за всяка една отъ тѣхъ и условията, при които тя дѣйствува, отъ колкото, ако ний бихме ги наричали изобщо само воюващи.

Само трѣбва да си припомнимъ, че подъ названието »атакующъ« ний разбираме този отъ двата противници, който безъ да дѣйствува всякога и на всякѫдѣ настѫпателно, се намира по-вечето врѣме отъ траянието на войната въ настѫпление, а отбраняющъ наричаме този, който ще има за главна цѣль просто да отбие неприятеля. Не трѣбва да си прѣдставляваме обаче, че една ще напада непрѣкъснато, а другия ще се отбранява постоянно.

При това, всичката сфера на теорията, която урѣжда дѣятелностьта на армиитѣ, се дѣли на стратегия и тактика. Първата се занимава въ общи чърти съ тия распорѣждания, които се взиматъ за да се докаратъ войскитѣ на мѣстностьта, кѫдѣто ще се даде рѣшителния бой при възможни най-благоприятни условия; а тактиката напротивъ обема всички распорѣждания, които се отнасятъ до воденето на самия бой.

Опрѣдѣлятъ още стратегията, като теория за водение и управление на армиитѣ; а тактиката — за водение и управление на войскитѣ.

Двата термина съставихѫ прѣдмѣтъ на многочисленни изяснителни опрѣдѣления; обаче повечето пѫти тѣ не сѫ до тамъ ясни, защото не е възможно да се установи мѣжду двѣтѣ една пълна и цѣла разгранична линия. Клаузевицъ опрѣдѣля тактиката като искуство за употрѣбление на войскитѣ въ боя, а стратегията като искустро за ползуване отъ боеветѣ за постигание на самата цѣль на войната *),

*) Нъ тукъ трѣбва да се обърне внимание на това, да се не мисли, че една армия дѣйствува настѫпателно само за това, че тя

БАЛКАНСКА БИБЛИОТЕКА 1601/11 ОСМАНСКА

Това се съгласява малко съ онова, което исказахме по-горѣ и тѣзи разни опрѣдѣления ще ни позволятъ да си съставимъ една обща точна идея за това, що влиза въ сферата на едната и на другата наука.

Прѣди всичко това подраздѣление е практично и полезно. То позволява да се опрѣдѣли, като се употрѣби една само дума, за какво военно дѣйствие се мисли да се говори; то позволява да се обхване по-лесно цѣлата теория на войната и ще бѫде добрѣ да се не изоставя, при всичко, че твърдѣ често стратегическия и тактическия елементъ се смѣсватъ и разбъркватъ единъ съ другъ.

И така ще се говори за стратегическо и тактическо насѫпление и стратетеческа и тактическа отбрана. Отъ тукъ проистичатъ разни други комбинации, които ще съставятъ прѣдмѣтъ на специално изслѣдване.

По този начинъ стратегическото и тактическото настѫпления, прѣди всичко, можѣтъ да се комбинираятъ така, щото армията като настѫпва, да нахлува въ театра на войната, който е прѣдмѣтъ на спора*) и щомъ намери неприятеля отпрѣде си, тя го атакува даже и на самото бойно поле. Отъ друга пъкъ страна може да се случи,

се е подала нѣколко марша (похода) напрѣдъ. Цѣлта за движението напрѣдъ може да бѫде съвсѣмъ отрицателна, [illegible] това, че отбраняющия, рѣшенъ да чака дѣйствията на про[illegible] си, може да не иска това чакание да стане на неблагоприятно за него мѣсто, а търси друго по-добро; или пъкъ не иска да бѫде далечъ отъ такъвъ обектив, който желае да прикрива стратегически и тактически. За да се знае какъвъ начинъ на дѣйствие да се избере, ще трѣбва всякога да се взима въ внимание цѣлата обстановка. Автора.

*) Клаузевицъ. За войната. I стр. 89 (Четвърто издание). Автора.

щото настѫпающия, слѣдъ като се срѣщне съ противника, да се откаже на самото бойно поле отъ инициативата, която е ималъ до тогава; въ такъвъ случай стратегическото настѫпление бива послѣдвано отъ тактическа отбрана. Тогава ще си прѣдставимъ този противникъ въ такова положение, което може да се нарѣче стратегическо-отбранително и тактическо-настѫпателно, щомъ той дѣйствува тъй, че дава възможность на неприятеля да извърши повечѣ войскови движения, чака ги и прѣминава въ настѫпление, щомъ неприятеля стигне прѣдъ него. Въ случай че се избере за дѣйствие стратегическата и тактическата отбрана, тогава съ нея се достига само до съвършенна пасивность, която освѣнь че оставя неприятелскитѣ армии да се движѫтъ безпрѣпятствено, чака ги още тѣ да се доближѫтъ да ви атакуватъ на самото бойно поле и се задоволява само съ едно отбиване на нападението.

Виллизенъ*) въ своето съчинение «*Теория на голѣмата война*« е събралъ въ една схема всичкитѣ възможни практически резултати, които могатъ да бѫдѫтъ прѣдположени. Отъ тази схема може да се види това, което ви очаква, при всяка една отъ разнитѣ комбинации, въ случай че боя бѫде спечаленъ или изгубенъ**). Когато се захване да се издирва теорически войната, явява се твърдѣ неудобно да се изчисляватъ по този начинъ по-

*) Виллизенъ — е нѣмски воененъ писатель Служилъ е въ пруската армия. Живѣлъ отъ 1790 до 1879 г Той е написалъ: а) Теория за голѣмата война отъ 840—50 г.; б Кампаниитѣ въ Италия въ 1848 и 1859 г. Както и тая въ Германия отъ 866 г. — въ [illegible] год.; в) Актове и бѣлѣжки за неговата миссия въ Познанско Великo Херцогство въ 1848 г. писано въ 1850 год.

Прѣводача.

**) Вижъ на отвѫдната страна таблицата.

отрано резултатитѣ, които се добиватъ отъ този или онзи способъ за дѣйствие. Лесно можемъ да имаме лжжлива увѣренность и надѣжда. На война се срѣщатъ постоянно случайности, които ще проявятъ едно прѣобладающе влияние върху събитията и ще ги уголѣмятъ или намалятъ, до такава стѣпень че и най-подробнитѣ изчисления, къмъ които се е прибѣгнало отъ пò-рано ще бжджтъ често лъж-

Общи основни видове.	а) Стратегическа отбрана и тактическа отбрана.	б) Стратегическа отбрана и тактическо наст пление.	в) Стратегическо наст пление и тактическа отбрана.	г) Стратегическо настжпление и тактическо наст пление.
Резултати.				
а) Въ случай на спечелено сражение.	Пълна нерѣшена обстановка.	Побѣда на бойното поле безъ резултати за общия вървежъ на кампанията или войната.	Изобщо обстановката е благоприятна за побѣда, нъ тя нѣма да има резултатъ, тъй като бойната готовность на неприятеля е съхранена.	Уничтожение на противника, завладяване на страната му.
б Въ случай на изгубено сражение.	Уничтожение на силитѣ, изгубване на територия.	Отст пление съ цѣль да се прѣмине изново въ тактическо настжпление.	Съ взимание на благоприятна стратегическа позиция ще може да се избѣгнатъ слѣдствията отъ пораженията.	Моментално изоставяне на започнатитѣ прѣприятия.

Автора.

ливи. Елементътъ на войната се състои въ неизвѣстностьта и въ променливостьта.

Когато Фридрихъ Великий настжпилъ къмъ Колинъ за да прикрие обсадата на Прага, това негово движение се завърши съ бой; той се намираше въ стратегическа отбрана, при всичко че на самото бойно поле той прѣминалъ въ настжпление. Въ това положение спорѣдъ Виллизена той би трѣбвало, слѣдъ изгубването на боя, да очаква «да го принудятъ да отстжпи и тогава изново да прѣмине въ тактическо настжпление». Обаче той изгубилъ много хора, особенно пѣхотата му била растроена на бойното поле до толкова, че въ сжщото врѣме нему се налагало да се придържа до стратегическо отстжпление, вслѣдствие на което всичко било измѣнено въ обстановката.

Както и да е, схемата дава възможность да се види, че най-голѣмитѣ разултати, уничтожението на неприятеля и завладяването на страната му, бихж можле да се постигнатъ само посрѣдствомъ съединението (комбинирането) на стратегическото и тактическо настжпление, тогава когато стратегическата и тактическа отбрана, даже при най-благоприятни случаи, иматъ за слѣдствие само едно нерѣшено положение.

Трактатитѣ, въ които се изучватъ прѣимуществата и недостатъцитѣ на настжплението и отбраната пораждатъ често пжти у читателитѣ криво прѣставление, че главнокомандующия е свободенъ да избере единия или другия начинъ за дѣйствие на армията си.

Такъвъ случай нѣма да се прѣдстави почти никога. Повечето пжти, дѣйствието на армията ще бжде опрѣдѣлено отъ по-важни нужди, които налагатъ избирането на единия или другия отъ тѣзи два начина за дѣйствие.

Като не трѣбва да се забравя, че войната е слѣдствие и продължение на политиката, прѣминаването въ стратегическо настжпление или оставането въ стратегическа отбрана, ще се съгласява споредъ политическитѣ дѣйствия, които сжщо могжтъ да бжджтъ настжпателни и отбранителни; а политическото настжпление или политическата отбрана биватъ прѣдшествувани отъ историческитѣ стрѣмления на държавата, които отъ своя страна биватъ настжпателни или отбранителни. Въ древнитѣ врѣмена ний виждаме това твърдѣ нагледно отъ примѣра, който ни даватъ Персийцитѣ и Гърцитѣ; въ тѣхнитѣ войни ний виждаме ясно да се очъртава отъ измѣнението на историческата роль и измѣнението на стратегическата роль. Народъ, който въ своето историческо развитие достигне до застой или пъкъ земе да запада, не ще може да води настжпателна политика, и ще се рѣшава да открие война само, когато бжде нападнатъ. Отъ тукъ произлиза, че той изобщо чака да го нападнатъ; слѣдователно, ограничава се само въ стратегическа отбрана, а тя има за послѣдствие тактическата отбрана.

Напротивъ, ако народитѣ и държавитѣ се стрѣмятъ настойчиво за да се развиятъ, тѣ ще искатъ да постигнатъ положителни цѣли, и за да сполучжтъ, тѣхната политика ще бжде настжпателна; било за да завладѣятъ нѣкоя спорна погранична область, било за присъединяване къмъ тѣхъ си сънародници, които още се намиратъ подъ чуздо владѣние, било за да се открияТъ насиломъ износни тжржища и съобщения за търговия, затворени отъ съсѣдня нѣкоя държава. Всичко това се постига само съ стратегическо настжпление; защото ако чакаме съ сгжрнати ржцѣ, противника нѣма да ни ги даде доброволно. Обаче, този който прѣминава въ стратегическо настжпление, той ще трѣбва да дѣйствува настжпателно и тактически, защото нему ще бжде невъзможно да се спре, щомъ дойде до съприкосновение съ неприятеля, за да не отиде удара напразно.

Разбира се, че ще има и изключителни случаи. Може да се случи, щото една армия като прѣмине въ стратегическо настжпление, да достигне такива важни пунктове за противника, че заеманието имъ би причинило смъртенъ ударъ на цѣлия народъ. Тъй щото той ще бжде принуденъ да ни атакува, вслѣдствие на което ще настане врѣменно измѣнение на ролитѣ и стратегическото настжпление ще бжде послѣдвано отъ тактическа отбрана. Подобни положения ще се прѣдставятъ обаче нарѣдко.

Още по-мжчно е да прѣдставимъ стратегическата отбрана съединена съ тактическо настжпление; защото дѣйствително никой не ще прибѣгне до стратегическа отбрана доброволно, а напротивъ отъ съзнание на слабостьта си или пъкъ вижда, че армиитѣ му сж твърдѣ неудобоуправляеми. А и двѣтѣ тѣзи положения не сж такива, щото да прѣдизвикатъ изведнажъ тактическо настжпление.

Нъ прѣди всичко цѣлта ни не е да търсимъ исулюченията, а правилото, споредъ което всяко стратегическо настжпление трѣбва да бжде послѣдвано отъ тактическо настжпление и съотвѣтственно — стратегическата отбрана има за послѣдствие тактическата отбрана.

Прѣдъ видъ на това, устройството на въоржженитѣ сили на воющитѣ ще играе твърдѣ значителна роль. Този отъ двамата, който ще бжде готовъ пръвъ, ще иска да се възползова отъ това прѣимущество и ще почне бързо настжпление. Напротивъ, този пъкъ, който ще види, че съсрѣдоточението му ще бжде свършено подиръ неприятелс-

кото —, той ще бѫде принуденъ, понѣ за малко, да остане въ отбранително положение; а не да прѣдприема настѫпление.

Слѣдователно, всяка една отъ воющитѣ страни ще бѫде заставена да приема и играе такава роль, каквато ѝ се наложи отъ обстоятелствата. Въ такъвъ случай рѣшението: кой отъ двата вида дѣйствие прѣдставлява най-голѣми прѣимущества, ще бѫде съвсѣмъ излишно. Важното е да се знаятъ особенноститѣ характери за всяки отъ тѣхъ.

V.

Настѫпателни дѣйствия.

1. Стратегическо настѫпление.

Стратегическото настѫпление, както видѣхме вече, произлиза отъ политическитѣ стрѣмления за нѣкоя положителна цѣль, отъ съзнание, че се притѣжава нуждната сила за постигание на тъзи цѣль и най-послѣ отъ опрѣдѣленото и ясно чувство за надмощие надъ противника. Така щото, главнокомандующия инстинктивно ще се стрѣми да се възползова отъ всичкитѣ обстоятелства, които сѫ благоприятни за него прѣди да настане нѣкое промѣнение.

И така жизнения елементъ на стратегическото настѫпление се състои въ бързината, подважностьта и изненадването.

Ний видѣхме вече по̀-горѣ, че пьрвия обективъ на стратегическото настѫпление, е главната непиятелска армия.

Программата за начеване на военнитѣ дѣйствия, ще обема слѣдователно, бързото появявание

вьрху заетата отъ неприятелската армия зона (область), за да я намѣримъ и да я принудимъ при най-благоприятни за насъ условия да приеме бой.

Обаче, тозъ който започне дѣйствието съ увѣрение, че настѫплението е единственото рѣшение което може да се вземе, като естественъ и необходимъ начинъ за дѣйствие, той ще бѫде увлеченъ да развие всичката си[illegible]менна дѣятелность, за да прѣдприеме смѣли р[illegible]ия, съ една рѣчь да дѣйствува много по-добрѣ отъ колкото този, който оставя на неприятеля да се доближи до него. Обикновенно, атакающъ ще бѫде тозъ, отъ двамата, който се покаже най-дѣянеленъ, най-искусенъ.

Още при голѣмитѣ маньоври, може твьрдѣ добрѣ да се види какво влияние упражнява настѫплението вьрху началницитѣ, по начина на дѣйствието имъ и вьрху войскитѣ по начина на дьржанието имъ*) Вънъ отъ всяко съмнение е, че самия фактъ за испълнение рольта на атакующъ ще упражни вьрху характера на лицето, натоварено да я извьрши, благоприятно влияние, което не трѣбва ни най-малко да се принебрѣгва**).

---

*) Тъзи е причината гдѣто разбора критиката), при голѣмитѣ маньоври, ако не бѫде направенъ отъ твьрдѣ опитно и прѣдпазливо лице, се произнася почти все въ полза на атакующия. Автора.

**) Често пѫти се слуша да се говори, че психологическитѣ съображения би трѣбвало да бѫдѫтъ изхвьрлени изъ трактатитѣ на военното искуство, прѣдъ видъ на това, че психолоческитѣ сили и движения не мож[illegible]тъ да бѫдѫтъ ни оцѣнени, ни измѣрени точно. Нъ тѣхната важность е тъй значителна, щото би се попаднало въ голѣма грѣшка, ако тѣ не бихѫ се взеле въ внимание. Знанието на человѣческото естество е наистина най-трудната часть на науката за войната, но въ сѫщото врѣме тя е и най-важната часть която главнокомандующия не може да не знае, ако иска да бѫде въ състояние да испълни високата си миссия. Автора.

Атакующия иска да срѣщне противника и го бие. Тозъ, който е въодушевенъ отъ рѣшителна воля, развива всичката своя прозорливость, намира пò-лесно най-добри распорѣждания за взимание; въ сжщото врѣме кржгътъ на грѣшкитѣ и заблужденията, които може да направи, се очьртава много повече, защото той вижда ясно отпрѣдѣ си цѣлта, която гони и може да се побьрка само въ избора на пжтищата и срѣдствата.

Дѣятелностьта и движението, които сж неразривни отъ стратегическото настжпление улесняватъ съсрѣдоточаването на настжпающитѣ масси. Всяки маршъ на напрѣдъ ще може да вземе такова направление, щото тѣзи масси да се сближаватъ все повече и повече. Това ще бжде толкова пò-лесно, колкото всички по-долни началници ще видятъ ясно да се очьртава цѣлта прѣдъ тѣхъ. Тѣхното взаимно дѣйствие ще има пò-простъ видъ, отъ колкото въ прѣдвидената отбрана, при която цѣлта нѣма да имъ бжде указана пò-рано отъ момента въ който ще се появи неприятеля прѣдъ позицията.

По самото естество на настжпателнитѣ дѣйствия, съдѣйствието на всички ще бжде улеснено по единъ простъ начинъ, а това явление има пò-голѣмо значение, по причина че источника на всичката стратетическа мждрость се състои въ появяването на желаемия пунктъ, колкото е възможно съ пò-многобройни сили. Освѣнь това настжплението, повечето врѣме, ще печѣли, ако усилията му се увѣнчажтъ съ успѣхъ на единъ само пунктъ; тъй като, обикновенно, позициитѣ на противника ще образуватъ едно органическо цѣло, което изгубва всяка вжтрѣшна поддьржка и свьрзка, щомъ една само часть отъ това цѣло се растрои.

По случай на това, ний ще забѣлѣжимъ, че атакующия располага още и съ друго едно срѣдство,

срѣдство за изненадване, понеже той самъ избира пункта, въ който ще нанесе рѣшителнитѣ удари. Наистина, отбраняющия често пжти е въ трудно положение, когато взима въ внимание всички обстоятелства, и случайности, за да отгатне: кой ще бжде този пунктъ; нъ той пакъ нѣма да избегне отъ погрѣшки при подробноститѣ. Самия характеръ на работитѣ, слѣдователно, позволява на атакующия да хране единъ видъ надѣжда, че той ще намѣри, на избрания пунктъ за атака, отбраняющия несъвършенно готовъ за да го отбие. При всичко че стратегическитѣ операции отъ извѣстна важность изискватъ врѣме, поради което отбраняющия ще може да исправи грѣшкитѣ, които би направилъ, а въ сжщото врѣме ще трѣбва да прѣминава и голѣми растояния, той ще може да поправи много малко тѣзи сторени погрѣшки. Ако би той да сгрѣши още въ началото съ съсрѣдоточението на неговитѣ сили, той ще може да исправи мжчно грѣшката си, тъй като голѣмитѣ войскови масси не се прѣнасятъ отъ едно мѣсто на друго съ сжщата леснина, както това става съ шахматнитѣ фигурки.

Едно отъ сжщественнитѣ прѣимущества на настжплението, се състои въ това, че армията промѣня постоянно мѣстонахождението си. А при всички критически положения, това промѣнение само по себѣ си съставлява едно благодѣяние. Мѣняването на мѣстото, което се налага отъ настжплението, упражнява спасително влияние върху нравственното и физическо състояние на войската. На пръвъ поглѣдъ, това явление се чини да има второстепенна важноость, обаче има случаи, при които то само ще бжде достатъчно да даде пакъ животъ на една изнурена армия. За да се убѣдимъ въ това, достатъчно ще е да си въобразимъ състоянието при което би се намирала всяка армия задьржана дълго

врѣме прѣдъ нѣкоя непріятелска крѣпость, а слѣдъ това тя изново захване своитѣ маршове и операции на открито поле, пълни съ перипетии; тъй както това се случи съ Германцитѣ, като останаха свободни подъ Мецъ подиръ капитулиранието му.

И така настжплението, споредъ насъ, прѣдставляна много прѣимущества. Обаче не трѣба да се изгубва отъ видъ, че то изисква много войски. Сжществения му характеръ, се състои въ това, че то изисква да се употрѣбятъ силитѣ до съвършенна крайность. А похода ги разнебитва, толкова же колкото и боя, къмъ който води той.

Въ врѣме на война, загубитѣ прѣтърпени прѣзъ походитѣ биватъ даже по-значителни отъ колкото загубитѣ прѣтърпени въ самия бой.

Понеже настжплението е дѣйствие, което се развива безпрѣстанно до като се достигне цѣлта, ако е възможно безъ никакво прѣкъсване, то ще се даде само толкове врѣме за отдихъ, колкото е необходимо на войскитѣ да се привѣджтъ въ редъ, да се подтѣгнатъ и прибѣржтъ изостаналитѣ, да придърпатъ свѣжи части къмъ себѣ си. Така прусския Гвардейски корпусъ при всичко, че бѣ прѣкрасно дисциплиниранъ изгуби отъ 5 до 6000 души въ врѣме на походитѣ, които се извършихж въ мѣждината на сраженията отъ Сентъ-Прива до Седанъ*).

Изобщо страната, прѣзъ която прѣминава атакующия, ще се счита за непріятелска, слѣдователно, ще трѣбва да се вематъ охранителни мѣрки**).

*) Хохенлое, Стратегически писма I. Стр. 55. Автора.

**) Разбира се, че може да се прѣдстави случай, въ който атакующия, при настжпването си прѣзъ непріятелски край, да намѣри поддържа отъ жителитѣ, ако сж отъ еднаква народность съ него. Въ това положение е исключително, и се дължи на случайность, а ни най-малко не е основано на самото естество, на настжплението. Автора.

И така настжпающата армия ще трѣбва да остави задъ себѣ си часть отъ своитѣ сили, които нѣма да могжтъ да съдѣйствуватъ въ по-нататъшнитѣ рѣшителни срѣщи. Освѣнь това, повечето врѣме ще трѣбва да се охраняватъ коммуникационнитѣ линии на армията, които осигоряватъ всичката нейна продоволствена сдужба.

Едноврѣменно съ настжплението си, армията се отдалечава отъ источницитѣ на попълнението, които се намиратъ въ нейното отечество. Въ странитѣ, кждѣто цивилизацията е напрѣднала, които располагатъ съ многобройни пжтни съобщения и сж набръздени на вси страни съ желѣзници, това явление губи много отъ тѣжестьта си, безъ обаче да прѣстава да е важенъ факторъ при оцѣнението на настжплението, защото то съставлява една отъ неговитѣ слаби страни; дѣйствително не ще може да се разчита върху желѣзнитѣ пжтища, които бихж се експлоатирали въ непріятелска страна съ такава увѣренность съ каквато това става съ собственнитѣ желѣзници, слѣдъ това невъзможно е да може да си послужимъ за прѣнасянието подиръ нашедствующата армия всички оставени отряди, тогава когато една отстжпающа армия ще ги прибира твърдѣ естественно при применуванието си по край линията.

Обсадитѣ и обложенията на крѣпости, които не трѣбва да се оставятъ въ страни, като безъ значение, изискватъ извѣстно число войска.

Характеристична чърта е въ человѣческото естество, че усилието не може да бжде постоянно. Затова то ще намали незабѣлезанно; до когато работитѣ вървятъ все благополучно, нуждата да се напрѣгнатъ всички свои сили нѣма да се наложи тъй рѣшително, както това би станало ако положението е лошо.

Най-послѣ безостановачното настжпление ще прѣдизвика лесно сърѣвнованието, завистьта на другитѣ държави или ще имъ внуши безпокойствия. Общото политическо положение ще стане неблагоприятно за атакующия. Това ще бжде една причина за ослабявание, която ще се усложни, ако нѣкоя отъ тѣзи държави се намѣси съ въоржжено посрѣдничество*). Аатакующия ще рискова даже, често пжти да изгуби съюзници, които искатъ да го поддьржатъ до извѣстено мѣсто нъ не бихж го оставили да стане много силенъ на тѣхна смѣтка.

За стратегическото настжпление характеристичното е това, че армията която е на чело, когато се срѣщне съ неприятеля и даде бой, съставлява относително слаба часть отъ вкаранитѣ въ война военни масси, често пжти тя е една четвьртъ отъ всички тѣхъ, по-нѣкога една осма, а пъкъ сждбата на всичката въоржжена масса зависи отъ успѣха или отъ загубата на групата, що е на чело. Настжпающитѣ армии се топятъ, като скорошенъ пролѣтенъ снѣгъ.

Въ 1812 год. Наполеонъ прѣмина Нѣманъ съ 442000 души, нъ достигна до Москва слѣдъ не пълни три мѣсеци само съ 95000 души. Оставаше му слѣдователно само една пета отъ всички сили. Уничтожението на тъзи послѣдня часть въ врѣме на отстжплението рѣши изгубванието на цѣлата кампания и прѣдизвика промѣната на блѣскавото щастие въ историческата карриера на Наполеона.

*) Поведението на Австрия въ Кримската война, това на Англия въ послѣднята Русско-Турска война, прѣдставляватъ примѣръ, какъ е възможна намѣсата на третя държава, даже безъ да се пристжпва къмъ въоржжени дѣйствия. Ний сами имаме такъвъ примѣръ прѣзъ Сърбско-Българската война отъ страна на Австро-Унгария.

Прѣводача.

Още нò-поразителенъ е примѣра изъ Испанската война въ 1810 год. На пролѣтьта прѣзъ нея година 400000 души Французи прѣминахж Пиренеитѣ, тѣ настжпвахж безостановочно и имахж на всѣкждѣ безбройни успѣхи, нъ най-послѣ маршалъ Массена е можалъ да стигне прѣдъ линиитѣ на Торресъ-Ведрасъ, не далечь отъ Лисабонъ, едва съ 45000 души, кждѣто е прѣдстояло да се рѣши сждбата на кампанията. Тѣзи бойни сили сж биле твьрдѣ слаби за да повѣджтъ послѣдния рѣшителенъ ударъ и да достигнжтъ крайната цѣль. Необходимото и естественно слѣдствие бѣше гибелното отстжпление, което ознаменова края на военното щастие на Французитѣ въ Иберийския полуостровъ.

Прѣзъ пролѣтьта на 1829 г. фелдмаршалъ Дибичъ ималъ 160000 души, които Руссия му повѣрила за да води кампанията на Балканский полуостровъ. Когато стигналъ до Одринъ (Едирне) нему оставали само 20000 души. Ако да би му се случило да продължава настжплението си, той щѣше да стигне подъ Цариградъ едва съ 10000 души, спорѣдъ исчислението на Молтке. Прѣдварително сключения миръ го спасилъ и не далъ възможность да се види неговата слабость, а съ това се обърнало и всичко на добрѣ.

Сжщо се случи и въ 1878 г. въ която Русситѣ отъ голѣмата си 460,000 армия що бѣхж прѣкарани прѣзъ Дунава, можахж да доведжтъ подъ вратитѣ на Цариградъ едва 100,000 души, и то въ тъзи цифра влизатъ и болнитѣ, числото на които възлизаше, както се прѣдполага, на полвината отъ числения съставъ на армията. Даже и Германцитѣ, които въ 1870 г. прѣминахж границата съ 372000 души, слѣдъ шестъ седмична кампания стигнакж до Парижъ съ 171000 души. За тѣхъ, загубитѣ бѣхж относително слаби, нъ пакъ, ако останалата часть

би прѣтърпѣла поражение, непрѣменно щѣше да бжде дадено друго направление на цѣлата война.

И така право е да се говори, че постоянното намаление силата на настжплението, съставлява неизбѣжно явление, на което трѣбва да се разчита и вземе въ съображение, като факторъ, който все повече и повече се обнаружва, колкото по-дълга бжде линията, по която се водятъ настжпателнитѣ дѣйствия. Това обстоятелство изисква нужнитѣ административни и стратегически распорѣждания за да могжтъ да се усилватъ прѣднитѣ части на армията, като се назначатъ особенни резерви. Тѣзи резерви казва Клаузевицъ, никога не трѣбва да оставятъ праздно пространството, което се намира въ тила на армията.

Ако бжджтъ взети въ внимание тѣзи факти, ако се не губятъ отъ видъ, тогава само ще се намѣри сжщественното основание за испълнение на всяки планъ на настжплението. Най-смѣлото стратегическо настжпление, комбинирано най-научно непрѣменно ще се свърши несполучливо, ако срѣдствата съ които се располага не сж достатъчни за постигание на висшата цѣль, тази именно — която осигурява мира. Това най-добрѣ се вижда и отъ участьта на вѣликитѣ полководци, като се почне отъ Анибала и се дойде чакъ до Карла XII-й и Наполеонъ I-й, които благодарение, че сгрѣшихж въ тъзи точка, пропаднахж. Тѣ сж присжщи на гениалнитѣ спекуланти, срѣдствата на които сж съвършенно недостатъчни за да свършжтъ до край своитѣ прѣдначьртания. Настава моментъ, въ който по причина на послѣденъ неуспѣхъ, може би и незначителенъ, всички тѣхни блѣскави успѣхи, спѣчелени прѣдварително пропадатъ и изгубватъ изведнажъ всичко спѣчелено до тогава.

Ако прослѣдимъ ходътъ на всяко настжпление, ний ще констатираме, че то достига до една крайна точка, въ която началното численно прѣвъсходство по причина на естественно ослабявание, изгубва толкова отъ своята сила, щото то остава едвамъ достатъчно за да побѣди, нъ все пакъ нѣма да бжде въ състояние да даде никакъвъ по-нататъшенъ успѣхъ, тогава когато въ отбраната това е съвсѣмъ противното. Всичката работа се състои въ това: да ли главнокомандующия има нуждния вѣренъ взглядъ, за да схване веднага момента, въ който настжплението му е стигнало най-крайната точка, за да се възползува отъ това, както направи Дибичъ, за сключвание на миръ или пъкъ за да прѣмине отъ настжпление въ отбрана, за да може да задържи толкова врѣме спечелената отъ по-рано мѣстность, колкото е необходимо да се принуди неприятеля да иска миръ. Щомъ тъзи най-крайна точка бжде достигната безъ голѣмо бавение отъ настжплението, т. е. прѣди да се получатъ резултати, които гарантиратъ такъвъ миръ какъвто се иска; тогава ще произлезне несполука, която повечето пжти, ще се почувствува по-силно отъ колкото не би причинило и едно неочаквано разбивание въ врѣме на отбраната. Обаче не трѣбва да се забравя, че настжплението изисква не само достатъчно количество войска и срѣдства за попълнюване загубитѣ на прѣднитѣ войскови части, а още — и особенни качества отъ самитѣ войски.

Понеже подвижностьта е единъ отъ елементитѣ на настжплението, то се изисква, щото и самитѣ войскови масси да бжджтъ подвижни, а това може да се очаква само отъ доброто обучение на армията. Разнитѣ части на армията ще трѣбва често пжти да дѣйствуватъ по частна инициятива: ще трѣбва, слѣдователно, тя да има извѣстно число

началници, които да сѫ обучени и опитни. Противъ разрушителнитѣ елементи, които се появяватъ въ врѣме на настѫплението, могѫтъ да устоятъ само вѫтрѣшно свързанитѣ и добрѣ дисциплинирани войски, и които отъ службата въ мирно врѣме сѫ придобили исканата стройность.

Едно стратегическо настѫпление прѣдприето съ млади и не дотамъ обучени войски, ще дойде до благополученъ край, само тогава, когато противника по качество е много по́-доленъ. Милиционнитѣ войски сѫ съвсѣмъ негодни за него и самото още движение напрѣдъ ще ги разстрои съвършенно.

И така сѫщественното и неизбѣжно условие при всяко стратегическо настѫпление ще бѫде да се има многочисленна и добра армия.

2. Тактическо настѫпление.

При тактическото настѫпление, положението бива съвсемъ другояче, понеже численността и естеството на войскитѣ иматъ друго значение, а не както е за стратегическото настѫпление. Доброкачественността на войскитѣ има толкова по́-рѣшающе значение, колкото повече тѣмъ прѣдстои да рѣшаватъ задачи при тактическо настѫпление — каквито сѫ отнимание отъ неприятеля на окопи и тѣснини, мостове, укрѣпени позиции и пр. които не могѫтъ въобще да бѫдѫтъ докарани до край съ войски отъ срѣдньо или не дотамъ добро качество.

Една добра дружина, която се не поколебава отъ дѣйствието на неприятелския огънь и продължава да настѫпва, може сама да завладѣе заетъ отъ неприятеля тѣсенъ мостъ, тогава когато 10 дружини отъ долньо качество бихѫ се спрѣли прѣдъ прѣпятствието или бихѫ прѣдприели едно подиръ друго десетъ безенергични атаки и пакъ не бихѫ успѣли да постигнѫтъ зададената имъ цѣль. Подобни сцени ни прѣдставлява сражението на р. Лизена. Генералъ Вердеровата протѣгната бойна линия вѣроятно щѣше да бѫде проломена отъ 40,000 души отбрана войска, тогава когато 120000 души отъ срѣдньо качество не бѣхѫ въ състояние да направятъ това *).

Изобщо и за тактическото настѫпване ще трѣбва да се иматъ повече войски. Ако това численно прѣвъсходство и да не бѫде всякога неизбѣжно по отношение на всички сили, които се намиратъ на бойното поле, то пакъ ще трѣбва да се има численно прѣвъсходство тамъ, кждѣто ще се произведе рѣшителенъ ударъ.

Ний ще повторимъ и тука, това, което казахме

*) Съ това ний ни най-малко не искаме да опрѣкавдме избраната отъ генералъ фонъ Вердера позиция. Напротивъ, избирането ѝ е отговоряло на обстановката, въ която се е намиралъ, при всичко че то не отговаряше на правилата, които трѣбва да се съблюдаватъ при такива случай; дѣйствително, дължината на фронта, която била 30 километра, е извънрѣдно голѣма за 43.000 души. Генералъ ф. Вердеръ е знаялъ обаче своя противникъ твърдѣ добрѣ, той знаялъ, че щомъ отнеме възможността на тоя неприятель да извършва обходни движения, неприятеля нѣма да може да се възползова отъ своето голѣмо численно прѣвъсходство. А понеже би било достатъчно да му противопостави на всяки пунктъ отъ бойната линия едно относително слабо съпротивление за да задържи неговитѣ не до тамъ удобоуправляеми войски, този изборъ на позицията се явява съвсѣмъ оправданъ. Сѫщо направи и принцъ Фридрихъ Карль срѣщу Французката Лоарска армия прѣди сражението при Орлеанъ. Тѣзи два примѣра потвърждаватъ до колко е сѫществено да се взима въ внимание и качеството на неприятеля, когато се прилагатъ на практика правилата на Военното Искуство.

Автора.

за стратегическото настжпване, че движението и нераздѣлната подвижность на настжпването, естественно ще улеснятъ съсрѣдоточаването къмъ този пунктъ, който ще бжде избранъ за рѣшителенъ бой. Тактическото настжпление благоприятствува за развиване у началницитѣ умственната дѣятелность и ще ги кара да дѣйствуватъ по тѣхна собственна инициатива. Като имъ дава многобройни случаи за дѣйствие, то ги кара къмъ творчество и възбужда у тѣхъ честолюбие и жажда за подвизи. То помага на войската да прѣодолява всяко впечатление на опастность и я усилва като ѝ вселява чувство за нейното прѣвъсходство; защото всякому е извѣстно, че началника се рѣшава да атакува неприятеля само отъ съзнание, че притѣжава прѣвъсходство по число и по качество.

Тактическото настжпление показва още пò-ясно общата цѣль, отъ колкото стратегическото —. Въ стратегическото настжпление распорѣжданията на началника могжтъ да се отгадаватъ, а въ тактическото — всички виждатъ цѣлта и това намалява опасността да не би отдѣлни войскови части да се отдалечжтъ по погрѣшка въ врѣме на самия бой.

Въ тактическото настжпление, ненадѣйността съставлява пò-енергиченъ факторъ отъ колкото въ стратегическото —, защото непр[illegible]еля разполага съ пò-малко врѣме за да исправи направенитѣ вече отъ него погрѣшки, вслѣдствие пълното отсжтствие на прѣдвидливость. И въ тактическото настжпление ще имаме на расположение особенни срѣдства за атакуване, които състоятъ въ налитание на неприятеля отъ нѣколко страни, обхващание на едното или двѣтѣ му крила изведнажъ, едноврѣменно настжпване противъ фланга и линията на отстжпление на отбраняющия.

Едно твърдѣ сериозно прѣимущество дава тактическото настжпление, то се състои въ това, че движението и схващанието на цѣлта, като се проявяватъ все повече и повече, прѣдизвикватъ съсрѣдоточаването на огъня. Голѣмата далнобойность, най-вече на днешната артиллерия, дава възможность и на такива войски, които не влизатъ въ състава на тия що атакуватъ дѣйствително, нито пъкъ сж настжпвали съ тѣхъ, да могжтъ да съдѣйствуватъ съ тѣхния огънь за рѣшението на боя.

Най-послѣ естественно е, че тактическото настжпление има още и това прѣимущество да си избере пункта за рѣшителния ударь, и така да осигури побѣдата, повече отъ колкото стратегическото настжпление, щомъ бжде полученъ рѣшяющъ успѣхъ на избрания отъ него пунктъ. Позицията на отбранающия въ тактическата отбрана ще образува едно цѣло, отъ колкото въ стратегическата отбрана, което ще бжде разнебитено отъ основа, щомъ нѣкоя отъ частитѣ ѝ бжде растроена или пъкъ само излезе изъ нейна свързка. Поражението на едно отъ двѣтѣ крила; сломяването отъ неприятеля на единъ отъ нейнитѣ флангове рѣшава обикновенно сждбата на сражението. Често пжти ний виждаме отбраняющия да отстжпва отъ позицията си благодарение на това, че е билъ битъ само на четвьртъ отъ позицията си, тогава когато атакующия, отбитъ на три четвърти отъ нея най-послѣ тържествува, защото е побѣдилъ на послѣднята четвьртъ. Така се случи на 18-й Августъ (н. с.) 1870 г. при Гравелотъ-Сентъ-Прива. На всичкитѣ сили на атакующия се указва естественния пжть за проникнуване, който води къмъ пункта на атаката върху неприятелската бойна линия, а отъ вървѣжа на самитѣ събития произлиза тѣхното съединение и съгласно дѣйствие. Нравственния тласъкъ, който исхожда отъ успѣха, дава на удара много пò-значителна сила.

Разбира се, че тактическото настжпление по своето естество си има и слабитѣ страни. Първата слаба страна се крие въ самото движение. То отнима на атакующия, прѣди той да достигне непиятелската линия, часть отъ силата му по причина на уморявание. Това уморявание може да упражни голѣмо влияние, ако войската трѣбва да прѣодолява нѣкои мѣстни прѣпятствия, слѣдъ като е изминала дългъ пжть, както се случи на 16-й Августъ 1870 год. съ една отъ бригадитѣ на дивизията Шварцкопенъ. Тамъ паднахж много войници отъ изнемощение въ ржцѣтѣ на неприятеля безъ да можатъ да противопоставятъ най-малко съпротивление до пристигание на подкрѣпление. Друга една слаба страна на тактическото настжпление, която има голѣмо значение се състои въ това, че движението прѣкъсва почти всичния огънь на атакующия; слѣдователно, атакующия е принуденъ да търпи отъ дѣйствието на непиятелския огънь, прѣзъ извѣстно врѣме, безъ да може да отговаря. Освѣнъ това, въ врѣме на движението напрѣдъ атакующия трѣбва да се откаже отъ всяко ползуване на закритията, които прѣдставлява мѣстностьта. Тѣзи двѣ слаби страни причиняватъ на атакующия много пò-голѣми загуби до самия моментъ на растройството на непиятелската бойна линия. Той може да възстанови равновѣсието слѣдъ пьрвия успѣхъ и ще причини пò-голѣми загуби на противника си, който тоже се намира въ движение и ще го накара да почувствува двойно неудобствата на това отстжпателно движение.

Друга една слаба страна на тактическото настжпление се състои въ това, че то е свързано съ врѣмето. Обикновенно работата трѣбва да бжде свършена сжция день. Често пжти неразрѣшения до захождание на слънцето бой бива спеченъ за отбраняющия, а изгубенъ за атакующия. Ако сражението при Гравелотъ-Сентъ-Прива бѣ станало зименъ день, то Французитѣ по всяка вѣроятность щѣхж да останатъ побѣдители. Нощьта щѣше да спре атаката тутакси слѣдъ заеманието на Сентъ-Мари-о-Шенъ и щѣше да даде врѣме на маршалъ Базена да усили достатъчно застрашения си дѣсенъ флангъ съ испращание на цѣлия гвардейски корпусъ.

Много военни писатели поддържатъ, че това явление съставлява една отъ слабитѣ страни на настжплението, че атакующия, като е принуденъ непрѣменно да дѣйствува, изложенъ е повече на грѣшки, отъ колкото отбраняющия, който въ този случай ще бжде готовъ да се ползува отъ тѣхъ. Тъзи слаба страна обаче, бива отстранена отчасти съ това, че атакующия може да си служи отъ забѣлѣзанитѣ недостатъци у отбраняющия още при пьрвоначалната обстановка, а даже и да положи цѣлия си планъ за атаката на тѣзи недостатъци.

Една отъ най-надлѣжящитѣ задачи на главнокомандующия, а въ сжщото врѣме и отъ най-труднитѣ е тъзи, че той трѣбва не само да си даде изведнажъ смѣтка за направенитѣ грѣшки отъ противника, а още и да извлече отъ тѣхъ мжгновенно полза; той може да постигне това само, ако вземе добри разпорѣждания, а най-вече ако распрѣдѣли силитѣ си колкото е възможно пò-цѣлесъобразно.

Пò-горѣ бѣ казано вече, че голѣмитѣ усилия които се изискватъ отъ войскитѣ, не съставляватъ слаба страна за настжплението, нъ все пакъ тѣ усложняватъ много трудноститѣ на испълнението. Войскитѣ трѣбва да бждатъ подвижи, а въ сжщото врѣме и способни да противостоятъ на дѣйствието, което ще причини колебание върху тѣхното нравственно впечатление. Тѣ трѣбва да иматъ на чело

много висши и нисши началници, които да бѫджтъ твърдѣ испитани. Всичко това изисква една здрава подготовка и обучение, които да сѫ въплѫтени още отъ мирно врѣме. Тактическото настѫпление, даже и тогава, когато се има численно прѣвъсходство, бива много по̀-малко осѫществимо, отъ колкото стратегическото настѫпление, щомъ се разполага съ злѣ обучена армия.

Прѣди да се вземе рѣшение да се настѫпи, ще трѣбва очевидно да се обмислятъ всички необходими условия за сполука. Ако се не потвърди, че понѣ по̀-голѣмото число отъ тѣхъ ще бѫде испълнена тогава мѫчно ще се получи успѣхъ.

Най-послѣ не трѣбва да се губи изъ видъ, че за да се искара до край едно настѫпателно дѣйствие, началника ще трѣба да се показва много по̀строгъ, по̀-твърдъ спрѣмо своитѣ войски, отъ колкото, ако се намира въ отбрана. Послѣднята ни се прѣдставлява, като най-долня стьпень отъ военнитѣ дѣйствия, като необходимость що ни се налага отъ инстинкта и длъжностьта за личното самосъхранение. Настѫплението изисква единъ видъ по̀-голѣмо напрѣжение, което може да се извърше само отъ единъ твърдъ характеръ. Освѣнь това рѣшаването да се прѣмине въ настѫпление ще усложни, отговорностьта, която лѣжи на началницитѣ относително загубитѣ, които ще понесѫтъ войскитѣ при извършването му, загуби често пѫти много голѣми; а повечето хора не се рѣшаватъ на такава една отговорность.

VI.

Отбранителни дѣйствия.

1. Стратегическа отбрана.

Подъ стратегическа отбрана не трѣбва да се разбира, положение въ проста пасивность, въ което армията чака спокойно на заета позиция, неприятеля да дойде и я атакува. Подобно едно явление би можло да се сбѫдне само при рѣдки изключителни случаи и никога почти не ще се постигне по този начинъ цѣлта, която се гони. Стратегическата отбрана не трѣбва да се отказва съвсѣмъ отъ движението, както и да не остава въ съвършенно бездѣйствие.

Подъ страгегическа отбрана ще разбираме този начинъ на дѣйствие, който се състои въ това, че отбртняющия взима позиция така, щото да може да противопостави на атакующия, отъ кѫдѣто и да се появи той, отначало само една часть отъ своята армия, и да го задържи до като другитѣ части отъ силитѣ му извършѫтъ тѣхното съединение въ врѣме на движението си по направление на заетата позиция и така бѫджтъ готови да дѣйствуватъ съвокупно.

Въ Военната История ний срѣщаме най-често, че онзи отъ воющитѣ избира този начинъ на стратегическа отбрана, който е по̀-слабъ. Наистина, този начинъ не прѣдставлява особенни прѣимущества, нъ той понѣ позволява да се забави рѣшителния бой, защото при такава обстановка, би било мѫчно той да се обърне въ полза на отбраняющия и даде по̀-широко поле на непрѣдвидени сѫбития, които можѫтъ да произлезѫтъ отъ протакание на дѣйствието.

Има единъ вторъ начинъ за подвижна стратегическа отбрана, тя се състои въ това, че отбраняющия отстжпва въ вжтрѣшностьта на страната прѣдъ атакающия, за да даде доста врѣме на всички естественни причини да упражнжтъ своето отслабяюще дѣйствие върху атакающия, прѣди да се дойде до рѣшително сражение. Често пжти, отбраняющия може въ сжщото врѣме да се усили, защото той се приближава до источницитѣ си и може да се съедини съ тия войски, които не сж биле готови въ началото на дѣйствията или които не сж биле въ пьрвата линия. Подобенъ начинъ за дѣйствие очевидно бива полезенъ само тамъ, кждѣто пространството за прѣминавание въ врѣме на отстжплението ще бжде толкова голѣмо, щото да могжтъ да се почувствуватъ отъ настжпающия, всички разлагающи трудности, които могжтъ да му подѣйствуватъ. Освѣнъ това, при отстжплението, не трѣбва да се оставятъ на неприятеля такива части отъ територията, самото изгубване на които упражнява рѣшающе влияние върху исхода на войната.

Третия начинъ на подвижната стратегическа отбрана ще се състои въ това: че се чака спокойно неприятеля да захване испълнението на своитѣ подготовителни дѣйствия, за да се схванатъ неговитѣ погрѣшки и слаби страни и възползуванъ отъ тѣхъ отбраняющия се хвърля на него съ всички свои съединени сили*). Обикновенно този начинъ на стратегическата отбрана се счита като най-дѣйствителенъ и най-идеаленъ типъ. Като се казва това забравя се, както вече указахме, че отбраната прѣстава да бжде това, което показва названието ѝ, и

*) Блуме въ своята Стратегия, 1-о издание стр. 190 нарича тѣзи три начина на отбраната: позиционна —, отстжпателна и настжпателна отбрана. Автора.

не се явява като свойственъ принципъ за дѣйствие, а напротивъ, че тя се подчинява на настжплението и става негово спомагателно срѣдство. Тукъ работата се касае повечето до такова настжпление, което чака удобенъ моментъ, отъ колкото до отбрана, за това ний нѣмаме никакво право, да причисляваме този видъ операция къмъ отбранителнитѣ дѣйствия.

Всяка стратегическа отбрана има за основа: стрѣмлението да изравни равновѣсието на силитѣ мѣжду двѣтѣ воющи страни, които въ началото сж не равни, чрѣзъ постепенно израсходване на своитѣ сили, и да прѣдизвиква по-бързото израсходване на силитѣ на атакующия.

Това, което благопр иятствува на стрѣмлението, то е, че движението, марша, който съставлява самъ по себѣ си една разлагающа сила, както видѣхме по-горѣ, играе при отбраната по-маловажна роль отъ колкото при настжплението. За това, ако една стратегическа отбрана бжде прѣдприета съ войски отъ долньо качество, рискува се много по-малко, отъ колкото, ако се прѣдприемеше съ тѣхъ стратегическо настжпление.

Обаче къмъ това се присъединяватъ още и други елементи, които усилватъ или улесняватъ отбраната. Ний забѣлѣзваме най-напрѣдъ това явление, че отбраната прислѣдва право отрицателни цѣли, които се постигатъ много по-лесно отъ колкото положителнитѣ цѣли. Тѣзи послѣднитѣ — изискватъ да се дѣйствува, а дѣйствието може да докара много по-лесно неблагоприятни случаи, отъ колкото пассивната отбрана. Ако атакующия направи погрѣшка при взимание на распорѣжданията си и вслѣдствие на това прѣдприятието му пропадне, тъзи несполука ще състави за отбраняющия успѣхъ, който ще се получи безъ той да излѣзе отъ свойто бездѣйствие. Противника ще прибърза да растрои си-

литѣ си, а отбраната се стрѣми къмъ това. Клаузевицъ казва за отбраняющия, че »той пожжнва това което не е сѣлъ«.

И тогава даже когато атакующия принебрѣгне да вземе нѣкакви распорѣждания, или губи безполезно врѣмето си, то отбраняющия все ще има полза отъ това. Самото явление, че въ единъ даденъ моментъ той още не е потърпялъ рѣшително поражение, ще може да му даде успѣхъ. Това може да се случи, както напримѣръ бѣ въ началото на Кримската война отъ страна на Турция, когато има да се очаква променение на хода на работитѣ, благодарение на взимание участие въ войната на силни съюзници. Обикновенно, врѣмето благоприятствува на отбраняющия, тъй като настжплението, даже и тогава, когато бжде само по себѣ си силно бива парализирано често пжти, защото крайния резултатъ не може да се постигне изведнажъ, а трѣбва да се чака удобенъ моментъ*) Отбраняющия има само едно стрѣмление, то е да задържи това което притежава, а атакующия иска да завладѣе. На война първото отъ тѣзи двѣ намѣрения обикновенно бива по-лесно за осжществление отъ колкото второто.

Освѣнь това този отъ воющитѣ, който прѣдпочте стратегическата отбрана, нѣма да има нужда, както това ще е за атакующия, да напуща театъра на операциитѣ, който вече познава добрѣ, избралъ го

*) Противното може да се случи тогава, когато двѣтѣ страни располагатъ съ нееднакви материални источници както бѣ въ Сѣверо-Американската мѣждуособна война. Едно отъ сжщественнитѣ условия за крайния успѣхъ на стратегическата отбрана, е да може да се поддържа войната за дълго врѣме. Ако това е възможно и този елементъ на сила не ѝ липсва, тя може да се надява за окончателенъ успѣхъ. Автора.

с, приготвилъ го е може би специално, за да настжпи въ непозната мѣстность. Отбраната бива по-обезпечена отъ случайноститѣ, причинени отъ ненадѣйно срѣщнатитѣ прѣпятствия, отъ колкото настжплението. Трѣбва да се прѣдполага, че отбраняющия познава по-добрѣ страната, въ която ще се води войната, отъ колкото — атакующия; той вече се намира въ нея и я заема, тогава когато атакующия едва пристига въ нея; като е така и прѣдприятията му ще бжджтъ изложени много по-малко на мжчнотии отъ колкото тѣзи на атакующия. Желѣзницитѣ върху театъра на операциитѣ ще послужжтъ много повече на отбраняющия, отъ колкото на атакующия, който ще располага повечето пжти само съ завладенитѣ линии, лишени отъ персоналъ, а често пжти разрушени и приведени въ безпорядъкъ. Най-послѣ отбраняющия може да си послужи за отбрана отъ всички естественни и искуственни прѣдмѣти, които се срѣщатъ въ страната, каквито сж: рѣкитѣ, планинитѣ, лѣсоветѣ, блатата (езерата), пустинитѣ, прѣминуването, на които заставлява неприятеля прѣдварително да прѣодолѣе извѣстно прѣпятствие. Така сжщо отбраната ще се възползова отъ крѣпоститѣ, укрѣпленията, които сж прѣдназначени да спржтъ неприятеля или да го принудятъ да раздѣли силитѣ си.

За да бждемъ послѣдователни, ний ще прѣдположимъ, че армията, която се намира въ отбрана, е въ своята страна, а армията на атакующия въ чужда страна. Тогава отбраната ще намѣри съдѣйствие въ населението, което ще му бжде отъ голѣма помощь, главно за набавяние на свѣдения и за храната на войскитѣ. Така сжщо тя ще разполага обикновенно съ всичката администрация на зоната (района) която съставлява театъра на операциитѣ, понеже персонала е въ състояние да по-

могне много за продоволствуването и разквартированието на войската, както и за попълване на нейнитѣ загуби и за приготвяне и устроявание на голѣми войскови транспорти.

Въ по̀-обширна смисъль, отбраняющия ще бѫде подпомогнѫтъ отъ цѣлия народъ, тогава когато атакующия ще се отдалечи отъ своята страна (отечество). Ний не искаме да кажемъ съ това, че ще се повдигне възстание, а просто за поддържката, която ще даде всячески единъ патриотиченъ народъ, за да затрудни движението, разквартированието и продоволствието на противника, цѣлъ рѣдъ мѫчнотии, които усилватъ народната отбрана *). Щомъ сѫществува явна опасность за страната, която застрашава отечество и огнище, армията, която дѣйствува отбранително, бива настроена да проявява по̀-голѣми усилия; опасността може да развие страсти, които ще увеличѫтъ съвсемъ неочаквано силата на съпротивлението. Така се случи въ 1808—12 год. въ Испания, и на 1813 год. въ Германия, а подиръ Седанската катастрофа на 1870 год. и въ Франция. Атакующия нѣма да има това прѣимущество. Сънародницитѣ му си въобразяватъ, че той настѫпва побѣдоносно въ неприятелската страна, безъ да виждатъ отъ близо мѫчнотиитѣ и опасноститѣ, срѣщу които той има да се боре; ето защо патриотизъма на тѣзи му съотечественници принася много малка помощь. Особенно мѫчно ще бѫде да се искаже опасността на публичното съзнание въ самия моментъ, въ който се проявятъ прѣдварителнитѣ признаци за едно измѣнение на работитѣ, защото само опитнитѣ очи сѫ способни да го схванятъ. Като е така атакующия, който вече е на свършакъ на кампанията, вижда че му се отказва поддържката, отъ която се нуждае за да я доискара добрѣ. Така се случи съ Анибала въ Италия.

Освѣнь това, отбраната, благодарение на всички тѣзи прѣимущества се ползува съ по̀-голѣма свобода за дѣйствие; а за това тя е въ състояние да устрои изненадвания на атакующия. Понеже повечето врѣме тя може да се продоволствува отъ срѣдствата на самата страна, тя ще бѫде въ състояние да измѣнява изведнажъ направлението, което е избрала отъ по̀-рано за да се противопостави на противника и да се заеме една флангова (отстранична) позиция. По този начинъ атакующия ще бѫде принуденъ да напусне ненадѣйно линията, по която е настѫпвалъ до тогава и на която е направилъ всички распорѣждания за продоволствуването на своята армия. Само по себѣ си това променение прѣдставлява доста голѣми затруднения. Нъ понеже той не знае добрѣ страната, той може да направи грѣшки, когато пристѫпи къмъ това внезапно про-

*) Разбира се, ний прѣдполагаме, че въ заетата отъ неприятеля страна общественното настроение се интересува живо за участьта на страната, за всичкитѣ работи на държавата; освѣнь това ний прѣдполагаме, че народа е навикналъ да прави жъртви за армията. Ако не бѫде така, може да се случи щото положението да се измѣни до противоположность, щото неприятелската армия, която се не задържа отъ нищо, да се продоволствува по̀-лесно отъ колкото армията що защищава своя край. Въ кампанията прѣзъ 1806 год. пруситѣ и саксонскитѣ войски гладуваха въ единъ богатъ край, защото не смѣели да докоснатъ нейнитѣ продоволственни запаси, а противника си послужилъ съ тѣхъ безъ ни най-малко ограничение. Прѣзъ самата 1870—71 г. случило се, че французскитѣ войски бивакирали изъ улицитѣ на своитѣ градове въ най-студеното врѣме, защото не намирали за нуждно да ги расквартироватъ изъ кѫщитѣ на богатитѣ граждане, тогава когато Германцитѣ, които дохождали подиръ тѣхъ въ сѫщитѣ градове сѫ се располагали и ползували отъ топлина и храна изобилно. Автора.

мѣнявание на направлението, и да се изложи на нещастни случки, които ще направятъ още по̀-лошо положението му и безъ това вече не до тамъ добро.

Движението напрѣдъ на армията затруднява много повече продоволствието на атакующия, отъ колъото на отбраняющия, ето защо пьрвия ще се принуди, твьрдѣ често, да раздѣля силитѣ си, за да настжпва въ по̀-обширна зона и така да се възползува отъ источницитѣ, които му прѣдлага страната. Тогава армията на отбраняющия ще намѣри случай да насочи съединени всичкитѣ си сили върху една отъ неприятелскитѣ части, прѣди другитѣ да иматъ врѣме да се притечжтъ на помощь. Ако тъзи пьрва операция бжде увѣнчана съ успѣхъ, ще е възможно да се атакува съ сжщитѣ сили, които вече сж водили успѣшенъ бой срѣщу една отъ неприятелскитѣ колонни, върху втора една колонна, а даже и третя — и да ги биятъ едно подиръ друго. Единъ блѣскавъ примѣръ отъ този родъ операции ни прѣдставляватъ дѣйствията на Наполеонъ I-й срѣщу Силезската армия отъ 10—14 Февруарий 1814 г. Този начинъ за дѣйствие бѣ употрѣбенъ въ голѣмъ размѣръ отъ Фридрихъ Вѣлики въ врѣме на отбранителнитѣ му дѣйствия прѣзъ седмогодишната война.

До тогава, до когато армията на отбраняющия нѣма да бжде бита въ едно рѣшително сражение, тя ще упражнява, твьрдѣ естественно, голѣма привлекателна сила върху атакуюшия, както магнетизъма — върху желѣзото.

Дѣйствително, атакующия глѣда да я намѣри за да я бие, и тури край на това стѣснение, което тя му причинява, въ всички негови прѣдприятия, съ своето близко нахождение. Позволено е, слѣдователно, да се прѣдполага че изобщо атакующия ще отиде по това направление, кждѣто армията на отбраняющия е заела позиция. Положението на

отбраната относително това явление има прѣимущественно значение. Ако атакующия поиска да прѣнебрегне такава позиция, която би командувала на цѣлия операционенъ театръ и която би била заета отъ армията на отбраняющия, тогава тъзъ послѣднята при най-малко помръдване изъ позицията си, ще прояви, повечето пжти, незабавно своята привликателна сила върху противника. Слабо проявенитѣ движения на турската дунавска армия срѣщу лѣвото русско крило, както и настжпателното движение на Османъ Паша срѣщу дѣсното ѝ крило прѣзъ лѣтото въ 1877 год. бѣхж достатъчни за да спржтъ пьрвитѣ прѣдприятия на Русситѣ прѣзъ Балкана, които прѣди всичко не бѣхж добрѣ подготвени. Ако атакующия се опита да прѣмине по край армията на отбраняющия безъ да обрьща на нея внимание, тя може да му отговори съ едно енергично настжпателно движение, което да заплашва фланга на противника. Такова движение прѣпоржчваше Шарнхорстъ за прусската армия прѣзъ Октомврий мѣсецъ 1806 год. безъ то да бѣ прието и прѣзъ Май мѣсецъ 1813 г. при Люценъ, кждѣто то бѣ извьршено сполучливо. Генералъ Вердеръ на 9-й Януарий 1871 г. прибѣгна, така сжщо, къмъ него при Виллерсекселъ противъ генералъ Бурбаки и сполучи.

Стратегичсската отбрана може да се ползува отъ голѣма свобода при дѣйствията си безъ да се безпокои отъ нищо, а особенно когато тя става въ своя страна.

Едно отъ сжщественнитѣ условия, което се налага на стратегическото настжпление е, както видѣхме по̀-горѣ, необходимостьта да свьрши своитѣ приготовления по̀-рано отъ противника. Осжществлението на това условие зависи отъ прието устройство на войската, отъ систематическото приго-

товление на мобилизацията, отъ разположението съ богато снабдени складове и арсенали, отъ многобройни транспортни срѣдства, както най-послѣ и отъ географическата конфигурация и природнитѣ свойства на родната земя. То изисква още значителни расходи. Една страна твърдѣ мжчно ще може да притѣжава всички тѣзи условия. Самото сърѣвнование въ това отношение съ съсѣди, които се намиратъ въ по-благоприятни условия, може още въ мирно врѣме да съсипи държавата.

По тъзи именно причина, въ наше врѣме, този отъ двамата воюващи избѣгва опастността, който се ограничи въ стратегическа отбрана. Той може всѣкога, безъ опастность, да даде възможность на неприятеля да го испрѣвари малко, стига то да не отиде толкова дилечъ, щото избранитѣ отбранителни линии или позиции да бжджтъ достигнати отъ неприятеля, прѣди тѣ да сж заети отъ войскитѣ на отбраняющия.

При изучване на настжпателнитѣ дѣйствия ний казахме изобщо, че този народъ, на който армията се държи въ отбрана има по-голѣмъ шансъ да расчита на поддържката на другитѣ държави отъ колкото атакующия. По настоящемъ въ Европа се е установило едно равновѣсие, спазването на което съставлява извѣстенъ интересъ за всичкитѣ държави. И така тѣ ще поглѣднжтъ съ лошьо око, ако това равновѣсие, бжде нарушено чрѣзъ уничтожението на тая или оная държава, тѣ ще се въспротивятъ на това и ще спржтъ побѣдителя, ако той се покаже много взискателенъ при ползуване отъ своитѣ сполуки. Въ 1866 г. държавитѣ. които не взимахж право участие въ войната, наистина намѣсихж се въ полза на Австрия, надвита отъ нейнитѣ противници, само чрѣзъ твърдѣ слабото дипломатическо дѣйствие на Наполеонъ Ш-й; въ 1871 год. тѣ се

не намѣсихж никакъ за въ полза на Франция, която бѣ бита; обаче това се дължи на въздържанността на побѣдителя при ползуване отъ своето надмощие, което бѣ спечелилъ.

Стрѣмлението да се задържи, това което сжществува днесь, (statu quo-то), води началото си отъ факта, Европейскитѣ държави прѣдставляватъ отъ себѣ си нѣколко вѣковни създания; а този фактъ прѣобладава въ сврѣменната политика, благоприятствува на стратегическата отбрана, която така сжщо се основава върху принципа на съхранението. Прѣзъ седмогодишната война, Пруссия, като млада държава, испита каква опастность може да се прѣдизвика, ако се посѣгне на такова положение на работитѣ, което се е създало легка полегка и спазването на което се желае отъ всички. Само извънрѣдния гений на единъ вѣликъ Князь я избави тогава отъ погибель.

Такива прѣимущества ще се получжтъ когато се рѣшимъ да изберемъ стратегическата отбрана за начинъ на дѣйствие. Обаче тя има и сжществени недостаци. Изобщо рѣшаването да се държимъ въ отбрана издава еднодушно чувството на слабость. Това е, дѣйствително, чувството, което вджхновява взиманието на подобно рѣшение.

Нъ ний и тука пакъ трѣбва да си спомнимъ, че нищо не може да бжде рѣшено просто само съ отбрана. Това което може да се постигне, като най-благоприятно отъ стратегическата отбрана, то е миръ, на който ще се съгласи противника вслѣдствие на изнурение. Такъвъ миръ постигна Фридрихъ Вѣликий; нъ и то пакъ благодарение на променение въ политическото положение. Освѣнь това нему помогна още и начина за водение на боя, който бѣ въ употрѣбление на него врѣме.

Въ мѣждуособната Американска война, Южнитѣ Щати испитахж да изнурятъ противника, по-силенъ отъ тѣхъ; тѣ пропаднахж въпрѣки отчаянитѣ усилия що имъ подиктова тѣхния патриотизмъ, въпрѣки това, че тѣ разполагахж съ по-добри армии въ качественно отношение и се командуваxж отъ по-опитни генерали. Въ Русско-Турската война сжщо, стратегическата отбрана най-послѣ пропадна, слѣдъ като спѣчели голѣми успѣхи въ началото. Тозъ, който не е въ положение да изостави отбраната и да прѣмине най-послѣ въ настжпление той може да се счита изобщо за изгубенъ. Неговото надвиване ще бжде въпросъ на врѣмето.

Въ повечето случаи, стратегическата отбрана ще се види, естесствено, принудена да отстжпи на настжпающуя часть отъ територията си макаръ и да се откаже отъ източницитѣ, що се намиратъ въ нея; въ сжщность никога нѣма да бжде възможно да се пристжпи къмъ отбраната на страната изключително въ пограничната зона. Тя не ще може да се избави отъ загуба друго яче, освѣнъ съ завладѣване изново на изгубената и заета мѣстность отъ атакующия още въ началото на военнитѣ дѣйствия, слѣдъ като успѣе да го изгони изъ нея. А като си налага сама задължението да завладѣе изново часть отъ своята террритория, тя усложнява затрудненията на своята задача.

Чувството на слабость, което е нераздѣлно съ отбраната и което се развива отъ наложеното бездѣйствие, на чаканието, да се види какво ще прѣдприеме непиятеля, има много лоши послѣдствия за нравственното настроение на армията. Ако у атакующия дѣйствието развива непрѣстанно нови умствени и нравствени сили, оставанието въ бездѣйствие за доста дълго врѣме подчинява тѣзи сжщи умствени и нравствени сили на армията,

която се е рѣшила за стратегическа отбрана, на най-тѣжко испитание. Наистина, ний видѣхме, че тъзи армия може да устрои изненаданости, насочени противъ атакующия, която слѣди всички негови движения и се хвърля върху му щомъ го забѣлѣжи, че сгрѣши. Това е възможно, нъ то не е тъй лесно, защото обстановката никога не е съвършенно опрѣдѣлена и ясна. Атакующия ще влезе въ съприкосновение съ отбраняющия не само въ единъ пунктъ, а еднонрѣменно на нѣколко. Повечето врѣме, войскитѣ на отбраняющия, които ще бждатъ атакувани първи, ще видятъ на всякждѣ голѣма опасность. «Обикновенно, казва Клаузевицъ, на всички пунктове ще се срѣщне най-голѣма нерѣшителность». Тъзи неизвѣстность ще има за неизбѣжни послѣдствия, лъжливи трѣвоги и уморявания, които ще намалятъ двойно нравственното настроение на войската, когато се види че сж се правили напраздно. Само надарения съ опитенъ и вѣренъ взглядъ началникъ ще може да распознае тутакси на коя страна той трѣбва да отиде.

Освѣнь това, не би се извлѣкло никаква полза отъ направенитѣ погрѣшки отъ атакующия, ако се не получжтъ твърдѣ бързи успѣхи, а тѣзи успѣхи ще се получжтъ само ако се разполага съ голѣмо тактическо прѣвъсходство. И въ това отношение прѣимуществата, що прѣдставлява стратегическата отбрана, сж ограничени и подчинени на цѣлъ рѣдъ условия.

При това, тъзи стратегическа отбрана нѣма да избѣгне и това голѣмо неудобство, че противника като встжпи въ движение, ще може всѣкога да заплаше комуникационнитѣ линии въ тила, даже и тогава когато тя би имала нѣколко такива линии на расположението си. Често пжти отбраняющия ще се види принуденъ да напустне много благо-

приятни позиции, единственно, за да осигури своитѣ съобщения.

На конецъ, ний ще привлечемъ вниманието и върху тъзи точка, че стратегическата отбрана, често пѫти, ще попрѣчи на войскитѣ тѣ да се мѣстятъ отъ едно мѣсто на друго. Войскитѣ, лишени отъ това благотворно променение на мѣстото, често пѫти биватъ изложени да страдатъ отъ епидемии; при това такова дълго прѣбивание (спирание) на една и сѫща операционна зона намалява значително нравственното настроение на войската.

Обаче всички тѣзи неудобства, сравнени съ главния недостатъкъ на стратегическата отбрана, не сѫ нищо, понеже всяка отбрана — има за цѣль просто да даде възможность да се избѣгне поражението, безъ обаче тя да иска да побѣди.

2. Тактическа отбрана.

По-голѣмата часть отъ специалнитѣ и общи условия, които се проявяватъ при стратегическата отбрана, иматъ значение и за тактическата отбрана. Обаче нѣкои отъ тѣхъ дѣйствуватъ съвсемъ по другъ начинъ.

Главното прѣимущество на тактическата отбрана, което кара главнокомандующия да се рѣши да я прѣдпочте особенно, когато той е свободенъ въ прѣдприятията си, се състои въ това, че съ нея се избѣтва опастностьта да не би да се оставятъ войскитѣ да бѫджтъ уничтожени въ пустъ щурмъ (пристѫпъ) срѣщу неприятелскитѣ позиции. Генералитѣ, който настойчиво се придържатъ за настѫплението, пропадатъ много лесно, най-вече въ тѣзи боеве що ставатъ въ населени мѣста (селения), защото се примамватъ да употрѣбятъ много свѣтъ и усилия за такава цѣль, постиганието на която не отговаря на

жьртвитѣ. И така настѫплението може да прѣдизвика распилявание на войскитѣ. И самия успѣхъ даже при днешното страшно дѣйствие на огнестрѣлното оржжие ще струва толкова скѫпо, щото общата обстановка прѣтърпява отъ него повече влошявание отъ колкото подобрение. Побѣдитѣ на Пирра бихѫ имали особенно гибелно значение за тактическото настѫпление въ наше врѣме; защото желанието да бѫде уползотворено дѣйствието на огъня ще накара главнокомандующия да прѣдпочте отбраната, особенно подиръ страшнитѣ опити отъ боеветѣ, въ които настѫпающия е изгубилъ много свѣтъ. Дѣйствително, отбраняющия все пакъ си запазва възможностьта да продължава дѣйствието съ огъня си, тогава когато атакующия е длъженъ да го прѣкрати щомъ захване да се движи на напрѣдъ. Това прѣимущество се ограничава само отъ нераздѣлното дѣйствие на отбраната, което бива всѣкога ексентрично, тогава когато дѣйствието на настѫплението естествено е концентрично. При това, поддържката отъ мѣстностьта бива много по-дѣйствителна въ тактическата отбрана, отъ колкото въ стратегическата —. Отбраняющия избира самъ прѣпятствията, прѣзъ които иска да накара неприятеля да ги прѣдолѣе подъ неговия огънь; а често пѫти той може и искуственно да ги усили. Най-послѣ отбраната прѣдставлява това сѫществено прѣимущество, че располата войскитѣ си на закрито, а распорѣжданията си неизвѣстни, тогава когато атакующия трѣбва да настѫпва открито и видимо, повечето по сѫществующитѣ пѫтища.

Това би прѣдставило на отбраняющия случаи да изненада неприятеля, а такива случаи могѫтъ да бѫджтъ по-чести даже отъ тия които ни цитира и самата Военна История, ако да не бѣше трудно да се извадятъ войскитѣ изъ позициитѣ, които зае-

мать, и се прѣмине въ настжпление съ нужната бързина, за да може да се извлѣче полза отъ погрѣшкитѣ, които би направилъ противника. Картината, която ни прѣдставляваме за отбраняющия расположенъ на позиция и приготвенъ да дѣйствува щомъ сдване момента, въ който неприятеля ще сгрѣши, е, много хубава, обаче въ сжщность работитѣ ще се случатъ много рѣдко така. Причината на това е, че една армия не може да се хвърли върху своята жертва съ бързина на мисъльта, както прави тигъра при своето нападение. Изисква се доста врѣме взора да схване благоприятенъ случай, рѣшението да се обсѫди, заповѣдитѣ да пристигнжтъ въ войсковитѣ части, а тѣ да се построятъ и встжпжтъ въ движение. Всичко това, взето наедно, изисква врѣме, а това врѣме, обикновенно, е доста дълго; така щото ако атакующия, би се движилъ напрѣдъ безостановачно, той да не може да прѣмине критическия пунктъ, кждѣто е било възможно неговото спиране.

Трудностьта бива голѣма при турганието войскитѣ въ движение, щомъ тѣ бждатъ вече распрѣдѣлени на мѣстностьта, особено когато тѣ сж расположени въ съвсѣмъ друго направление отъ фронта на расположението. Тъзи трудность съставлява слабия пунктъ на фланговетѣ на всяко бойно расположение. Ако да не бѣше така, то отбраняющия, който трѣбва да прѣминува всѣкога по-кратъкъ, пжть, би можялъ да извърши промѣнението на своя фронтъ много по-бърже отъ колкото атакующия своето обходно движение.

Опастностьта, на която, по принципъ, бива подхвърлена тактическата отбрана, се състои въ това, че тя може да бжде атакувана едноврѣменно отъ нѣколко страни: съ залъгване по фронта, обхващание на единия или двата фланга, а даже и съ

прѣкъсване на линията за отстжплението; дѣйствително, ней ще бжде по-трудно да отговаря съ контръ-атаки, отъ колкото на стратегическата отврана; защото тя ще има, повечето пжти, много ограничено пространство и твърдѣ кратко врѣме за да може да ги прѣдприеме и извърши съ всичка сила. Повечето пжти нѣма да бжде никога почти възможно да се испратятъ сжщитѣ войски, испървомъ срѣщу една часть на неприятелската армия, а послѣ срѣщу друга, съ други думи рѣчено да се дѣйствува тактически по вжтрѣшнитѣ линии, защото растоянието, което раздѣля разнитѣ неприятелски групи, е много малко и отбраняющия се намира не само мѣжду два противника, а и между два огъня.

За да се извършжтъ тактическитѣ контръ-атаки на бойното поле не въ построение въ видъ на фронтална атака, а въ по-сложно —, слѣдъ като бжде отбитъ неприятеля, изисква се голѣмо майсторство (искуство) за владението на войскитѣ, което е ималъ само Наполеонъ I-й. Подъ Аустерлицъ, той даде единъ отъ най-добритѣ примѣри, на неговитѣ контръ-атаки; обаче подобни примѣри биватъ извънрѣдно рѣдки.

Отбраняющия ще може по-скоро да устрои ненадѣйности на атакующия по слѣдующия начинъ: въ самия моментъ, въ който ще бжде захваната рѣшителната борба, и атакующия направи своитѣ масси по ясно опрѣдѣлено направление, отбраняющия да се появи ненадѣйно въ съвсѣмъ друго направление. Тогава повечето пжти противника, за да извърши атаката, ще трѣбва да промѣни фронта си, а въ това, именно, врѣме ще се случатъ най-лесно безпорядъкъ и недоразумения.

Относителната неподвижность на войскитѣ при отбраната съставлява една отъ нейнитѣ слаби страни,

нъ отъ друга страна, тя прѣдставлява особенно прѣимущество, че не е нуждно да се изисква отъ войската толкова ловкость и устойчивость, нито отъ началницитѣ толкова практика, какго при настжплението. Една посрѣдственна отбрана, даже и отбрана увѣнчана съ успѣхъ може да бжде достигната съ войски, които, ако се вземе въ внимание тѣхния съставъ и тѣхното нравственно настроение, небихж биле въ съставяние да извьршатъ никаква енергична атака. Причината на това е, че мѣжду тия двѣ задачи сжществува голѣма разлика и ако избора стане свободенъ, то прѣдпочтитдлно ще бжде да се избере отбраната, щомъ войскитѣ, които сж турнати на расположение да бждатъ не до тамъ доброкачественни. Често пжти въ това ще бжде спасението.

VII.

Взаимно употрѣбление на настжпателнитѣ и отбранителнитѣ дѣйствия.

Мжчно е да се даджтъ точни правила за взаимното (едноврѣменно) употрѣбление на настжплението и отбраната. Ще трѣбва да се прѣтѣгли грижливо самата основа и естеството на тѣзи два вида дѣйствия и въ нужния моментъ да се избере този, който прилѣга по-добрѣ за армията и е по-подходящъ за цѣлта, която се гони. Главнокомандующия трѣбва да има твьрдѣ развитъ взглядъ за да разсжди: въ кой моментъ той ще прѣмине отъ единия въ другия начинъ за дѣйствие. Той трѣбва, единъ видъ, да умѣе да чувствува пулса на армията за да знае: какво може да очаква отъ нея.

Отъ стратегическа глѣдна точка прѣминаването отъ настжпление въ отбрана, трѣбва да се извърше-

тогава когато разрушителното дѣйствие, вслѣдствие настжплението, както видѣхме по-горѣ, почне да се чувствува до толкова, че настжпающия рискува да изгуби прѣвъсходството надъ противника, това прѣвъсходство, което е началното и сжщинското условие на настжплението. Би се сгрѣшило, ако се продължи движението на напрѣдъ, съ цѣль да се извлече всичка възможна полза отъ това начално прѣвъсходство, до самия моментъ, въ който самитѣ обстоятелства ще принуджтъ да се прѣмине въ отбрана. Грѣшката би била толкова по-голѣма колкото това принудително променение има за послѣдствие морална и физическа загуба, която нѣма да даде на атакующия да се спре на върха на своя успѣхъ, кждѣто го е довело неговото усилие, а напротивъ, ще го накара да падне много по-ниско.

Главнокомандующия трѣбва самъ да избере момента, въ който ще прѣмине отъ настжпление въ отбрана и да има нуждната силна воля за да се откаже доброволно отъ продължението на настжплението, ако иска да остане господарь на това, което е завладѣлъ. Обаче при изучвание на обстановката, той не трѣбва да губи отъ видъ, че загубитѣ които забѣлѣжва да сж причинени въ неговата армия можжтъ, да му направятъ по-дълбоко впечатление, отъ колкото тѣзи, които той мисли да е направилъ на непиятелската армия. Ако не дѣйствува така, той много скоро ще спре настжплението си и не ще продължава успѣхитѣ си до послѣднята възможна граница. Най-голѣмото искуство ще се състои, да се прѣмине въ отбрана въ този послѣденъ моментъ, обаче това да стане пакъ доброволно и безъ принуждение.

Отъ тактическа глѣдна точка прѣминуването отъ настжпление въ отбрана е подчинено на сжщитѣ правила, на сжщитѣ условия. Доведената много-

надалечъ атака докарва повечето пѫти до гибелна несполука; защото на бойното поле, събитията вървятъ едно подиръ друго съ по̀-голѣма бързина, отъ колкото въ сферата на стратегията и твърдѣ мѫчно е да се спре движението, щомъ то веднажъ е било захванато. Тукъ впечатленията на момента иматъ по̀-голѣма тяжесть. Отъ друга пъкъ страна по̀-лесно е, въ сферата на тактиката, да се намѣри точния моментъ за прѣминуване отъ настѫпление въ отбрана, отъ колкото въ тая на стратегията. Намалението на силитѣ се забѣлѣзва много по̀-ясно. Главнокомандующия не само, че има прѣдъ очи армията си, нъ той освѣнь това е и въ състояние да обхване съ единъ поглѣдъ цѣлото бойно поле, върху което трѣбва да се разиграе непрѣменно цѣлото дѣйствие. Той ще различи по́-ясно крайната граница, до която ще може и ще трѣбва да се отиде, за да се ограничи, безъ загуба, да отбранява това, което е завладѣно до тогава. Взета общо тъзи граница ще съвпадне съ отбранителната линия на неприятеля; въ подробность тя ще бѫде отбѣлѣжена отъ пунктове, расположени отвѫтрѣ на тъзи линия, села, чифлици приведени въ отбранително положенин, лѣсове, височини; достатъчно е да сме запознати добрѣ съ тактическитѣ правила, ний ще знаемъ, че щомъ заемемъ тѣзи мѣстни прѣдмети, ний не трѣбва да отиваме по̀-нататъка, а напротивъ да се спремъ тамъ, за да се приведемъ въ рѣдъ, за да ги организоваме за отбрана, съ една рѣчь да прѣминемъ врѣменно въ отбрана.

Обаче това прѣминуване не трѣбва да ни бѫде наложено, а да стане единственно отъ прѣдварително обмисленото рѣшение на началника, слѣдъ като си е обяснилъ добрѣ обстановката.

Ако се прѣмине отъ настѫпление въ отбрана за това, че растоянията сѫ много голѣми и че войскитѣ не могѫтъ да извършѫтъ това усилие, което би се изискало за да ги изминѫтъ, това ще покаже, че взетитѣ распорѣждания сѫ биле лоши. Отъ друга страна твърдѣ трудно е да се дадѫтъ отъ по̀-рано точни исчисления за това. Ето защо трѣбва да умѣемъ да контролираме строго нашитѣ мисли, които иматъ стрѣмление да се съобразяватъ твърдѣ лесно съ нашитѣ тайни (интимни) желания. Често пѫти отъ това се пораждатъ самооболщения и заблуждения. Критикуватъ Наполеонъ I-й, защо не се билъ спрѣлъ въ 1812 г. подиръ сражението при Смоленскъ за да прѣмине въ отбрана, ако и да се е увѣрилъ, че взетитѣ отъ него распорѣждания за продоволствуването на армията му, при всичко, че биле грандиозни, не биле достатъчни за да му позволятъ да продължава настѫплението си. Ако този вѣликъ гений е направилъ такава една грѣшка, то колко по̀-лесно други не толкозь вѣлики нѣма да я направятъ!

Прѣминуването отъ настѫпление въ отбрана, съ единственна цѣль да се възползува отъ прѣимуществата, които би прѣдставила мѣстността, като се приспособи тактически или стратегически една силна позиция, рѣдко ще доведе до цѣлта. Обстоятелствата, които до тогава позволяваѫ на атакующия да атакува и застави отбраняющия да се ограничи въ отбрана, упражняватъ още своето влияние и въ този моментъ, въ който би се искало да се пристѫпи къмъ променението на рольта. Не ще може да се допусне, че отбраняющия, който прѣди малко, се е чувствовалъ още много слабъ за да противостои, изведнажъ ще се съобрази по наше желание да премине въ настѫпление, особенно, ако той се намира прѣдъ една силна и добра позиция.

Кървави атаки, причинени отъ стратегическото настѫпление, могѫтъ да застaвятъ атакующия да

прѣмине въ отбрана. Така той ще има врѣме да привлѣче къмъ себѣ си подкрѣпления или пъкъ ще намѣри случай да принуди неприятеля да води упорни настжпателни боеве и да му наложи прѣзъ навѣстно врѣме по-голѣми жъртви отъ тѣзи, които налага той самъ на себѣ си. Така, ще настане изравнение на силитѣ поради загубитѣ и ще се възстанови онова съотношение, което е било въ началото. Това ще настане, когато напримѣръ, успѣемъ да обжрнемъ и притиснимъ неприятелската армия до толкова, че тя бжде принудена, непрѣменно да търси да се освободи, или пъкъ, сполучимъ да прѣкъснемъ тѣзи отъ нейнитѣ съобщения, които ѝ осигуряватъ продоволствуването. Обаче тѣзи благоприятни случайности ще се прѣдставятъ рѣдко. Въ едно теоретическо изучване, тѣ не могжтъ да бжджтъ прѣнебрегнати, обаче на практика не ще може да се расчита на тѣхъ.

Взаимното употрѣбление на настжплението и на отбраната може добрѣ да се измени и въ едноврѣменно употрѣбление. Тѣзи неприятелски части, които нѣма да бжджтъ назначени да дѣйствуватъ рѣшително, ще получжтъ слабъ съставъ и ще имъ бжде указано да се ограничжтъ да залъгватъ неприятеля, да отстжпятъ, ако той бжде по-силенъ и проявява жива настойчивость, и да се подаде напрѣдъ изново, щомъ тъзи настойчивость намалѣе; напротивъ частитѣ, които сж прѣдназначени за рѣшителното дѣйствие, ще иматъ силенъ съставъ за смѣтка на другитѣ.

Прѣзъ есенната кампания въ 1813 год. съюзницитѣ умѣхж да се възползуватъ твърдѣ сполучливо отъ такова комбинирано дѣйствие на настжплението и отбраната; тѣ рѣшили да отстжпватъ на всякждѣ прѣдъ Наполеона, кждѣто той би се явилъ прѣдъ тѣхъ съ главната си армия, до като той прѣстане

да ги прослѣдва, а да се хвърлятъ върху неговитѣ маршали съ всичката си възможна енергия на всѣкждѣ, кждѣто тѣ бихж дошле да имъ противостоятъ на чело на отдѣлни отряди. Само единъ пжть Бохемската армия не дѣйствува съобразно този принципъ на 26-й и 27-й Августъ и тя бѣ наказана за това съ изгубване на сражението при Дрезденъ. Сѣверната армия както и Силезската — се съобразяваxж съ него, за това можяxж и да спечелятъ побѣдитѣ при Гросбеерен, Денневицъ и на Кацбахъ.

Нъ за да се дѣйствува по този начинъ, изисква се твърдѣ упражненъ взглядъ и голѣма бързина при взимание на рѣшение, за което Блюхеръ минуваше за майсторъ. Ето защо тэй сполучи да привлече два пжти Наполеона подирѣ си въ Силезия безъ да му даде, толкова желания, случай за сражение. Всяки пжть императора трѣбваше да се спре, защото настжплението на главната неприятелска армия отъ Бохемия (Чехия) къмъ Дрезденъ го заставляваше да се обърне и дѣйствува срѣщу нея. Накрайнецъ, той не получи другъ резултатъ, освѣнъ че изчерпа безполезно силитѣ на армията си.

Трудностьта, която сжществува при схващането на искания моментъ за да се прѣмине отъ отбрана въ настжпление се състои въ това, че въ повечето случаи, се има за основа само положението, въ което се намира неприятелската армия и че за това оцѣнение се притѣжаватъ много неопрѣдѣлени и малко вѣрни бѣлѣзи. Рѣдко ще се срѣщне такава проста обстановка, щото голѣмо нараствание на нашитѣ сили и видимо намаление иа неприятелскитѣ да наложи изведнажъ прѣминуване въ настжпление.

Самия характеръ на отбраната се заключава въ запазване на това, което се има, а на настжплението въ завладяването, и така се израсходватъ

силитѣ и на двѣтѣ страни. Като всяки опитенъ человѣкъ, главнокомандующия не трѣбва да израсходва безполезно силитѣ си, ако резултата на операцииτѣ не отговаря на трудътъ, той сѫщо не трѣбва и да ги съхранява, ако се надѣва, че ще има печалба. Ако умѣе да приложи на мѣсто тѣзъ два принципа, той ще распрѣдѣли силитѣ си тъй както по-прилѣга на пространството и на врѣмето и ще бѫде сигуренъ за успѣха. Тозъ който иска да развърне еднакви сили на всички пунктове и да произведе на всякѫдѣ еднакво усилие, той проявява една характеристичность за неумѣло управление. Само този, който ще умѣе да запази силитѣ си и лавира на тѣзи пунктове, загубата даже на които не може да има рѣшителни послѣдствия, той ще бѫде въ положение да дѣйствува енергично на другъ единъ пунктъ и да получи тамъ прѣвъсходство, което всякога глѣдаме да постигнемъ.

VIII.

Военни дѣйствия (операции).

1. Общи понятия.

Въ тѣчение на събитията, които ще се сбѫднатъ на театъра на войната, ще се случи всякога, щото една серия отъ тѣзи събития да образува отдѣлни групи. Групитѣ ще обемятъ всички тѣзи събития които сѫ въ по-тѣсно съотношение едни съ други, отъ колкото съ прѣдшествующитѣ и послѣдующитѣ събития. Въ тъзи групировка на събитията, ще се види какъ военното дѣйствие се проявява бързѣ и се стреми къмъ единъ специаленъ обективъ, като принибрѣгва всички останали цѣли или пъкъ като имъ придава второстьпенна важность, до гдѣто се достигне специалната цѣль. Като се извърши това ще се види, че въ врѣме на дѣйствието е произлѣзло извѣстно замѣдление, едно отпущание, а може би и кратъкъ отдихъ, слѣдъ това то изведнажъ взима пакъ по-бързъ ходъ: и отпрѣдѣ ни ще възникне нова идея, новъ обективъ.

Всяка една групировка отъ дѣйствия ще се състои отъ маршове, развръщания, боеве, а това се нарича операция или венно дѣйствие. По тъзи причина въ историята на Франко-пруската война се говори за операцията на р. Сааръ, операцията на р. Мозель, операциитѣ около Мецъ и т. н. т. Отъ само себѣ си излиза, че разнитѣ серии военни дѣйствия или операции се свързватъ помежду си съ главната идея и първата концепция; обаче тѣ си оставатъ различни.

Мѣжду извѣстно число такива операции ще се образува и друга взаимна свързка, понеже тѣ ще се водятъ при еднаква обстановка, въ единъ и сѫщъ сезонъ, срѣщу една и сѫща неприятелска армия и ще се различаватъ отъ другитѣ операции по това, че ще се извършѫтъ при други условия на трайность и на мѣстность, срѣщу други неприятели, по другъ начинъ за водение на войната. Такава съвкупность отъ операции, би било добрѣ да се нарече «*кампания*», която ще състави ясно опрѣдѣленъ периодъ отъ войната. Пьрвень това название е било употрѣбено само за операциитѣ въ продължение на единъ сезонъ; казвало се е лѣтна кампания, зимна кампания. Обаче съ уголѣмяването на армиитѣ и разширението на театритѣ на войната промѣнило се и различаването на кампаниитѣ, което произлиза по настоящемъ отъ географическитѣ условия. Така въ Франко-пруската война се говори за Лоарска кампания, кампания на Сѣверъ, на Истокъ въ Франция и т. н. т. Практически, тѣзи подраздѣления нѣматъ никакво значение за Военното Искуство; обаче тѣ

позволяватъ по-доброто схващание на миналитѣ събития и по-доброто очьртавание на тѣзи, които ще станжтъ впослѣдствие. Исключително, една война може да бѫде свършена само съ една кампания, тогава тя ще може да има едното или другото название. Войната въ Бохемия отъ 1866 г. е примѣръ за това.

По-горѣ ний казахме, че самото естество на начинитѣ за водение на съврѣменната война изисква цѣлъ рѣдъ събития; нъ това не трѣбва да се взима буквално за цѣла една война, за цѣла кампания. Никоя войска не може безпрѣстанно и безъ почивка да се движи и да се бие денемъ и нощемъ. Трѣбва да има спирания и отдихъ. Нъ за отдѣлна операция трѣбва да се не прѣкъсватъ дѣйствията, понѣ до извѣстно врѣме. Дѣйствително, неприятеля ще отгадае доста скоро цѣлта, която се прѣслѣдва и ще може да се възползува отъ всяко прѣкъсване на движението за да възприпятствува на достигането ѝ.

И една само дньовка, дадена несвоеврѣменно, особенно, при настжпление, може да причини голѣми загуби. Вѣроятно Базенъ би се отървалъ отъ Мецъ, ако на 15-й августъ 1870 г. I-а и II-а нѣмски армии бихж имали дньовка. Напротивъ той улесни своята гибелъ, защото не се възползува напълно отъ деньтъ на 15-й августъ за да тръгне съ войскитѣ си. У армия, която се намира въ отбрана, непрѣменно ще се случжтъ прѣкъсвания въ движението, често пжти само по себѣ си, защото ще бѫде необходимо да се чакатъ и видятъ дѣйствията на неприятеля. Тѣзи прѣкъсвания обаче не налагатъ прѣкращавание на дѣйствието по отношение на цѣлта, която често пжти при отбрана се проявява въ желанието просто да се спечѣли врѣме съ протакание тѣчението на работитѣ.

Нъ, ако прѣзъ тѣчението на една и сжща операция желаемъ военнитѣ дѣйствия да не прѣтърпяватъ никакво прѣкъсване, понѣ до толкова, до колкото е възможно, то ще трѣбва всичко, отъ което войскитѣ бихж имали нужда, да бѫде приготвено съ най-голѣма грижа. Снабдяването съ храна и бойни припаси ще трѣбва да се уреди съ най-голѣмо старание за прѣзъ всичкото траяние на операциитѣ. Растоянията за изминаване не трѣбва да бѫдатъ твърдѣ голѣми, щото да не можжтъ да се прѣминатъ. тъй да се каже, въ единъ размахъ. Дѣйствително, ний рѣдко ще срѣщнемъ въ Военната История, да се говори за операции, които сж траяли петъ-шестъ дена съ непрекъснати маршове, все по една и сжща посока, безъ променение на цѣлта и на обектива. Спирането прѣзъ тѣчение на една операция единствено за това, че войската е много уморена и не може да продължава движението, ще поврѣди много на резултата. Противника лесно ще забѣлѣжи, че е било прѣдприето повече отъ колкото може да се искара, а това увеличава неговата увѣренность и сила. Ако растоянията за изминуване бѫдатъ значителни, то най-доброто е операцията да се раздѣли на серии или отъ самото ѝ още начало да се доближжтъ войскитѣ, които ще дѣйствуватъ, незабѣлѣзано до неприятеля, така щото да се заеме съ тѣхъ такава зона, отъ кѫдѣто може да се достигне обектива изъ единъ пжть — слѣдъ започване на военнитѣ дѣйствия. Когато войскитѣ стигнжтъ въ тъзи зона, събиратъ се тамъ муниционни и продоволствени припаси и се приготвюватъ срѣдства за да се прѣодолѣятъ естественитѣ прѣпятствия, които бихж се срѣщнъли по пжтя;*) щомъ бѫдатъ готови

*) Ако маршалъ Султъ, въ врѣме на кампанията си въ Португалия прѣзъ 1809 г. бѣ принуденъ да направи една заобиколка

послѣднитѣ приготовления, ще се встжпи въ походъ безъ да се губи врѣме. Явно е, че въ врѣме на движението напрѣдъ, съобщенията съ зоната, въ която сж биле взети всички распорѣждания прѣдъ видъ на прѣдприятието, не би трѣбвало да бждатъ прѣкжсвани ни най-малко. Тъзи зона съставлява основитѣ, на които ще се съзиде цѣлата операция. Това ни кара да изучимъ тъй нарѣчената условно въ Военното Искуство база.

2. Операционна база.

Пьрвенъ подъ названието »Операционна база« разбирахж една добрѣ опрѣдѣлена географическа линия, владѣнието на която се осигорявало съ взимание на особенни мѣрки, като построявание на крѣпости, тетъ-де-пони, укрѣнени лагери и т. н. т. често пжти операциитѣ на една цѣла кампания сж имали за цѣль обезпечаванието на една база за слѣдующата кампания. Въ врѣме на пьрвата кампания задоволявали сж се съ заеманието на нѣколко крѣпости, отъ които може-би се е мислело на слѣдующата кампания, да се проникне въ неприятелския край. Отъ само себѣ си се разбира, че мѣжду различнитѣ сжществени пунктове на базата трѣбва да сжществуватъ добри съобщения, а сжщо да се располага и съ добра пжтна мрѣжа прѣдъ и задъ

отъ 30 нѣмски мили (225 километра), само за да намѣри пунктъ за прѣминавание по долньото течение на Мино, то той бѣ наказанъ за това, че не показалъ никаква грижа и прѣдпазливость при приготовлявание на прѣдприятието си. Било прѣнебрѣгнато да се докара понтоненъ паркъ, само за това, защото се вѣрвало, че населението не ще бжде злѣ настроено и че мостоветѣ нѣма да бждатъ разрушени.

Авторъ.

тѣзи пунктове. Най-добра операционна база, споредъ старото значение на думата, се е състояла, слѣдователно, отъ една плавателна рѣка, на която главнитѣ проходни нунктове сж биле отбранявани отъ крѣпости, командующи и двата брѣга. Линии отъ крѣпости, съединени по между си съ добри военни пжтища можле сж да вьршжтъ сжщитѣ услуги.

По продължение на базата, запазена отъ крѣпоститѣ, сж биле устроявани продоволсвенни магазини, натрупвани запаси отъ обуща и дрѣхи, събирани бойни припаси за цѣлата кампания. Тамъ се установяваxж мастерски за поправка на повредения материалъ или се фабрикуваше новъ за попълнювание на изгубения, докарваxж артиллерийския, понтонния и обозния паркове, и допълняющитѣ (комплектующитѣ) части за да се попълнятъ и загубитѣ отъ хора. Съ една дума армията се е обзавеждала по такъвъ начинъ, щото тя да може да бжде въ добро състояние даже и подиръ умората и загубитѣ отъ кампанията.

Ако армията настжпвала въ вжтрѣшностьта на завладѣната страна, то правили сж распорѣждания, щото тя да бжде слѣдвана отъ своята база за да може да се устрои по̀-близо до операционната зона една нова линия, една врѣменна или мѣждинна база. Макаръ че устройството на тъзи база и да не е било тъй пълно както на главната, нъ тя трѣбваше да доставлява на армията всичко, отъ което тъзи послѣднята би имала нужда за нѣколко дена.

Всичкитѣ вѣлики полководци, колкото смѣли и да ни се показватъ тѣхнитѣ походи, сж придавали особенно голѣмо значение за владението на една добра операционна база. Александръ, ако и да се е опитвалъ толкозъ много, подиръ пьрвитѣ побѣди надъ Персийцитѣ, да ги прислѣдва по стжпкитѣ,

за да извлече най-голѣма полза отъ придобитѣ успѣхи; ний го виждаме пакъ да се повръща къмъ крайбрѣжията на Срѣдиземното море подиръ сражението на Граникъ, както и подиръ това при Исса, да прѣдприема даже бавна обсада, и заеме тамъ расположенитѣ пристанища та така да влѣзе въ съобщение съ родния си край, както и да създаде етапни пунктове (магазини, places de depôts, Stapelplätze) за армията си. Той даже намѣрилъ за необходимо да завладѣе Египетъ прѣди да прѣдприеме завладяването на вжтрѣшностьта на Азия, съ цѣль да си набави морски военни сили, отъ които се е нуждаялъ за разширение на своитѣ завладения. Тръгналъ изъ малка и отдалечена Македония, той подиръ навлизането си въ Азия промѣнилъ базата и прѣобърналъ въ такава всичкитѣ крайбрѣжия на източната часть на Срѣдиземно море.

Наполеонъ I-й сжщо не прѣнебѣгвалъ нищо за да си създаде съвършенно обезпечена операционна база въ всичкитѣ свои походи. Отъ особенна поучителность въ това отношение сж всичкитѣ му распорѣждания въ врѣме на кампанията прѣзъ 1813 год. въ Германия. Слѣдъ като изгубилъ прѣзъ зимата линията на Висла, а послѣ и на Одеръ, той избралъ Елба за нова операционна база. Въ начало, той мислилъ да прѣдприеме голѣмо настжпление отъ къмъ долньото тѣчение на тъзи рѣка (Елба), за да възобнови съобщенията си съ силнитѣ гарнизони, които билъ оставилъ по крѣпоститѣ на военния театръ въ Пруссия и Полша. Той придавалъ голѣмо значение на долньото тѣчение на Елба съ Магдебургъ и Хамбургъ за да си послужи съ нея като база, за това е прѣпоржчвалъ и на вицекраля Евгения да заеме съ останкитѣ на отстжпалата изъ Руссия армия една заплашителна позиция прѣдъ Магдебургъ на пжтя за Берлинъ.

Прѣзъ втората половина на сжщата кампания, императора избралъ срѣдньото тѣчение на Елба за база на отбраната, на което се билъ рѣшилъ съвършенно противъ намѣрението си, защото общата обстановка го заставила да направи това. Твърдѣ е поучително да се види какво старание той е употрѣбилъ за да се установи тамъ. Той вече заемалъ три крѣпости на самитѣ брѣгове на рѣката: Магдебургъ, Виттембергъ и Торгау; нъ това не е му било достатъчно. Той освѣнъ това укрѣпилъ Дрезденъ и Хамбургъ. Хамбургъ е билъ заобиколенъ съ такива укрѣпления, които му сж позволявали да противостои дълго безъ подкрѣпление срѣщу неприятеля; а Дрезденъ укрѣпихж така щото да може гарнизона му да даде осемдневно съпротивление. Императора е вѣрвалъ, че каквото и да стане, той нѣма да се отдалечи за по-дълго врѣме отъ тамъ. Той даже билъ намислилъ, въ врѣме на самата кампания, да придаде още двѣ нови малки крѣпости къмъ тѣзи, които вече сж сжществували на Елба; едната при съединението на Плауенския каналъ съ Елба, другия при втичането на р. Хавелъ въ Елба; нъ отпослѣ това му намѣрение не било осжществено.

По този начинъ Наполеонъ искалъ да бжде свободенъ отъ всяка грижа на безопасността на операционната си база, когато се подаде напрѣдъ за да нападне съ кратки и енергични атаки съюзницитѣ, които го заобикаляли по една дълга джга отъ Меклембургъ прѣзъ Силезия чакъ до Бохемия (Чехия).

Той струпалъ въ Елбенскитѣ крѣпости всичкия воененъ материалъ, отъ който се е нуждаяла армията му, както и богати продоволственни запаси, така че е можалъ да прѣдприеме съ увѣренность една дълга и рѣшителна кампания.

Нъ не трѣбва да се забравя, че прѣдварителното дълго прѣкратяване на военнитѣ дѣйствия (армистиса-прѣмирието) му дало нужното врѣме за да снабди изобилно операционната си база съ всичко необходимо. Не всякога военнитѣ сжбития ще даджтъ искаиото врѣме; по тъзи причина трѣбва да се избере богата зона, снабдена съ добри пжтни съобщения, та прѣзъ самия ходъ на операциитѣ, да се взима всичко нуждно, и се извлече голѣма помощь отъ нея.

Въ западнитѣ европейски страни, твърдѣ гжстата желѣзнопжтна мрѣжа, която ги покрива, позволява да се вземжтъ и отъ най-отдалеченитѣ кжтове на страната подкрѣпления и продоволствени припаси, отъ които би се оказало нужда. Въ такъвъ случай една опрѣдѣлена зона ще прѣстане да съставлява операционна база; по настоящемъ тъзи роль пада върху цѣлата страна. А понеже може да се извлѣче полза отъ желѣзницата и въ неприятелска територия — стига противника да не е прибѣгналъ до систематично и съвършенно разрушение — то и самата граница даже нѣма да съставлява никакво прѣпятствие.

И така, на наши дни, въ случай на война може да се расчита на една подвижна база, а това е едно отъ прѣимуществата, които позволяватъ да се развие извънрѣдна енергия.

Това показва, безъ по-нататъшни доказателства, до колко една армия бива поставена въ благоприятно положение, когато тя располага отъ една подвижна операционна база. За това атакующия ще трѣбва да приготви съ най-голѣмо старание исправлението на желѣзнитѣ пжтища въ театра на операциитѣ отвждъ крайнитѣ пунктове (станции) до кждѣто, въ началото ще се распростре неговото дѣйствие, както и взиманието за експлоатация на тѣзи

линии, ако противника би ги разстроилъ. Ако не вземе всички нуждни распорѣждания, отбраната ще извлече голѣма полза отъ това прѣнебрѣжение. Отъ своя страна отбраната трѣбва да придава най-голѣма важность, щото тѣзи участъци отъ желѣзнитѣ пжтища, които тя ще напусне принудително, да не бжджтъ въ състояние да послужжтъ на атакующия за извѣстно врѣме. Тя ще постигне тъзи цѣль или посрѣдствомъ крѣпости, или пъкъ съ шперъ-фортове, расположени на тѣзи линии, било най-послѣ чрѣзъ пълни разрушения.

За да бжде добра операционната база, тя трѣбва да бжде достатъчно пространна; защото ако тя се състои само отъ една кратка линия или пъкъ отъ единъ само пунктъ, естественно е, че ще бжде твърдѣ лесно да се оттесни отъ тъзи линия, или този пунктъ армията, която се опира на тѣхъ. Въ всяки случай тя трѣбва да бжде въ съотношение съ численния съставъ на армията. Една армия, която брои съ стотини хиляди души, нѣма да се счита, че има достатъчна база, щомъ тя се опира само на една или двѣ малки крѣпости. Самитѣ продоволствени складове за хранението на толкова много хора изискватъ много мѣсто. За да могжтъ да живѣжтъ тѣзи масси отъ хора се нуждаятъ отъ по-широко пространство. Всички движения ще бжджтъ ограничени, щомъ зоната, въ която ще се отстжпи, въ случай на нужда, бжде твърдѣ тѣсна. Основнитѣ затруднения на всичкитѣ задморски експедиции се състоятъ въ това, че тѣ почти всякога располагатъ съ единъ само пунктъ за продоволствуване, който е и пункта на десанта.

Тамъ кждѣто желѣзнопжтната мрѣжа образува операционната база, една голѣма армия не може да се базира толкозъ добрѣ само по една линия. Ако се иска тя да има извѣстна свобода въ дви-

женията си, би трѣбвало да има нѣколко други паралелни линии на сжщинската операционна линия.

Правата линия не прѣдставлява удобна линия за операционна база. Ако операционната база обгржща театра на войната отъ двѣ страни, положението ще бжде по́-благоприятно, особенно, ако расклоненията ѝ се срѣщатъ подъ жгълъ, който се доближава до правия. Армията, която дѣйствува вжтрѣ въ жгъла ще намѣри упоръ и поддържка въ двѣ съвършенно различни направления. Такъвъ родъ база се нарича двойна. Въ 1806 г. Наполеонъ I-й глѣдалъ да си създаде подобна база, като избралъ линията на р. Майнъ, отъ която тръгналъ въ настжпление, и линията на р. Рейнъ, която оставилъ на лѣвото си крило, и двѣтѣ сж биле приготвени за база.

Най-благоприятното положение би се състояло въ това, ако се располага въ тила съ една или повече желѣзнопжтни линии и ако сме сигурни, че при настжпването, ще се срѣщне още една, — която да засѣга отстранично театъра на операциитѣ; нъ за да отговаря, наистина, на тѣзи прѣимущества, конфигурацията на театра на войната трѣбва да бжде извънрѣдно благоприятна.

Въ врѣме на самитѣ военни дѣйствия, променението на операционната база ще прѣдстави голѣми затруднения даже и тогава, когато се позаобиколи, или бжде възможно ползуването отъ желѣзнопжтната мрѣжа въ свойта страна. Въ тилътъ на съврѣменнитѣ голѣми армии, обикновенно, става голѣма бъркотия, властитѣ, които функциониратъ тамъ трѣбва да разрѣшаватъ безбройни и различни задачи; за това и прѣнасянието на струпанитѣ огромни продоволствени запаси отъ една желѣзнопжтна линия на друга, ще изисква, непрѣменно повече врѣме отъ колкото се би щѣло на единъ нетърпеливъ главнокомандующъ или допуснали налѣжащитѣ нужди на войскитѣ.

Отъ само себѣ си се разбира, че много по́-лесно е да се прѣмѣсти напрѣдъ операционната база задъ движущата се армия; тогава не остава друго освѣнь да се продължжтъ сжществующитѣ вече линии на съобщението, като се заематъ за експлоатиране заетитѣ вече желѣзнопжтни линии отъ настжпающитѣ войски; единственната задача за разрѣшаване ще бжде, да се притѣглятъ къмъ новитѣ крайни пунктове (станции) на желѣзницитѣ, всичкитѣ продоволствени срѣдства на армията.

Когато се касае до изнасяние на операционната база напрѣдъ, флотата и сухопжтната армия бихж можле да си помагатъ взаимно, щомъ театра на войната допира до морето. Японцитѣ ни дадохж много добъръ примѣръ при нашедствието си въ Китай. Най-напрѣдъ тѣ заехж Корея, която бѣ прѣдмѣтъ за спора. Подирѣ, като спѣчелихж побѣда при р. Ялу, тѣ прѣминахж границата, образувана отъ тъзи рѣка. Тогава растоянието, което отдѣляше армията отъ Корейскитѣ пристанища, кждѣто тѣ бѣхж дебаркирали (слѣзли на суша), стана голѣмо; за това флотата се появи съ друга една армия при Китайското военно пристанище Портъ-Артуръ, расположено по продължение на брѣга и го завладѣ. По́-късно тя прѣвзе и Вайхай-Вей. Тѣзи двѣ позиции послужихж за упорни пунктове на сухопжтната армия, която продължаваше настжпателнитѣ си дѣйствия.

По самото си положение тѣзи два пункта командуваxж на Печилийския заливъ. На всяки пунктъ на крайбрѣжието можѣхж да се докаржтъ тогава храни, бойни припаси и подкрѣпление. Ако атакующия би се явилъ по́-рано прѣдъ тѣзи портове, Китайцитѣ можѣхж да испратятъ цѣли армии, на-

значени да ги деблокиратъ (вдигнжтъ обсадата); ако да бѣ се пъкъ явилъ по̀-късно той нѣмаше да постигне цѣлта си.

Въ дрѣвньо врѣме ний виждаме сжщото да е направилъ въ по̀-голѣмъ размѣръ Александръ Вѣликий, когато накаралъ флотата на Неарха да придружава сухопжтната му армия, въ врѣме на похода за Индия и обратно при отстжплението ѝ отъ тамъ.

Прѣзъ всички врѣмена, вѣликитѣ полководци сж придавали най-голѣмо значение да иматъ за операцитѣ си добра база, запазена и снабдена съ всичко необходимо. Въ 1813 г. ний виждаме Наполеонъ I-й два пжти да се врьща изъ Силезия въ Саксония и да се отказва отъ прѣслѣдването на Блюхера, защото Елба и главния упоренъ пунктъ на нея Дрезденъ, е билъ заплашванъ отъ настжпающата изъ Бохемия главна армия на съюзницитѣ.

А при това можжтъ да се случжтъ обстоятелства, които врѣменно да изискватъ да нѣмаме грижа за своята база, и поглѣда ни да бжде обьрнатъ исключително напрѣдъ, а не назадъ. Тогава ний прислѣдваме една цѣль, постигането на която би ни прѣдставило, вмѣсто оставената, нова база, на която бихж се упирали бждящитѣ ни прѣдприятия. Рейда на генералъ Шермана отъ Атланта до Саванна и отъ тамъ по̀-нататъкъ прѣзъ Южна и Сѣверна Каролина до Голдсборро и Релей (Ralligh) ни дава примѣръ за подобна една операция, която бѣ увѣнчана съ голѣми успѣхи. За забѣлѣжване е обаче, че тъзи операция бѣ водена въ открита отъ неприятелскитѣ войски територия, даваше възможность да се попълватъ въ самата страна продоволственнитѣ припаси, взети при тръгване. При това генерала имаше прѣдъ видъ да намѣри една нова операционна база, щомъ стигне до брѣгътъ

на морето. За да се пристжпи къмъ подобно прѣдприятие, изисква се то да бжде приготвено съ най-голѣмо старание, да има рѣшителенъ началникъ, който да се не спира прѣдъ нищо и да има съзнание за прѣвъсходството му надъ неприятеля*). И въпрѣки това, съ напускание съвършенно на операционната база, всякога се прави опасенъ скокъ въ безизвѣстността.

При такива прѣдприятия, силата на армията играе голѣма роль. Тя не трѣбва да бжде вънъ отъ съразмѣрность съ срѣдствата на страната. Шерманъ ималъ 65000 души въ набѣга си. Това е било много за единъ край толкова рѣдко населенъ като Георгия и Южна Каролина. На наше врѣме, съ милионнитѣ армии, мжчно ще може да се напускатъ съвършенно съобщенията съ операционната база, стига да не бжде при навѣчерието на една голѣма рѣшителна борба, за да се вземе по̀-благоприятно направление, за атака, както се случи на 18-й Августъ 1870 год. съ Германцитѣ при Сентъ-Привала-Монтань.

Спѣчеленото сражение ще ни даде пълна свобода за дѣйствие и ще ни отвори всички съобщения, които сж биле напуснати. Трѣбва да имаме необходима увѣренность и бързъ поглѣдъ, за да опрѣдѣлимъ при всяки частенъ случай, да ли да напуснемъ операционната база и до кждѣ можемъ да отидемъ съ взетото рѣшение безъ да компрометираме издържанието на войскитѣ. Ако се случи неблагоприятно промѣнение, то ще има, обикновенно, гибелни послѣдствия, както го показва и уничтожението на »вѣликата Вандейска армия«, въ

*) Шерманъ при тръгването си на пжть отъ Атланта взелъ въ обознитѣ си кола храна за повече отъ 20 дена. Джонъ Бигеловъ. Принципитѣ на Стратегията. Филаделфия 1894 г.

Авторъ.

врѣме на движението ѝ на Сѣверъ отъ Лоара прѣзъ Декемврий мѣсецъ 1793 год.*) Нъ, при все това истински вѣлики резултати рѣдко ще бждатъ постигнати, ако генералитѣ не се страхуватъ да напуснатъ своята операционна база прѣдъ видъ желанието да успѣятъ. Прѣди всичко тѣзи генерали, които придаватъ твърдѣ много старание за да организоватъ и охранятъ операционната си база, тѣ, обикновенно, испускатъ благоприятния моментъ за дѣйствие, и не можжтъ да се възползуватъ отъ него.

Веднъжъ доброволното напускание на нашата операционна база бива трудно, то трудностьта ще се обърне непрѣменно въ опасность щомъ напусканието бжде наложено ненадѣйно, по принуждение отъ неприятеля. Нъ когато се говори за армии, които сж отрѣзани отъ тѣхната операционна база, то това опрѣдѣдение не трѣбва да се взима въ смисъль чисто геометрически. Ний не трѣбва да се плашимъ ни най-малко отъ това, че часть отъ неприятелската армия би прѣминала прѣзъ линиитѣ, които ни свързватъ съ нашата база. Опасностьта ще бжде само тогава сжществена, когато противника въ сжщото врѣме поврѣди и нашитѣ тилни служби, безъ които ний не можемъ да се продоволствуваме лесно.

Ако една армия бжде въ състояние да напустне за извѣстно врѣме съобщенията си съ операционната база, било като върви напрѣдъ и си създаде нови упорни пунктове, било като оперира въ такъва страна, която би ѝ доставлявала достатъчно количество храна, тя нѣма да спре движението си щомъ ѝ се извѣсти, че неприятелски отрядъ се намира на пжтя, който е билъ слѣдванъ отъ нея до тогава. За да спре движението си, би трѣбвало този

*) Богуславски. Войната на Вандея противъ Французката Република. Берлинъ 1894 г. стр. 199. Автора.

неприятелски отрядъ да бжде значително силенъ. Наполеонъ не помисли никакъ да се повърне назадъ прѣзъ Октомврий 1806 г. когато се научи, че Ваймарския херцогъ настжпвалъ съ една прусска дивизия прѣзъ Турингеръ-валдъ къмъ пжтищата, които го съединявали съ двойната му операционна база на Майнъ и Рейнъ. Това настжпление на херцога отговаряло съвършенно на понятията на старитѣ способи за водение на войнана. Тогава се е вѣрвало, че трѣбва да се придава по-голѣмо значение на геометрическитѣ условия отъ колкото на численността на бойнитѣ сили. Прѣзъ Августъ 1813 г. когато Наполеонъ се установилъ добрѣ на Елба, ни най-малко не го е безпокоила мисъльта, че Австрийцитѣ сж можле да нахълтатъ въ Срѣдня Германия отъ Бюхемия за Баирьойтъ. »Това което важи за менѣ«, пише той на 6-и Августъ на Сентъ-Сира, »то е да не би да ме отрѣжжтъ отъ Дрезденъ и Елба, малко ме е грижа, ако ми прѣсѣчжтъ съобщението съ Франция«. Ако Австрийцитѣ бѣхж прѣдприели този маршъ, за който казахме по-горѣ, той е билъ рѣшенъ »да имъ пожелае щастливо пжтуване« и да ги остави да отиджтъ. Тѣ щѣхж най-много да заловжтъ или уничтожжтъ въ Франкония, Турингия, и Хессенъ нѣколко транспорта назначени за да го подкрѣпятъ, безъ да могжтъ обаче, да достигнжтъ ни единъ обективъ, загубването на който да повлияе много върху положението на императора както би станало отъ загубването на Дрезденъ, който му бѣше главния укрѣпенъ пунктъ.

3. Операционни линии, комуникационни линии, операционенъ обективъ и отстжпателни линии.

Изучването на операционната база съвсѣмъ естественно ни навожда до изучването на опера-

ционнитѣ и комуникационни линии. Първитѣ сж тѣзи пжтища, по които армията настжпва отъ своята база къмъ цѣлта, а вторитѣ сж сухопжтнитѣ и водоплавнитѣ или желѣзни пжтища, посрѣдствомъ които тя се продоволствува и снабдява съ всичко прѣзъ извѣстно врѣме. Тозъ, който се отказе съвършенно отъ своята база, той се освобождава и отъ грижата за своитѣ комуникационни линии.

Когато Фердинандъ Кортезъ изгорилъ своитѣ кораби, слѣдъ като стжпилъ на Американска земя, той е билъ увѣренъ, че съ малочисленната си войска и безъ това не би можалъ да запази съобщенията си съ крайбрѣжието въ тъзи чужда и твърдѣ населена страна. По този начинъ той се е избавилъ отъ двѣ затруднения изъ веднажъ.

Отъ друга страна и най-изобилно снабдената съ всичко операционна база, естественно не ще бжде полезна, ако пжтищата, които съединяватъ армията съ базата, не сж сигурни. Колкото армията е по̀-голѣма, толкова по оживленно ще бжде съобщението съ тилътъ ѝ, толкова по̀-добри и по̀-многобройни трѣбва да бжджтъ комуникационнитѣ линии. Нарастването на войсковитѣ масси увѣличи до толкова и значението на съобщенията, щото сж нарѣкли и самата стратегия изобщо теория за комуникационнитѣ линии — опрѣдѣление, което естественно бие въ очи, че е много тѣсно ограничено*).

Шосетата съставляваятъ най-добритѣ комуникационни линии. Наистина, неприятеля може да ги угрозява, да ги прѣгради, а даже и да ги разруши на нѣкои мѣста, обаче той само въ исключителни

*) Виллизенъ. Теория на голѣмата война. Стр. 33—35.

Авторъ.

случаи ще бжде въ сътояние да ги прѣкжсне съвършенно. Ако единъ отъ пжтищата бжде запушенъ, то другъ ще остане открить, така, че главния пжть пакъ ще може да се застигне съ една заобиколка. Ползуването отъ шосетата причинява най-малки затруднения, даже и тогава когато се измѣни взетото веднажъ направление, както и да се прѣнесе всичката система на съобщенията въ друга зона. За съжаление е обаче, че колата и товарния добитъкъ се движжтъ твърдѣ бавно и прѣнасятъ относително много малко тваръ. Дъждътъ и снѣгътъ, освѣнъ това, ще упражнятъ голѣмо влияние на марша; даже и най-добрѣ построеното шоссе ще се изпоизрие най-послѣ отъ непрѣстанното отиване и връщане на обозитѣ. Планинскитѣ пжтища при извѣстни обстоятелства ще бжджтъ съвършенно запушени зимѣ. На наше врѣме, употрѣбяватъ се наистина разни срѣдства за да се извлѣче по̀-голѣма полза отъ съобщенията, така употрѣбяватъ високи кола, запрѣгнати съ тѣжки коне, както се срѣщатъ въ Източна Европа*) конски трамваи на бързопротѣгнати дървени релси, подвижни транспорти, тѣглени съ локомобили и т. н. Обаче тѣзи способи можжтъ да послужжтъ само по голѣмитѣ пжтища. а не по междуселскитѣ пжтища и планински пжтеки, кждѣто тѣ никога не могжтъ да замѣнятъ съвършенно бързитѣ прѣвозочни срѣдства съ които си служжтъ за търговскитѣ мѣждународни отношения.

Една значителна армия, която би разполагала исключително само съ шосета, ще бжде затруднена въ своитѣ движения и по нашето съврѣменно понятие, тя ще се счита тѣжка и неподвижна. Всич-

*) Въ равнитѣ само, а не и планински страни, като, Руссия, Полша, Ромжния, Унгария и пр. Прѣводача.

китѣ кампании на Истокъ, както на Балканския Полуостровъ така и въ Анадолъ ни правятъ това впечатление. Тѣзи кампании ще бѫдѫтъ оцѣнени само тогава напълно, ако се вземе въ съображение обстоятелството, че въ повечето случаи продоволственнитѣ и бойни припаси на армията се прѣнасятъ на товарни катъри, коне или камили; волскитѣ кола, които се срѣщатъ въ страната, могѫтъ да послужѫтъ само въ равнинитѣ.

Воднитѣ линии, плавателнитѣ канали и рѣки съставляватъ отлични комуникационни линии. Прѣнасянието (транспорта) по вода е най-ефтино и позволява, освѣнъ това, прѣкарване изведнажъ на голѣми товари. На наше врѣме, когато могѫтъ да се теглятъ съ парна сила навързани на вѣрига голѣми товарни лодки както сега на р. Елба, воднитѣ линии биватъ много повече пригодни за прѣнасяние, отъ колкото едно врѣме, когато плаванието ставаше съ лопати, или съ платна, ако вѣтъра биваше благоприятенъ. А даже и при тѣзи неблагонриятни условия, владението на срѣдньото тѣчение на Елба, което прѣсичаше цѣлия операционенъ театръ, състави за Фридрихъ Вѣликий единъ отъ елементитѣ, които му дадохѫ прѣвъсходство надъ неговитѣ противници, въ всичкитѣ му кампании въ Саксония и въ Бохемия (Чехия).

Нъ значението на воднитѣ линии може да бѫде намалено отъ това, че при студена зима тѣ ще бѫдѫтъ прѣкъснати, а освѣнь това, защото не може да имъ се мѣни направлението. Слѣдователно, ако операциитѣ прѣтърпятъ едно бързо изменение, съобщенията изгубватъ това свое значение.

Морето, взето като срѣдство за съобщение мѣжду армията и нейнитѣ източници, отъ кѫдѣто иджтъ всичкитѣ ѝ сили, не прѣдставлява нито едно отъ спомѣнатитѣ двѣ неудобства: не замръзва, съ ис-

ключение на сѣвернитѣ крайща, то не налага на транспортитѣ една и неизмѣнна линия. Само за да можемъ да си послужимъ отъ него, не трѣбва да се има единъ или ограничено число портове, до тогава до когато неприятеля ще разполага съ срѣдства за да ни застрашава и врѣди по море. Той ще може да слѣди за нашитѣ транспорти при влизание въ пристанището, къмъ което тѣ непрѣменно трѣбва да отиджтъ и ще ги уничтожи, ако му се удаде случай. Още повече не трѣбва да се губи отъ видъ, че нѣкои портове, които се намиратъ по брѣговетѣ на Сѣверната Европейска зона, сѫ изложени зимѣ, на лѣдени откъслеци, които затрудняватъ свободния ходъ, а буритѣ и лошето врѣме прѣкъсватъ врѣменно морскитѣ съобщения.

За насъ, най-добритѣ съобщения сѫ желѣзницитѣ. Тѣ сѫ най-бързото срѣдство не зависяще нито отъ вѣтъра, нито отъ врѣмето, нито отъ горѣщината, нито отъ студътъ. Наистина, тѣ малко сѫ по́-долни отъ воднитѣ съобщения относително възможностьта да се прѣнесѫтъ едноврѣменно голѣми товари, а заедно съ каналитѣ и рѣкитѣ иматъ този общъ недостатъкъ, че не могѫтъ да се прѣнасятъ отъ едно мѣсто на друго, както би пожелалъ главнокомандующия. Обаче въ всички страни на Западна Европа, мрѣжата на желѣзнитѣ пѫтища е по́-гѫста отъ колкото мрѣжата на водоплавнитѣ линии, и на всѣкѫдѣ кѫдѣто армията би ненадѣйно измѣнила направлението, тя ще бѫде почти всѣкога сигурна, че ще намѣри една отстранична или напрѣчна линия, отъ която ще може да се възползува. За съжаление е обаче, че неприятеля, ако иска може много лесно да разруши желѣзницитѣ отъ колкото другитѣ пѫтни съобщения и щомъ мрѣжата бѫде малко по́-дълга нѣма да бѫде възможно да се запазятъ всичкитѣ нейни части отъ разруше-

ние каквито строги мѣрки и да се взиматъ за охранението ѝ. Желѣзницитѣ съставляватъ твърдѣ чувствителни и лесно разрушими съобщения, за това тѣ прѣдставляватъ тъзи добра страна, че сами можемъ да си слъжитъ съ тѣхъ, а въ сжщото врѣме и да въспрѣпятстваме на неприятеля отъ ползуването имъ *). Рѣкитѣ не могжтъ да бжджтъ разрушавани, шосетата мжчно се разрушаватъ, а желѣзницитѣ лесно —. Тамъ кждѣто тѣ допиратъ до морето и биватъ достжпни за неприятеля само отъ тая страна, достатъчно ще бжде да се откара въ вжтрѣшността на страната прѣвозочния материалъ за да се въспрѣпятствува врѣменно на неприятеля да се ползува. Докарването на локомотиви и на вагони съ кораби въ такова едно врѣме, въ което всички прѣвозочни срѣдства сж употрѣбени съ най-голѣмо внимание за войскитѣ, тѣхното стъкмяване и продоволствие, не е лесна работа. Както и да е доставения по този начинъ вагоненъ материалъ едва би билъ достатъченъ за да направи много нѣщо. За другитѣ линии достатъчно ще бжде да се разрушжтъ нѣколко искуствени постройки за да се забрани ползуването отъ тѣхъ прѣзъ цѣли мѣсеци.

Въпроса на желѣзницитѣ ни навожда да настояваме на това, че комуникационнитѣ и операционнитѣ линии не сж едни и сжщи, както се прѣдполага често пжти безъ всяко възражение. Желѣзницитѣ мжчно ще съставятъ операционни линии **),

*) Едно отъ най-неоснователнитѣ противорѣчия, което со противопоставя отъ страна на военнитѣ пр построяването или разширението на желѣзнопжтната мрѣжа въ нѣкои страни, като напримѣръ въ Турция, е че съ това се отваряло пжть на неприятеля за нахлуване въ страната. Автора.

**) Ний правимъ нѣкои исключения, които сжществуватъ, като напр. въ врѣме на обходнитѣ маньоври на Французитѣ противъ Австрийцитѣ прѣзъ Верчелли отъ 28-и до 31-и Май 1859 год. Автора.

щото невъзможно е да се проникне съ желѣзница въ самата неприятелска страна; рѣчнитѣ линии много рѣдко ще послужжтъ за това, само въ тѣзи страни кждѣто нѣма пжтища, за да прѣнесжтъ армията на кораби. Слѣдователно, двѣтѣ най-производителни комуникационни линии биватъ употрѣбявани като исключение за операционни линии или пъкъ не могжтъ да бжджтъ уползотворени никакъ за такива.

При извѣстни обстоятелства, операционнитѣ линии се отличаватъ значително отъ комуникационнитѣ линии. Когато II-та Германска армия настжпи прѣзъ есеньта 1870 год. къмъ Лоара тя си избра за главна операционна линия пжтя който минува прѣзъ Жоанвиль-Троа-Сансъ-Немуръ и Питивие. Дългото ползуване отъ този пжть било невъзможно поради голѣмото растояние, което трѣбвало да се прѣмине съ прости кола. За това била избрана желѣзнопжтната линия прѣзъ Жоанвиль, Шомонъ, Шатийонъ-Сюръ-Сеинъ, Тонерръ, Жоаньи, Море, Монтаржисъ и Жювиси за Орлеанъ. Врѣменно служили сж си и съ желѣзнопжтната линия за Ланьи прѣди да се стигне до Парижъ. И така комуникационната линия била отдалечена отъ операционната —. При извѣстни случаи, може да бжде безразлично, даже и тогава когато неприятеля прѣкъсне операционнитѣ линии на армията въ тилъ. Тѣ изгубватъ всяко значение щомъ войскитѣ прѣминжтъ напрѣдъ, стига да не служжтъ въ сжщото врѣме и като комуникационни линии.

Истина е, че повечето пжти, тѣзи двѣ линии се съвпадатъ или пъкъ вървжтъ успорѣдно една до друга, тъй щото тѣ сподѣлятъ сжщата участь, ако неприятеля успѣе да прѣсече еднатa отъ тѣхъ.

За това комуникационнитѣ линии трѣбва да бжджтъ добрѣ охранени. Колкото по-дълги ще бжджтъ

тѣ, толкова по̀-трудно ще бѫде охранението имъ, толкова повече ще бѫдѫтъ уязвими, толкова по̀лесно неприятеля ще може да ги прѣкъсне, а естествено е, че и толкова по̀-мѫчно ще бѫде снабдяването на армията съ храна и съ хора. Настѫпването по дълги операционни линии, които изискватъ подобни же комуникационни линии прѣдставлява и по̀-голѣми затруднения. Често пѫти самото ѝ извънрѣдно продължение е достатъчно за да пропадне цѣлото прѣдприятие; както се и случи съ експедицията на Массена, противъ Лисабонъ и похода на Наполеона I-й срѣщу Москва, или този на Фридрихъ Вѣликий за Бохемия въ 1744 год. Една комуникационна линия може да се счита за дълга, щомъ тя има 5—6 прѣхода и въ такъвъ случай добрѣ би се сторило, да се създаде нова база, понѣ за продоволствието и бойнитѣ припаси, както го испита и II-а Германска армия, когато пристигна на Лоара, прѣзъ Декемврий мѣсецъ 1870 год.

Колкото по̀-малко пространна ще е операционната база, толкова по̀-голѣма ще бѫде опасността отъ изгубване на съобщенията съ нея. Въ дѣйствителность, колкото по̀-къса ще бѫде базата, толкова по̀-остръ ще бѫде жгъла, образуванъ отъ срѣщането на операционнитѣ линии въ пункта, който съставлява обектива. Подобенъ единъ остръ жгълъ непрѣменно ще прикрива по̀-малко вѫтрѣшно пространство, отъ колкото единъ тѫпъ жгълъ, слѣдователно, той по̀-лесно ще бѫде обхванатъ. По̀-сближенитѣ операционни линии, могѫтъ да бѫдѫтъ прѣкъснати по̀-скоро; пърченъ военнитѣ теоритици изискваѫ, за въ интереса на безопасността на армията, да има жгли съ извѣстенъ растворъ мѣжду операционнитѣ линии. Нъ това чисто геометрическо условие е съвсѣмъ повърхностно. Важността се състои въ това, щото съобщението въ тила на армията да не бѫде затруднено. Една широка плавателна рѣка, по която циркулиратъ малки военни параходи, би можла да образува твърдѣ добра комуникационна линия, ако и да бѫде твърдѣ дълга. Много ще зависи отъ гѫстотата на населението, отъ неговото настроение противъ настѫпающата армия, и отъ неговия по̀-голѣмъ или по̀-малъкъ войнственъ характеръ. Най-послѣ численността на войскитѣ ще играе твърдѣ значителна роль. Всичко се състои въ това да се знае да ли тъзи численность е въ добро съотношение съ голѣмината на заетото пространство отъ армията. Графъ Иоркъ въ своето прѣкрасно съчинение: Наполеонъ I-й като Полководецъ (II часть стр. 160) дава едно интересно сравнение по този въпросъ. Три мѣсеца и полвина ($3^1|_2$) слѣдъ започване на войната противъ Руссия, императора вече билъ въ Москва, задъ него чакъ до Нѣменъ се протакала една комуникационна линия отъ 115 нѣмски мили*). Пространството, което той билъ извървялъ и заелъ, възлизало изобщо на около 4300 квадратни мили; числения съставъ на армията му била 213000 души. Германцитѣ три и полвина мѣсеци слѣдъ започване на войната биле расположени съ главнитѣ си сили около Парижъ, отдалечени на 45 мили само отъ Прусската граница. Тѣхнитѣ войски всичко на всичко покривали едно пространство отъ 1300 квадратни мили, а брояли 425000 души. Очевидно е, колко по̀-сигурно тѣ сѫ заимали своя воененъ театръ отъ колкото Наполеонъ I-й неговия. Несравненно по̀-трудно е било да се дѣйствува на съобщенията имъ съ Германия и ако да се случяхѫ въ тила имъ нѣкои неблагоприятни сѫбития, тѣ не бихѫ никога имали толкова поразителни послѣдствия, каквито бѣхѫ

*) Една нѣмска миля има около 7,5 километра.
Прѣводача.

тѣзи що причиниха загубата на французската армия въ 1812 год. Слѣдователно, за да се осигурятъ съобщенията на една армия съ нейната база, тя трѣбва да владѣе добрѣ театра на операциитѣ, а ако се иска щото силитѣ да бждатъ всякога готови да дадатъ бой, тѣхнитѣ съобщения трѣбва да бждатъ сигурни. Прѣди всичко важностьта се не състои въ това, щото всяка линия да има исканата дължина и положение, и жгъла, който тѣ образуватъ при върха, да бжде достатъчно голѣмъ, а напротивъ, щото численностьта на силитѣ да бжде съразмѣрена съ зоната, която се заема и да упражнява върху всичката зона, дѣйствително своята власть.

Достатъчно е да си прѣдставимъ точно, какво голѣмо число обози, принадлѣжащи на отдѣлнитѣ войскови части, снове на-самъ на-тамъ въ тилътъ на една армия, за да разберемъ какви сжществени послѣдствия би повлѣкло подирѣ си всяко измѣняване на базата, всяко променение на фронта на операциитѣ. Даже и самото размѣстване на тѣзи части отъ армията, които заематъ фронта, би причинило усложнения. Обозитѣ ще се кръстосватъ, а това ще прѣдизвика неизбѣжна бъркотия. Повечето пжти ще бжде невъзможно да се задържжтъ обозитѣ въ сношение съ тѣхнитѣ войскови части, било писменно, било телеграфически; слѣдователно, тѣ ще иматъ голѣмо затруднение да намиратъ даже и пжтя си, въ случай, че нѣма да можжтъ да слѣдватъ по обикновенната комуникационна линия, която ги води право къмъ цѣлта. Всички, които сж участвували въ война, ще сж видѣли често пжти обози да се лутатъ, за да търсятъ своитѣ войскови части. И така променението на фронта и размѣстването на корпусигѣ ще трѣбва да става при извънрѣдна нужда, а за това достатъчно ще е на първо врѣме да се поизмени направлението на комуникационнитѣ линии, ако съ това и да би се причинило много нѣ-голѣмо движение за обозитѣ. Слѣдъ това при първо нѣ-голѣмо спирание на операциитѣ, ще се прибѣгне до ново распрѣдѣление на съобщенията, мѣжду частитѣ.

Най-доброто срѣдство за избѣгвание на всичкитѣ затруднения, когато се извършва изменение на фронта, е да се изоставятъ малко нѣ-малко старитѣ комуникационни линии и да се създаджтъ въ сжщото врѣме нови; така щото прѣзъ извѣстно врѣме и еднитѣ и другитѣ да функционират наедно. Обаче за да се прибѣгне къмъ това срѣдство, ще трѣбва да се намѣри нова база, която да е въ страни на старата, а ако и да се намѣри такъва, то все би се изминало извѣстно врѣме, до като тя да бжде снабдена съ всичко необходимо. Въ сжщность не би било лесно да се измѣсти комуникационната линия друго-яче освѣнь, ако се располага, още отъ самото начало, съ двойна база или територията, която съставлява базата да образува полу-кржгъ около армията. Прѣимуществото отъ такъва база би се почувствовало най-добрѣ тогава, когато се прѣдвиди, че ще е възможно комуникационнитѣ линии да сочжтъ въ разни направления.

Нъ отъ всичко казано до тука най-ясното, което бие въ очи, то е, че подвижната база прѣвъсхожда всички други бази. Щомъ умѣемъ да исправляваме на бързо разрушенитѣ желѣзни пжтища*) ний ще

*) Това не може да стане тъй добрѣ съ войсковитѣ части, жежѣзнопжтни полкове, отъ колкото съ голѣми прѣдприемачи по постройката на желѣзни пжтища. Въ врѣме на война би трѣбвало да се прибѣгне къмъ тѣхното съдѣйствие. Ако въ 1870 г. бѣ се дѣйствувало по този начинъ мостътъ на Монтеро щѣше да бжде поправенъ и така II-а армия щѣше да има прѣкрасна комуникационна линия прѣзъ Троя и Ножанъ-сюръ-Сейнъ. Автора.

можемъ да устроимъ базата си въ самия моментъ, въ който се рѣшимъ да променимъ направлението на нашитѣ операции и да прѣнесемъ другждѣ всичко, което е необходимо за издържание на армиита. Тъзи свобода за дѣйствие, щомъ бжде осигурена, дава на творческия духъ на главнокомандующия много по̀-смѣлъ тласъкъ и въ бжджще Военното Искуство, навѣрно ще ни даде много по̀-грандиозни прѣдначинания, отъ тѣзи, които сме видѣли до сега въ историята.

Една армия се намира въ толкова по̀-благоприятни условия, колкото комуникационнитѣ линии, съ които располага сж по̀-многобройни. Идеално би било да се даде по една особенна линия на всяка отдѣлна часть, която се грижи сама административно за продоволствието и комплектованието си. На наше врѣме, въ повечето голѣми армии, тѣзи отдѣлни части сж армейскитѣ корпуси. Въ врѣме на войната прѣзъ 1870 г. Германцитѣ почти всякога успѣвали да назначжтъ на всяки тѣхенъ корпусъ, по единъ пжть, исключително и специално за негово употрѣбление.

Цѣлта, къмъ която се стрѣми специално всяка операция се нарича обективъ. На война всичкитѣ важни прѣдприятия изискватъ отъ страна на войскитѣ общо дѣйствие, за това и линиитѣ на движението ще бжджтъ, естественно, концентрични. Обаче не трѣбва да си въобразяваме, че обектива е неподвиженъ, а напротивъ той ще бжде подвиженъ. И така съединението на войскитѣ не трѣбва да бжде възможно само на единъ пунктъ, за който се е мислило още отъ начало. Напротивъ, операционнитѣ линии би трѣбвало да бжджтъ доста променчиви, за да можжтъ да се съединяватъ прѣди да се стигне до този пунктъ, щомъ появлението на неприятеля го изиска, или пъкъ да се продължжтъ

и да се съединжтъ задъ цѣлта, която е била поставена въ началото. Желанието да си служимъ едноврѣменно отъ нѣколко операционни линии раздѣлени по-мѣжду си съ непрѣодолими прѣпятствия, прѣдставлява голѣми неудобства. Тогава армията ще бжде изложена на опасность, разнитѣ ѝ части да бжджтъ бити една подиръ друга, щомъ неприятеля се движи много по̀-бързо отъ колкото се е прѣдполагало и нападне съ прѣвъсходни сили по една или друга операционна линия.

Операционнитѣ линии, по които слѣдва една армия, принудена отъ по̀-силенъ неприятелъ да отстжпва, се наричатъ отстжпателни линии. Тѣхния изборъ се налага отчасти отъ съвършенно други съображения отъ колкото тѣзи що се имать прѣдъ видъ за операционнитѣ линии.

Разбитата армия, която за извѣстно врѣме е заставена да се откаже съвършенно отъ всяко съпротивление противъ неприятеля и глѣда да избѣгне отъ ударатѣ му, ще избере за отстжпателна линия — своята комуникационна линия, за да може да се продоволствува и да прикрива операционната си база*).

*) Колкото тъзи армия бжде неподвижна, толкова нейното продоволствувание ще бжде несъвършенно организовано, и тя задължително ще бжде по̀-свързана съ нейната комуникационна линия. Голѣми, новосформировани армии, каквито бѣхж тѣзи на Втората Френлузска Република прѣзъ зимата въ 1870—71 год. не могжтъ никакъ да напуснатъ желѣзнопжтнитѣ линии. Ако турската армия, прѣзъ послѣднята война на Балканский полуостровъ, можя да се снабдява съ храна, то бѣ възможно само при извънмѣрната умѣрѣнность на турскитѣ войници, за която въ Европа едва могжтъ си прѣстави до кждѣ тя отива. А при това тъзи бѣ мжчнотията, която именно и направи най-голѣма спънка на военачалницитѣ; ржцѣтѣ имъ бехж свързани и тѣ не можахж да извършжтъ никакво бързо-

Нъ, въ настоящитѣ доводи, ний не говоримъ за армия, испаднала на това положение, а за армия, която още не е растроена, така щото тя, ако и да отстжпва, пакъ продължава да води борба и не се отказва отъ случая да сполучи. И така тя моментално само се чувствува по-слаба отъ неприятеля. Главната нейна цѣль не се състои да спаси, а просто да се усили да възстанови равновѣсието. Отъ тукъ произлиза необходимостьта да се употрѣбяватъ за отстжпване тѣзи линии, които бихж позволили на армията да сж съедини съ нейнитѣ подкрѣпления, безъ да се обръща внимание да ли подкрѣпленията идатъ по старитѣ операционни линии или по други. Често пжти се е вече случвало, една отстжпающа армия, доста смѣла за да не се безпокои извънмѣрно за съобщенията и базата си, да намѣри срѣдство въ тъзи смѣлость и да докара ненадѣйно променение въ хода на работитѣ. Достатъчно е да си припомнимъ за Блюхера и Гнайзенау подиръ пзгубване на сражението при Линьи, които не избрахж за отсжпление линията прѣзъ Сомбрефъ-Лютихъ (Лиежъ) и Маастрихтъ, която бѣ тѣхната естествена комуникационна линия, а тъзи прѣзъ Вавръ и Тилли, по която тѣ имахж възможность да се съединятъ съ Англичанитѣ, съединение, което тѣ напраздно очакваxж още при Линьи*).

движение. Този недостатъкъ се почувствува най-вече отъ главната турска армия на р. Ломъ. Автора.

* За отстжпление по това направление не Блюхеръ е далъ заповѣдь, (защото при кавалерийската атака, която той повѣлъ за да спаси участьта на сражението, той паднатъ отъ коня си контузенъ и съ мжки изваденъ отъ опастность), а Гнайзенау неговия началникъ Щаба, по своя инициатива. Важното се състои въ това, че за да се съедини съ Англичанитѣ, той се рѣшилъ да напусне правитѣ съобщения съ неговото отечество — Пруссия. Прѣводача.

Така тѣ успѣхж да стигнатъ на бойното поле при Ватерлоо въ рѣшителния часъ, да спѣчелятъ сражението, да дадатъ на цѣлата кампания съвсѣмъ несчакванъ ходъ и да турятъ изведнажъ край на Наполеоновото владичество.

Това раздѣление мѣжду отстжпателната линия и комуникационната линия не трѣбва да трае доста дълго, щото отъ това да не бжде съвършенио унищожена или значително ослабена армията отъ лишения. При тѣзи условия и да успѣе даже да се съедини съ подкрѣпленията си, ней не ще бжде вече възможно да възстанови желаемото равновѣсие мѣжду нейнитѣ сили и силитѣ на неприятеля.

При извѣстни обстоятелства този резултатъ може да бжде постигнатъ и съ разположението на отстжпяющата армия на силни позиции. Нъ въ такъвъ случай, ако отстжпателната линия не се схожда съ комуникационната —, послѣдствията биватъ още по-тѣжки отъ колкото въ по-горния случай. Когато отстжплението се извърше по направление отъ кждѣто идатъ подкрѣпленията и стане съединение съ тѣхъ, при тѣхъ ще се намѣржтъ обикновенно и продоволственни срѣдства за тѣхнитѣ войски; такива срѣдства не бихж се намѣрили на позицията, която би се заела, освѣнь ако се свърже на бързо съ нова една операционна база. Ако би тъзи база да се не намира въ тилътъ, а на единъ отъ фланговетѣ на отстжпающата армия, то отъ това би произлѣзло повече прѣимущество отъ колкото недостатъкъ, стига подкрѣпленията да бждатъ доста значителни или пъкъ позициитѣ силни за да произведатъ извѣстно впечатление на неприятеля. Тогава неприятела ще бжде заставенъ не само да повтори атаката си, нъ и да измѣни ненадѣйно направтението, по което дѣйствува. Остраничнитѣ бази, казва Жомини, често пжти биватъ рѣшающи

за да принудятъ неприятеля да не продължава по̀-нататъшното си проникване въ вжтрѣшностьта на страната*).

Тѣзи отстжпателни линии, които водятъ къмъ отстранична база и оставятъ свободенъ неприятеля да настжпва право на неговия обективъ, се наричатъ обикновенно расходящи (ексцентрични) отстжпателни линии.

Подвижната база т. е. желѣзнопжтната мрѣжа, естественно би позволила да се намѣрятъ даже и много по̀-добри ексцентрични отстжпателни линии, отъ колкото една проста отстранична база, стига да се владѣе голѣма зона, която да притежава такъва мрѣжа; дѣйствително, желѣзницитѣ, позволяватъ да се продоволствува армията, когато трѣбва да се отстжпи съвсѣмъ по друга линия, а не по тъзи, която въ началото е служила за комуникационна линия и улесняватъ въ сжщото врѣме бързото прѣнасяние на подкрѣпления. Отъ това прѣимущество ще се ползува най-много отбраняющия, който дѣйствува въ своя территория.

Ако отстжпающата армия може да постигне желаемото увѣличение на своитѣ сили било чрѣзъ заемание на позиции, било съ приближение до своитѣ подкрѣпления, тогава избора на отстжпающитѣ линии по това направление, което прѣдставлява най-голѣма вѣроятность за успѣхъ ще зависи напълно отъ находчивостьта на началника. Въ това отношение не можжтъ да се установятъ положителни правила. При все това по̀-нататъкъ, когато ще разглѣдваме отбранителнитѣ операции, ний ще глѣдаме да установимъ нѣколко пункта, които ще улеснятъ избора на тѣзи отстжпателни линии.

*) Очеркъ на Военното Искуство. Издание на военнитѣ классици. Жомини стр. 83. Автора.

4. Приготовление за започване на войната. Привеждание на военна нога, мобилизирание, стратегическо разврьщание.

Никоя армия на мирна нога не може да започне война безъ да бжде приготвена. Това произлиза отъ съврѣменното устройство на армиитѣ, които съдържатъ въ мирно врѣме само кадритѣ на войскитѣ, що се формироватъ въ случай на война. За много войскови части тѣзи кадри не съществуватъ даже и никакъ, а тѣ трѣбва да се създаватъ изново. Запаснитѣ офицери и войници трѣбва да се повикатъ подъ знамената, увѣличава се доста много числото на конетѣ, колата, на прѣвозочнитѣ срѣдства и се набавя огроменъ боенъ материалъ. Слѣдователно, ще има нужда отъ извѣстно врѣме за да се постави армията на военна нога.

Това прѣминаване отъ мирна на военна нога не може да се държи никога съвършенно въ тайна. Противника ще бжде извѣстенъ за него, а отъ това което ще му бжде извѣстано, той ще сжди какво може да очаква.

Съперничеството мѣжду Вѣликитѣ Сили е заставило да се приготовлява прѣминаването на армиитѣ на военна нога още отъ мирно врѣме, даже и тогава, когато се не прѣдвижда никаква война. Прието е да се снабдява отъ по̀-рано всичко, което не може да се достави въ самия моментъ, въ който армията трѣбва да бжде поставена на военна нога или съ всичко, което изисква извѣстно врѣме, тъй щото приготовлението да не закъснѣе отъ него. Така сжщо приготвюватъ се на книга най-старателно всички административни распорѣждания, които се налагатъ отъ това дѣйствие. Идеала, къмъ който се стрѣмятъ на наше врѣме всички, се състои въ това, щото армията да бжде готова да встжпи въ

походъ въ часътъ, въ който пристига въ частьта си послѣдния повиканъ отъ запаса войникъ.

Това прѣминуване отъ мирна на военна нога, приготвено до най-толѣми подробности, се нарича мобилизация.

Значителнитѣ прѣимущества, които прѣдставлява мобилизацията въ сравненне съ закъсняванията, които произлизатъ отъ приминаването на военна нога, биятъ явно въ очи. Тя позволява да се изненада неприятеля и открива цѣлта, която се прислѣдва само тогава, когато противника нѣма да има вече врѣме да догони нашитѣ дѣйствия много по-напрѣднали отъ неговитѣ. Само тогава ще се види ясно, че ний сме рѣшени за война, когато вече самата война ще се начени.

Щомъ бѫде мобилизирана армията, тя е вече на военна нога, нъ тя не е още готова да захване войната. Ний бихме изгубили всичкото надмощие, което сме имали, ако съсрѣдоточението би станало твърдѣ бавно. Слѣдователно, и съсрѣдоточението на войскитѣ би трѣбвало да се приготви въ всичкитѣ си подробности още отъ по-рано. На това би се възразило, че не може никога да бѫде прѣдвидена зоната, въ която ще стане съсрѣдоточението. Това възражение е безъ всяко значение, както ще го покажемъ въ слѣдующата глава. Плана за операциитѣ трѣбва да опрѣдѣли зоната, гдѣто срѣщу всяка една отъ съсѣднитѣ намъ държави, ще бѫде най-удобно да съсродоточимъ силитѣ си. Подробна една работа ще позволи да се расчетжтъ маршоветѣ, транспортитѣ по желѣзница и по вода, така че всичкитѣ войски да бѫджтъ въ състояние да стигнжтъ на тъзи зона, безъ никаква загуба на врѣме. Повечето пжти, прѣвозоспособността на желѣзницитѣ въ страната ще отбѣлѣжи крайния прѣдѣлъ за онова, което ще бѫде възможно да се

получи въ това отношение. — Ако умѣемъ да се възползуваме отъ всички линии що водятъ въ зоната за съсрѣдоточаването и назначаваме ежедневно на всяка линия толкова войски, колкото тя може да прѣнесе, тогава само ний ще можемъ да считаме съсрѣдоточението ни като добрѣ расчетено и урѣдено.

За да се приготвимъ добрѣ за война, прѣди всичко, войскитѣ трѣбва да бѫджтъ распрѣдѣлени така по гарнизони още отъ мирно врѣме, щото, покачването имъ и прѣнасянието имъ чакъ до границата да бѫде улеснено и упростено, колкото е възможно повече; освѣнь това всичкитѣ линии трѣбва да бѫджтъ снабдени съ достатъченъ подвиженъ материалъ, за да се има възможность да се пуска най-голѣмо число влакове, което позволява самата направа на линиитѣ, и най-послѣ желѣзнопжтната мрѣжа да бѫде допълнена въ стратегическо отношение. Отъ тъзи глѣдна тонка, може да се допусне, щото само двѣ или повече линии да притежаватъ по-малка прѣвозоспособность, единственно за това, че на извѣстно протяжение тѣхнитѣ пжтища се сливатъ въ едно. Сжщото ще бѫде въ пунктоветѣ, кѫдѣто се прѣминаватъ рѣчни линии. Съперничеството мѣжду съсѣднитѣ държави е такова, че за да се избѣгне единственно споменатия по-горѣ недостатъкъ, построили сж съвсѣмъ нови желѣзни пжтища. Стратегическитѣ желѣзници съставляватъ едно особенно явление на нашата епоха*).

*) Въ Руссия, пропорционално, тѣхното число е най-голѣмо. Дѣйстйително, въ тъзи рѣдко населена страна, малкото число на пжтницитѣ не изисква толкова желѣзници, колкото сж биле построени прѣдъ видъ съсрѣдоточението на армията.

Автора.

Днесь за съсрѣдоточението на армиитѣ не се счита вече на дни, а току-рѣчи на часове. Защото не трѣбва да се губи отъ видъ, че ако Франция бѫде готова да извърше стратегическото развръщание на своитѣ армии три дена по̀-рано отъ Германия, тя ще може да блокира Мецъ и Тионвилъ (Диденхофенъ), да прѣсече съобщенията на Щрасбургъ и да прѣмине р. Сааръ съ своитѣ кавалерийски масси, прѣди Германия да бѫде готова. Германскитѣ армии ще бѫдѫтъ принудени да прѣнесѫтъ тѣхното съсрѣдоточение почти въ сѫщата зона, въ която то се извърши прѣзъ 1870 год. Обаче моралното прѣимущество, което би принесло такова едно испрѣварвание, ще бѫде много по̀-значително отъ колкото материалното, защото най-вече то би увѣличило увѣренността на войскитѣ. Даже испрѣварвание съ единъ само день би имало голѣма важность. И така, отъ само себѣ си се разбира, че никоя дьржава, която съзнава ясно какво изискватъ нейнитѣ интереси, не би се отказала отъ бързината даже и тогава, когато нищо нѣма да я принуждава къмъ нея.

5. Планъ за операциитѣ.

Въ наше врѣме всички сѫ съгласни, че е невъзможно да се установи за война единъ пъленъ планъ за операциитѣ, защото трѣбва да зememъ въ съображение и намѣренията на противника, волята на когото е съвършенно независима отъ нашата. Въпрѣки това, не трѣбва да се отказваме съвсѣмъ да направимъ отъ напрѣдъ това, което може да се направи. Необходимо е тъзи работа да стане по ясно опрѣдѣленъ рѣдъ; защото, ако би да нѣмаме точна смѣтка за това, което искаме, поражда се колебание въ самия моментъ на рѣшението да се

дѣйствува, а заповѣдитѣ, които се даватъ за това нѣма да бѫдѫтъ точни. Тъзи неувѣренность въ заповѣдитѣ има за послѣдствие непълно или безенергично испълнение отъ страна на войскитѣ. Когато се не знае ясно каква цѣль се гони, водението на войната става безенергично, а такова водение на война влѣче съ себѣ си зародиша за поражение. При очьртаването на операциитѣ, нуждно е да се притѣжава просто необходимъ воененъ окомѣръ, за да се види до кѫдѣ може да се отиде, а най-вече, до колко може да се влезе въ подробности. Така сѫщо ще трѣбва да се пазимъ да не би да допуснемъ легкомисленно волни прѣдположения, които можѫтъ да служѫтъ за исходенъ пунктъ на нашитѣ заключения. Ще бѫде опасно, напримѣръ, да се прѣдполага, че пьрвитѣ движения, които бихѫ се извьршили, ще бѫдѫтъ увѣнчани съ успѣхъ, просто за това, че тѣзи движения бихѫ биле логически правилно обмислени; дѣйствително, ний указахме по̀-горѣ, че на война, най-добритѣ распорѣждания често пѫти могѫтъ да се свьршѫтъ неуспѣшно, вслѣдствие неблагоприятна случайность. Ний твьрдѣ рѣдко ще располагаме съ такова материално прѣвъсходство, щото да бѫдемъ сигурни, че ще съкрушимъ противника, каквито погрѣшки и да сторимъ или каквито отдѣлни несполуки, и да потърпимъ. Ако да бихме биле увѣрени, че ще се случи съ насъ така, то и установяването на плана (проекта) би било твьрдѣ лесно и ний не бихме имали нужда да търсимъ много учени и искусни комбинации.

Не е лесно ла се искаже теоретически методата, която би трѣбвало да се употрѣби при изучване на вѣроятния ходъ на една бѫджща кампания, за да се намѣри непрѣменно тъзи отъ всичкитѣ възможни и усѫществими хипотези, която ни

би дала най-пъленъ успѣхъ. За това би трѣбвало да се има особенна дарба, дарбата за прѣдугаждание; тъзи дарба обикновенно се нарича вѣренъ окомѣръ и не е възможно да се даде за нея друго пòточно опрѣдѣление. Наистина, тя може да бѫде развита и чрѣзъ изучвание и добита опитность, нъ тѣзи двѣ срѣдства не можѫтъ да я създаджтъ сами, щомъ не бѫде тя даръ природенъ у военния.

Извѣстно е, какъ и самъ Наполеонъ е твърдялъ, чо той никога не е ималъ планъ за дѣйствие. А при това ний виждаме, че още отъ начало, всички негови прѣдприятия се насочени къмъ единъ голѣмъ и ясно опрѣдѣленъ обективъ, който лесно може да се распознае. Понѣкога той прѣдполагалъ, както въ 1805 год. да отрѣже неприятелската армия отъ комуникационната ѝ линия, понѣкога да заплаши неприятелската столица, както въ 1806 год. за запазването на която противната армия се задължава да му прѣпрѣчи пѫтя и да даде бой. Съ една рѣчь, той всякога е взималъ голѣмъ обективъ отъ такъвъ родъ.

Казватъ, че Жомини, за голѣмо очудвание на императора, отгадалъ, въ 1806 год. прѣди захващанието на войната, не само обектива, къмъ който се е стрѣмилъ Наполеонъ, нъ и пѫтя по който щѣлъ да слѣдва. И така единъ внимателенъ наблюдатель е въ състояние да распознае едното и другото, а това не е нищо друго освѣнь цѣлта и операционната линия.

Това, което и самъ този вѣликъ майсторъ се е въздьржалъ да прѣдвиди, се е състояло въ измѣненията, които би трѣбвало да прѣтърпи ненадѣйно планътъ му. Тѣзи измѣнения му сѫ биле диктовани, въ врѣме на испълнението, отъ распорѣжданията, които противника е взималъ. а още повече отъ погрѣшкитѣ, които е виждалъ че той прави.

Отъ тукъ става ясно, какъ е мислилъ Наполеонъ. Планътъ трѣбва да установявя това, което се иска да се извърше и се има надѣжда, че то ще се постигне съ тѣзи срѣдства, съ които се располага. Той не може да прѣдписва: всяко едно движение, което би се прѣдпочело за достигание на опрѣдѣлената цѣль. Пьрвата срѣща съ неприятеля ще рѣши най-много какво да се върши по нататъкъ. Негка си спомнимъ за Вьортъ и Шпихеренъ въ 1870 год. Материалнитѣ и морални послѣдствия на всяки бой ще опрѣдѣлятъ пò-нататъшното дѣйствие. А на наше врѣме операциитѣ ще почнатъ тутакси слѣдъ свършване на съсрѣдоточението; защото, пьрвитѣ срѣщи изведнажъ ще послѣдватъ. Като е така плана изобщо ще бѫде ограниченъ до стратегическото развръщание. За всичко, което ще послѣдва, главнокомандующия ще се ржководи само отъ едно нѣщо, то е да насочва всички свои прѣдприятия къмъ общата цѣль, която си е избралъ.

За да бѫде въ състояние да достигне сполучливо тъзи цѣль, би трѣбвало прѣди всичко той да схване ясно и точно общото положение, както военно, така и политическо, а слѣдъ това, да умѣе да оцѣни истинската способность на своята армия. Основната погрѣшка, която направихѫ въ Франция прѣзъ 1870 год. се състояла въ това, че се е вѣрвало, да се изненада неприятеля, като се прѣмине въ стратегическо настѫпление и то съ такава армия, голѣмитѣ единици на която трѣбвало да се създаватъ едва въ врѣме на нейното съсрѣдоточавание, запаснитѣ на която могле да пристигнѫтъ едва въ зоната (района) за съсрѣдоточаванието, найпослѣ съ такава армия, управлението на която било до толкова строго централизирано, че машината естественно би трѣбвало да работи бавно; и то противъ единъ неприятель, който билъ приготвилъ мо-

билизирането и съсрѣдоточаването на военнитѣ си сили съ най-голѣмо старание, у когото добрѣ комбинираната административна децентрализация позволявала да извърши намѣренията си съ извънрѣдна скорость и голѣмитѣ органически единици сѫществували още отъ мирно врѣме, тъй както трѣбвало да бѫдѫтъ вкарани въ война.

Разумно бѣше, гдѣто Турцитѣ въ войната срѣщу Сърбия и Черна-гора дѣйствуваѫѫ настѫпателно, а въ послѣднята война срѣщу Русситѣ на Балканския Полуостровъ, тѣ се ограничиѫѫ съ отбрана, понеже цѣлата организация на армията имъ не дозволяваше да се отива много далечъ, а противника я надминаваше по число и по подвижность. Нъ, Турцитѣ се ограничиѫѫ твърдѣ много въ пассивна отбрана, като се отказаѫѫ съвършенно отъ всяка колко-годѣ активна отбрана, отъ всяко настѫпателно прѣдприятие тогава когато тѣ можяѫѫ да попрѣчѫтъ на съсрѣдоточението на противника. Така тѣ щѣѫѫ да заемѫтъ много лесно моста при Барбоши, да го разрушѫтъ или да проявѫтъ нѣкои подобни прѣдприятия.

Който прѣдприема стратегическо настѫпление съ неустроени войски, началника на които не е ималъ никога случая да се упражни въ голѣмитѣ мирни маньоври, какъ се управляватъ значителни войскови масси, прѣдприятие, което изисква бързина и енергия, той гради кѫща безъ основи. Тя трѣбва да се събори, ако би да не произлезѫтъ случайности, които да бѫдѫтъ извънрѣдно благоприятни за нея.

Обратното ще бѫде съ този, който като има добрѣ дисциплинирана армия, прѣдвождана отъ опитни началници и снабдена съ солидно и практично въоръжение, би поискалъ да се отбранява, срѣщу неприятель отъ пò-долньо качество, безъ този послѣдния да го принуди къмъ това съ голѣмо численно прѣвъсходство. Той ще заприлича на человѣкъ, който закопава имание.

Истина е, че никой не би направилъ подобна грѣшка съзнателно и съ намѣрение. Ако се вслушаме какво говорятъ войсковитѣ оратори и въ такава армия, която е снабдена съ всичко лошо: оржжие, храна и пр. то пакъ ще научимъ, че тѣ я мислятъ способна да извърши най-труднитѣ задачи и е повикана за най-блѣскаво назначение. Тѣ ще ѝ прѣпишѫтъ нужнитѣ за това качества, било отъ неопитность, било отъ гордость и като нѣматъ сѫществено освование, върху което тѣ да можѫтъ да основѫгъ тѣхния планъ, тѣ ще замѣстятъ това основание съ пусти умозаключения. Споредъ тѣхъ сѫществующитѣ недостатъци ще бѫдѫтъ възнаградени отъ природнитѣ дарби или пъкъ отъ идеалнитѣ сили, каквито сѫ геройчетката храбрость, ентузиазма, религиозния фанатизмъ или други подобни качества*).

И така прѣди всичко, би трѣбвало да познаваме сами себѣ си много добрѣ, да си дадемъ точенъ отчетъ за своитѣ недостатъци и качества, за да можемъ да създадемъ нашия планъ за операциитѣ така, че да постигнемъ обектива на войната. Често пѫти ще се видимъ принудени да се откажемъ отъ едно добро само по себѣ си прѣдприятие, защото самия человѣкъ, който при дадена обстановка, би можалъ да бѫде натоваренъ съ неговото испълнение, не е способенъ за това. Ако главнокомандую-

*) Ний сме далечъ отъ мисъльта да отричаме значението на тѣзи двигатели на человѣческото естество; нъ би се сгрѣшило много повече, ако помислимъ, че тѣ сѫ въ сила да уравновѣсятъ всичкитѣ недостатъци на армията, признати отъ всички здравомислящи и разсѫдливи хора въ нея. Автора.

щия изработва самъ плана за операциитѣ, той би трѣбвало да попита откровенно и безъ ни най-малко самооблщение себѣ си, да ли дѣйствително той се чувствува способенъ самъ да извърши добрѣ голѣмитѣ дѣла, които той прѣдлага?

По този начинъ ще бжде рѣшенъ първия важенъ въпросъ отъ плана за операциитѣ, който се състои, именно въ това, че трѣбва да се знае: какъ да бжде водена изобщо войната, да ли е възможно да се прѣмине въ настжпление или е пò-добрѣ да се остане въ отбрана, до като бжде значително подобрено положението, въ което се намираме.

Ако би да имаме работа едноврѣменно съ нѣколко противника, би трѣбвало да се изслѣдва, освѣнь това, противъ кого отъ тѣзи противници ще се насочятъ главнитѣ сили и кои ще бжджтъ тѣзи, срѣщу които може да се дѣйствува съ пò-малка енергия.

Подиръ това ще трѣбва да се запитаме: какво би направилъ неприятеля по всѣка вѣроятность. Наистина, теорията на военното искуство не забранява съвършенно, да се смѣта върху погрѣшкитѣ, които би направилъ противника, когато може да се прѣдполага по особенни причини, че той не би ги избѣгналъ; то ще бжде най-благоразумно да се прѣдполага въобще, че распорѣжданията, които той би взелъ ще бжджтъ добри т. е. че той ще вземе такива распорѣждания, отъ които ний бихме страдали най-много.

Дойдемъ ли до едно добрѣ опрѣдѣлено прѣдставление за поведението на неприятеля, ний ще бждемъ въ състояние да си въобразимъ съсрѣдоточението на неговитѣ сили; дѣйствително, за това съсрѣдочавание противника ще се води отъ сжщитѣ съображения каквито ще имаме и ние за нашето —. Цѣлта, която ще прѣпишемъ нему, ни дава възможность да различимъ зоната, въ която ще трѣбва да стане съсрѣдоточението на неговитѣ армии, слѣдователно, тъзи зона която ще образува неговата операционна база. Дислокацията на неговитѣ войски въ мирно врѣме, която не трѣбва да ни бжде неизвѣстна, както и расположението и распрѣдѣлението на неговитѣ военно-административни области ще ни дадътъ началнитѣ пунктове, отъ които ще започнатъ движението неговитѣ войски. Желѣзницитѣ, шосейнитѣ и водоплавателни пжтища, които водятъ отъ тѣзи пунктове къмъ базата, ще ни даджтъ да научимъ линиитѣ, по които войскитѣ ще дойджтъ до тамъ. На крайнитѣ точки на тѣзи линии ний ще можемъ да направимъ общъ сборъ на войскитѣ които бихж слѣдвали по тѣзи линии и така да си прѣдставимъ какво ще бжде съсрѣдоточението на неприятелскитѣ сили. Ако работата бжде направена съвмѣстно, невъзможно би било резултата да не бжде точенъ. Това изслѣдвание ще позволи да различимъ изведнажъ, естественото групирование на неприятелскитѣ военни сили въ отдѣлни линии.

Подиръ това трѣбва да се проектира (урѣди) собственното наше съсрѣдоточение. Ако сме рѣшени да прѣминемъ въ настжпление, то (съсрѣдоточението) ще трѣбва прѣди всичко да благоприятствува за взаимното дѣйствие на войскитѣ напрѣдъ. Ако ли бждемъ рѣшени да останемъ въ отбрана, то ще трѣбва да се събержтъ всички наши сили на главната линия, по която прѣдполагаме, че ще настжпи противника, за да му противостоимъ. Въ това отношение, прѣдпочтително е да се избере такъвъ пунктъ който да бжде колкото е възможно пò-ближенъ до неприятеля, безъ да пострада, обаче, безопастността на съсрѣдоточението отъ това. Ако се отдрѣпнемъ назадъ ний ще жьртвувуваме часть отъ нашата територия, отъ нашитѣ срѣдства и врѣме.

Щомъ плана за операциитѣ е съставенъ за настжпателни дѣйствия, то ще може да се покажѫтъ по̀-подробно направленията, които трѣбва да се назначѫтъ на разнитѣ колонни, освѣнъ това ще се опрѣдѣли по̀-тѣсна зона, къмъ която ще се съсрѣдоточѫтъ всички прѣдъ самия бой и ще се обозначи опрѣдѣлената цѣль на атаката, като напримѣръ, едното или другото крило, една или другия флангъ, центра на неприятелската армия.

Вънъ отъ тѣзи опрѣдѣлени данни, ще могѫтъ да се формулиратъ само нѣкои общи указания за по̀-нататъшния вървежъ на операциитѣ. Обикновенно, ще се прѣпоржчва отрѣзването на неприятеля отъ неговитѣ по̀-важни комуникационни линии, безъ които той не би можалъ да продоволствува армията си. Защото това е най-сигурното срѣдство за уничтожението на неприятеля, споредъ значението на думата, което ний ѝ придаваме въ военния говоръ (язикъ).

Тъзи задача ще бѫде разрѣшена по̀-мѫчно отъ колкото е ставало до сега; това произлиза отъ опрѣдѣлението на подвижната операционна база, което дадохме по̀-горѣ, такава подвижна база, на която особенно отбраняющия ще бѫде въ положение да се опира. Прѣди тридесетъ години, въ врѣме на дългата Сѣверо-американска мѣждуособна война, сждбата на цѣла армия може да зависи отъ резултата на една операция, която имаше за цѣлъ да я отрѣже отъ една само желѣзнопѫтна линия. На наше врѣме това не ще бѫде възможно на единъ театръ на войната въ западна Европа. Въ тѣзи страни всичко ще се състои въ изолирането на противника отъ цѣлъ единъ край на територията, отъ гдѣто армията би могла да черпи главно срѣдства за продоволствување. Съвсемъ рѣшителни резултати бихѫ се получили, ако се успѣе да се обкржжи

неприятелската армия, ако се отхвърли къмъ границата на една неутрална държава или пъкъ къмъ брѣговетѣ на море, което се не владѣе отъ нейната флота.

Очьртанието на плана за операциитѣ ще трѣбва да се свърши непрѣменно съ указване на пѫтищата и срѣдствата, които ще се употрѣбѫтъ за да се накара противника на миръ.

Плана за операциитѣ на една армия, която трѣбва да остане въ отбрана, ще може да укаже съ относителна точность: коя би била пьрвата стратегическа позиция на която ще се захване съпротивлението срѣщу противника или пъкъ, ако това съпротивление ще бѫде за кратко врѣме: кой ще бѫде пункта, на който, то ще е рѣшително. Ако плана за операциитѣ бѫде изработенъ обмисленно (логически), този пунктъ би съвпадалъ съ онзи, въ който би се очаквало да се случи едно благоприятно променение въ общото положение. Тогава трѣбва да се укаже источника, отъ гдѣто ще дойде увѣличението на силата, за да настане благоприятното промѣнение.

Лесно е да се види колко е важно щото отбраняющия да взима такова направление при отстжплението си, че то да го води къмъ този пунктъ, като отстрани, до колкото е възможно, неприятеля отъ неговата цѣль. Колкото по̀-трудни ще бѫджтъ неговитѣ съобщения, колкото повече нашитѣ станѫтъ по̀-благоприятни въ врѣме на операциигѣ, толкова по̀-скоро ще се случи това промѣнение. И така плана за отбранителнитѣ операции ще се свърши съ взимание въ внимание на това промѣнение и указване на пункта, въ който се прѣдполага то да се извърши. Слѣдователно, този планъ не ще обема всичкия ходъ на войната, както е въ плана за настжпателни операции; той ще ни доведе само до

началото на втория периодъ, който ще изиска новъ планъ за настжателни операции.

Най-доброто срѣдство за изработване на планъ за операции, който да има извѣстна цѣнность, се състои, прѣди всичко, да се ограничимъ въ разумни прѣдѣли. Щомъ се иска, да се обхване много пространство и врѣме, да се проникне до подробности, които често пжти еж случайни, хода на събитията тутакси би имъ попрѣчилъ.

При все това той ще трѣбва да се занимае и съ нѣкои второстепенни въпроси. Той ще даде общи указания на армиитѣ, които дѣйствуватъ върху второстепенни военни театри. Тѣзи инструкции ще се стрѣмятъ къмъ това, щото събитията, които ще се случжтъ на второстепеннитѣ театри, да не упражнжтъ нѣкакво влияние върху дѣйствието на главната армия, до като тя даде рѣшителното сражение.

Щомъ сжществуватъ крѣпости, които трѣбва да се взиматъ въ внимание при извършване на опециитѣ, плана ще трѣбва да укаже и поведението, което ще се държи спрѣмо тѣхъ, защото това поведение се отразява и върху съсрѣдоточението. Обсадния паркъ, такъвъ какъвто той е днесь, трудно ще може да се прѣмѣсти отъ взетото веднажъ направление въ друго —. И така, още отъ по́-рано ще трѣбва да бжде опрѣдѣлено, коя неприятелска крѣпость трѣбва да обсадимъ. Така сжщо плана за операциитѣ ще трѣбва да опрѣдѣли пункта, въ който ще се форсирова линията на шперъ — фортоветѣ, които ни прѣграждатъ пжтя, ще води къмъ главната неприятелска армия; понеже войскитѣ натоварени съ това назнанение ще иматъ нужда отъ особенно стъкмение и въоржжение.

Най-послѣ ще трѣбва да се установи съотношението мѣжду операциитѣ на морскитѣ сили и сухопжтнитѣ сили, въ случай, че тѣзи послѣднитѣ бжджтъ подкрѣпени отъ флотата.

Слѣдователно, плана за операциитѣ ще образува мемоаръ (диссертация), който започва съ общъ обворъ върху политическото и военното положение, особенно съ едно сравнение на силитѣ на двѣтѣ неприятелски държави. Отъ изслѣдването на положението на силитѣ ще се извади и начина за общото поведение, който ще се приеме.

Подиръ това, ще се изслѣдва: какво може да направи непрiятеля и кждѣ ще се извърши стратегическото развръщание на неговитѣ сили, за да се установи по̀-послѣ, зоната за съединението и групирането на нашитѣ сили.

Най-послѣ ще се избере направлението, въ което ще се извършжтъ първатѣ движения, цѣлта на които е да се доближимъ до неприятелската главна армия колкото е възложно при най-добри условия, за да дадемъ рѣшително сражение,

Въ този моментъ, плана за настжателнитѣ операции се отдѣля отъ плана за отбранителнитѣ операции. Пърбия указва изобщо цѣлта, която се прислѣдва по̀-нататъкъ, нъ отива и до принуждаването за миръ; втория се спира до момента на променението на дѣйствията и раскрива само общия видъ на настжателната кампания, която ще послѣдва.

Наконецъ и двата излагатъ второстьпеннитѣ обстоятелства, които могжтъ да упражнжтъ извѣстно влияние върху успѣха.

IX.

Стратегически настѫпателни операции.

1. Цѣль, условия, срѣдства.

Ний вече знаемъ, че цѣлта на всички стратегически настѫпателни операции е да се дойде до рѣшително сражение, при най-благоприятни за насъ условия. Ний бихме постигнали тъзи цѣлъ, ако се хвърлимъ върху най-слабия пунктъ на неприятеля съ по-голѣми сили отъ неговитѣ. Щомъ ни се удаде да съберемъ всички войски прѣди рѣшителното сражение и ги насочимъ по това направление, къмъ което ще бѫдѫтъ най-чувствителни нашитѣ удари за неприятеля, тогава, отъ стратегическа точка зрение, ний ще направимъ всичко, което е възможно да се направи при настѫплението. Наконецъ всичката наука за войната се свожда въ тъзи единствена аксиома: да бѫдемъ по-силни на рѣшателния пунктъ.

Условията за да се постигне това — като разбира се, исключимъ разполагането съ достатъчни източници, — се състоятъ най-първо въ това, че трѣбва да знаемъ да скриемъ намѣренидто си, така щото неприятеля да може да различи направлението, въ което ний насочваме удара си, само въ момента, въ който ще бѫде твърдѣ кѫсно за него да отговори съ всички свои сили, събрани прѣди сражението на застрашаемия пунктъ. И така въ момента, въ който движението ще бѫде напрѣднало до толкова, щото противника нѣма да може вече да се измами, най-отдалеченитѣ части отъ нашитѣ войски ще трѣбва да бѫдѫтъ по-близо до пункта, въ който

ще произлезе удара, отъ колкото неприятелскитѣ. Ако свѣденията за противника сѫ вѣрни още прѣди захващането на операцията, възможно е да се исчисли съ относителна увѣренность момента за произвождание на рѣшителния ударъ. Разбира се, че ще трѣбва да се понесемъ напрѣдъ съ такава една бързина, щото неприятеля да не може да ни испрѣвари. Енергичното дѣйствие не допуска никакво двоумение (колебание).

Тѣзи условия се чинятъ тъй прости, щото би се повѣрвало, че нищо не би можло да попрѣчи на испълнението имъ. Това, което затруднява осѫществлението имъ е, че при испълнението, обстановката каквато бихме си въобразявали да е въ самия моментъ, въ който се взима рѣшение да се дѣйствува, прѣстава изведнажъ да е ясна. Съпрѣкосновението мѣжду двѣтѣ воющи армии не става на единъ само пунктъ, а на нѣколко пункта. Обаче колкото повече пунктове на съприкосновение сѫществуватъ, толкова же и сили ще има по тѣхъ за да ни заставятъ да напуснемъ пѫтя, който сме избрали отъ начало. Наистина, този недостатъкъ, не е толкова важенъ въ настѫпателнитѣ операции колкото той е въ отбранителнитѣ,— при които тутакси започва да се чувствува опастностьта на всѣкѫдѣ, кѫдѣто се вѣрва, че силитѣ сѫ недостатъчни и ще се въобразява, че тѣ трѣбва да се подкрѣпѫтъ. Въпрѣки всичко това ще трѣбва да се вземѫтъ сили отъ този или онзи пунктъ за да се испратятъ къмъ рѣшителния пунктъ. Тогава се повдигатъ въ насъ съмнения за избора на приетото направление. Подиръ това, неприятеля кара да се чувствува неговото дѣйствие, а то дава на обстановката съвсемъ другъ изглѣдъ отъ този, който сме си въобразявали. Отъ това произлизатъ за продължението на марша сѫществени опасности, които не сме имали прѣдъ видъ при установя-

ването на нашия планъ за операциитѣ, испълнението ще ни даде да видимъ нѣколко такива. —

Това ще бѫде твърдѣ критически моментъ. Всичкото се състои въ това, да може да се различи, съ бързъ и вѣренъ поглѣдъ, истинската цѣль или пъкъ важната цѣль и да бѫдемъ господари на себѣ си за да се рѣшимъ да подчинимъ всички останали цѣли на нея, понѣ моментално. Както и да е сѫщественното ще бѫде да се не отвличаме отъ нищо и да си повтаряме прѣзъ всичкото врѣме, че настѫплението всѣкога печели щомъ то побѣди на единъ пунктъ, какъвто и да е резултата на неговитѣ усилия върху всички двуги пунктове. Ако знаемъ да извлечемъ умѣло полза отъ този частенъ характеръ на настѫплението, ний ще знаемъ да го доведемъ до добъръ край.

2. Избиране пунктъ за съединение.

Когато бѫде опрѣдѣленъ обектива и се даде на войскитѣ направлението, което води къмъ него, ще остане още да се установи пункта, въ който ще се съсрѣдоточѫтъ тѣзи войски, този изборъ има голѣма важность. Ако войскитѣ не бѫдѫтъ въ състояние да дѣйствуватъ всички заедно на този пунктъ въ момента когато достигнемъ гонимата цѣль, операцията ще бѫде изгубена, тъй като ний не ще разполагаме отъ нужното численно прѣвъсходство за да успѣемъ.

Слѣдователно, би било полезно да се държѫтъ още отъ самото начало всичкитѣ наши войски събрани, за да се избѣгне това неудобство, и да ги движимъ напрѣдъ въ масси. Обаче това е възможно само въ съвсемъ извънрѣдни случаи, защото трѣбва да се държи смѣтка за първоначалната обстановка, която не може да бѫде измѣнена по наша воля и

която, напримѣръ, по географически причини, би затруднила съсрѣдоточението на нашитѣ войски прѣди даже да бѫде започнато настѫпателното дѣйствие; както се и случи съ Прусската армия въ 1866 год. Ако би се искало да се съсрѣдоточѫтъ всичкитѣ войски на първоначалната база, прѣди тѣ да захванѫтъ движението, тогава би послѣдвало такова значително изгубване на врѣме, че може би всичката обстановка ще се измени и прѣдположенията, на които ний основаваме нашитѣ проекти нѣма да прѣдставляватъ никаква сѫщественность.

При това, ний знаемъ, че всѣко съсрѣдоточаване на значителни масси причинява голѣми злини и главоболия на армията. Може би да бѫде още възможно тя да се продоволствува, ако се разполага съ твърдѣ обширна желѣзнопѫтна мрѣжа въ тила. Често пѫти снабдяването ѝ съ вода за пиене ще бѫде много по́-трудно. На всѣки случай, при движението ѝ напрѣдъ ще бѫде необходимо тя да се раздѣля на части. Самата нужда да се възползуваме отъ достатъчното число построени пѫтища, ще ни накара да прибѣгнемъ къмъ тъзи мѣрка. Като е така, ний ще бѫдемъ заставени да опрѣдѣлимъ отъ по́-рано пунктъ за съединение изново на войскитѣ.

За избирането на такъвъ пунктъ за съединение на войскитѣ ний се намираме прѣдъ два голѣми принципи, противоположни единъ на другъ.

Както е извѣстно на всѣкиго, главния прѣдставитель на принципа за съединяване на войскитѣ, прѣди още да се достигне до бойното поле, е Наполеонъ I-й. Прѣди да нанесе на неприятеля страшния и рѣшителенъ ударъ, той образуваше отъ армията си една само сгъстена масса. За да не изгуби това прѣимущество, което му дава изненаданостьта, той всѣкога се е грижилъ да скрие своето съединение на силитѣ съ едно прикриващe мѣстно

прѣпятствие, като една планинска вѣрига, една рѣка и пр. Той наричалъ тъзи своя система: «Настжпване въ масси».

По този начинъ той съсрѣдоточилъ своята армия въ 1805 год. мѣжду Донаувьортъ и Инголщадтъ, задъ дѣсното крило на Австрийцитѣ, прѣди да прѣмине Дунава за да се хвърли въ тилътъ имъ при Улмъ. Така въ началото на Октомврий мѣсецъ 1806 год. той съсрѣдоточилъ армията си по горньото течение на Майнъ при Баирьойтъ, Бамбертъ и Швайнфуртъ за да я подаде напрѣдъ сгъстена. Сжщо така, прѣзъ Априлий мѣсецъ 1813 год. той пьрвомъ се направи съ своитѣ масси, дошли изъ Франция, къмъ долньото тѣчение на Саале, за Мерзебургъ и Вайсенфелсъ кждѣто се намираше вице-краля Евгений съ остатъка отъ французската армия въ Германия. Вѣренъ на своя принципъ той искалъ да образува отъ всичкитѣ сили една масса и тогава да се отправи за Лайпцигъ и да обхване дѣсното крило на съюзницитѣ, главната армия на които се намираше на Югъ отъ този градъ. Сжщото явление се повторило въ тъзи кампания къмъ края на мѣсецъ Августъ, когато императора, отстжпилъ отъ Силезия на Елба за да даде бой при Дрезденъ. Той не пропусналъ най-пьрво да даде на войскитѣ си сборенъ пунктъ (rendez-vous) при Щолпенъ, расположенъ пакъ прѣди да се стигне до Елба и Дрезденъ, за да продължи движението си пò-нататъкъ въ масса. Даже и послѣднята му кампания въ 1815 год. започна съ бързото съединение на всички войски, расположени на сѣверната граница, по направление на Шарлроа. Щомъ събра своитѣ масси той се понесълъ бързо напрѣдъ противъ квартирното расположение на прусската армия, расположена срѣщу него.

Начина, употрѣбенъ отъ Фридрихъ Великий въ началото на кампанията прѣзъ 1757 год. както и отъ

прусската армия въ 1866 год. прѣди Садова (Кенигрецъ) е съвсѣмъ противоположенъ на начина, по който е дѣйствувалъ Наполеонъ. Тукъ сж настжпвали къмъ неприятеля отдѣлни колонни и сж избрали пунктъ за съединение въ зоната, която е била заета отъ неприятеля. Сжция начинъ за дѣйствие е билъ употрѣбенъ въ 1870 год. при Вьортъ, Орлеанъ, ле-Мансъ отъ Прусскитѣ армии. Фелдмаршалъ Молтке се явява като прѣдставитель на принципа, противоположенъ на Наполеоновия за съединяване на войскитѣ вьрхъ самото бойно поле, които до тамъ сж вървели въ отдѣлни колони.

И двата тия принципа, както Наполеоновия така и Молткевия, сж дали голѣми резултати. И двата прислѣдватъ една и сжща цѣль, да се вкаратъ въ бойното поле прѣвъсходни сили, прѣдъ видъ на общо дѣйствие. Единъ отъ нашитѣ най-авторитетни военни писатели*) исказа мнение, даже подиръ 1870 г., че принципа на Молтке стои пò-долѣ отъ принципа на Наполеона. Колкото се отнася до насъ, ний сме принудени да придадемъ и на двата еднакво значение. Всѣки единъ отъ тѣхъ отговаря на едно опрѣдѣлено отъ пò-рано положение и не може да се употрѣби произволно.

Въ 1866 г. Австрия бѣ испрѣварила Прусия въ отношение за приготовленията си да встжпи въ война. Тъзи прѣднина трѣбваше да се застигне съ ускорявание на мобилизацията на прусскитѣ сили, идящи отъ Истокъ и Западъ на монархията и на тѣхното съсрѣдоточавание. Ако генералъ Молтке би поискалъ да ги съедини прѣдварително въ единъ пунктъ на Прусска територия, то би се изгубило

*) Графъ Иоркъ. Воененъ очеркъ на компанията прѣзъ 1813 г. въ Германия. (Французко издание). Лайпцигъ 1881 г. стр. 34.
Автора.

изново врѣме. Естественния пунктъ за съединение, който можялъ да се достигне най-скоро отъ всичкитѣ войски, се намиралъ отвждь границата въ Бохемия (Чехия), въ околноститѣ на горньото тѣчение на Елба. Наистина неприятеля успѣ да заеме тамъ позиция прѣди прусската армия, нъ той не можа да пристигне на нея съ *цѣлата* своя армия, понеже нѣкои нейни корпуси се намирахж още въ Лунденбургъ, въ Южна Моравия; тогава когато най-отдалеченитѣ прусски части въ Дрезденъ и Найссе можахж да пристигнѫтъ на всѣки случай по̀-скоро; защото се намирахж много по̀-близо до пункта за съединението на войскитѣ. И така настжплението на всички колонни по направление на Гичинъ бѣ рѣшено не случайно, щото извършването му да е зависело отъ щастието, а слѣдъ зрѣло обмислювание, като необходимо срѣдство, наложено отъ географическата неблагоприятна конфигулация на Прусската территория.

Слѣдователно, ще може да се назначава пунктъ за съединение на войскитѣ и въ зоната, заета отъ неприятеля, стига, разбира се, той да не бѫде въ положение да доведе прѣди насъ прѣвъсходни сили тамъ.

Наполеоновия принципъ да се образува сгъстена масса прѣди да се започне рѣшителното настжпление, има това прѣимущество, че въ случай на изненаданность, ако напримѣръ обстановката бѫде съвсемъ не тъй както се е прѣдполагало, да се иматъ всички свои войски подъ ржка и така нѣма да се рискова много. Така се случило съ Наполеона когато, прѣзъ Октомврий мѣсецъ 1806 г., той не намѣрилъ (срѣщналъ) Прусситѣ прѣдъ себѣ си по голѣмия пѫть Лайпцигъ—Берлинъ, а напротивъ ги открилъ ненадѣйно на своето лѣво крило отвждъ р. Саале. Обаче настжпването въ сгъстени

масси налага на войскитѣ голѣми мжки, злини и загуби. Въ 1813 г. Наполеоновата армия била съсипана отъ своитѣ движения напрѣдъ и назадъ въ сгъстени масси. Въ 1859 и 1866 г. сжщо и Австрийцитѣ пострадахж отъ това много. Когато неприятеля успѣе да избѣгне удара, който искатъ да му нанесѫтъ, както направи два пѫти успѣшно Блюхеръ въ Августь и въ началото на Септемврий 1813 г. то массираната армия скоро ще бѫде принудена да се откаже отъ дѣйствията си или пъкъ да се раздѣли на отдѣлни части прѣдъ очитѣ на противника, а тѣзи двѣ рѣшения биватъ еднакво опасни.

Най-послѣ ний ще забѣлѣжимъ, че за да се извърши съсрѣдоточението на войскитѣ прѣдъ самата цѣль, трѣбра да се разполага съ значително пространна мѣстность. Ако неприятеня се намира близо до нашия фронтъ, то съединението на силитѣ може да се извърши само на първоначалната база. Това изисква флангови маршове, които ако и да не прѣдставляватъ всички неудобства що имъ се приписватъ отъ трактатитѣ по военното искуство, все водятъ къмъ изненаданости, безпорядъкъ и непрѣдвидени отдѣлни срѣщи, тъй като неприятеля е близо. Ако си въобразимъ всѣка една отъ противнитѣ армии силна отъ нѣколко стотитини хиляди человѣка както ще бѫде въ Западна Европа, развърнати на границата щомъ пзбухне войната, близо една срѣщу друга, то лесно ще си дадемъ отчетъ, че тамъ нѣма да има доста пространство за да се извърши съединението на масситѣ, прѣди да ги насочѫтъ врьхъ неприятелскитѣ позиции и че тъзи операция ще трѣбва да се извърши въ врѣме на самия бой.

Съединението на войскитѣ въ самата зона, заета отъ неприятеля допуска, естественно, на армиитѣ да настжпватъ въ отдѣлни колони до послѣдния мо-

ментъ. Ако противника настжпи, тогава пункта за съединението може да се прѣмѣсти още по̀-напрѣдъ. Това улеснява поддържанието и движението на войсковитѣ масси. Нераздѣлната опастность отъ самия принципъ се състои въ това, че една отъ колоннитѣ може да бжде бита отъ противника, щомъ той се покаже ненадѣйно мѣжду тѣхъ, прѣди другитѣ да иматъ врѣме да дойджтъ на помощь, Често пжти достатъчно ще да е една само колонна да прѣтърпи пораженіе или пъкъ да бжде водена неумѣло или нерѣшително, щото всички други да бждатъ заставени да отстжпятъ. Едно отъ прѣимуществата на настжплението е, както го казахме и по̀-горѣ, че то повечето пжти побѣждава, стига то да има успѣхъ на единъ само пунктъ, а се прѣобръща въ несполука и пропада щомъ пъкъ бжде отразено на единъ само пунктъ.

Колкото зоната, на която е распрѣдѣлена армията, бива по̀-пространна, толкова по̀-малко ще се чувствува влиянието на главнокомандующия, и толкова по́-самостоятелни ще бжджтъ неговитѣ подчинени началници. Начинътъ на тѣхното дѣйствие ще упражни въ такъвъ случай голѣмо влияние върхъ общия резултатъ. Съединението на войскитѣ нѣма да се удаде, ако всичкитѣ генерали (началници) или понѣ по̀-голѣмата часть отъ тѣхъ не дѣйствуватъ енергично, прѣдпазливо и съ съвършенно съгласие съ волята на върховния началникъ — главнокомандующия. Може да се случи, че този послѣдния да пропадне, вслѣдствие направенитѣ погрѣшки отъ първитѣ. Въ 1866 год. когато II-а прусска армия настжпи въ Бохемия, единъ отъ генералитѣ — командиръ на корпусъ не можа да испълни задачата си; армията не бѣ задържана въ движението си отъ това; тя щѣше, може би, да бжде задържана, ако единъ другъ отъ генералитѣ бѣ се показалъ неспособенъ, ако напримѣръ, генералъ Щайнмецъ би дѣйствувалъ при Находъ така, както Бонинъ при Граутенау. Слѣдователно главнокомандующия трѣбва да познава добрѣ своитѣ подчинени, за да може да разчита безусловно на тѣхъ. Така сжщо и войскитѣ не трѣбва да съдържатъ слабо или злѣ сплътени елементи, иначе и най-малката случайность може да причини лесно растройството на този или онзи корпусъ. Така се случи съ армията на Удино на 23-й Августъ 1813 г.*). Войскитѣ отъ долньо качество печелятъ извѣстна стойкость отъ сомкнутостьта. Слѣдователно, настжнването въ сгъстени масси прѣдставлява голѣмо ручателство противъ гибелнитѣ нещастия и този който не е сигуренъ въ своитѣ войски той би сторилъ добрѣ да употрѣби този начинъ за дѣйствие.

Напротивъ, настжплението въ отдѣлни колонни обикновенно дава, по̀-пъленъ успѣхъ, защото така по̀-лесно се изненадва неприятеля. Защото, този послѣдния, като се види атакованъ изведнажъ на нѣколко пункта, ще се намѣри въ затруднение да различи най-важния за него пунктъ, ще вземе бавно опрѣдѣлено рѣшение и ще започне късно да дѣйствува смѣло; освѣнь това, опастността отъ която той ще бжде заплашенъ на нѣколко мѣста лесно ще прѣдизвика бъркотия и ще го накара да погрѣши въ распорѣжданията си. Най-послѣ този начинъ за съединение на войскитѣ ще успѣе, ако бжде извършенъ добрѣ, да обхване неприятеля на самото бойно поле, а такова е най-доброто расположение за тактическа атака, при дѣйствието на съврѣменното огнестрѣлно оржжие.

*) Въ сражението при Гросбеерен, кждѣто растройството на Рейниеровитѣ войски причини отстжплението на цѣлата армия, що настжпваше въ три колонни. Автора.

Както и да бѫде избранъ пункта за съединението на войскитѣ: по Наполеоновски или по другата система, все главнокомандующия ще трѣбва да разрѣши въпроса. Той трѣбва да притежава нужния вѣренъ взглядъ за да различи: кой отъ тия два начина му се налага отъ обстановката, която при всѣки частенъ случай ще бѫде друга; най-важното е той никога да не губи отъ видъ, че цѣлта му е, не да търси какъвъ принципъ той би трѣбвало да приложи на практика, а да доведе всичкитѣ си сили на бойното поле за съвмѣстно дѣйствие противъ неприятеля.

3. Параллелно, концентрично и ексцентрично настѫпление. Нощни и флангови маршове.

Настѫплението по параллелни пѫтища прѣдставлява тъзи добра страна, че когато колоннитѣ сѫ въ движение тѣ оставать раздѣлени една отъ друга съ еднакви интервали, отъ които могѫтъ да се възползуватъ за своето расквартирование и продоволствие. Всѣка една отъ колоннитѣ по този начинъ си има своя операционна, а повечето пѫти, и своя особенна комуникационна линия. Така се избѣгва войскитѣ да се не разбъркватъ помѣжду си и да не става безпорядъкъ въ обозитѣ, що слѣдватъ отподиръ имъ. Нѣма никакво съмнение, че това е най-удобното распрѣдѣление за настѫплението на голѣми войскови масси. Нъ то ще докара само тогава до съединение на войскитѣ на бойното поле, когато пѫтищата, употрѣбени за движение биватъ твърдѣ сближени единъ съ другъ, а това отнима всичкитѣ тѣхни прѣимущества за които говорихме по-горѣ. И така едно настѫпление по параллелни пѫтища може да бѫде прието, не за бой, а напротивъ, то се избира само тогава, когато, слѣдъ побѣда, трѣбва да се прѣмине пространството, което лежи мѣжду два мѣстни прѣдмѣти, безъ да се очаква вече срѣща съ неприятеля. Така се случи напр. съ германскитѣ армии прѣзъ Августъ мѣсецъ 1870 г. мѣждѣ Сааръ и Мозелъ. Нъ и за тѣхъ трѣбваше да се направятъ нѣкои изменения, щомъ Французитѣ се спрѣхѫ ненадѣйно задъ р. Нидъ.

Приближаването до неприятеля налага концентрично настѫпление. Нъ не трѣбва да се оставятъ прѣждеврѣменно параллелнитѣ линии, за да се не даде на неприятеля да отгадае, по-рано отъ колкото сме искали, коя е гонимата цѣль и за да нѣма да се боримъ съ неудобствата на сѫстеното концентрично движение. Пункта за съединението не е неподвиженъ, а напротивъ той се движи въ единъ опрѣдѣленъ кръгъ, защото неприятелската армия така сѫщо се движи, а избора, който искаме да направимъ, зависи отъ нея и отъ нейнитѣ движения. Като е така, концентричното направление на колоннитѣ нѣма да достигне само до единъ пунктъ, а ще достигне въ общъ размѣръ, до цѣла една зона, както стана съ прусската армия въ 1866 год. до като дойде момента, въ който да може да си дадемъ ясно отчетъ за пункта кѫдѣто навѣрно ще стане тактическото рѣшение. Освѣнъ това, ний не трѣбва да взимаме това опрѣдѣление за съединението на войскитѣ буквално и да си въобразяваме, че всичкитѣ войскови части рамо до рамо ще бѫдѫтъ на сѫщата мѣстность. Една армия бива съсрѣдоточена, когато въ единъ и сѫщъ день нейнитѣ най-отдалечени части могѫтъ да пристигнѫтъ на бойното поле своеврѣмено за общо дѣйствие. Ако тѣ образуватъ единъ полукръгъ при расположението си спрѣмо бойното поле, както бѣ съ прусскитѣ корпуси при навечерието на сражението при Кьониггрецъ, то положе-

нието имъ ще бжде едно отъ най згоднитѣ, ще може и да се не довьршва, съ голѣма безопастность, съединението на войскитѣ, както и стана тамъ (при Садова). Движението въ отдѣлни колонни улеснява настжплението и развръщанието.

Ексцентричното настжпление съставлява епилога на всяко сражение, щомъ исхода му бжде благополученъ за настжпающия, и съсрѣдоточението което, е станало по причина на него, отново вземе край, за благосъстоянието на войскитѣ или пъкъ когато, слѣдъ побѣдата, ще трѣбва да се заеме една часть отъ страната (дьржавата). Раздѣлянието въ присжтствие на неприятеля за ексцентрично настжпление е опасна работа. То не трѣбва да се извьршва никога, ако се очаква нова срѣща отъ каква годѣ важность, или пъкъ ако такава една срѣща се мисли за възможна.

Въ врѣме на кампанията прѣзъ 1814 г. ний срѣщаме на два пжти това странно явление една армия да се раздѣля на двѣ части, само за да може да обхвани изново противника и да го постави въ тѣсно положение. Обаче и други вжтрѣшни причини съдѣйствували да накаратъ съюзницитѣ да вземжтъ това рѣшение, мѣжду пругитѣ причини най-много е повлияла и тъзи, че единъ отъ главнокомандующитѣ, Блюхеръ, е искалъ да има по̀-голѣма самостоятелность и по̀-пълна свобода въ дѣйствията си, които не бихж биле възможни, ако той бѣ останалъ въ по̀-тѣсна свьрзка съ главната армия.

Прѣзъ Сърбско-Турската война въ 1876 г. Сърбитѣ започнахж дѣйствията си съ едно ексцентрично настжпление съ четире войскови групи по направление къмъ тритѣ посоки на свѣта, кждѣто се намираше неприятелската територия. При избирание този начинъ за дѣйствие, биле сж вземени въ внимание главно политическитѣ съображения, които,

именно, и докарахж прѣдприятието до печални послѣдствия. Обаче такива случаи бивать исключителни, за това тѣ, безъ съмнение, и ще се срѣщатъ твьрдѣ на рѣдко.

Често пжти ще се случи, че направлението на движението нѣма да води право къмъ фронта на неприятеля, а напротивъ ще води облически къмъ него, понѣкога даже то ще бжде параллелно съ фронта, така щото находящитѣ се въ движение войски ще изложжтъ своя флангъ на противника слѣдователно, тѣ ще извьршжтъ фланговъ маршъ. — Ето защо ний ще прибавимъ тука още нѣколко думи за фланговитѣ маршове, ако тѣ и да спадатъ въ кржга на отбраната, щомъ се касае до испрѣварването (прѣдупрѣждяването) на неприятеля къмъ единъ отстраниченъ пунктъ.

Фланговитѣ маршови прѣдставляватъ важни недостатъци само въ единъ случай: той е, когато не ни бжде ясно, че извьршваме подобенъ маршъ, и когато бждемъ изненадани, че неприятеля ни атакува въ флангъ. Една войскова колонна, която се намира въ движение, ще се развьрне много по̀-скоро къмъ своя флангъ, отъ колкото къмъ главата на колонната, тъй като пространството за прѣменување въ новото построение е много по̀-кратко. Естественно е, че то не трѣбва да се извьршва близо до неприятеля, а напротивъ да се оставя нуждното пространство за развръщание. Сжществува извѣстна опастность отъ прикриването на фланговия маршъ съ особенъ отрядъ, като се разположи на позиция срѣщу самия неприятель; ако численния съставъ на този отрядъ бжде много слабъ, неприятеля би билъ прѣдизвиканъ да го атакува, въ този моментъ именно, въ който най-малко сме желали; ако пъкъ численния му съставъ бжде твьрдѣ голѣмъ, врѣмето въ което ще му е необходимо да се присъедини

къмъ главнитѣ сили, би забавило пълното испълнение на фланговото (отстраничното) движение. Необходимитѣ мѣрки за охранение на флонговия маршъ отъ всѣкакво изненадване се състоятъ: въ старателното извършване на рекогньосцировочната (разузнавателната) служба, изменяването на походния рѣдъ, така че и въ срѣдата на твърдѣ дълбоки колонни даже да се разполага съ малко кавалерия, за да се държжтъ въ постоянно съобщение подчиненитѣ началници и съ това да бждатъ бдителни и готови всѣкога да развърнжтъ колоннитѣ си къмъ застрашения флангъ. Разбира се, че каквото и да се прави фланговия маршъ ще страда всѣкога отъ една неприятелска атака въ врѣме на извършването му; защото този маршъ всѣкога бива насоченъ на ясно опрѣдѣлена цѣль, която би трѣбвало да се достигне колкото е възможно по̀-скоро; а всѣки бой, даже и тогава когато бжде благоприятенъ, прѣдизвиква извѣстно спиране (закъснѣване). Ако неприятеля бжде задържанъ на мѣсто, фланговия маршъ ще се извърши съ по̀-голѣма сигурность, защото противника би изгубилъ извѣстно врѣме за да вдигне и насочи войсковитѣ части развърнати и распрѣдѣлени по разнитѣ пунктове на позицията. Обстановката би прѣдставила по̀-голѣми мжчнотии, ако неприятеля бжде въ движение и ний бихме искали да прѣминемъ на бързо съ нашитѣ войски прѣдъ главитѣ на колоннитѣ често пжти това ще може да стане, само, ако се атакуватъ тѣзи глави на колоннитѣ съ отдѣлни отряди и се принудятъ да се спржтъ отъ тъзи изненаданность, когато нашитѣ главни сили продължаватъ фланговия си маршъ. Обаче и тукъ сжществува опасность, да не би да се увлѣчемъ отъ тѣзи частни боеве и се заловимъ за общо дѣйствие на такъвъ пунктъ, на който не се е расчитало да се даде сражение.

Фланговитѣ маршове не могжтъ да се избѣгнатъ. Всѣко съсрѣдоточавание на раздѣлени войскови части въ присжтствието на противника ще бжде извършено съ полвинъ флангови или пълни флангови маршове. Тѣ ще трѣбва да бждатъ извършени съ прѣдпазливость, нъ безъ колебание и за да се докаратъ до добъръ край, достатъчно ще да е да си дадемъ ясно отчетъ за обстановката и за цѣлта, която искаме да достигнемъ.

Ще трѣбва така сжщо да се не страхуваме отъ нощнитѣ маршове, при всичко, че отъ нѣкое врѣме насамъ прѣпоржчватъ да се избѣгватъ, тъй като тѣ налагатъ твърдѣ голѣма умора на войскитѣ. Тѣ не можжтъ да бждатъ исключени съвършенно отъ стратегическитѣ съображения, както и фланговитѣ маршове. Много примѣри, взети изъ кампаниитѣ на Фридриха Вѣликий и Наполеонъ I-й доказватъ, че нощнитѣ маршове, стига да бждатъ добрѣ урѣдени, могжтъ да се извършжтъ безъ да страдатъ отъ това войскитѣ. Въ Южнитѣ страни тѣ ще съставляватъ обикновенния начинъ за движение прѣзъ горѣщитѣ годишни врѣмена. Османъ паша прѣзъ Юлий мѣсецъ 1877 г. направи три нощни прѣхода (марша) мѣжду Видинъ и Плѣвенъ. А боевете, които послѣдвахж тутакси слѣдъ тѣзи маршове доказахж, че войскитѣ му бѣхж въ състояние да се биятъ.

Въ самата нощь, що прѣдшествува сражението, тѣзи маршове можжтъ да бждатъ много полезни: за да се доведжтъ сгъстени войскови масси близо до неприятелската позиция прѣди още да се започне атаката. При нарастването на армиитѣ нощнитѣ маршове въ бждще ще станжтъ неизбѣжни; ако се не прибѣгне къмъ тѣхъ, не ще бжде възможно да се назначи единъ и сжщъ пжть на два армейски корпуси, за да вървятъ единъ задъ другъ къмъ бойното поле.

Единственното нѣщо, което трѣбва да се избѣгва, то е да се не трѣвожжтъ войскитѣ на сънь, както това се върши обикновенно. Това може да стане лесно като се даджтъ въ нужното врѣме заповѣдитѣ за другия день.

4. Особенни видове на стратегическото настжпление.

Разбира се, че положението на операционната база, направлението на операционнитѣ линии или линиитѣ на отстжплението, начина за настжплението на армията, опрѣдѣлението (обозначението) на пункта за съединението на войскитѣ и на пункта за атаката, ще прѣдставятъ разни мнотобройни видове за дѣйствие, които не могжтъ да се третиратъ всички въ подробность. Достатъчно ще да е да се изслѣдватъ най-проститѣ измѣжду тѣхъ, тѣзи именно, които измѣнени малко или много ще се повтарятъ постоянно на война.

Стратегическо фронтално нападение.

Фронталното нападение е най-простото изражение на прѣвъсходството въ сила и въ такъвъ случай то бива съвършенно оправдано. Този който знае, че каквото и да стане той ще бжде въ състояние да съкруши противника, ще върви право на него за да го нападне тамъ, кждѣто го намѣри.

Разбира се, че като дѣйствува така, той ще се откаже да употрѣби всички срѣдства, които му доставлява военното искуство, за да увеличи постигнатия резултатъ отъ неговото прѣвъсходство.

За да се получжтъ по-голѣми резултати, трѣбва да се дѣйствува съ енергия, най-много като се прислѣдва неприятеля слѣдъ първитѣ побѣди. Фланговетѣ, както и комуникационнитѣ и отстжпателнитѣ линии на противника оставатъ незастрашени. Тукъ изненадването на неприятеля не ще може да стане съ бързо измѣнение на направлението, въ което ще се извърши атаката; а ще се постигне само съ бързото настжпление.

Не ще се сполучи нищо отъ усложняването на простата фронтална атака, ако се вематъ нѣкои допълнителни распорѣждания: това ни най-малко не ще увѣличи нейната сила; напротивъ, отъ това ще послѣдва, особенно въ начало, едно ослабяване, защото ще има нужда да се отдѣлятъ войски за второстьпенни прѣдприятия. Полза ще се извлѣче отъ това само въ послѣдствие, когато тѣзи отряди успѣжтъ да заблудятъ неприятеля, да го изненадатъ или увлечжтъ въ погрѣшки.

Всѣкога когато особенни причини, като конфигурацията на мѣстностьта, състоянието на пжтищата, положението на неприятеля или на своитѣ войскови части не ни каратъ да се комбинира стратегическа фронтова атака съ други прѣдприятия, не трѣбва да имаме страхъ да се откажемъ отъ нея, и да глѣдаме на тъзи проста и естественна форма (видъ) на атаката като на нѣщо долньо. Цѣлта се състои да се дойде до бой, а това ще се постигне най-бързо, като се върви право на неприятеля.

При това стратегията прѣдставлява много по-малка свобода за дѣйствие отъ колкото тактиката за обхващание или обхождание на противника. При значителния численъ съставъ на съврѣменнитѣ армии, именно, ще бжде необходимо тѣ да се стрѣмятъ при стратегическото си развръщание, да се опрѫтъ здраво съ фланговетѣ си на брѣга на море,

на граница на неутрална държава, на линия отъ крѣпости или фортове и пр. При тактиката това се случава много нарѣдко. Проститѣ форми улесняватъ управлението и умаляватъ избѣгването на бъркотия, недоразѣмения и погрѣшки.

Освѣнь това, стратегическитѣ распорѣждания не налагатъ отъ нѣ̀-рано: кой тактически начинъ ще трѣбва да се употрѣби за рѣшителното сражение. Твърдѣ добрѣ ще може да се прѣмине отъ стратегическа фронтална атака на тактическа обходна и обхватна атака.

Простото настѫпление по параллелни пѫтища, които водятъ къмъ неприятелския фронтъ, застига на всички пунктове съ еднакви сили, докарва, естественно, най-малъкъ рѣшителенъ резултатъ. То може да бѫде применено, тамъ кѫдѣто противника бива до толкова слабъ, че достатъчно е той да бѫде разбитъ, и слѣдъ това да се заеме безъ съпротивление територията, която той иска да защищава или пъкъ когато сами располагаме съ неизчерпаеми източници и искаме да съкрушимъ неприятеля, като му нанесемъ такива загуби, които мѫчно можѫтъ да се попълнятъ, както направи Грантъ въ края на Сѣверо-американската мѣждуособна война. Прѣди всичко, распрѣдѣлението на силитѣ по разнитѣ параллелни пѫтища нѣма да бѫде равномѣрно; този отъ фланговетѣ, който е назначенъ да разбие съ численно прѣвъсходство, противоположния неприятелски флангъ, ще бѫде много нѣ̀-силенъ отъ другия. Най-послѣ и стратегическата фронтална атака често пѫти ни указва пѫтища за движение, които се направляватъ къмъ единъ пунктъ на неприятелската позиция. Тѣзи сходящи се пѫтища съставляватъ особенъ видъ отъ стратегическото фронтално нападение.

Стратегическо проломявание.

Проломяването на неприятелската бойна линия, и разединението на армията, що атакуваме, на отдѣлни части, за да ги биемъ, слѣдъ това, една подиръ друга, ще произведе голѣмо дѣйствие, въ случай на успѣхъ и ще даде голѣми резултати. При това случава се твърдѣ често, щото така разединенитѣ части да изгубятъ въ сѫщото врѣме своитѣ естествени комуникационни линии, тъй като тѣ биватъ принудени да отстѫпятъ къмъ този отъ фланговетѣ си, който не се застрашава. Нъ проламяването прѣдставлява тъзи опасность, че клина, който се образува, може да се задръсти, ако принудителната сила не бѫде значителна. Отъ самото си естество, то води къмъ многобройни тактически фронтални атаки, които ще срѣщнѫтъ голѣми затруднения при днешното дѣйствие на огнестрѣлното орѫжие. Това може да се прояви особенно тогава, когато противника вече е успѣлъ да събере силитѣ си или пъкъ ще може да ги събере въ това врѣме, когато се извършва проломяването, тъй щото да можѫтъ да противодѣйствуватъ всички негови части на атакующия. Тогава неприятеля ще се яви прѣдъ насъ и на двата ни фланга, както, се явява този който, обсаденъ въ некоя крѣпость, се опита да се освободи съ вилазка. Слѣдователно, благоприятния моментъ за стратегическото проломяване, бива тогава, когато се нападне неприятеля прѣди той да е събралъ силитѣ си. Така настѫпилъ Фридрихъ Вѣликий въ 1757 г. за Бохемия*) като узналъ, че

*) Той се направлявалъ изобщо къмъ Лайтмерицъ.
Автора.

Австрийцитѣ сж биле разсѣяни по квартири мѣжду Кенигрецъ и Егеръ и заети съ приготовления за прѣдстоящата кампания. Той е можалъ да се надѣва, че ще ги разедини, ще раскъса армията имъ и ще бие по части нейнитѣ отдѣлни групи. Нъ той достигналъ съ това частни резултати. Ако и да се не удаде на Австрийцитѣ да съсрѣдоточжтъ всичката своя армия за генерално сражение при Прага; нъ успѣха на краля щѣше да бжде съвършенно пълнъ само тогава, когадо той пò-късо би въспрепятствувалъ на Дауна да вдигне блокадата на Прага, и така да принуди армията на принцъ Карлъ Лотаринжски, блокиранъ въ тъзи крѣпость, слѣдъ изгубване на сражението да капитулира. Причината на това бѣ, че и самъ Фридрихъ прѣди да настжпи въ Бохемия билъ растегналъ бойнитѣ си сили на много протегната зона и встжпилъ съ тѣхъ въ движение въ двѣ групи, расдѣлени по мѣжду имъ съ р. Елба. Вслѣдствие на което той изгубилъ врѣме и не можалъ да нанесе рѣшителенъ ударъ съ всичка желателна енергия (сила).

Ако би разнитѣ части (групи) на атакуваната армия да иматъ разни интереси относително съобщенията имъ съ тила, то това ще благоприятствува много на противника за проломяване на тѣхната бойна линия и за ускорявание тѣхното разединение. На това е расчиталъ и Бонапартъ въ 1796 г. когато, въ пьрвата своя самостоятелно водена кампания, той даде единъ отъ най-блѣстящитѣ примѣри за стратегическото проломявание.

Въ началото на мѣсецъ Априлий нея година той се намиралъ съ 36000 души въ Ривиера*) около

*) Така се нарича крайбрѣжната страна, расположена мѣжду Лигурийското море отъ една страна и Приморскитѣ Алпи съ Лигурийскитѣ Апенини отъ друга — отъ Ница до Специя. Града Генуа

Савона, противъ него на дѣсния флангъ имало 30.000 австрийци мѣжду Сасселло и Волти, противъ лѣвия му флангъ 22.000 Пиемонтци около Чева. Комуникационнитѣ линии на Австрийцитѣ имали Сѣверо-Източно направление по тѣчението на р. Бормида къмъ Александрия и Миланъ (Милано), а на Пиемонтцитѣ се направлявали на Сѣверо-Западъ къмъ Туринъ (Торино). Бонапартъ се рѣшилъ да настжпи тутакси съ всичкитѣ свои събрани сили отъ Савона къмъ пункта, кждѣто двѣтѣ противопоставени нему армии се свързали. Тъзи операция му била улеснена още повече съ това, че дѣсния флангъ на Австрийцитѣ, прѣминалъ въ настжпление срѣщу него и той можалъ да го бие при Миллезимо на 11-й и 12-й Априлий и да го отхвърли къмъ него, като завладѣлъ и него на 11-й априлий; Австрийцитѣ се събрали въ Акви, тогава когато Пиемонтцитѣ си останали около Чева, тъй щото Бонапартовата армия се намѣрила мѣжду двѣтѣ противни армии. Слѣдователно, съюзницитѣ биле раздѣлени и поставени въ ексцентрични отстжпателни линии, които всѣки единъ отъ тѣхъ си билъ избралъ, подъ влиянието на лични расчети и естествено влечение. Съединението имъ станало невъзможно. Тогава Бонапартъ се обърна пò-напрѣдъ срѣщу Пиемонтцитѣ, би ги и ги принуди да искатъ миръ, а подиръ това срѣщу Австрийцитѣ за да се възползова отъ своитѣ успѣхи. По съвпадение и послѣдната негова Кампания започвала дѣйствията по сжщия начинъ както и пьрвата. На 15 Юний 1815 год. той настжпилъ бързо прѣдъ Шарлроа за крьсто-

служи за граница на нейнитѣ двѣ подраздѣления: на западъ Ривиера ди Поненте, а на Ю. И. Ривиера ди Леванте. Савона се намира на западъ отъ Генуа въ Ривиера ди Поненте.

Прѣводача.

пѫтния възелъ при Сомбрефъ за да раздѣли Англійцитѣ и Прусситѣ, които биле срѣщу него въ този пунктъ, кждѣто се свързвали тѣхнитѣ армии една съ друга. Комуникационнитѣ линии на Прусситѣ се направлявали на Сѣверо-Истокъ къмъ Рейна, а тѣзи на англійцитѣ на Сѣверо Западъ къмъ морето. На 16-й Юний Императора разбилъ Прусската армия при Линьи, нъ при изучване на отстѫпателнитѣ линии, ний видѣхме, че началницитѣ на тази армия схванали бързо намѣрението на Наполеона, който искалъ да я отрѣже отъ съюзницитѣ ѝ и изиграли прѣдначьртанието му, като извършили едно смѣло движение. При всички трудности тѣ успѣли да се съединятъ съ Англійцитѣ на 18-й Юний и съ това да причинятъ пораженията на Наполеона*). Неговота твърдѣ логично замислена операция пропадна (не сполучи), защото този пѫть той ималъ на срѣща си противникъ съ твърдъ характеръ и съ нужното присѫтствие на духа. Наистина, той на 17-й Юний сутриньта, подиръ спечелване на сражението при Линьи, сгрѣшилъ за гдѣто се двоумѣлъ и нерѣшавалъ, а това двоумение и нерѣшение благоприятствувало за успѣха на неговитѣ противници. Разбира се, че атакующия трѣбва да дѣйствува съ извънрѣдна бързина, щомъ като извърши проломяванието на неприятелската линия, за да се възползува отъ първата неразборія, която ще се породи у противника,

*) Тукъ трѣбва да се забѣлѣжи, че географическия елементъ не е прѣпятствувалъ ни най-малко на съобщенията на войскитѣ, затова и съединението на съюзницитѣ е можло да стане при Ватерлоо; тогава когато театра на операцинтѣ въ Италия при първия периодъ на войната прѣзъ 1796 г. има планински характеръ и не малко е затруднявалъ съобщенията на раздѣленитѣ съюзници.

Прѣводача.

защото, въ случай, че му бѫде дадено врѣме да дойде въ себѣ си, той ще намѣри срѣдства и пѫтища за да възстанови свързката мѣжду двѣтѣ части на своята армия.

Бѫдѫщитѣ войни, които ще избухнѫтъ въ Западна Европа ще доставятъ твърдѣ добри нови примѣри за стратегическо проломявание. Този толкова простъ и дѣйствителенъ начинъ за дѣйствие ще се наложи естественно тамъ, гдѣто стохилядни войскови масси ще бѫдѫтъ сгрупирани една срѣщу друга на мѣсто въ ограничена зона и по чисто механически причини ще можѫтъ да се движѫтъ само напрѣдъ. Ний видѣхме по-горѣ, че за напрѣдъ врѣмето мѣжду мобилизацията и съсрѣдоточаванието на армията на границата ще се разчита съ часове, ако не за всички, то понѣ за вѣликитѣ военни държави; слѣдователно, на наше врѣме не ще бѫде вече възможно да се почне настѫплението въ най-благоприятния моментъ, прѣди неприятеля да е извършилъ своето съсрѣдоточение. Всичкитѣ му сили ще бѫдѫтъ съсрѣдоточени и затова не трѣбва да се смѣта, че ще се достигне до такова бързо рѣшение, каквото е било въ 1870 г. Тукъ не ще може да стане такова проломявание, за което казахме по-горѣ, защото атакующия ще трѣбва съ голѣма мѫка да си пробие пѫть прѣзъ неприятелскитѣ масси. А понеже системата за укрѣпяване въ фортификационно отношение на границитѣ влиза все повече и повече въ употрѣбление, то полската война и крѣпостната война ще се произвождатъ едноврѣменно.

За напрѣдъ само въ извънрѣдни случаи ще трѣбва да се надѣемъ, че ще може да се налети върху пункта за съединението на двѣ армии, съ расходящи интереси, както го направи Наполеонъ въ 1796 и 1815 г. На всѣкждѣ, кждѣто на наше врѣме ще дѣй-

ствуватъ заедно съюзни сили, ще се стрѣмятъ да установжтъ пълно единство въ дѣйствието си. Обаче все ще може да се прѣдугаде, поне приблизително, пункта, въ който двѣтѣ отдѣлни групи отъ непріятелскитѣ сили ще се съединятъ, слѣдъ като се изучи тѣхното съсрѣдоточаване, а по-послѣ, стига да имаме достатъчно проницателенъ поглѣдъ, ний ще бждемъ въ състояние и на самата мѣстность да опрѣдѣлимъ ясно този пунктъ. Въ полето, атакующия, като дѣйствува самъ, ще се ползува отъ прѣимуществата на единството въ управлението, срѣщу такава армия, въ която командуването ще бжде раздѣлено, и двамата главнокомандующия ще трѣбва по-напрѣдъ да се съгласятъ за общо дѣйствие, било писменно, било телеграфически. Това съглашение ще бжде толкова по-трудно, колкото обстановката ще стане по-критическа, колкото тѣ ще бждатъ изненадани т. е., колкото по-бързо и по-енергично ще дѣйствува атакающия. И така цѣлта за стратегическото проломяване за надрѣдъ ще се прѣдставлява отъ тѣзи пунктове, въ които двѣ самостоятелни съюзни армии се съединяватъ при своето съсрѣдоточаване.

Стратегическо нападение на крило.

Опастноститѣ, на които бихме се изложили при стратегическото проломяване ще бждатъ толкова по-малки, колкото по-широкъ ще бжде пролома, който може да се направи въ непріятелската линия. Тѣ изчезватъ съвършенно, щомъ се разбие едно отъ неговитѣ крила, тъй като тогава въпкашния флангъ на атакующия ще бжде свободенъ и нѣма отъ

що да се страхува да не би да се заклине (задръсти). Подиръ първия успѣхъ, съвършенно естественно, ще произлѣзе едно друго прѣимущество; при извършване на захождането за да налетимъ срѣщу другитѣ части на непріятелската армия, ний ще ги заставимъ да образуватъ новъ фронтъ и тогава ще се намѣржтъ, повечето пжти, въ не до тамъ благоприяно положеняе по отношение на съобщенията си съ тила. Въ начало на войната прѣзъ 1870 г. Германцитѣ прилѣдвахж подобенъ планъ. Най-първо тѣ искахж да уничтожжтъ дѣсното крило на французската армия въ долния Елзацъ, слѣдъ това да обходятъ главната тѣхна армия въ Лотарингия отъ къмъ Югъ, за да я отрѣжіжтъ отъ съобщенията ѝ съ Парижъ и да я отхвърлятъ на Сѣверъ. Сражението при Шпихеренъ, което накара Французитѣ да отстжпятъ къмъ Мецъ, попрѣчи испърво на този планъ. По-послѣ на лѣвия брѣгъ на Мозела, той биде осжщественъ подъ другъ видъ. Стратегическото нападение на крило, може бл, въ бждщитѣ войни, ще бжде най-употрѣбения начинъ за дѣйствие. То е просто и се развива при широкъ фронтъ, който е благоприятенъ за голѣмитѣ войскови масси. За да успѣе, то ще трѣбва да удовлетвори на слѣдующитѣ условия: първо, крилото, натоварено да извърши нападението, ще трѣбва да бжде доста силно за да може да пристжпи тутакси къмъ атака въ флангъ на другитѣ сили на противника, слѣдъ като разбие непріятелското крило, което му е противопоставено; второ, слѣдъ като извърши това, да не бжде заставено да се отрѣче отъ своитѣ съобщения съ тила и най-послѣ другото крило да бжде въ състояние да държи противника въ неизвѣстность или пъкъ да може да се отдрьпне, въ случай, че общото положение позволи, безъ да се прѣдизвикатъ съ това отдрьпване твърдѣ зли послѣдствия.

Стратегически обхватъ.

Ний разбираме съ това: нападение на единъ воененъ театъръ, заетъ отъ неприятеля, едноврѣменно по фронта и на единия флангъ или пъкъ и на двата фланга изведнажъ. Отъ само себѣ си се разбира, че въ тъзи операция, назначения пунктъ за съединяване на колоннитѣ на атакующия ще се намира въ заетата отъ противника зона, и всичко, което казахме по-горѣ за избора на този пунктъ, ще намѣри своето приложение и тука. Всички опасности отъ настжпването по раздѣлени операционни линии, мѣжду които се намира неприятеля ще се проявяватъ много ясно въ този случай. Ако противника бжде готовъ, когато се настжпи срѣщу него, той ще отговори съ едно контръ-настжпление и за да му се противостои би трѣбвало да се разполага съ такова численно прѣвъсходство, щото всѣка една отъ колоннитѣ да бжде въ състояние да издържи удара понѣ прѣзъ извѣстно врѣме.

Ако противника не бжде готовъ да посрѣщне нападението, то настжплението, което при обхватающа атака се проявява едноврѣменно въ разни направления, ще го смути, ще го накара да измѣни распорѣжданията си, да распилѣе силитѣ, назначени за отбрана, и по този начинъ ще улесни успѣха. И Фридрихъ Вѣликий постигна такъвъ успѣхъ, като навлезе прѣзъ 1757 г. въ театъра на войната съ обхватно движение въ четире колонни. Цѣлъ австрийски корпусъ, именно корпуса на Сербелони, остана въ бездѣйствие въ врѣме на рѣшителния день подъ Прага*).

*) Въ 1757 г. Фридрихъ комбинираль обхватната атака съ проломяването, слѣдъ като нахлулъ въ (Бохемския) театъръ на войната

Кампанията прѣзъ 1866 г. на сжщия театъръ на войната, ни показва най-голѣмия успѣхъ отъ стратегическата обхватна атака, достигнатъ отъ Пруситѣ. Тя доведе до обгрьщание и разбивание на неприятелската главна армия на бойното поле при Кьониггрецъ. Тукъ начина за дѣйствие бѣ приложенъ до крайнитѣ негови послѣдствия.

За забѣлѣзване е, че специалния характеръ на тъзи операция при успѣхъ дава, повечето пжти, изведнажъ всички резултати, които можжтъ да се очакватъ отъ нея. Стратегическото проломяване, щомъ сполучи, образува само началото на побѣдата, която, за да се спечели до край, изисква налитание едно слѣдъ друго върху ръздѣленитѣ неприятелски групи и тѣхното прѣслѣдване до крайность. На полвинъ или напълно обгржщающе сражение, което проистича отъ стратегическия обхватъ, може да докара до пълно поражение на неприятеля. То обира плодоветѣ на самото бойно поле. Повечето пжти неприятеля нѣма да бжде прислѣдванъ; тъй като войскитѣ, като настжпватъ по съеденителни линии, водящи къмъ единъ пунктъ, ще бжджтъ до толкова разбъркани въ момента на триумфа, щото прѣдварително тѣ ще трѣбва да се приведжтъ въ редъ. Тѣ не можжтъ да се употрѣбятъ тутакси въ нови прѣдприятия. Това обстоятелство обяснява отчасти: защо не е имало прѣслѣдвания подиръ сражението при Кьониггрецъ.

За да се има увѣренность въ успѣха, обхвата не трѣбва да се захваща много отъ близо и да бжде твърдѣ ограниченъ, ако опасността за отрязване и да расте отъ неговото голѣмо заобикаляние.

съ колонитѣ си изъ разни направления, ако и да имъ далъ по-послѣ общъ пунктъ за съединение въ срѣдата на заетата отъ противника зона.

Автора.

Ако той бжде захванатъ не толкова отъ далечъ, неприятеля ще се оттѣгли на послѣдня минута, съ малко отстжпване назадъ, особенно ако той се управлява добрѣ, и ще избѣгне грозящата опасность, така че, тогава самия атакующъ ще бжде поставенъ въ затруднително положение прѣдъ фронта на своя противникъ. И така всѣки обхватъ трѣбва да бжде воденъ съ извѣстна смѣлость.

На наше врѣме такава смѣла операция бѣ нападението на принцъ Фридрихъ Карла — срѣщу генералъ Шанзи при Ле-Мансъ прѣзъ Януарий мѣсецъ 1871 г. Тукъ по-слабата по число армия нападна по-силната, като обхвана двата нейни фланга; тя искара благополучно прѣдприятието, ако колоннитѣ ѝ и да бѣхж раздѣлени една отъ друга на голѣмо растояние и да имахж твърдѣ слаба свързка по мѣжду си, тѣ пакъ можахж да си даватъ косвенна взаимна поддържка въ врѣме на своето настжпление. Слѣдствието на това е било пълното разстройство на неприятелската армия, която оставила въ ржцѣтѣ на побѣдителя извѣстно число орждия (топове) и много плѣнници. Прѣди всичко лесно е да се види опасността, на която се е излагала германската армия, като е дѣйствувала по този начинъ. Ако генералъ Шанзи да бѣ отстжпилъ своеврѣменно задъ р. Сарта, която се е намирала въ тила му, и заемеше тамъ позиция, вмѣсто да приема сражението на 11-й Януарий съ армията си, расположена въ голѣмъ полукржгъ прѣдъ Ле-Мансъ, то прусскитѣ войски, като слѣдвахж подирѣ му, щѣхж да се распръснжтъ изъ града, който е много растегнатъ, и излезжтъ прѣдъ центра на французското расположение. Повеждането отъ тукъ на фронтална атака би било толкова по-трудно, колкото този голѣмъ и богатъ градъ би проявилъ и този пжть своята привлекателность върху многострадалитѣ отъ студъ и гладъ войски, както вече бѣ упражнилъ единъ пжть сждоносното си влияние върху армията на Рошжакелейна.

Извършенъ енергично и захванатъ по-отдалечъ, стратегическия обхватъ ще бжде непрѣменно, най-доброто срѣдство за да се спре неприятеля на мѣсто, щомъ мислимъ (прѣдполагаме), че той иска да избѣгне рѣшително сражение. Ако се удаде да се атакуватъ ненадѣйно неговитѣ крила или крайни флангове, то и центра му ще бжде заставенъ да остане неподвиженъ. Генералъ Молтке е ималъ намерение по този начинъ да атакува Данската армия въ прочутата Даневеркска позиция близо при Шлезвигъ, като обхване двата ѝ фланга, за да направи невъзможно още отъ начало нейното избѣгване, защото, ако да бѣ сполучила въ това, тя щѣше да продължи войната още за дълго врѣме. Планътъ му съставенъ прѣзъ Декемврий мѣсецъ 1862 г. не бѣ испълненъ, нъ при все това той прѣдставлява твърдѣ поучителенъ примѣръ.

Тозъ, който разполага съ двойна операционна база и обхваща отъ двѣ страни театъра на войната, той логически ще трѣбва да прибѣгне къмъ стратегическия обхватъ. Повечето пжти, ще бжде въ такъвъ случай невъзможно, да се съсрѣдоточжтъ силитѣ само на единъ пунктъ; такова едно съсрѣдоточаване би повлѣкло подирѣ си значително губение на врѣме, както би се случило съ прусската армия въ 1866 г. Съвсѣмъ естествено войскитѣ ще се стѣчатъ къмъ двѣтѣ страни на жгъла, който образува тъзи база, слѣдователно, остава тѣ да бжджтъ съсрѣдоточени на напрѣдъ; отъ това ще послѣдва непрѣменно обхватъ. При подобно положение повечето пжти се мисли, че армията на атакующия е по-многочисленна, а най-дѣйствителното срѣдство за да се почувствува по-скоро отъ про-

тивника това прѣвъсходство се състои въ стратегическия обхватъ. Може би и на това основание, тя ще играе въ бжджще твърдѣ често много важна роль.

Остава ни да покажемъ още на двѣ условия, които се изискватъ отъ този начинъ на дѣйствие за успѣшно искарване на всѣко прѣдприятие, тѣ сж: да се располага, отъ тактическа глѣдна точка, съ пò-добри войски, отъ колкото сж войскитѣ на противника и водението на операцията да става все умѣло. Тѣзи двѣ условия сж много пò-важни, отъ колкото численното прѣвъсходство. Нищо не дѣйствува пò-разрушително при извършването на подобна една операция, отъ колкото внезапното и ненадѣйното разбивание (поражение) на тѣзи или онѣзи отдѣлни части. Обикновенно, слуха за тѣзи несполуки се разнася изъ другитѣ войскови части съ прѣувеличение и лошото нравствено впечатление, което той ще произведе, ще бжде толкова пò-значително, колкото пò-лесно всѣки единъ е въ състояние да разбире опасността на положението.

Нееднократнитѣ атаки на Републиканцитѣ въ 1793 г. срѣщу Вандейцитѣ, които се свършвахж всички съ печални несполуки, доказватъ очевидно, че при подобни концентрични и обхващающи настжпления, численното прѣвъсходство, самò, не осигурява побѣдата. Войскитѣ трѣбва да бжджтъ доста устойчиви (стойки), за да можжтъ въ случай на нужда, да противостоятъ срѣщу пò-многочисленъ неприятель тамъ, кждѣто, отбраняющия, напримѣръ, се хвърли съ всички свои располагаеми сили върху една отъ колоннитѣ; началницитѣ така сжщо ще трѣбва да прѣдставляватъ всички нужни гаранции, за да се вѣрва, че всѣки (отдѣленъ) отрядъ отъ армията ще се покаже на височина на назначението си.

Стратегически обходъ.

Обхвата се прѣобръща въ обходъ, когато, при атакување на противника, движението дойде дотамъ, че почне да се застрашава не само неговия флангъ, нъ и съобщенията му съ тила, така, че той се поставя въ такова положение, щото, въ случай, че бжде битъ, той непрѣменно ще ги изгуби.

Когато развръщанието на силитѣ е станало горѣдолѣ по параллелна линия срѣщу фронта на неприятеля, то подобна една операция бива естественно твърдѣ трудна. Въ такъвъ случай, само едно отстранично движение къмъ единъ отъ фланговетѣ и уничтожаването на едно отъ неприятелскитѣ крила би позволило да се обходи неприятелския фронтъ; нъ неприятеля нѣма да бжде въ бездѣйствие и неподвиженъ, щомъ ни съзре, че ний изчезнуваме отъ фронта му, за да се отзовемъ на фланга му, а найвече въ тила му, слѣдъ едно обходно движение. Той ще ни слѣдва, ще ни прѣгради пжтя или ще ни атакува, така щото ний ще можемъ да го обходимъ едва слѣдъ цѣлъ рѣдъ боеве.

Слѣдователно, обхода ще трѣбва да става едноврѣменно съ развръщанието, а самото развръщание още отъ начало трѣбва да се извърше въ флангъ или въ тилъ на неприятеля.

Така постжпвалъ Наполеонъ I-й, при всички свои най-блѣскави стратегически обходи, които е извършвалъ.

Прѣзъ Априлий мѣсецъ 1800 год. Австрийцитѣ, като побѣдители, биле расположени на р. Варъ и на Западъ отъ Генуа, до кждѣто биле отблъснали французката Италиянска армия. Тѣ заемали твърдѣ слабо отзадстоящата страна (территория). Никаква

ъ, прѣди рѣшителното сражение, по̀-близо до
инъ, отъ колкото е била прусската армия.
амото естество на работитѣ го изисква, щото
егическия обходъ повечето пѫти да се свър-
ъ сражение, при което армиитѣ ще иматъ
нати фронтове. За това армията, която извър-
обхода и прѣкъства съ него съобщенията на
ивника, ще трѣбва да напусне и тя своитѣ *).
ка рѣшителната борба ще може да се свърше
ълното поражение на една отъ двѣтѣ страни.
е била дѣйствително, и цѣлта, която Напо-
ь е прослѣдвалъ всѣкога.
а напрѣдъ много обстоятелства ще направятъ
егическитѣ обходи отъ извънрѣдна рѣдкость,
както сѫ биле Наполеоновитѣ, ако и да не
жтъ да ги направятъ съвършенно невъзможни **).
първо стратегическото развръщание непрѣменно
става въ съвсѣмъ опрѣдѣлени погранични зони,
о, както отъ едната, така и отъ другата страна
о ще се прѣдугодятъ. Подиръ това съврѣмен-
армии сѫ до толкова значителни, че тѣ ста-
трудноуправляеми, и налагатъ непрѣменно
остяването на видътъ (формата) и начина на
кенията. Най-послѣ разузнавателната служба на
лерията, която е много по̀-развита отъ първенъ,
ще позволи да се скрие отъ противника обход-

*) Наистина, Жомини иска да се прѣкъсватъ съобщенията на
иятеля, безъ да се излагатъ на опасность своитѣ, нъ испълне-
о на това завѣщание ще може да се испълне строго само при
прѣдно благоприятни условия.
Автора.

**) Факта, че Французитѣ обходихѫ отъ 28-й до 31-й Май
9 г. дѣсното австрийско крило, отъ Верчелли до Александрия
келѣзницата е твърдѣ изключителенъ, за да може да има до-
зающа сила. Автора.

ното движение, което ще искаме да извършимъ, съ запазване на ненадѣйността.

Освѣнъ това, не трѣбва да се губи отъ видъ, че телеграфа, вѣстникарскитѣ кореспонденти и любопитството на публиката, което прѣдизвиква тѣхнитѣ съобщения, не ще позволятъ да се държжтъ дълго врѣме въ тайна тѣзи събития, които сж отъ естество да привличжтъ вниманието. На наше врѣме цѣлия цивилизованъ свѣтъ узнава и най-незначителнитѣ произшедствия вжтрѣ въ 24 часа. За това толкова по-скоро ний ще научимъ, че цѣла една армия е нахлула въ нашия театръ на операциитѣ. Явления, каквито ни показва горѣизложената кампания прѣзъ 1800 год., въ която Бонапартъ не е знаялъ какво е станало съ Массена въ Италия, а така сжщо и Меласъ, — че Бонапартъ вече е билъ въ Швейцария, вѣроятно, никога нѣма да се повторятъ.

Слѣдователно, стратегическия обходъ ще се извършва повечето пжти въ видъ на проломявание (атака на центъра) при цѣлъ рѣдъ на прѣдварителни боеве, въ които отбраняющия съ отстжпването си, ще изгубва малко по малко своитѣ съобщения, а атакующия като побѣждава ще ги завладѣва постепенно. Примѣръ за подобна една операция ни даватъ дѣйствията подъ Мецъ въ 1870 г. На 14 Августъ французската армия се намирала още на Истокъ отъ тъзи крѣпость, срѣщу I-а нѣмска армия, тогава когато II-а била настжпила по-на Югъ чакъ до Мозель и била заета съ прѣминаването на рѣката. За да избѣгнялъ този обходъ маршалъ Базенъ се рѣшилъ да отстжпи. Обаче това отстжпление било задържано отъ ненадѣйната атака на нѣмския аванъ-гардъ, който се намиралъ на срѣща му, и него день (14 Августъ) се даде сражението при Колумбеи-Нуйлли. Въ него сражение фронтоветѣ и комуникационнитѣ линии биле още съвършенно нормални, относително географическото положение. Прѣзъ това врѣме, II-а армия захваща да прѣминува Мозеля и французския главнокомандующъ се видѣлъ принуденъ да прѣдприеме изново отстжпателното си движение. Обаче Германцитѣ го испрѣварили по направление на Западъ. Въ врѣме на своето отстжпление изъ Мецъ Базенъ билъ атакуванъ отъ къмъ Югъ и задържанъ въ движението си. Тогава се разиграло сражението при Вионвиллъ, въ което фронта на сражяющитѣ се армии ималъ изобщо Източно-западно направление и образувало приблизително единъ правъ жгълъ съ направлението, което е ималъ фронта на 14-й Августъ въ врѣме на сражението при Колумбей-Нуйлли. При всичко, че маршала е ималъ численно прѣвъсходство, той пакъ нѣ е можалъ да отбие своя противникъ отъ пжтя на отстжплението си. Той много малко се е и опиталъ да продължи марша си къмъ Западъ, по околни пжтища, които сж сжществували по-на Сѣверъ. За това той направилъ захождение на дѣсно, повърналъ армията си къмъ Мецъ и се разположилъ на възвишеността мѣжду Ронкуръ и лье Поанъ-дю-жюръ, фронтомъ на Западъ — къмъ Франция. Въ сражението при Гравелотъ-Сентъ-Прива-ла-Монтань, на 18 Августъ, фронтоветѣ на сражяющитѣ страни сж биле съвършено обърнати. Двѣтѣ армии прѣминали $^3/_4$ отъ кржга (джгата) и се намирали по отношение на съобщенията си въ обратни посоки, съвършено противопоставени на положението на 14-й Августъ. Французитѣ изгубили своитѣ — съ Франция, Германцитѣ ги напустнали сами съ Рейна. Ако уничтожението на разбития и да не послѣдвало тутакси, а само подиръ капитулацията отъ 27 Октомврий (н. с.), това е било причинено отъ прикритието, което прѣдставлявали то-

повѣтѣ на крѣпостьта при неговото оттѣглюване отъ бойното поле. Обаче катастрофата станала неизбѣжна още въ деня на 18 Ангустъ.

Такъвъ видъ ще прѣдставляватъ занапрѣдъ стратегическитѣ обходи. Тѣ все ще си запазятъ значението и ще можѣтъ да даджтъ пакъ такива резултати, нъ тѣ обикновенно нѣма да се произвождатъ въ началото на войната, а само въ врѣме на рѣшителнитѣ дѣйствия.

Даже и първенъ извършения обходъ съ бавность и нерѣшителность не е ималъ надѣжда за успѣхъ. Ако противника, когото обхождаме намѣри врѣме да обсѫди и дѣйствува за да отбие съ контръ-атака обходящия, то този послѣдния скоро ще се види отрѣзанъ отъ своитѣ съобщения, въ това врѣме, когато той се опитва да отрѣже неприятеля отъ неговитѣ.

При Аустерлицъ съюзницитѣ испитали, че самата замисъль за обходъ не може да осигури побѣдата. Тѣхната операция бѣ приготвена много смѣло. Тѣ мислили да тръгнѫтъ отъ лагера при Олшау и да обходятъ отъ къмъ Югъ най-отдалечения флангъ на противника, който билъ расположенъ срѣщу тѣхъ при Брюннъ, а слѣдъ това да го атакуватъ като настѫпѫтъ къмъ Сѣверъ. Въ случай, че го бихѫ били, тѣ щѣхѫ да го отхвърлятъ къмъ Прусската граница, кждѣто вече се съсрѣдоточавала силна армия за да настѫпи противъ него, обаче движението било извършено безъ осторожность и прѣдвидливость. Три дена прѣди сражението Наполеонъ прѣдвидѣлъ намерението на своитѣ противници, които слѣдъ като се движили по направление на Западъ изведнажъ повърнали (завили) на Югъ по откритата мѣстность. Подиръ това тѣ принебрѣгнали даже и въ самия денъ на сражението да прикриятъ достатъчно тѣхното движение отъ императора. За да ги

примами той оттеглилъ малко назадъ дѣсното си крило, кждѣто тѣ насочвали тѣхния ударъ, а слѣдъ това, когато тѣ минавали съ главнитѣ си сили прѣдъ неговия фронтъ, той се хвърлилъ изведнажъ въ атака срѣщу тѣхъ и ги разбилъ окончателно. Рѣдко е бивала започвана атака при подобна увѣренность за побѣда, съ толкова радостно настроение, за да се свърши съ такова печално поражение.

Причината на това е била, гдѣто съюзницитѣ забравили, че даже и най-добрата стратегическа комбинация има цѣнность само тогава, когато тя се свърши съ благополучно тактическо рѣшение на самото бойно поле. Затова и стратегическия обходъ има за цѣль довождането на войскитѣ срѣщу неприятеля, като имъ дава едно особенно благоприятно направление, отъ кждѣто той не очаква да бѫде атакуванъ или отъ кждѣто тъзи атака би била пò-опасна за него отъ колкото за всички други направления. Самия обходъ не е цѣль, а просто срѣдство, съ което може да се достигне цѣлта.

Стратегическо нападение въ тилъ и флангъ.

На наше врѣме не може да се разчита вече на възможностьта да се извършватъ пълни атаки въ тила, които съставляватъ крайния резултатъ на всѣки благополученъ (успѣшенъ) стратегически обходъ. Нъ такива атаки все бихѫ можле да се произведѫтъ въ видъ на послѣдньо рѣшително настѫпление срѣщу противникъ, който е билъ отрѣзанъ отъ съобщенията си съ прѣдшествующи пораженія. Тѣхното естество изисква едно опрѣдѣлено и ясно

рѣшение, и такава енергия при извършването имъ, щото да не можѫтъ да бѫдѫтъ спрѣни съ нищо; при това, главнокомандующия ще трѣбва да прѣдполага още, че и неприятеля самъ се намира въ движение, а не на мѣсто (неподвиженъ). Не всѣкога ще се намѣри единъ Макъ срѣщу насъ.

Друго-яче е съ фланговото нападение, което може да се произведе, когато настѫпваме срѣщу твърдѣ силни позиции, особенно когато се води бой за заемание на погранични линии, отбранявани съ фортификационни съоржжения. Форсированието на тѣзи линии по фронта, кждѣто е расположена неприятелската армия мѣжду фортоветѣ, ще бѫде мислимо само, ако се располага съ твърдѣ значително численно и нравственно прѣвъсходство. Повечето пѫти атакующия ще глѣда да заблуди противника относително пункта, въ който той иска да форсира линията му за да го накара да съсрѣдоточи войсковитѣ ся масси за отпоръ съвсемъ на другъ пунктъ, тогава когато той самъ ще се опита да прѣвземе съ изненаданность единъ или нѣколко отъ прѣграждающитѣ (шперръ) фортове, расположени встрани и неприкрити отъ полски войски. Ако се удаде това, атакующия, естественно, ще се отзове, задъ форсираната погранична линия, въ флангъ на неприятеля. А понеже на наше врѣме всичко, което минава за извънредно се съобщава тутакси по телеграфа, телефона, велосипедисти, и добри кавалеристи, (ординарци) то ще трѣбва да се очаква, че скоро главитѣ на неприятелскитѣ колони ще бѫдѫтъ срѣщнати идящи на помощь. Слѣдователно, при благоприятни случаи, първия бой ще бѫде даденъ срѣщу дрѫпнато назадъ и построено на бързо крило. Побѣдата ще принадлежи на този отъ двата противника, който ще прояви пò-голѣма умѣлость да развърне своитѣ войскови масси отъ дълбокия колонен строй въ боенъ рѣдъ, маньоврь, който съставлява истинската задача на генералния щабъ.

Естественно ще трѣбва да се прѣдположи, че мѣжду това и неприятеля ще бѫде задържанъ, било отъ самия характеръ на мѣстностьта прѣдъ фронта му, било отъ нашето численно прѣвъсходство, за да противостои на нашето прѣдприятие съ контръ-атака отъ позицията си. Съ това, непрѣменно, би прѣкъсналъ нашето движение и би направилъ невъзможно нашето настѫпление срѣщу фланга му.

X.

Тактически настѫпателни операции.

1. Цѣль. Условия. Срѣдства.

Понеже всички стратегически настѫпателни операции добиватъ значение само отъ боя, който е свързанъ съ тѣхъ, то ще е разумно да прибавимъ тука всичко друго, което може да се каже за този бой. За да се избегнѫтъ безполезни повторения, ний ще говоримъ само върху тѣзи пунктове, които прѣдставляватъ основна разлика мѣжду боя и обясненията, които дадохме за стратегическитѣ настѫпателни операции. Въ всичко останало, нашитѣ доводи, които се отнасятъ до тѣзи послѣдни операции, ще можѫтъ да се приложѫтъ логически и за тактическитѣ настѫпателни операции.

Цѣлта на всички тактически настѫпателни операции е да се атакува на бойното поле. Понеже тъзи атака бива пò-лесна, когато неприятеля се на-

мира още въ движение, отъ колкото, когато той вече бѫде на позиция и готовъ да я отбие*), то отъ тамъ произлиза, че атакающия ще трѣбва да се стрѣми да принуди непрѣменно противника си, когато той още ще бѫде въ маршъ**) да приеме рѣшителния бой.

Прѣдварителното условие за сполука лѣжи въ тактическото прѣвъсходство. Добрѣ комбинираната атака, ако и да бѫде смѣла, различава се по това отъ слѣпото увлечение, че взетото рѣшение да се атакува е основано върху разумното убѣждение за сѫществуването на това прѣвъсходство. Този, който прѣдвижда, че на утрѣто ще бѫде по-силенъ, а пъкъ атакува сѫщия день, той нѣма достатъчни основания да се страхува, че неприятеля ще му избѣгне прѣзъ нощьта. Отъ друга страна чаканието на благоприятни обстоятелства не трѣбва да отива много

*) Отъ сравнение на сраженията при Вионвилъ и Сентъ-Прива на 16-й и 18-й Августъ 1870 г. се вижда до колко значителна бива тъзи разлика. Въ първото сражение на два и половина прусски корпуси се удаде да задържѫтъ съ успѣхъ цѣлата армия на Базена, въ второто 8 армейски корпуси сѫ можле съ голѣми мѫчнотии и усилия да прогонятъ тъзи армия изъ позицията ѝ.

**) При всичко, че забѣлѣжката принадлѣжи повечето къмъ кр\га за командуването на войскитѣ, то и тука ний не можемъ я замълча. Голѣмата инициатива, която проявихѫ подчиненитѣ генерали прѣзъ войната въ 1870—71 г. въ германскитѣ армии, инициатива, която глѣдатъ на наше врѣме да ограничѫтъ, намира своето оправдание само въ правилото, което исказваме по-горѣ. Ако всѣки генералъ, който се намира въ първа линия, въ съприкосновение съ неприятеля, би трѣбвало да иска разрѣшение отъ щаба на армията (корпуса) и пр. да прѣдприеме атака, която спорѣдъ обстоятелствата му се чини необходима или успѣшна, то неприятеля ще намѣри всѣкога врѣме да се приготви за отпоръ на атаката, която той би прѣдвидѣлъ. Автора.

далечь. Разбира се, че идеалното ще бѫде да имаме подъ ржка въ деня на боя всички наши войски; това ще бѫде осѫществено само въ рѣдки случаи.

Ако бѫдемъ рѣшени да не прѣдприемаме нищо сериозно, прѣди да съсрѣдоточимъ всички войски наедно, общото положение нѣма да закъснѣе да стане по-малко благоприятно. Щомъ се испусне веднажъ удобния моментъ, той нѣма да се повърне наскоро, както на война, така и въ обикновенния животъ. Главното се състои въ това: да знаемъ да чакаме до като стратегическитѣ операции бѫджтъ подготвени достатъчно, прѣди да се дойде до тактическа атака.*). Схващанието на искания моментъ, е работа на военния окомѣръ, въ който се попълнятъ и съединяватъ взаимно: естественната способность, познание и опитность.

Както при стратегическото, така и при тактическото настѫпление, бързината и енергията, съ която се дѣйствува както и изненадването на противника съставляватъ главнитѣ срѣдства за давание на прѣдприятието успѣшенъ ходъ. Въ врѣме на самото дѣйствие трѣбва да може да се прояви прѣвъсходството на огъня, защото то рѣшава на наше врѣме сѫдбата на сраженията.

Всичкото искуство на началника, всичката наука за командуването на войскитѣ, се състои въ умѣ-

*) Въ това погрѣшили съюзницитѣ въ сражението при Аустерлицъ. Пруссия била готова за да се обяви за тѣхъ. Тя обѣщавала да свърши въоръжението си къмъ срѣдата на Декемврий мѣсецъ. Ерцхерцогъ Карлъ билъ въ състояние, ако вземялъ добри распорѣждания, да доведе въ Моравия до 40—50000 души. Три недѣли по-послѣ, тѣ щѣхѫ да можѫтъ да дѣйствуватъ съ много по-значителни сили отъ колкото въ края на Ноемврий. Общото положение на работитѣ, слѣдователно, ги карало да чакатъ. При всичко това тѣ се рѣшили на една прѣждевременна атака. Автора.

нието да се съгласува дѣйствието на колоннитѣ, що пристигатъ на бойното поле, а въ сѫщото врѣме и въ урѣжданието на съвмѣстното дѣйствие на разнитѣ родове войски. Първото нѣщо, което трѣбва да се постигне, то е прѣвъсходство въ артиллерийската борба. Безъ него пѣхотната атака, рѣдко ще може да достигне до благополученъ резултатъ. Второто неизбѣжно условие е, както и първенъ, да успѣемъ да получимъ прѣвъсходство отъ пѣхотния огънь на рѣшителния пунктъ. Този който ще знае най-добрѣ да управлява спорѣдъ волята си тъзи страшна сила на огъня, той ще има по-голѣма надѣжда за успѣхъ.

За това не трѣбва да се отказваме съвършенно отъ нападението върху неприятеля, и да нахлуемъ дѣйствително въ позицията му. Който би се задоволилъ изключително да го накара да излезе изъ нея само съ огъня си, той ще се изложи на горчиви испитания. Щомъ отбраняющия вижда, че той успѣва да задържа настѫплението на атакующия, той естественно вѣрва на възможностьта за окончателенъ успѣхъ. Въ дѣйствителность, атакующия ще бѫде принуденъ да върви безостановачно напрѣдъ прѣзъ градъ коршуми, които се сипятъ върху му. Да се побѣди значи: да се заеме пространство (мѣстность) напрѣдъ. Нъ за напрѣдъ много рѣдко ще става собственно удара съ ножове, защото, прѣди да се дойде до тамъ, отбраняющия ще забѣлѣжи вече, че неговото главно срѣдство за отбрана е изгубило всѣкакво дѣйствие и нѣма да дочака противника си да му доказва това съ приклади и ножове.

2. Распрѣдѣление на силитѣ. Приготовление за атака.

Съвокупното дѣйствие на войскитѣ и насочването на огъня имъ върху една ясно опрѣдѣлена

цѣль ще може да се достигне само тогава, когато тѣ бѫдѫтъ запазени въ ржцѣтѣ на началника до самия моментъ на влизането имъ въ района на поражаемото пространство отъ неприятелския огънь и бѫдѫтъ доведени до такъвъ благоприятенъ пунктъ, отъ който може да се поведе рѣшителната атака. Ако тѣ, по тѣхна инициатива, сѫ се заловили вече тукъ-тамъ въ борба съ неприятеля, то ще бѫде много трудно да имъ се даде желаемото направление.

Голѣмото дѣйствие на огъня въ съврѣменнитѣ боеве раскъсва бързо обикновеннитѣ тактически връзки и дѣйствителното командуване прѣминава въ ржцѣтѣ на по-долнитѣ началници. Удари, извършени отъ добрѣ управляеми масси, тъй както сѫ се практиковали на Наполеоново врѣме, занапрѣдъ ще бѫдѫтъ невъзможни. Отъ единството въ управлението ще остане само това, което изобщо ще се разбере отъ многото приготовителни распорѣждания, що взима главнокомандующия, за извършване на своитѣ прѣдначьртания. Това е, което дава на тѣзи распорѣждания, още по-голѣма важность. Добрѣ приготвената рѣшителна атака поражда успѣха.

Разбира се, този успѣхъ би се получилъ по-лесно, ако намѣрението да се търси рѣшителна срѣща, бѫде установено и боя прѣдвиденъ. Въ такъвъ случай ще може да се разполага напълно съ всички свои сили и назначѫтъ отъ рано тѣзи отъ тѣхъ, които ще трѣбва да се събиржтъ срѣщу рѣшителния пунктъ за главния ударъ.

Много по-трудно ще бѫде при случаенъ (непрѣдвиденъ) бой, кждѣто рѣшението се взима въ врѣме на постепенното схващание съ неприятеля. Войскитѣ, които бихѫ произвели най-добрѣ рѣшителния ударъ, ще бѫдѫтъ вече сериозно влезнали въ бой.

Тѣ ще трѣбва да се оставятъ тамъ кждѣто си сж, и да се образува внушителна масса, въ видъ на резервъ, отъ други войски, събирането на които ще стане съ голѣмо затруднение. Слѣдъ това голѣмото искуство ще се състои въ запазване на бойнитѣ сили отъ израсходване безъ опрѣдѣленъ планъ, въ държане непріятеля въ неизвѣстность съ вкараннтѣ вече въ дѣйствие сили, а всички останали войски да се държѣтъ отстранени отъ всяко опасно увлечение да вземжтъ участие въ боя по тѣхна собствена инициатива, за да се състави впослѣдствие съ тѣхъ една масса. Въ това, именно, Наполеонъ I-й е минувалъ за майсторъ, както го доказва и способа отъ сраженията, които той самъ е ржководилъ.

Проекта за атаката, издаденъ въ видъ на заповѣдь, ще може да укаже само: приготовителнитѣ движения, цѣлта и пжтищата, които се отнасятъ до хода на дѣйствието, зависятъ много отъ распорѣжданията, взети отъ непріятеля, които можѣтъ да се узнаятъ само въ момента, когато той пристжпи къмъ испълнението имъ; слѣдователно, невъзможно е тѣзи мѣрки да бждтъ взети прѣдварително по опрѣдѣленъ и ясенъ начинъ. Тѣ ще бждтъ подчинени на обстоятелствата, а спорѣдъ тия послѣднитѣ ще се урѣди съгласно общитѣ принципи и употрѣблението на войскитѣ въ боя.

3. Параллелно, концентрично и ексцентрично настжпление*).

Отъ самото естество на работитѣ произлиза, че настжплението на разнитѣ войскови части на една

*) Тукъ нѣма да се каже нищо особенно за нощнитѣ и флангови маршове. Сжщитѣ взглядове пматъ важность, както и въ съотвѣтствующия отдѣлъ за стратегическото настжплнние, само, че изказанитѣ тамъ неудобства при непосрѣдственно съсѣдство съ непріятеля се проявяватъ още пò-силно.

Автора.

армия, срѣщу непріятелската позиция, по паралелни линии, ще си има само тогава мѣстото, когато се не желае да се дойде до рѣшителенъ бой. Дѣйствието на съврѣменното огнестрѣлно оржжие не позволява да се мисли, че съ едно фронтално нападение ще може да се отбие непріятеля, какъвто и да бжде внушителенъ удара на масситѣ.

Загубитѣ, които ще бждтъ причинени отъ огъня на противника отъ убити и ранени, както и отъ останалитѣ назадъ хора, ще трѣбва да се попълватъ непрѣстанно. Ако иска да се достигне до непріятелския фронтъ пропорционално съ такова значително число хора (войници), каквото то е било въ началото на боя, то трѣбва да се заеме при захващание на дѣйствието двоенъ фронтъ отъ този, който ще бжде при атаката, защото числото на хората въ строя ще се намали въ такава пропорция. Отъ тукъ се явява необходимость, да бждтъ употрѣбени при атаката концентрични направления.

Трудно е да се даджтъ точни указания за начина, по който ще бждтъ опрѣдѣлени тѣзи направления. Въ начало войскитѣ се придържжтъ къмъ сжществующитѣ пжтища и маршрути, а пò-послѣ къмъ мѣстнитѣ прикрития, които ще се срѣщнжтъ и задъ които ще намѣрятъ заслонъ отъ непріятелскитѣ снаряди. За да бждтъ избрани добрѣ тѣзи направления ще трѣбва да се има проницателенъ поглѣдъ и да се притежава истинска практическа опитность. За да се укажѣтъ тѣ на голѣми масси, необходимо е да се знае добрѣ четението на картитѣ*). Заедно съ това, трѣбва да се мисли и за подвижностьта на цѣлта. Защото, ако неприя-

*) Именно, този отрасълъ отъ военнитѣ науки бива забравянъ отъ много офицери, които сж прѣминали извѣстна възрасть.

Автора.

теля очаква нашата атака, неговото построение все ще има извѣстна дълбочина и лесно би можло да се пробѣши, като се вземе за негова главна линия, тъзи, която въ сжщность ще е прѣднята му линия. Въ такъвъ случай взиматъ се мѣрки да се не сближаватъ много рано атакующитѣ колонни по-мѣжду си, въ врѣме на настжплението.

Ний видѣхме по-горѣ, че всѣко раздѣляние и раздробление на силитѣ съставлява ослабявание. Слѣдователно, екцентричнитѣ направления (посоки) при тактическа атака сж немислими, щомъ се сжди благоразумно. Тѣ ще можжтъ да се употрѣбятъ само въ единъ случай, когато искаме да задьржимъ нѣкои части отъ неприятелската армия на отдалечени отъ бойното поле пунктове. Въ този случай съвмѣстното дѣйствие се проявява по непосрѣдственъ начинъ и ний ослабяваме неприятеля, като му забраняваме да получи на главния пунктъ подкрѣпленията, които очаква. Разбира се, че ний ще трѣбва да успѣемъ да въспрѣпятствуваме на много по-значителни сили на противника, да вематъ участие въ главното дѣйствие, относително съ по-слаби сили, които настжпватъ екцентрично.

4. Особенни видове на тактическото настжпление.

На бойното поле, събитията вьрвятъ все по-бързо и по-бързо и сж по-сложни, така че впечатленията, които тѣ проявяватъ вьрху нравственното настроение на войскитѣ биватъ по-живи, дѣйствието, при което послѣдствията веднага се скачватъ съ причинитѣ, се развива съ по-голѣма бързина; за това и числото на възможнитѣ комбинации за тактическото настжпление е по-голѣмо, отъ колкото за стратегическото. При все това, съ исключение

на нѣкои незначителни отклонения, тѣ всички се схождатъ съ изученитѣ вече сжществени видове (форми) за дѣйствие.

Тактическо фронтално нападение и тактическо проломявание.

Всичко, що казахме за тактическото настжпление по параллелни линии, се отнася и за тактическото фронтално нападение.

Тя не дава на атакующия никакво естествено прѣимущество надъ отбраняющия. Напротивъ, освѣнъ нравственното прѣимущество на тласъка, който е присжщъ на войскитѣ при всѣко тѣхно движение напрѣдъ, то повечето пжти е неблагоприятно, защото концентричността, която дава всичката сила на нападението, ще липсва у него.

Обезпечавание прѣвъсходството на огьня, както отъ единични хора, тъй и отъ цѣли части, съставлява пьрвобитния тактически принципъ днесь и въ бжджще *).

Ако отбраняющия заеме твьрдо своя фронтъ и атакующия му противопостави такива-же сили, то не ще може да се види: като какъ би се постигнало това прѣвъсходство, щомъ войскитѣ и въоржението бжджтъ еднакви. За постигането му сжществува само едно срѣдство, то е да се разполага съ по-голѣмо число бойци, така щото атакующия

*) Либертъ. Употрѣблението на резервитѣ въ боя. Пьрво прибавление къмъ Militär-Wochenblatt отъ 1895.

Автора.

да бѫде въ състояние да попълня всѣкога своитѣ загуби, които ще се причинѫтъ въ неговата бойна линия, тогава, когато отбраняющия най-послѣ не ще да има възможность да прави това.

Нъ, понеже този послѣдния се ползува още и отъ това прѣимущество, че е пò-добрѣ закритъ, то за това и търпи пò-малки загуби. Слѣдователно, атакующия би трѣбвало да разполага съ много голѣмо численно прѣвъсходство, за да може най-сетнѣ, да сполучи да надвие.

И така, ако искаме да разчитаме на побѣда при едно фронтално нападение, ще трѣбва да се разполага съ дѣйствующи войски, обучени добрѣ, съ началници притежяющи енергична сила, воля, голѣма опитность и дълбока проницателность, това сѫ фактори, съ които, чисто теоретическото изучване на войната, не може да се занимава основно. Нъ за това ний не трѣбва да отхвърляме фронталната атака, и отъ теоретическа глѣдна точка даже, като че тя да съставлява сама по себѣ си лъжливъ начинъ за дѣйствие. Има случаи, при които тя се налага насила. Тогава не остава нищо друго да се прави, освѣнь да се разчита на нравственното настроение и числителностьта на войскитѣ и умѣло да се възползуваме отъ едното и другото. Щомъ се извърши сполучливо една фронтална атака, рѣшава се такава задача по Военното Искуство, която бива много пò-добра и пò-мѫчна, отъ колкото бива всяка сполучлива обходна атака, за това си струва и труда тя да бѫде изучена основателно.

При фронталната атака едно обстоятелство само по себѣ си дохожда на помощь на атакующия. То е, че често пѫти даже и единъ посрѣдственно развитъ человѣкъ, поставенъ да извърши една мѫчна задача, добива вѫтрѣшно нравственна сила и извършва такива работи, за които никой не би и помислилъ, че той е билъ способенъ на това. У него ще се появятъ такива качества, които, за да се проявятъ, сѫ имали нужда отъ голѣмо развълнуване. Сѫщото е и у войскитѣ. Съзнанието, че има да се извършватъ трудни нѣща, ще даде най-първо на началницитѣ потикъ, който ще се прояви въ енергичното напряжение на всички тѣхни сили и ще се прѣдаде отъ началницитѣ на войскитѣ. Често пѫти чувството на спокойната увѣренность ще се прѣобърне въ опастность за отбраняющия, защото то го прави немарливъ. Нравственното потрѣсение, което ще го обладае, когато той види, че тъзи увѣренность е била лъжовна, ще упражни върху него едно особенно злотворно дѣйствие.

И въ бѫдѫще пакъ ще се прибѣгва до фронталнитѣ атаки и тѣ пакъ ще можѫтъ да даватъ добри резултати.

Остава да се узнае: да ли тѣ ще можѫтъ да бѫдѫтъ докарани до тамъ, щото тѣ да се прѣобърнѫтъ въ тактическо проломяване? Въпъ отъ всѣко съмнение е, че новото пѣхотно и артилерийско въоръжение, както и развитието, дадено на обучението прѣдъ видъ на боя, въ отношение на разумното ползуване отъ всички прѣимущества на мѣстностьта, сѫ увѣличили особенно отбранителната сила на войскитѣ, даже ако тѣ бѫдѫтъ и отъ долньо качество. Пѣхотното огнестрѣлно оръжие днесь произвожда толково пò-страшни дѣйствия колкото пò-просто е неговото владение. Отбраняющия, снабденъ съ това оръжие, ще се заложи твърдо на позицията си, и ако да не бѫде малодушенъ, той трудно ще бѫде прогоненъ изъ нея. Даже и изгоненъ, той ще може изново да се разположи на друга позиция, щомъ му се прѣдстави случай отъ вълнообразна мѣстность, отъ нѣкой трапъ, или окрайнина на лѣсъ. Поражаемитѣ пространства сѫ ста-

нали много по̀-обширни отъ колкото сж биле прѣди, боевете ще се развиватъ по̀-бавно. Даже и бития противникъ не ще изчезне отъ арената на боя, а напротивъ ще се закачи за побѣдителя.

Нему е извѣстно, че за да се отстжпи безъ спирание, подъ неприятелския огънь, е много по̀-опасно отъ колкото да продължава съпротивлението си. На наше врѣме, бойната линия не е вече пржтъ, който може да се счупи, както въ врѣме на линейната тактика, а напротивъ, една твърдѣ силна и въ сжщото врѣме еластична връзка която се опира въ нашитѣ флангове, когато притиснемъ центра ѝ.

Всички тѣзи факти усложняватъ трудностьта за сжществения прокъсване на бойната линия. Дѣйствието на огъня бие и испълнява косвенно твърдѣ обширни пусти мѣждини. Пространство отъ нѣколко километра, което едно врѣме, би съставило широка врата, прѣзъ която може да прѣмине цѣла армия, по настоящемъ, ще бжде отбранявано напълно отъ страни. Когато обсаденитѣ армии въ Мецъ и Парижъ, а по̀-послѣ и въ Плѣвенъ се испитахж да се освободятъ съ вилазка тѣ съвършенно естественно дадохж бой за да си пробиятъ пжть; нъ въ всички тѣзи боеве усилията на атакующия бѣхж разбити.

Тактическото проломявание ще може да стане само при случаенъ бой, когато едната отъ двѣтѣ армии настжпва въ гжсти масси по параллелни пжтища, твърдѣ близки единъ отъ другъ, и срѣщне главитѣ на неприятелскитѣ колонни, распрѣдѣлени съ широки интервали помежду имъ, прѣди тѣ да бжджтъ развърнати. Нъ даже и подобно изненадване нѣма да причини такова дѣйствие каквото е било — първенъ. Днесь не може да става и дума, че противника ще се разбие за толкова кратко врѣме, и исхода на срѣщата ще се рѣши вжтрѣ въ-

колко минути, както е било при Росбахъ. При срѣщата ще се произведе само едно бавно отдрѣпване, въ врѣме на което, впрочемъ, най-ближнитѣ колонни ще намерятъ врѣме за да пристигнжтъ и подаджтъ помощь на тѣзи, които се тѣснятъ отъ неприятеля. Силата за противостоението, която по настоящемъ е неразривна отъ голѣмитѣ войскови единици, позволява на една сама дивизия да захване боя сутриньта, безъ да се колебае, срѣщу единъ армейски корпусъ, двойно по̀-силенъ, стига тя да бжде сигурна, че къмъ обѣдъ тя ще бжде подкрѣпена отъ друга една дивизия. Даже, ако тя малко по̀-малко започне да изнемощява и да се отдрѣпва, това ще трае толкова врѣме, щото до тогава, непрѣменно, ще ѝ пристигне подкрѣпление.*)

Ако при единъ случаенъ бой, се успѣе да се отбие едната часть отъ неприятелската армия задъ нѣкое прѣпятствие, като напр. задъ нѣкоя рѣка, и бжде задържана тамъ, до тогава до когато се атакува друга неприятелска часть, то въ такъвъ случай тактическото проломявание все ще бжде успѣшно.

Може да се каже, че сраженето при Орлеанъ на 3-й и 4-й Декемврий 1870 г. бѣ такова сражение, въ което тактическото проломявание успѣ. Обаче много голѣмата растѣгнатость на французс-

*) Императорскитѣ маньоври въ Източна Прусия прѣзъ 1894 г. ни даватъ примѣръ, който отговаря много на дѣйствителностьта. Прѣзъ два деня единъ подиръ другъ, двѣтѣ дивизии на I-й армейски корпусъ биле отдалечени една отъ друга на едно дневенъ маршъ, и при всичко това едната отъ тѣхъ успѣла да поддържа захванатия бой сутриньта противъ цѣлия 17-й армейски корпусъ, който настжпвалъ срѣщу нея въ сгъстени масси, до като пристигнала и другата дивизия. Тъзи послѣднята не дала първия день да се разбие дивизията отъ нейния корпусъ, а на втория день тя даже придобила успѣхъ. Автора.

ката армия, раздѣлена на три части отъ атакующия, и начина на боя, който се прѣобърна въ отдѣлни сблъсквания, му придаватъ характеръ повечето на една стратегическа отъ колкото на една тактическа операция.

Тактически обхватъ.

Тъй като силата на атаката лѣжи въ нейната концентричность, то и обхвата се явява естественно нейната най-благоприятна форма (видъ). Повечето боеве прѣзъ послѣднитѣ войни сж биле рѣшени съ това движение и ний виждаме по всички европейски учебни плацове, войскитѣ да се обучаватъ непрѣстанно на него. Срѣщу съсрѣдоточенъ вече неприятель, фронталната атака прѣдставлява такива затруднения, щото ще се прибѣгва до обхвата всѣки пжть, когато обстоятелствата ще позволятъ. Голѣмата далнобойность на нашето огнестрѣлно оржжие, която позволява да се обстрѣлва всичкото пространство, лѣжяще прѣдъ фронта на обхвата, даже ако то бжде широко нѣколко километра, прави това обхватно движение още по-страшно отъ колкото е било едно врѣме. И тука трудностьта за испълнението лѣжи въ приготовлението.

Опита доказва, че отъ сто захванати обхватни атаки, осемдесетъ попадатъ прѣдъ фронта на неприятеля. Причината за него произлиза отъ това, че голѣмата далнобойность на оржжието кара войскитѣ, които сж назначени да го извьршжтъ да тръгватъ отъ твьрдѣ далечъ. Слѣдователно, пьрвата линия на развръщанието ще бжде относително голѣма, ако си я въобразимъ въ видъ на една джга отъ кржга, въ центъра на който се намира неприятеля. И така, ако би да сме съсрѣдоточени или пъкъ, ако настжпваме въ масси по едно само направление, ще трѣбва да се раздѣляме често пжти, за да можемъ да проявимъ обхватно дѣйствие вьрху цѣлта. Това раздѣляние на части въ присжтствието на неприятеля, ще се види опасно за много хора, за това и повечето тактически обхвати се комбинираътъ по-стѣснено. Трѣбва да си дадемъ отчетъ, че отбраняющия никога не ще посмѣе да настжпи изведнажъ въ вжтрѣшностьта на една джга отъ кржга, заета отъ атакующия. Ний указваме по-горѣ какво затруднение прѣдставляватъ контръ-атакитѣ, когато тѣ се прѣдприематъ отъ заета веднажъ позиция. Опасностьта да не би да бждемъ отбити отъ неприятеля въ врѣме на извьршването на обхвата, щомъ отбраняющия бжде прѣдприемчивъ, бива повечето въображаема, отъ колкото дѣйствителна. Това съставлява голѣмо прѣимущество на тактическия обхватъ прѣдъ стратегическия.

Напротивъ сжществува единъ истински недостатъкъ: той е, че твьрдѣ трудно може да има съгласие мѣжду обхвата и фронталната атака. Разбира се, че тѣ ще трѣбва да се извьршжтъ едноврѣменно и двѣтѣ. Защото, ако не бжде така, неприятеля ще има свобода, да образува силенъ отбранителенъ флангъ, като закриви малко назадъ войскитѣ на заплашеното крило, или да отбие съ своя резервъ, войскитѣ, които сж натоварени да извьршжтъ обхвата, като нападне тѣхния флангъ. А може да се случи още, щото фронталната атака да бжде произведена много късно и неприятеля да я отбие или пъкъ обхвата да се извьрши много бавно и така двѣтѣ части на армията, която атакува, да бжджтъ разбити една подиръ друга, слѣдъ като бжджтъ изморени въ отдѣлни дѣйствия. Голѣмата растѣгнатость на съврѣменнитѣ бойни полета прави извънрѣдно трудно съгласното дѣйствие, както го

доказватъ и събитията при Сентъ-Прива на 18-й Августъ 1870 год.

Фронталната атака трѣбва да се произведе сериозно само въ момента, когато обхвата започне да проявява своето дѣйствие върху противника, и това дѣйствие ще трѣбва да влезне въ рѣшителната фаза на бързо, за да не би войскитѣ, които произвождатъ фронталната атака, да отстжпятъ назадъ. Невъзможно е да се прѣмахне съвършенно недостатъка, който произлиза отъ това, че войскитѣ ще бжджтъ принудени да стоятъ прѣзъ доста дълго врѣме съвсѣмъ близо до противника и да търпятъ чувствителни загуби.

Колкото се отнася до войскитѣ, които ще извършжтъ обхвата, тѣ ще се опасяватъ откъмъ вънкашния си флангъ; защото противника ще насочи противъ него своитѣ контръ-атаки. Слѣдователно, задъ тѣхъ трѣбва да вървжтъ силни резерви.

Атаката ще бжде улеснена твърдѣ много, ако се извърши обхватъ и на двѣтѣ крила изведнажъ. Опасность да не би да стане проломявание на срѣдата почти нѣма да сжществува, тъй като, ако фронта не бжде до тамъ протѣгнатъ, огъня отъ обхватывающитѣ крила ще го прикриватъ. Обаче тъзи операция ще може да се прѣдприеме, само ако се разполага съ голѣмо численно прѣвъсходство, както е било съ Германцитѣ въ сражението при Вьортъ. Това сражение, въ съврѣменната военна история, прѣдставлява най-подходящия примѣръ за обхватъ на двѣтѣ крила едноврѣменно *).

*) За сраженията, които иматъ за цѣль да обкржжатъ неприятелската армия, както при Седанъ, распорѣжданията що се взиматъ принадлежжтъ чисто къмъ областьта на стратегията. Ето защо ий не привеждаме за примѣръ това сражение, при всичко, че като се поглѣдне отъ близо, то прѣдставлява най-пълно изражение на двойния обхватъ. Автора.

Тактически обходъ.

При мирнитѣ обучения повечето пжти живо се възстава противъ тактическитѣ обходи. На война тѣ ще бжджтъ неизбѣжни, особенно на наше врѣме, когато дѣйствието на огъня позволява да се запушватъ тѣснини за всѣка фронтална атака, при пълна увѣренность за успѣхъ. Планинскитѣ проходи често пжти ще можжтъ да се прѣвзиматъ само съ обходъ, както го доказватъ и многобройнитѣ примѣри въ военната история, като се почне отъ поражението на Леонида при Термопилитѣ, и се дойде чакъ до боя при Блуменау (до Прессбургъ) и Гурковото прѣминавание на Балкана при Хаинъ-Боазъ.

При обхода интервала мѣжду раздѣленитѣ групи става толкова голѣмъ, щото той не ще може да се запуши отъ дѣйствието на огъня и излага на опасность групитѣ, да бжджтъ отрѣзани една отъ друга. Обходитѣ, захванати отъ далечъ, каратъ неприятеля да произведе една контръ-атака. И така явява се въпроса да се узнае да ли особенни нѣкои обстоятелства не правятъ тъзи контръ-атака невѣроятна. Това може да се случи, ако неприятеля намѣри, че войскитѣ му сж малоподвижни или пъкъ мѣстностьта да не прилѣга. Ако намѣримъ неприятеля расположенъ задъ една рѣка и се испитаме да си прокараме пжть прѣзъ нея съ единъ отрядъ, натоваренъ да извърши обхода, противника ще бжде принуденъ да прѣмине прѣпятствието прѣди да отбие нашия отрядъ и да скъса свързката на нашата бойна линия. Въ планинитѣ, повечето пжти не сжществуватъ никакви напрѣчни съобщения мѣжду разнитѣ проходи. Слѣдователно, отбраняющия щи може да застигне всѣка колонна, натоварена да извърши обходъ прѣзъ нѣкой незапазенъ проходъ, като дѣйствува само въ тилъ и въ такъвъ случай

обходната колонна ще бжде отрѣзана отъ армията. И така обходитѣ ще могжтъ да прѣдставляватъ голѣми прѣимущества и често пжти ще образуватъ единственното срѣдство за прѣодоляване на всѣко прѣпятствие, отбранявано отъ неприятеля. Планинската война прѣдставлява най-благоприятенъ случай за неговото употрѣбление. При все това, не трѣбва да мислимъ, че обхода както и обхвата, прѣдставляватъ отъ себѣ си голѣма полѣзность или заслуга. Тѣ трѣбва да бжджтъ всѣкога оправдани отъ крайна необходимость.

Тактическо нападение въ тилъ и въ флангъ.

Тактическитѣ нападения въ тила можжтъ да произлезжтъ слѣдъ единъ успѣшенъ обходъ. Тѣ ще бжджтъ толкова по-рѣшителни, колкото сж по-ненадѣйни за неприятеля и прѣкъснжтъ изведнажъ неговитѣ комуникационни и отстжпателни линии. Обаче тѣ ще бжджтъ извънредно рѣдки, защото разузнавателната служба понастоящемъ е развита и усъвършенствувана твърдѣ много *). За отдѣлни войскови части тѣ можжтъ да се случжтъ въ врѣме на усложненитѣ сражения или срѣщи, вслѣдствие забъркване и заблуждение. Така прѣдъ М. Мансъ отрѣзани французски отряди отъ армията, като искали да си пробиятъ пжть за да се присъединятъ къмъ нея, атакували прѣзъ нощьта крайното дѣсно крило и тила на Германцитѣ. Нъ тукъ работата се е касаела повече до изненадване отъ колкото до правиленъ бой. За цѣла една армия подобни случаи ще бжджтъ извънрѣдно рѣдки, ако не и невъзможни.

*) При Блуменау на 20-й Юлий 1866 г. бихж се получили всички тѣзи резултати, ако пр'кратяването на военнитѣ дѣйствия не бѣ прѣкратило боя прѣди тактическото му рѣшение. Автора.

Флангова атака която да се развие внезапно и безъ прѣдварително започване съ обходъ, ще може да се допустне само, ако положението бжде съвършенно анормално или, ако противника се не пази никакъ. Тя ще може да се произведе може-би още въ този случай, когато почвата като бжде дълбоко напрена съ вода или покрита съ дълбокъ снѣгъ, прави невъзможно дѣйствието на кавалерията, както се случи на 10 Януарий 1871 год. при Паринье-Гянекъ, кждѣто една французска бригада минавала него день покрай 5-а прусска дивизия, а послѣ като била открита отъ нея, нападнала я и разбила. Нъ изобщо и то повечето отъ тактическа глѣдна точка отъ колкото отъ стратегическа, фланговитѣ атаки ще можжтъ да се произведжтъ само тогава, когато тѣ бжджтъ естественно слѣдствие на обходитѣ.

XI

Стратегически отбранителни операции.

1. Цѣль. Условия. Срѣдства.

Стратегическитѣ отбранителни операции повечето пжти иматъ за цѣль избѣгването на рѣшителна срѣща, прѣди да се прѣдставятъ по-благоприятни обстоятелства. За това расчита се на изнурението на неприятеля, надѣватъ се да можжтъ да заемжтъ нѣкоя особенна благоприятна позиция или пъкъ се очаква пристигането на подкрѣпление, което въ начало не е било готово (на расположе-

ние). Най-поучителната кампания за изучване на подобенъ родъ операции е тази на Наполеона I-й въ 1813 г. подиръ прѣкращението на военнитѣ дѣйствия, за която бѣ спомѣнато вече нѣколко пѫти.

Освѣнъ това, може би работата да се състои просто да се дочака до като неприятеля застигне до една особено благоприятна линия за отбрана; нъ въ този случай пакъ нѣма да има защо да се говори за операции.

Спечелването на врѣме е равносилно съ избавлението (избѣгването), нъ при това ограничение само, когато се не изоставя въ неприятелскитѣ ржцѣ много голѣма зона отъ територията.

За да се има надѣжда за успѣхъ, ще трѣбва увеличението върху което се расчита за своитѣ войски въ врѣме на стратегическата отбрана или умалението на силитѣ, което ще потърпи неприятеля, да прѣдставляватъ нó-значителни прѣимущества, отъ колкото материялнитѣ и моралнитѣ загуби, които биватъ свързани всѣкога съ отстѫплението, чаканието или съ необходимостьта да се протакатъ работитѣ. Ако въ края на една отбранителна операция нѣмаме това численно прѣвъсходство надъ противника, което сме имали въ началото, то не би се спечелило и би било нó-добрѣ да се прѣдприеме тутакси бой; тъй като до това врѣме войската ще може да изгуби малко въ довѣрието си. Отстѫплението и колебанието, което става само отъ страхъ да не би рѣшителния бой да се обърне въ наша несполука, не може да се нарѣче операция, защото тамъ липсва ясно опрѣдѣлена цѣль, нераздѣлна отъ самата идея на операцията. Това отстѫпване и колебание прѣди всичко може да бѫде полезно само, ако се разполага съ много врѣме, и голѣмо пространство, въ тѣчение на самитѣ събития, така че да се има надѣжда че ще се добиятъ прѣимущества или срѣдства за отбрана, за която нó-рано не се е даже мислило. Така се случи съ русскитѣ армии въ 1812 год., въ началото на кампанията тѣ отстѫпихѫ въ вѫтрѣшностьта на страната, за това само, че тѣ биле раздѣлени и не се чувствували достатъчно силни да противостоятъ на неприятеля; нъ впослѣдствие началницитѣ на тѣзи армии употрѣбили този начинъ за дѣйствие систематически, когато узнали голѣмата разрушителна сила върху противника, що произлизала отъ продължаването на операциитѣ.

Врѣмето, пространството, естественнитѣ прѣпятствия се прѣдставляватъ отъ самата страна противъ настѫпающия, както и искуственнитѣ отбранителни съоржжения, каквито сѫ крѣпоститѣ, които биватъ най-главнитѣ източници за всѣка отбранителна операция.

Най-дѣйствителното срѣдство за водение на събитията по наша воля (желание) се заключава въ привлекателната сила, що упражнява всѣкога върху противника една отстѫпающа армия. Клаузевицъ с привлякалъ най-опрѣдѣлено вниманието върху това. Той забѣлѣжва, че русската армия въ 1812 г. слѣдъ като отстѫпила пръвъ пѫть въ вѫтрѣшностьта прѣзъ обширното свое царство (империя) тя цѣла да може да извърши едно второ отстѫпление отъ вѫтрѣшностьта къмъ границата, за да пристигне на нея едноврѣменно съ ослабналата неприятлеска армия, която трѣбвало да се прѣслѣдва по необходимость *).

Отъ само себѣ си се разбира, че привлѣкателната сила, що упражнява отбраняющия, бива толкова нó-голѣма колкото численното прѣвъсходство,

*) Клаузевицъ. Посмъртни съчинения. I-й томъ стр. 121 (нѣмско издание). Автора.

съ което располага противника бѫде по̀-малко. Ако отбраняющия бѫде много малко по̀-слабъ отъ атакующия, той ще трѣбва всѣкога да успѣе да го привлече подиръ себѣ си, тамъ кѫдѣто пожелае, стига театъра на войната да бѫде колко-годѣ пространенъ.

Често пѫти и самата необходимость да се запази тази привлѣкателна сила, принуждава отбраняющия да избѣгва привременно всѣкакъвъ бой. Това се случава най-ясно, когато единъ отрядъ отъ армията има за назначение да въспрѣпятствува на неприятеля да достигне извѣстни опрѣдѣлени цѣли, до като други войски успѣятъ да застигнѫтъ отбраняющия. Злощастния исходъ на единъ бой би ослабилъ привлѣкателната сила, съвършеното поражение би я отмахнало врѣменно.

2. Избиране на крайния рѣшителенъ пунктъ на отбраната.

При разглѣждането какъ се установява плана за операциитѣ, ний вече имахме случая да кажемъ, че всѣка отбрана, която се води подобрѣ установенъ планъ ще трѣбва да има прѣдъ видъ единъ краенъ пунктъ, кѫдѣто се прѣдполага да се произведе променение на хода на работитѣ въ нейна полза.

Ако се очаква това благоприятно променение да произлезе единственно отъ изнуряването на противника, то ще трѣбва, естественно, този пунктъ да се търси толкова по̀-навѫтрѣ въ страната, колкото атакующия ще бѫде по̀-силенъ. Въ такъвъ случай, той ще може да се опрѣдѣли само въ общи чърти, тъй като не ще бѫде възможно да се изчисли прѣдварително съ пълна увѣренность: въ кой

пунктъ ще бѫде най-силно нападението. Това ще зависи отъ загубитѣ, които противника ще прѣтърпи въ врѣме на операциитѣ по причина на сражения, боеве, маршове, лишения и болѣсти.

Този краенъ пунктъ обаче не трѣбва да се поставя толкова назадъ, щото армията, която го е избрала да се застрашава отъ това за сѫществуването си. Този начинъ за дѣйствие — отстѫпателната отбрана въ своя най-съвършенъ видъ е допустимъ само, ако театъра на войната е много пространенъ. Въ никоя западно-европейска цивилизована дьржава, тя не ще бѫде възможна; загубитѣ, които ще потърпимъ съ изоставяне на разнитѣ срѣдства, ще бѫдѫтъ много по-голѣми отъ колкото тѣзи на противника. Даже и въ Турция върховното командуване сгрѣши, като се опита да изсели страната чакъ до самата столица, подиръ изгубването на Балканската линия *). Операционнитѣ линии не бѣхѫ до тамъ дълги, страната не бѣ съвсемъ безъ срѣдства, за да можеше да се задържи само съ това атакующия; тогава когато стеченията на бѣжанцитѣ бѣ нещастие за Цариградъ и спомогна много за да принуди (накара) правителството да се съгласи на неблагоприятенъ миръ. Друго-яче би се случило, ако Русситѣ бихѫ насочили тѣхната главна атака прѣзъ Анадолъ (Анатолия) въ това врѣме когато турската флота бѣше още господарка на Черното море.

Ако отстѫпающата армия намѣри едно силно прибѣжище, на края на операционната линия съ

*) Изселването на населението тукъ не бѣ по заповѣдь, а отъ страхъ за отмъщение, прѣдизвикано отъ религиозния фанатизъмъ на разнитѣ вѣри мѣжду рай и очистители, защото войната въ 1877 и 78 г. имаше характеръ да извоюва права за християнитѣ отъ мохамеданитѣ. Прѣводача.

извѣстна дължина, което противника, като ослабналъ, не ще бѫде въ състояние да прѣвземе, работата ще вземе другъ видъ. Тогава тази отбранителна операция ще намѣри своето приложение и въ други театри, а не само въ Руссия. Нека си прѣдположимъ, че въ 1870 г. армията на Макъ-Махона не бѣ капитулирала при Седанъ, а напротивъ, ослабена само отъ цѣлъ рѣдъ послѣдователни срѣщи (боеве), тя най-сетнѣ щѣше да бѫде отхърлена чакъ до Парижъ. Третята германска и Мааската армии щѣхѫ безъ съмнение да потърпятъ, до пристигането имъ прѣдъ Парижъ, много по̀-голѣми загуби, отъ колкото загубитѣ, които имъ бѣхѫ причинени отъ операцiитѣ подъ Седанъ. Слѣдователно, би било съмнително, дали тѣ щѣхѫ да бѫджтъ достатъчно силни за да обложжтъ столицата на Франция, при нейния усиленъ гарнизонъ; тогава, навѣрно, щѣше да се види, че германскитѣ армии, въпрѣки прѣвъсходството, което имахѫ въ началото, щѣхѫ да бѫджтъ много слаби за да атакуватъ една голѣма, богато и гъсто-населена страна. Това прѣдположение не се отдалечава отъ дѣйствителностьта, за да не може да се подложи на изслѣдване.

Още по̀-ясно говори примѣра на Велингтона при Торресъ-Ведрасъ. Прѣзъ пролѣтьта 1810 г. положението на Испания, която се намирала въ война съ Франция, било отчаяно. Цѣлия Иберийски полуостровъ съ исключение на Португалия, билъ завладѣнъ отъ Французитѣ. Наполеонъ възгордѣнъ отъ своята слава, току-що билъ надвилъ (побѣдилъ) Австрия и нищо го не спирало за да свърши смѣткитѣ си и съ испанското правителство. Той образувалъ подъ началството на Массена една главна армия, числения съставъ на която трѣбвало да бѫде 123000 души, достатъчна численность за да прогони чакъ до тѣхнитѣ кораби 30000 души Англичци,

които оставали още въ полуострова. Но благоразумния Велингтонъ отстѫпвалъ бавно прѣдъ Французитѣ, като давалъ на нѣколко мѣста бой, чакъ до крайбрѣжието на морето, прѣдъ Лисабонъ, като се упрѣлъ до него, което било владението на английската флота. Морето го прикривало отъ дѣсно, отъ лѣво и въ тилъ, а по фронта си той привѣлъ въ отбранително положение една силна позиция, която произвела на атакующия толкова по̀-голѣмо впечатление, колкото нейното сѫществуване било съвършенно неизвѣстно. Вслѣдствие взетитѣ мѣрки за охранение на тази дълга операционна линия както и испратенитѣ другадѣ отряди и потърпенитѣ загуби, Массена стигналъ много слабъ прѣдъ своята цѣль, за да можалъ да я постигне напълно. Въ момента, въ който станало очевидно това положение, произлѣзло едно промѣнение на работитѣ въ войната на полуострова, а даже изобщо и въ военното щастие на Наполеона.

Сѫщото явление би произлезло, ако турскитѣ армии, слѣдъ изгубването на Плѣвенъ и на Балканската линия, бѣхѫ се оттѣглили чакъ на Чаталджанската позиция, която свързва прѣдъ самия Цариградъ, Черното и Мраморното морета стига да можеше да дочака тамъ атакующия. Ослабналата русска армия, която настѫпвала, не би могла нито да обхване или обходи укрѣпенитѣ линии, особенно, ако Англия се бѣ рѣшила да подържа Високата Порта (Турция) не само съ дипломатически ноти, а и съ испращане на войска. Атакующия щѣше да бѫде безпокоенъ на двата си фланга отъ непрiятелскитѣ флоти и настѫплението на една съюзна армия, която би можла да се съсрѣдоточи въ Дунавския четверожгълникъ, който билъ още въ ржцѣтѣ на турцитѣ, щѣше да принуди побѣдителя да отстѫпи назадъ.

Съврѣмената военна история не ни дава другъ такъвъ благоприятенъ примѣръ, за прѣнебрѣжението да се извлече полза отъ това положение, което, ако и да бѣше безнадѣждно, все прѣдставляваше всички нуждни срѣдства, ако се погледнеше отъ близо, необходими за взиманието обратенъ ходъ на работитѣ *).

Ако мислимъ, че за променение хода на работитѣ, би трѣбвало да се достигне до една позиция, то всичко се устрѣмява къмъ това, щото пристигането въ нея да стане съ непоколебана и неразбита още армия. Колкото проста и да се вижда тази истина, тя понѣкога е бивала забравяна **. Ако не може да се има надѣжда, че ще се успѣе, по-добрѣ би било да се търси подкрѣпление и помощь отъ други войски, безъ които и най-силната отбранителна позиция остава безъ значение.

Основната опасность на всѣка отбрана се състои въ това, че неприятеля съ своитѣ движения може да ни увлече да дадемъ рѣшителни боеве не на врѣме. Отъ стратегическа гледна точка, това може да се избѣгне още по-трудно, отъ колкото отъ тактическа, — защото главнокомандующия нѣма армията си прѣдъ очи и недоразуменията на подчиненитѣ началници можѣтъ да причинѣтъ усложнение, съвсемъ не на мѣсто. Отъ друга пъкъ страна, отстжплението извършено безъ всѣко съпротивление се прѣобрьща лесно въ бѣгство и причинява съ това голѣмъ нравственъ недостатъкъ. Слѣдователно, ще трѣбва да се знае да се държи равновѣсие мѣжду двѣтѣ стрѣмления, отстжплението и боя; а затова се изисква проницателенъ окомѣръ и такава силна воля, каквито показа Блюхеръ прѣзъ 1813 г. въ Силезия, и Робертъ Ли многократно въ врѣме на своитѣ кампании въ сѣверна Виргиния.

Ще бжде съвършенно друго-яче, ако благоприятното променение на работитѣ трѣбва да послѣдва отъ присъединяването съ подкрѣпления що пристигатъ, като напр. съ една съюзна армия, която не е била готова на първо врѣме да захване операцнитѣ си още въ началото на войната. Разбира се, че и въ този случай, ще бжде по-добрѣ, щото прѣди да се извърши съединението на войсковитѣ групи, никоя отъ тѣхъ да не бжде още сериозно пострадала. Сжществува обаче едно исключение за това.

Ако подкрѣпленията бждѣтъ още твърдѣ далечъ *) или пъкъ недостатъчно готови, а пъкъ непрѣменно ще трѣбва да се захване извършването на доста дълги операции съ развърнатитѣ войскови масси прѣдъ неприятеля, ще бжде прѣдпочтително да се противостои юначно, отъ колкото да се извърши просто отстжпление. Тогава по-важно ще бжде да се достигнѣтъ и заемѣтъ силни позиции, отнимането на които ще причини голѣми загуби на неприятеля и ще го накаратъ да изгуби врѣме,

*) Само този единственъ фактъ дава право на теоритицитѣ по войната, на които толкова се хвърля упрѣкъ, че тѣ се губятъ въ общности, и повтарятъ, безъ да се уморѣтъ, съвършенно прости истини, каквито сж тѣзи що даваме тука въ съчинението си.

**) Прѣзъ кампанията въ 1806 г. Массенбахъ вѣрвалъ, че спасението противъ французската армия ще дойде отъ позицията при Еттербергъ около Ваймаръ и злощастния мечтатель продължавалъ и подиръ изгубване на сражението при Иена, да подканя останкитѣ на прусската армия, останала безъ началници, да отива къмъ нея, като че тази планина сама би можла да задържи Наполеона.

Автора.

*) Разбира се, че докарването на подкрѣпленията се прѣдполага за невъзможно по желѣзнитѣ пѫтища. Автора.

отъ колкото да се иска бързото приближение на очакванитѣ подкрѣпления.

Дѣйствително, тогава ще произлезе едно съвсемъ неблагоприятно за атакующия явление, защото цѣлата армия не ще може да изнесе за дълго врѣме съ сжщата сила тягоститѣ на войната; напротивъ нейнитѣ сили ще се изчерпжтъ, даже и тогава, когато прѣдприятията ѝ бжджтъ увѣнчани съ успѣхъ. Самъ побѣдителя се уморява отъ войната, слѣдъ като се измине извѣстно врѣме отъ начеванието ѝ. Колкото единъ народъ бива пò-цивилизованъ, толкова тази слабость ще бжде пò-голѣма. Твърдѣ трудно може да се прѣодолѣе това нежелание, което се проявява у войскитѣ и началницитѣ имъ, щомъ се случи да се води война противъ новъ неприятель, слѣдъ като е била свършена вече първата кампания; защото всичко ще трѣбва да се започне изново, съ сърдца прѣпълнени отъ желание за завръщание дома по огнищата си. Зимната кампания на Наполеона прѣзъ 1807 г. доказва това ясно. Слѣдъ като придобилъ най-блѣскави побѣди противъ прусската армия, която била пò-малочисленна, но пò-неуморна отъ неговата, операцинтѣ му естествено се прѣкратили. Сжщото се случило съ германцитѣ въ 1870 г. когато слѣдъ побѣдитѣ нанесени надъ войскитѣ на Империята, тѣ трѣбвало да продължаватъ ненадѣйно друга сериозна борба и противъ армиитѣ на Републиката.

Слѣдователно, явлението което исказахме тукъ, може да послужи твърдѣ добрѣ за основа на главното прѣдначертание на стратегическата отбрана. Прѣзъ втората половина на есеньта 1806 г. пьрвото намѣрение на прусскитѣ генерали било да се задържа и спира Наполеонъ, като се протакжтъ операцинтѣ и да се захване рѣшителната кампания на пролѣть прѣзъ 1807 г. слѣдъ пристигането на

русскитѣ съвсемъ неуморени войски. Тъзи идея сама по себѣ си не бѣше лоша, стига да бѣ испълнена пò-добрѣ, а не тъй както бѣ въ сжщность.

3. Подготвена за отбрана позиция; отстжпление по право направление, концентрично и ексцентрично отстжпление.

Пункта, въ който ще се спре отстжпателното движение може да се намира твърдѣ близо до крайния рѣшителенъ пунктъ на цѣлата стратегическа отбранителна операция. Възможно е даже, щото той да бжде избранъ въ най-прѣднята линия и отбраняющия да иска просто да чака пристигането на атакующия. Това ще се случи всѣкога когато желаемъ бой, но се не чувствуваме достатъчно силни да атакуваме, тъй като атаката изисква и прѣвъсходство въ силитѣ. Така се случи съ Наполеона I-й прѣди сражението при Аустерлицъ. Затова той съ намѣрение распръсналъ слухове за лошото положение на своята армия; и постигналъ цѣлта си. Съюзницитѣ настжпили срѣщу него и го атакували неосторожно.

Една армия, расположена на укрѣпена граница, както ще бжде случая съ французската армия спрѣмо германската, при една бжджща война ще може да дѣйствува по този начинъ. Може да се прѣдположи, че тя би искала съ присърдце да бжде атакувана въ мѣждината или изотзадъ на пограничнитѣ крѣпости, защото тамъ безъ съмнение атаката ще бжде много пò-трудна отъ колкото на открито поле. При това и самия фактъ, че дълги години сж се правили расходи съ милиони за създаване на отбраната на страната, заставлява да се чака атаката. Сжществува извѣстна нравственна

необходимость, която кара да си служимъ отъ искуственното създадено бойно-поле. Обаче, създаването на такава една приготвена отрано позиция ще бжде оправдано само, ако неприятеля е принуденъ дѣйствително да я атакува. Не всѣкога ще може да се расчита, че ще се намѣрятъ такива добри противници, каквито бѣхж тѣзи на Наполеона I-й при Аустерлицъ.

Ако се притежава подготвена отрано стратегическа позиция, задачата, която трѣбва да се рѣши, ще се състои въ бързото съсрѣдоточаване на силитѣ на този пунктъ, който неприятеля би избралъ за да произведе проломяването. Главнитѣ условия за това сж да се разполага съ добри напрѣчни съобщения въ тилътъ и прѣдъ фронта и да се распрѣдѣлятъ цѣлесъобразно войскитѣ спорѣдъ мрѣжата на пжтищата. Желѣзницитѣ ще можіжтъ още въ врѣме на самитѣ операции да се уползотворіжтъ отъ пѣхотата на отбраняющия. Ако бждемъ принудени да отстжпимъ по право направление отъ пьрвия фронтъ на съсрѣдоточението на друга линия, расположена по-назадъ, то, обикновенно, ще покаже, че сме направили по-рано погрѣшка, стига стратегическитѣ распорѣждания да не сж биле вземени подъ влияние на важни политически съображения *); защото по този начинъ ще се отстжпи само тогава, когато, съ приближаването на неприятеля намѣримъ, че позицията, която заемаме не е достатъчно силна за да му противопостоимъ. Не би имало нужда отъ сраженията при Виьортъ и Шпихернъ за да се убѣдіжтъ французитѣ въ слабостьта на

*) Стига да се не касае до този систематиченъ начинъ на дѣйствие, който съставлява съ своитѣ постепенни отстжпвания тъй нарѣчената отбрана на сектори (участъци), съ намерение да се умори и изнемощи неприятеля. Автора.

тѣхната линия на развръщанието при нѣмската (германската) граница. Тѣ бихж прѣдвидѣли точно това само съ старателното сравнение на силитѣ на двѣтѣ страни и щѣхж да можжтъ да отсжпятъ безъ бой на по-силната Мозелска линия. Ако тѣхнитѣ главни сили се бѣхж спрѣли на нея за да се приготвятъ за отбрана, а аванъ-гардитѣ само се бѣхж испратили на границата, тѣ щѣхж да постжпятъ по-добрѣ.

Концентричното отстжпление има за цѣль съсрѣдоточаването на армиитѣ на по-благоприятна позиция, избрана по-отрано и расположена на операционната линия на противника. Би могло, по видимому, да се възрази, че ще е по-цѣлесъобразно да се съсрѣдоточжтъ тамъ силитѣ още въ началото на развръщанието. Но нѣкои наложителни основания дохождатъ често пжти да затруднятъ това. Може би невъзможностьта да се продоволствува една многобройна армия на тъзи позиция, за дълго врѣме, не ще позволи тя да бжде оставена тамъ массирано. Може би още да се не желае доброволното изоставяние на територията, която се простира мѣжду позицията и границата, а да се развърне тамъ армията до появяване на противника и слѣдъ това да се оттѣгли на позицията; може да се има страхъ още, да не би испратенитѣ напрѣдъ аванъ-гарди да упражнжтъ сами една доста значителна привлекателна сила за привличание на неприятеля къмъ позицията.

Въ случай, че не бихме можле да знаемъ, да ли развръщанието на армията ще бжде свършено прѣди развръщанието на неприятеля или пъкъ да ли той ще открие операциитѣ си по-рано отъ насъ, избора на една позиция за съсрѣдоточаването на силитѣ, расположени назадъ, става необходимъ прѣдъ видъ на осторожность. Така принцъ Фридрихъ Карлъ

при развръщането на II-а армия избралъ подобна позиция при Гьолхайнъ въ Баварския пфалцъ.

За това и концентричното отстжпление на една отзадлежаща позиция съставлява естественното срѣдство, къмъ което трѣбва да се прибѣгне при ненадѣйно нападение. Централното положение на сборния пунктъ улеснява тази операция. Така се случи съ Австрийцитѣ въ 1857 г.; когато Фридрихъ Великий ги нападналъ, тѣ се съсрѣдоточили само по себѣ си, като отстжпили за Прага.

Най-послѣ прѣдварителнитѣ (подготовителни) боеве ще можѣтъ да докажѣтъ невъзможностьта за испълнението на единъ нападателенъ планъ, установенъ въ началото на дѣйствията. Въ такъвъ случай отстжплението на една централна позиция, каквото е било отстжплението на Австрийцитѣ задъ р. Бистрица въ 1866 г. ще състави прѣхождение отъ нападателно въ отбранително положение.

Концентричното отстжпление бива първата и най-налѣжащата операция, за този, който признава своята слабость. Ето защо въ военното искусство „*съсрѣдоточаването назадъ*“ не се прѣпоржчва много. То въ много отношения се сближава съ централнитѣ позиции, за които се казва, че отъ тѣхъ може да се настжпи по всички направления, нъ които, обикновенно се избиратъ за това, че се не знае: добрѣ на кждѣ трѣбва да се дѣйствува.

При ненадѣйно нападение, ексцентричното отстжпление, къмъ една расположена въ страни (въ флангъ) позиция, ще бжде невъзможно повечето пѫти, ако би тази позиция да не прѣдставлява отъ себѣ си съвсѣмъ особна конфигурация и изобщо да не бжде позната по̀-отрано. Въ слу̀чай на такова ненадѣйно нападение, прибѣгва се до най-естественното и най-простото срѣдство; а отстжплението въ странично направление не може да се смѣта за такова. Отстжплението въ странично направление изисква армията да бжде горѣ-долѣ прѣварително съсрѣдоточена и да се намира въ ржцѣтѣ на своя началникъ. Отстжплението на маршалъ Базена на позицията задъ французска Нида подиръ 6-й Августъ (н. с.) може да се нарѣче ексцентрично отстжпление, тъй като по този начинъ той прѣнелъ армията си на дѣсното крило на нѣмскитѣ армии, които настжпвали къмъ р. Мозель. Ако маршала да бѣ чакалъ това движение на нѣмскитѣ армии да произведе своето дѣйствие, той щѣше да извлече всичкитѣ прѣимущества отъ ексцентричното отстжпление, които сж: изненадването на неприятеля, принуждаването му да измѣни распорѣжданията си и походния си рѣдъ и най-послѣ изгубване на врѣме отъ негова страна, по причина на тѣзи измѣнения.

Двойното ексцентрично отстжпление, т. е. това което слѣдва по двѣ различни направления и раздѣля силитѣ съ прѣднамерение, отнима на армията способностьта за да може тя да се бие съ неприятеля; затова е и прието, по принципъ, този начинъ за дѣйствие да се не употрѣбява никога. Нъ, на война, има доста много такива положения (обстановки), при които, врѣменно, се чувствува нужда да се избѣгва всѣко съприкосновение съ противника. Често пѫти подиръ изгубенъ бой ексцентричното отстжпление съставлява най-доброто срѣдство за избѣгване прѣслѣдването на побѣдителя. Прѣди всичко отхождането (отдърпването) става по̀-скоро, затова, че се располага съ по̀-голѣмо число пѫтища. Слѣдъ това ексцентричното отстжпление ще въведе противника въ заблуждение за направлението, по което слѣдватъ главнитѣ сили на отстжпающата армия.

Въ това отношение, отстжплението на Французитѣ, слѣдъ сражението при Орлеанъ на 4 Декем-

врий 1870 г. ни дава много поучителенъ примѣръ. Побѣдоносната армия на принцъ Фридрихъ Карла, като заела града, расположенъ въ центъра на непиятелската позиция, тя се намирала въ слѣдитѣ на отстжпающия противникъ: въ дѣсно по направление къмъ западъ, въ лѣво по наплавление на истокъ, а въ центъра по направление на югъ. И понеже безпорядъка, причиненъ въ врѣме на сражението, не можелъ да се избѣгне и при отстжплението, то се намѣрили и въ тритѣ направления войници отъ разни французски войскови части, и поедно врѣме се породило съмнение за истинското нахождение на главната масса.

Слѣдователно, двойното ексцентрично отстжпление, при извѣстни случаи, ще има прѣимущества които можжтъ да се вематъ въ съображение.

Освѣнь това прибѣгването до двойно ексцентрично отстжпление може да бжде принудително, щомъ задъ насъ сжществува едно значително прѣпятствие, което трѣбва да се прѣмине въ присжтствието на непиятелската армия. Така напримѣръ една голѣма рѣка ще заставлява да се търсятъ постоянни проходни пунктове (мостове), твърдѣ отдалечени единъ отъ другъ.

Ще може още да се прибѣгва до този родъ отстжпление, ако се очаква помощь отъ армия, идяща изотзадъ и слѣдъ изгубването желае се да се избѣгнжтъ правитѣ послѣдствия отъ поражението. Разбира се, че раздѣлението на силитѣ трѣбва да бжде врѣменно и прѣди да се пристжпи до отстжпление, ще трѣбва да се размисли за съсрѣдоточаването на армията изново.

За да бжде възможно това съсрѣдоточавание ще трѣбва, естественно, да се располага съ единъ упоренъ пунктъ. Този упоренъ пунктъ ще може да се състои отъ много силна позиция сама по себѣ

си, или пъкъ отъ фортификационни съоржжения или най-сетнѣ и отъ усилване съ войски.

Ексцентричното отстжпление не позволява на непиятеля да распознае ясно неговата цѣль; затова именно и прислѣдването ще се свърши по-скоро и битата армия ще може по-скоро да се съсрѣдоточи изново. Въ този случай желѣзницитѣ можжтъ да принесжтъ голѣми услуги. Така се и удаде на Французитѣ да прѣнесжтъ по желѣзницитѣ цѣла група отъ армията си, подиръ сраженията при Орлеанъ, на другъ единъ операционенъ театръ, безъ това да бжде узнато тутакси отъ страна на Нѣмцитѣ. А едно концентрично съсрѣдоточаване по желѣзница, която може да прѣнесе много войски нѣма да прѣдстави затруднения, стига да се вземе своеврѣменно рѣшение за това, и направятъ нуждитѣ распорѣждания.

4. Особенни видове на стратегическата отбрана.

Ний ще споменемъ за три отъ тѣхъ, които прѣдставляватъ най-голѣмъ интересъ.

Система на фланговитѣ позиции.

Ний вече видѣхме какво може изобщо да се каже за фланговитѣ позиции. Намъ остава още да изяснимъ тѣхното желание и прѣднамерено употрѣбление.

Тозъ, който се чувствува достатъчно силенъ да се испрѣчи на правия пжть на противника и му прѣгради посоката на движението, той ще избере този видъ на стратегическата отбрана, който е най-простъ отъ всички други. Той е още и най-сигурния, излага най-малко на опасность да се погрѣши

и не позволява на противника да мине по край позицията безнаказано. Освѣнъ това комуникационнитѣ и отстжпателнитѣ линии оставатъ запазени отзадъ и ако прѣдставеното съпротивление противъ неприятеля не може да достигне цѣлта си на една прѣдня линия, то ще бжде възможно да се повтори на друга линия, расположена по-назадъ. За съжаление обаче, повечето пжти, противника ще бжде притѣгленъ подиръ насъ, по самото направление, по което той би желалъ да настжпи и за да се избѣгне това неудобство, ще трѣбва да бждемъ сигурни, че ще можемъ да го спремъ на кой и да е пунктъ, расположенъ прѣдъ неговата цѣль.

Всѣкога когато липсва тази увѣренность, ще се прибѣгва до стратегическитѣ флангови позиции, като срѣдство за усилване. Тѣхното главно прѣимущество се състои въ това, че тѣ отклоняватъ противника отъ правото направление, което го води къмъ цѣлта му. По този начинъ, тази цѣль, за която се вѣрва, че не ще може да се пази непосрѣдственно, ще бжде прикрита посрѣдственно. При това променението на направлението, наложено на неприятеля ще затрудни извънрѣдно много неговата задача.

Нъ отъ това и положението на отбраняющия въ повечето случаи ще стане по-критическо. Неговитѣ комуникационни и отстжпателни линии ще бжджтъ взети въ флангъ, и така той ще рискува да ги изгуби по-лесно и ще изложи другия си флангъ на неприятеля за да бжде обходенъ. Ако бжде битъ, той изново изгубва случая да прѣгради пжтя на противника, защото той ще глѣда да заеме друга една позиция прѣди послѣдния да достигне своята цѣль. Цѣлата тази система на фланговитѣ позиции притежава нѣщо искусствно, което прѣдизвиква нежелателни случки и изисква отъ страна на началницитѣ рѣдка опитность.

Както и да е, армията която би поискала да си послужи отъ тѣхъ ще трѣбва да отговаря на особенни условия, които сж трудни за испълнение. Прѣди всичко, тя ще трѣбва да бжде доста многочисленна за да може да упражни върху неприятелскитѣ масси достатъчна привлекателна сила. Ако противника располага съ значително численно прѣвъсходство, той може да насочи противъ отбраняющия, расположенъ на флангова позиция, една слаба часть отъ своитѣ войски, а съ главнитѣ сили той ще настжпи по право направление, което ще бжде свободно. Слѣдователно, всѣка стратегическа флангова позиция ще трѣбва сжщеврѣменно да съставлява и благоприятна исходна точка за прѣминаване въ настжпление. Този който се расположи задъ една широка и дълбока рѣка и разруши мостоветѣ по нея, той въ сжщность би заемалъ флангова позиция, нъ той ще изгуби всички прѣимущества, защото съ това той самъ ще си затвори вратитѣ, които водятъ къмъ театъра на операциитѣ.

Заеманието на фланговата позиция не трѣбва да се знае отъ неприятеля много рано, защото той ще съумѣе да измѣни направлението на своя маршъ своеврѣменно за да отиде срѣщу нея, а съ това би се спечелило само малко врѣме.

Отстжплението отъ фланговата позиция не трѣбва да бжде невъзможно, а напротивъ благоприятствувано отъ естеството на мѣстностьта, понѣ съ заобиколки. Иначе, ний бихме се намѣрили уединени отъ всѣкждѣ отъ неприятеля и направени безврѣдни за него. Ако отстжплението може да се извърши въ разни направления, тогава ще располагаме съ едно значително прѣимущество, защото ще бждемъ въ състояние да привлечемъ противника до самата флангова позиция, а подиръ това съ бавно отстжпление,

да го отдалечимъ още повече отъ неговото първоначално направление.

Нъ отъ тамъ произлиза още, че цѣлата тази система изисква голѣмо пространство и добра мрѣжа отъ пжтища. Движението трѣбва да бжде свободно. Една стратегическа флангова позиция трѣбва да има задъ себѣ си пространна зона (край); най-добри такива позиции сж тѣзи, които ще бжджтъ расположени на такъвъ пунктъ, отъ който тѣ ще прикриватъ единъ театъръ на войната, който се намира въ страни и е още непокжтнатъ, кждѣто ще може да се опира армията и отъ кждѣто ще ѝ бжде възможно да истѣглюва подкрѣпления. Погорѣ видѣхме какво високо мнѣние има Жомини за подобна една база. Отъ само себѣ си се разбира, че повечето пжти, само отбраняющия ще намери такава база въ своя край (страна).

Нѣколко примѣра ще разяснятъ още повече характера на тази операция.

Клаузевицъ като коментира войната прѣзъ 1812 година казва: »Като се вземе въ съображение, че при Бородино имало 130.000 Французи срѣщу 120.000 Русси то никой не би се усъмнилъ, че Москва неможеше да бжде заета ако русската армия бѣ отстжпила по друго направление, напримѣръ къмъ Калуга». Въ Калуга русската армия, дѣйствително, щѣше да има задъ себе си една доста пространна зона за да ѝ даде възможность да се продоволствува и даже да може, слѣдъ извѣстно врѣме, да се усили; Французитѣ, заради своята безопасность, щѣхж да бжджтъ принудени да я слѣдватъ, а въ този моментъ тѣ вече не разполагали съ достатъчно прѣвъсходство въ сили за да отиджтъ и заематъ Москва.*)

*) Клаузевицъ. Посмъртни съчинения 2 издание VII томъ стр. 119 (нѣмско издание). Автора.

Наистина Клаузевицъ разяснява: защо не било взето това направление. Той казва: никой не можеше да прѣдвиди, че французскитѣ сили ще намалѣжтъ съ такава бързина; при това, не биле вземени никакви распорѣждания за да се накара русската армия да слѣдва по едно отстранично (флангово) направление, каквито распорѣждания би трѣбвало да се вземжтъ непрѣменно въ една относително слабонаселена страна.

Като третира отбраната на французската територия противъ съюзницитѣ въ 1814 г. той намира, че Наполеонъ би направилъ добрѣ, ако заемеше позиция на юго-истокъ отъ Парижъ; нъ той прибавя, че столицата би трѣбвало прѣдварително да се приведе въ отбранително положение срѣщу открита атака, понеже самото заемание на Парижъ отъ съюзницитѣ би можло по политически причини да рѣши участьта на империята.

За да прѣдставлява надѣжда за успѣхъ фланговата позиция ще трѣбва да удовлетвори (испълние) още на едно послѣдньо условие, то е да има всѣкога гарнизонъ за прикривание на цѣльта, въ случай, че тя бжде много важна, за да може да я заварди отъ нападение съ открита сила.

Както вече е извѣстно, изъ едно скорошно съчинение, Молтке въ 1860 г. прѣдлагалъ отбраната на Берлинъ, въ случай на една Австро-Прусска война, да стане съ флангова позиция*). При тогавашния относителенъ численъ съставъ на двѣтѣ противни армии, той не намиралъ, че ще бжде сгодно да отбранява Берлинъ, като се испрѣчи (постави) право срѣщу неприятелската армия, която

*) Взглядоветѣ на фелдмаршалъ Молтке за фланговитѣ позиции. Първо прибавление на Militär-Wochenblatt за 1895 г. стр. 5. Автора.

спорѣдъ него трѣбвало да настжпи изъ Бохемия (Чехия). Тъй като е можло да се счита за възможно изгубването на едно сражение, то трѣбвало да се държи и смѣтка за такова едно прѣдположение. А съ изгубване на това сражение, изгубвалъ се е извѣднажъ и Берлинъ, а разбитата армия би била отхвърлена по направление на Щетинъ, ако допуснемъ, че неприятеля би я прислѣдвалъ енергично. Напротивъ казва той, ако прусската армия се расположеше на р. Елба мѣжду Торгау и Виттенбергъ, то всѣко нападателно дѣйствие, което ще бжде насочено отъ тази позиция, би имало по-добри резултати. Тя ще накара противника да повърне фронта си къмъ тази позиция и да напусне съобщенията си съ Бохемия; въ случай на побѣда тя ще го отхвърли къмъ Силезия; въ случай на неуспѣхъ фланговата позиция щѣше да даде едно убѣжище на прусската армия задъ рѣката и благодарение на крѣпоститѣ, които още сж биле въ нейни ржцѣ, тя би прѣдставила възможность да се прѣмине изново въ настжпление. Наистина, Берлинъ трѣбваше да бжде снабденъ, за нѣколко дена, съ гарнизонъ, който да е въ състояние да го прикрие отъ открита атака.

Въ единъ мемоаръ отъ 1868 г. въ който прѣдвижда възможностьта за една войва съ Франция и Австрия, той прѣпоржчва да се дѣйствува по сжщия начинъ противъ тази втора държава. Въ този случай, разположената армия на р. Елба въ флангова позиция щѣла да бжде въ свързка съ прусската армия, разположена на французската граница, и въ нужда, тѣ двѣтѣ щѣли да можѣтъ да се поддържатъ взаимно. Положението на Австрийцитѣ при тѣхното настжпване за Берлинъ по край тази флангова позиция, би станало още по-неизвѣстно.

Молтке придава много по-голѣмо значение на нападателния елементъ въ системата на стратегическитѣ флангови позиции, отъ колкото Клаузевица. Дѣйствително, тѣзи позиции съставляватъ най-добра база за отбранително-нападателнитѣ дѣйствия, които спечелватъ отъ тѣхъ сила чрѣзъ благоприятното направление и дѣйствие на ненадѣйностьта.

Впрочемъ ний нѣма да се занимаваме само съ флангови позиции, които ще бжджтъ заети отъ армии, що се намиратъ въ отстжпление. Тѣ така сжщо можѣтъ да бжджтъ и при нападателни операции, насочени срѣщу фланга на атакующия, както го доказва и примѣра на Османъ паша при Плѣвенъ, който съ появлението си упражни едно толкова по-голѣмо влияние върху операциитѣ на Русситѣ, колкото това появление бѣ по-неочаквано *).

При всичко, че фланговитѣ позиции прѣдставляватъ неуспорими прѣимущества за стратегическата отбрана, то пакъ не би било право да се прибѣгва къмъ тѣхъ при каквито и да било обстоятелства. Исказаното до тукъ въ кратко ще бжде достатъчно за да покаже на какви условия тѣ трѣбва да отговарятъ, за да бжджтъ дѣйствително полезни.

Нъ ще трѣбва още да се държи смѣтка за личностьта на главнокомандующия, за мнѣнието, което

*) Критиката му е направила два незаслужени упрѣка; първо, че не продължилъ нападението си подиръ като постигналъ първитѣ успѣхи въ врѣме на отбраната и второ, че останалъ толкова дълго врѣме въ позицията си, щото не можялъ вече да я напусне. Прѣди всичко той нѣмалъ достатъчно число войски, а освѣнъ това и армията му отъ практическа глѣдна точка не била достатъчно удобоуправляема. Колкото се отнася до втората точка, той, ако и да е дѣйствувалъ противъ своя воля, е испълнилъ даденатa му отъ по-горньо мѣсто заповѣдь да остане въ Плѣвенъ. Не трѣбва да се забравя, че единъ турски главнокомандующъ не може да си позволи да наруши подобна една заповѣдь, както не би я нарушилъ и единъ германски или французски, а даже и русски генералъ.

Автора.

неприятеля има за неговата армия, а сѫщо и за много други работи. Генералъ де Кюртенъ на 6-й Януарий 1871 г. се намиралъ съ дивизията си въ движение въ такова едно направление, което отъ географическа гледна точка упражнявало голѣмо дѣйствие върху лѣвия флангъ на армията на принцъ Фридриха Карла, която атакувала Лоарската линия при Вандомъ; нъ никой не помислилъ да се спре отъ неговото появяване. Не се е предвиждала никаква сериозна опасность, нито отъ страна на неприятелския генералъ, защото не сѫ го познавали, нито отъ неговитѣ войски.

Операции по вѫтрѣшнитѣ линии.

Тѣ съставляватъ една отъ тѣзи задачи, за които много се е разисквало въ теорията на войната, защото тѣ нѣколко пѫти сѫ имали блѣскави резултати, които сѫ очудили свѣта. Когато отбраняющия има за упора на своитѣ дѣйствия пунктъ, расположенъ въ вѫтрѣшностьта на една дъга, която се образува отъ войскитѣ на атакующия и когато този атакующъ атакува упорния пунктъ, като настѫпи отъ разни посоки и слѣдва по отдѣлни пѫтища, тогава казватъ, че отбраняющия се намира въ вѫтрѣшна линия. Сѫщото опрѣдѣление е вѣрно, когато отбраняющия заема такава позиция, която противника атакува съ една часть отъ войскитѣ си по правъ пѫть, а глѣда да я обходи съ останалата часть отъ войскитѣ си. Обаче тази идея е била обобщена, като е била применена къмъ положението на всѣка армия, която, като бѫде поставена мѣжду разни неприятелски групи, ще е въ състояние да съедини всичкитѣ си войски въ вѫтрѣшностьта на зоната, околностьта на която е

заета отъ противника, прѣди тѣзи неприятелски групи да ги атакуватъ съ прѣвъсходни сили.

Съ изучване на распорѣжданията, които взе Наполеонъ I-й отъ 10-й до 14-й Февруарий 1814 г. ще може да се обясни най-добрѣ естеството на тѣзи операции. Като отстѫпвалъ къмъ Парижъ прѣдъ съюзнитѣ армии, императора на 9-й Февруарий се намѣрилъ съ главнитѣ си сили при Сезаннъ. На сѣверъ Силезката армия, подъ началството на Блюхера, раздѣлена отъ него съ р. Пети-Моренъ и нейната блатиста долина, настѫпвала по направление за Парижъ. Тя не била съединена, а раздѣлена по два пѫтя, отъ които една минавалъ по край р. Марна, а другия по́-кѫсъ, прѣзъ Шампоберъ. По всѣки единъ отъ тѣзи пѫтища армейскитѣ корпуси слѣдвали отдалечени единъ отъ другъ на доста значителни растояния (дистанции). Разбира се, че това е прѣдставлявало благоприятни обстоятелства за произвождане на ненадѣйна атака, особенно на такъвъ гений като Наполеона. Той завладѣлъ найпърво прохода прѣзъ Пети-Моренъ. Подиръ това, като си послужилъ отъ него, той тръгналъ по найюжния пѫть, по който слѣдвала Блюхеровата армия и на 10-й Февруарий разбилъ при Шампоберъ русския корпусъ на Олзувиева, който билъ найблизо. На 11-й — той тръгналъ по слѣдитѣ на Саккеновия корпусъ, който билъ отминалъ къмъ западъ и го билъ при Монтмирайлъ. Войскитѣ отъ прусския корпусъ на Йоркъ, като идѣли на помощь на Саккена отъ сѣверния пѫть на Марна, били отхвърлени на 12-й — отвждъ рѣката при Шато-Тиерри. Подиръ това императора се повърналъ по южния пѫть, по който идѣлъ Блюхеръ откъмъ истокъ съ прусския корпусъ на Клайста и русския корпусъ на Капчевича. На 14-й Февруарий и Блюхеръ прѣтърпѣлъ пълно поражение при Етожъ.

Той трѣбвало да събере изново армията си назадъ при Шалонъ прѣди да прѣдприеме пакъ своитѣ операции.

Само по себѣ си положението на една армия, която дѣйствува по вжтрѣшни линии не всѣкога е благоприятно. Въ такова положение може да се поставимъ обикновенно, само когато противника има прѣвъсходство въ силитѣ. Нъ спасението на отбраняющия ще може да послѣдва отъ това, че той се намира мѣжду операционнитѣ линии на атакующия. Срѣдството за неговото спасение се доставлява отъ възможността, че той може да употрѣби нѣколко пжти едни и сжщи сили противъ разни неприятелски групи. На чело на 30,000 души можжтъ едно подиръ друго да се биятъ три отряда отъ по 20,000 души всѣка, тогава, когато не ще има никаква надѣжда за успѣхъ, ако 60,000 души се съединятъ.

За да бжде възможно употрѣблението на вжтрѣшната линия, началството ще трѣбва да дѣйствува съ по-голѣма рѣшителность и да не губи ни най-малко врѣме; всичкитѣ неприятелски сили ще бждатъ въ движение за да се съединятъ и ако извършжтъ своето съединение, положението съвършенно ще бжде изменено. Освѣнъ това необходимо е да се разполага съ добрѣ сплътени войски, защото, отъ само себѣ си се разбира че тѣхното многократно вкарване въ дѣло ще ги умори много повече, отъ колкото еднократното. Маршоветѣ и и контръ-маршоветѣ ще имъ причинятъ голѣми умори трудно ще даджтъ възможность да се продоволствуватъ *).

*) На това основание употрѣблението на вжтрѣшната линия изобщо дава успѣхи само на този отбраняющъ, който дѣйствува въ своя национална страна. Автора.

При това дистанциитѣ, които могжтъ да се измѣнжтъ ще трѣбва да прѣдставляватъ благоприятни условия. Ако тѣ бждатъ много малки, отбраняющия е изложенъ на опасността да вижда, въ врѣме на боя съ една отъ неприятелскитѣ колонни, да пристигатъ и другитѣ на бойното поле въ флангъ или въ тилъ. Ако дистанциитѣ бждатъ твърдѣ голѣми, отбраняющия ще бжде заставенъ, въ врѣме на дѣйствието си срѣщу една отъ неприятелскитѣ колонни, да остави другитѣ колонни за дълго врѣме безъ внимание, а въ такъвъ случай тѣ ще можжтъ да прѣслѣдватъ своитѣ успѣхи безпрѣпятственно. Нуждни сж, слѣдователно, срѣдни дистанции и то само за много кратко врѣме, щомъ противника настжпва по концентрични линии. А схващанието на този моментъ ще бжде твърдѣ трудно, по причина на голѣмата неизвѣстность, която владѣе на война.

Най-послѣ, за да сполучи операцията трѣбва да се прѣдположи още, че нѣма да сжществува съвършенно съгласие мѣжду разнитѣ колонни на атакующия. Ако тѣ дѣйствуватъ съгласно, както направили съюзнитѣ армии въ 1813 г., когато неспослучи грандиозната операция на Наполеона по вжтрѣшната линия, която имала Дрезденъ за упоренъ пунктъ, то нѣма да има никакъвъ успѣхъ *).

На наше врѣме, въ началото на войнитѣ, голѣмата численность на армиитѣ ще бжде едно прѣ-

*) За да се измамятъ противницитѣ и затрдни тѣхното съгласно дѣйствие, отбраняющия ще трѣбва, повечето и ти, да остави нѣколко отряди, даже и съ слабъ съставъ, противъ тѣзи неприятелски колонни, срѣщу които той нѣма намѣрение да отиде съ своитѣ главни сили, само и само да може да наблюдава за тѣхъ. Така и Наполеонъ, когат се обърналъ къмъ Монтмирайлъ и Шато-Тиерри оставилъ Мармона назадъ да наблюдава за Блюхера.

Автора.

пятствие за успѣха на тѣзи операции. Такива войскови масси, каквито сжществуватъ днесь, не могжтъ да се движжтъ насамъ-натамъ по вжтрѣшнитѣ линии, както е правилъ Наполеонъ съ своя корпусъ въ славнитѣ февруарски дни. При това и внезапностьта, която едно врѣме спомагаше за успѣха, нѣма да може да се проявява вече, защото телеграфа ще дава многобройни свѣдения за положението въ разнитѣ моменти на отбраняющия, който маньоврира по вжтрѣшнитѣ линии на атакуваната зона.

Въ бжджщитѣ войни, тѣзи операции ще можжтъ да даджтъ добри резултати само въ момента, въ който дълготрайната борба ще намали числителностьта на разнитѣ войскови части и изчерпването на силитѣ нѣма да позволи на едната или другата отъ противнитѣ страни да развие всичката своя енергия и всичката нуждна бдителность.

Би се допуснала още възможностьта за употрѣбление на вжтрѣшнитѣ линии въ операционни театри, състоящи отъ цѣли страни, нъ положението въ тѣхъ ще има повече единъ политически характеръ, отъ колкото стратегически. Така, ако Германия би трѣбвало да дѣйствува едноврѣменно противъ единъ неприятель, идящъ отъ истокъ и другъ идящъ отъ западъ, тя би се намирала въ вжтрѣшна линия и това положение ще ѝ бжде згодно, за това, че отъ него ще ѝ бжде увеличена силата за съпротивление. Ако ѝ се удаде да спре операциитѣ на неприятеля на една отъ границитѣ си, нейната гжста желѣзнопжтна мрѣжа ще ѝ позволи да прѣнесе набързо значителни войскови масси на другата граница, за да спечели численно прѣвъсходство тамъ. Нъ за това рѣшението би трѣбвало да се вземе съ голѣма бързина и да се извърши наскоро, защото това прѣдприятие не ще остане скрито за

дълго врѣме. Въ седмогодишната (3-а Силезска) война Фридрихъ Вѣликий употрѣбилъ подобенъ начинъ за дѣйствие противъ Австрия, Франция и Руссия. На негово врѣме движението на армиитѣ отъ едно мѣсто на друго ставало бавно, нъ и свѣденията не се съобщавали толкова скоро, а това което е отнимало още повече врѣме, то е било съглашението мѣжду двороветѣ на съюзнитѣ държави за тѣхното общо дѣйствие.

Комбинирани операции.

Подъ названието комбинирани операции се разбира: употрѣбения начинъ за дѣйствие отъ отбраняющия, когато той прибѣгва едноврѣменно до нападателни и отбранителни операции, когато той отстжпва съ силитѣ си, безъ това отстжпление да има нѣкакво трайно неблагоприятно послѣдствие за него, или настжпи, когато прѣдвижда възможность за успѣхъ, за да съедини малко по́-малко цѣлъ рѣдъ отдѣлни успѣхи въ една внушителна сила, която да бжде способна да съкруши най-послѣ противника. Такава била употрѣбената система отъ съюзницитѣ въ 1813 г. подиръ прѣкратяването на военнитѣ дѣйствия (армистиса). Всичко що има да се каже по този прѣдмѣтъ, бѣ исказано (изложено) по́-горѣ въ главата (отдѣла), която третира взаимното употрѣбление на нападението и на отбраната. За да се прибѣгне до такава система трѣбва да се разполага съ единъ твърдѣ пространенъ театръ за война; необходимо е, освѣнъ това, отбраняющия да намѣри упора въ конфигурацията на мѣстностьта, или пъкъ въ една часть отъ тази мѣстность. Блюхеровитѣ успѣхи, въ врѣме на кампанията въ 1813 год., надъ французитѣ, се дължжтъ отчасти на естеството на почвата въ Силезия, страна, която с

прѣсѣчена отъ рѣки съ дълбокопрорѣзани долини. Крѣпоститѣ и подготвенитѣ (усилени) позиции можѫтъ така сѫщо да спомогнѫтъ много; тѣ врѣменно позволяватъ да се вземѫтъ значителни сили отъ едно изъ стратегическитѣ крила, за да се групиратъ на другото — нужнитѣ сили за да се извърши една енергична контръ-атака.

XII.

Тактически отбранителни операции.

---

1. Цѣль. Срѣдства.

Подробноститѣ по тѣзи операции влизѫтъ въ кржга на всѣки учебникъ (трактатъ) по тактиката. Тукъ ний ще изслѣдваме само общитѣ условия (свойства), върху които почиватъ тактическитѣ отбранителни операции.

Тѣ можѫтъ да прислѣдватъ двойна цѣль, а не както тактическитѣ настѫпателни операции, само една — защото тактическитѣ отбранителни операции отбиватъ противника на бойното поле и спечелватъ врѣме до пристигание на подкрѣпление. Ни най-малко не е необходимо да бждемъ рѣшени за сериозно съпротивление, тамъ кждѣто искаме да противостоимъ на неприятеля. При изучванне естеството на отбраната, ний видѣхме, че тя има за съюзникъ врѣмето, щомъ отбраняющия често пѫти ще може да счита, че има успѣхъ, когато до единъ извѣстенъ моментъ той не е прѣтърпялъ още поражение. Когато една армия бжде притѣснявана

живо (настойчиво) отъ неприятеля слѣдъ изгубено сражение и остави своя арриеръ-гардъ да го задържа, до гдѣто тя спечели нужното пространство, за да бжде вънъ отъ опасность, и заеме една нова позиция, въ която тя ще бжде прикрита, то арриеръ-гарда повечето пѫти ще испълни своята задача, ако той просто успѣе да противостои на неприятеля нѣколко часа. Ако арриеръ-гарда се спрѣ къмъ надвечерь, то достатъчно ще бжде той да противостои до настѫпване на нощьта (до смръкване). Тогава отстѫпающата армия ще има цѣла нощь врѣме, за да постигне цѣльта си.

Слѣдователно, спечелванието на врѣме може да допълни съвършенно успѣхътъ, който ще бжде постигнатъ чрѣзъ боя; тогава когато настѫплението търси да постигне този успѣхъ при каквито и да било усилия. Естественно е, че цѣльта, която се прислѣдва всѣки пѫтъ отъ тактическата отбрана не трѣбва да бжде искупена съ много тѣжки загуби. Защото иначе би се постигнала,слѣдъ единъ бой, напримѣръ, задържката, която сѫ желали да произлезе въ операциитѣ или пѫкъ би се задържали на позицията, на която се е придавало голѣмо значение, нъ прѣтърпенитѣ загуби ще обезсилятъ армията и тя не ще бжде въ състояние да продължава войната. Срѣдствата съ които разполага отбраната, т. е. дѣйствието на огъня, мѣстностьта, искуственнитѣ отбранителни съоржжения, изнурянието на противника, ще трѣбва да образуватъ едно доста значително цѣло, за да бжде възможно да се достигне равновѣсие мѣжду нашитѣ и неприятелскитѣ сили, които до тогава сѫ биле прѣвъсходни.

Оттукъ се разбира и безъ друго тълкуване защо дѣйствието на огъня, мѣстностьта и фортификационнитѣ съоржжения съставляватъ срѣдство за

отбраняющия. Нъ остава ни да видимъ какъ и защо почувствованата умора отъ противника съставлява и тя едно срѣдство за отбраната.

Ний знаемъ, че за да сполучи една атака тя прѣди всичко трѣбва да бжде приготвена умѣло и войскитѣ да бждатъ развърнати цѣлесъобразно и наврѣме. Ако отбраняющия при отстжплението си се спре на пжтя по който той се движи, атакующия не може просто да се натъкне на него; а напротивъ той трѣбва най-първо да развърне войскитѣ си, които се движжтъ въ дълбоки походни колонни. Ако позицията на която се е спрѣлъ отбраняющи има извѣстна протѣгнатость и ако той е съумѣлъ да се възползова добрѣ отъ всичкитѣ прѣимущества на мѣстността, противника ще бжде принуденъ да рекогносцира прѣдварително тази позиция. Подиръ това той ще трѣбва да намѣри подходни пжтища и да направи войскитѣ по тѣхъ слѣдъ като ги развърне за бой. Всичко това ще трѣбва да стане вънъ отъ зоната на дѣйствието на артиллерийския огънъ, на такова разстояние, което на наше врѣме възлиза на 2500 метра. Слѣдователно, линията на развръщанието ще бжде значително по-протѣгната, отъ колкото неприятелската позиция и движенията, които ще бждатъ извършени отъ войскитѣ за да се понесжтъ къмъ нея ще станатъ прѣзъ полето. Това движение ще умори войницитѣ. Колкото по-голѣмъ бжде състава на войскитѣ толкова по-дълго ще трае развръщанието и толкова по-голѣмо ще бжде уморяванието. Ако при това и почвата бжде намокрена или покрита съ снѣгъ, настжплението ще стане толкова трудно, че уморяванието ще се прѣобърне въ изнемощявание. Даже и самия начинъ за водението на боя ще бжде измененъ, защото кавалерията не ще може почти да дѣйствува, артиллерията ще бжде значително ограничена въ дѣйствието си и всичката тяжесть ще падне почти върху пѣхотата. Ако при това се прибави и кратката трайность на деньтъ зимѣ, то ще се види ясно, че боеветѣ, които не ще можжтъ да се извършятъ и ще бждатъ прѣкъснати отъ нощьта прѣди да се прояви рѣшението, ще бждатъ твърдѣ обикновенни при такива обстоятелства. За да се убѣдимъ въ това, достатъчно е да си спомнимъ за днитѣ на сраженисто при ле Мансъ.

Когато войскитѣ прѣминжтъ отъ боенъ въ походенъ редъ и се протегнжтъ по пжтищата слѣдъ боя, тогава ще се повтори сжщото зрѣлище, както и при развръщанието. Съ изслѣдването дълбочината на походнитѣ колонни ще можемъ да си дадемъ отчетъ, че единъ армейски корпусъ е въ състояние да се развърне цѣлъ за бой само веднажъ прѣзъ деня. Една дивизия, при извънредни усилия ще може да се развърне веднажъ, да прѣмине изново въ походенъ редъ и пакъ да се развърне въ боенъ редъ. Нъ това второ развръщание ще бжде вече безполезно, защото тя (дивизията) не ще има врѣме за да даде бой прѣди да настане нощьта.

Всички тѣзи обстоятелства биватъ съвършенно благоприятни за тактическата отбрана. Ако тя успѣе посрѣдствомъ демонстрации да накара една войскова неприятелска единица да се развърне за бой, а слѣдъ това да избѣгне отъ нея безъ тѣжки загуби, тя ще спечели единъ цѣлъ день. Често пжти се губи изъ видъ този фактъ и така не се извлича полза отъ това драгоцѣнно срѣдство, съ което може да се постигне цѣльта само съ просто едно заплашвание за бой.

Отъ само себѣ си се разбира, че за да се употрѣби съ успѣхъ това срѣдство, началника ще трѣбва да бжде искусенъ, а войската да притежава добра бойна дисциплина. Съ опитване да се спе-

чели врѣме, често пѫти можемъ да бѫдемъ задържани не по наша воля и принудени да дадемъ бой, който сме искали да избѣгнемъ. За да избѣгнемъ тази опастность, ще трѣбва най-пьрво да употрѣбимъ въ широкъ размѣръ артиллерията на голѣми дистанции. Дѣйствието на огъня, тъй да се каже, ще бѫде малко чувствително, нъ тукъ се не желае постиганието на такова голѣмо дѣйствие, а просто да се вкара противника въ заблуждение. За да се постигне това, може да се прибѣгне до една много законна хитрость — като се раздѣлятъ батареитѣ съ цѣль да се накара неприятеля да прѣдположи, че числото имъ е много пò-значително, отъ колкото то е въ сѫщность. Даже и при маньовритѣ въ мирно врѣме, кѫдѣто опознаванието бива много пò-лесно, тази хитрость е постигала цѣлта си. Ще можѣтъ така сѫщо да се заематъ много по-протѣгнати фронтове отъ колкото би позволилъ въ сѫщность численния съставъ на войскитѣ; развръщание въ пьрвата линия повече войски и оставяние въ резервъ на пò-малко сили, които, въ случай на сериозно съпротивление, ще бѫдѫтъ недостатъчни. Всички тѣзи срѣдства ще можѣтъ да се употрѣбяватъ твърдѣ често съ успѣхъ.

Най-трудното е да се распознае момента, въ който ще бѫде позволено да се прѣдполага, че цѣлта е постигната. Ако този моментъ бѫде пропуснатъ да избѣгне, гибелнитѣ послѣдствия нѣма да закъснѣятъ да се почувствуватъ. Това което е било прѣдставление — вънкашность, се прѣобръща въ дѣйствителность, за която не сме приготвени. Изобщо позволено е да се казва, че щомъ пѣхотата се залови веднажъ сериозно въ дѣйствие съ неприятеля, борбата ще трѣбва да се продължава до пълното ѝ рѣшаване, тъй като нѣма да бѫде възможно тя да се оттегли безъ да прѣтърпи най-тѣжки загуби. И така боя ще

трѣбва да бѫде прѣкратенъ прѣди наставание на този моментъ. Това не ще бѫде лесно, защото неприятеля ще си даде отчетъ за положението (обстановката) и тутакси ще почне да налита напрѣдъ.

2. Употрѣбление на разнитѣ методи на тактическата отбрана.

Кога ще трѣбва да се стараемъ да спечелимъ врѣме, да уморимъ противника, да пристѫпимъ до рѣшителната борба?

Тази рѣшителна борба ще трѣбва да обозначи крайната точка на цѣлото общо при отбранителнитѣ операции, прѣди да се дойде до промѣнение хода на работитѣ. Слѣдователно, рѣшителната борба ще трѣбва да се приеме щомъ вѣрваме, че располагаме съ най-голѣма сила за съпротивление, която можемъ да се надѣваме, че ще достигнемъ. Тази сила за съпротивление се съставлява отъ численния съставъ на войскитѣ, състоянието въ което тѣ се намиратъ, отъ силата на позицията, като се вземе въ внимание мѣстностьта и най-послѣ отъ моралнитѣ фактори. Тя не трѣбва да бѫде изчислена по единъ абсолютенъ начинъ, а просто чрѣзъ сравняванието ѝ съ неприятелската сила.

Ако се очаква подкрѣпление, численностьта на което, по всѣка вѣроятность, ще бѫде по-голѣма отъ потърпенитѣ загуби до като то пристигне, тогава ще трѣбва дѣйствително да се протакатъ работитѣ до този моментъ и главната цѣль ще се състои въ спечелвание на врѣме.

Уморяванието на неприятеля, което при извѣстни обстоятелства бива най-дѣйствителното срѣдство на отбраняющия за пълно обезсилване на атакующия, става единственна цѣль за всички отбранителни

операции, щомъ не може да се прѣдвиди изобщо въ кой моментъ тѣ ще се свършжтъ.

На пръвъ поглѣдъ, тази установена разлика ще се вижда сама по себѣ си твърдѣ проста и ясна. Нъ не е лесно тя да се прѣнесе изъ областьта на теорията въ областьта на практиката, защото картината която ще имаме прѣдъ очи, въ врѣме на война, нѣма да прѣдставлява всичката желаема ясность. Ако е възможно да се прѣдвиди съ каква годѣ увѣренность момента или пункта, въ който ще пристигнатъ подкрѣпленията, то повечето пжти никога не може да се знае да ли и противника нѣма да бжде въ сжщото положение и да ли неговитѣ подкрѣпления нѣма да уравновѣсять силитѣ. При това, не тъй лесно е да се прѣдвиди точно числото на вѣроятнитѣ загуби.

При оцѣняването на положението (обстановката) въ което се намира противника, навѣрно ще бжджтъ вмжкнати голѣми грѣшки. Ний знаемъ колко се измамили съюзницитѣ въ това отношение прѣди сражението при Аустерлицъ. Бавното уморяване на французската армия прѣзъ 1812 г. въ Руссия, можло да се забѣлѣжи отъ противника много късно. Даже при заемание на позицията при Калуга, Кутузовъ още не билъ си далъ напълно отчетъ за това. Въ това отношение атакующия бива по-облагоприятствуванъ отъ отбраняющия. При настжплението си той минува прѣзъ бойното поле и лагера на противника, и повечето пжти той ще слѣдва по сжщитѣ пжтища подирѣ му. Слѣдитѣ отъ растройството мжчно ще му избѣгнжтъ, той има по-голѣма възможность да хваща пленници. Отбраняющия, който ще се намира въ отстжпление, не ще може да разполага съ подобни срѣдства и ако би да дѣйствува въ чужда страна, жителитѣ нѣма да му доставляватъ достатъчни свѣдѣния. Наистина, той

ще може да оцѣни състоянието на нравственнитѣ и физически сили на атакующия, спорѣдъ стьпеньта на проявената отъ него живость (енергия) въ врѣме на боя; нъ той не трѣбва да губи отъ видъ, че хода на воюющитѣ страни ще зависи, може-би, отъ голѣмата или малка важность, която началника придава за осжществлението на своитѣ прѣдначьртания.

Слѣдователно, ако теоретически и да е възможно да се укажжтъ упорнитѣ точки, отъ които може да стане оцѣнението за непиятеля, това оцѣнение на практика ще бжде съмнително (неизвѣстно). Диагнозата трѣбва да бжде установена съ взимание въ внимание на всичкитѣ обстоятелства. Този, който ще притѣжава бойна опитность и познавание на человѣшката натура, той ще постигне това най-лесно.

3. Расположение войскитѣ на позиция.

За всѣки видъ (родъ) бой, отбраняющия трѣбва да избира за силитѣ си едно особно расположение, което да съставлява едно органическо цѣло. Ако той бжде атакуванъ въ врѣме на движение и ако бжде заставенъ да се отбранява, тамъ кждѣто се намиратъ войскитѣ му, като дѣйствува тъй както му заповѣдватъ обстоятелствата тогава, боя избѣгва изъ неговото управление. Повечето пжти подобни срѣщи биватъ безполезни за този, който ги изслѣдва научно и не позволяватъ да се формулиратъ правила (принципи) отъ тѣхъ.

Ако работата се касае да се даде едно сериозно и рѣшително съпротивление въ края на операцията, главната точка която трѣбва да се приеме при избора на расположението ще бжде да се получи възможно най-благопритно дѣйствие отъ огъня; защото това дѣйствие само ще състави главното прѣпятствие за противника, а не трудноститѣ на

мѣстността. Ако отбраняющия желае боя да стане тамъ, кждѣто той е заелъ позиция, то нѣма да бжде благоприятно за него да се намира даже прѣдъ тази позиция такова прѣпятствие, което прѣдставлява много голѣми затруднения, защото възможно е самото сжществуване на това прѣпятствие да накара неприятеля да маневрира така, че ще отнеме на позицията всичката нейна важность и ще принуди съ това тя да бжде изпразднена. Единъ слабъ по видимому (въпкашно) пунктъ, като този на дѣсното крило на Наполеона при Аустерлицъ, може да бжде благоприятенъ, защото той ще увлече неприятеля да настжпи въ такова направление, което лесно се прѣдогадва. Разбира се, че ще бжде по̀-голѣмо прѣимуществото, ако една часть отъ фронта е естествено силна; защото, като се вземе всичко изедно, отбраняющия ще трѣбва да се прѣдполага всѣкога по̀-слабъ отъ двата противника и ако иска да бжде сигуренъ, че ще прѣодолѣе, понѣ на една часть отъ бойното поле, то ще трѣбва на другата часть, той да бжде въ състояние да расходва пестовно своитѣ войски *).

Едно друго условие за успѣха е щото вжтрѣшността на позицията да не бжде изложена лесно на взоветѣ на неприятеля. Едно врѣме, достатъчни бѣхж мѣстнитѣ вълнообразности, расположени прѣдъ позицията; а на наше врѣме, когато отъ привързания балонъ може да се открие мно̀го добрѣ всичко, което се намира задъ височини отъ значителенъ размѣръ, прѣдпочтително е да се располагаме на мѣстность покрита отъ ниви (сѣидби), лѣсове, ферми (чифлици) и градини. По този начинъ ще можемъ да скриемъ отъ неприятеля распрѣдѣлението на силитѣ си.

*) И установяването на искуствени отбранителни съоржения ще бжде по̀-лесно, когато на една часть отъ бойното поле, естеството и конфигурицията на мѣстността помагать на това. Автора.

При това, тази мѣстность трѣбва да бжде лесно проходима; а всички тѣзи условия мжчно можжтъ да се срѣщнатъ съединени. Прикрита мѣстность се срѣща най-вече въ такива краища, кждѣто културата (обработването) е твърдѣ развита, а тѣзи краища, обикновенно, ще прѣдставляватъ много прѣпятствия, които затрудняватъ движението на войскитѣ. Ако на нея отсжтствуватъ: непроходими рѣчни линии, стръмни оврази (долове), блатисти зони и други подобни прѣдмѣти; то напротивъ вмѣсто тѣхъ ще се срѣщнжтъ: градински огради, плѣтища отъ желѣзенъ телъ, синорни ровове, дълбоко изорани полета и други нѣкои особенности на обработената земя. Подходнитѣ пжтища що водятъ къмъ фронта и къмъ фланговетѣ трѣбва да бжджтъ многобройни. Всѣкога ще трѣбва да се прѣдвижда и възможностьта за едно променение на фронта, което ни се налага отъ обстоятелствата.

Ако е възможно да се избере такава позиция, щото за да я атакува противника трѣбва да прѣмине прѣзъ прѣпятствие, съ проходи на нѣколко само пункта, както е напримѣръ съ рѣка, която може да се прѣмине само по мостове, то отбраняющия би извлѣкълъ голѣмо прѣимущество ако знае отъ по̀-рано: въ кое направление той ще трѣбва да съсрѣдоточи дѣйствието на своя огънь. Въ такъвъ случай движението на атакующия ще бжде ограничено и отбраняющия лесно може да си прѣдстави какво ще трѣбва да очаква.

Ний вече видѣхме, че фронталната атака обикновенно прѣдставлява малка надѣжда за успѣхъ. Слѣдователно, отбраняющия ще трѣбва да обърне всичкото си внимание за прикритието на своитѣ флангове. За тѣхъ ще се намѣри по̀-трудно истин-

ски упоръ на самата мѣстность, отъ колкото за позициитѣ на стратегическата отбрана. Въ такъвъ случай глѣдаме да намѣримъ упоръ понѣ на едно отъ нейнитѣ крила, особенно на това, което по самата конфигурация на мѣсностьта ще бѫде естественно по-силно, за това то ще може и да се заеме съ по-малко войски. Останалитѣ сили ще бѫдѫтъ събрани да другото крило, което по този начинъ ще разполага съ по-голѣмо численно прѣвъсходство и ще даде възможность да се запази отъ неприятелскитѣ атаки.

Начина за урѣжданието на това запазване на фланга ще зависи отъ конфигурацията на бойното поле.

Най-простото срѣдство се състои въ продължаването на нашата линия, подиръ като атакующия насочи своя обхватъ, така, че той (обхвата) да попадне прѣдъ фронта на разположението ни. Ето защо ще трѣбва да има резерви задъ това крило. Нъ значително продълженото крило ослабява много скоро, и противника ще го форсира (проломи) или измѣсти, както стана съ французското крило при Ронкуръ на 18-й Августъ 1870 г., а разбиването му ще произведе върху армията такова гибелно впечатление, каквото би произвелъ и обхвата.

Изобщо фланга, който е закривенъ назадъ ще прѣдставлява по-голѣма сигурность, особенно, ако атакующия не може да забѣлѣжи това по-рано, а само когато достигне до самия флангъ на позицията. Тогава до като пристигне до бойната линия, той ще трѣбва да измине по-дългъ пѫть отъ този на нашитѣ резерви, а нему ще остане само това прѣимущество, че атаката му ще бѫде концентрична.

Прикритието на фланговетѣ бива осигурено най-добрѣ, когато се разположѫтъ войски задъ фланга и въ страни отъ него. Обикновенно, тамъ може да

се постави по-голѣмата часть отъ резерва; тъй като фронта нѣма да има нужда отъ него и заетия флангъ на мѣстностьта ще може да бѫде запазенъ съ по-малки сили. Тѣзи войски, като се задържѫтъ въ началото отзадъ, ще можѫтъ да дѣйствуватъ изненадано противъ обхвата. Атакующия, който предприема това движение, ще мисли често пѫти, че той вече е достигналъ цѣлта си, затова ще се почувствува всѣкога живо впечатление при появяването му на бойното поле. Ако се предполага, че ще се има нужда и другадѣ отъ главния резервъ, тогава непрѣменно ще се отдѣли за тази цѣль една часть отъ него за да дѣйствува противъ обхвата Ако тази назначена войскова часть не бѫде въ състояние да бие неприятелския отрядъ, то тя ще го спре понѣ, въ рѣшителния моментъ и ще може да го задържи за да не вземе участие въ рѣшението на боя. Това се случи на Лизена съ слабия отрядъ на генералъ фонъ Келлеръ при Фрахие (**Frahier**) на 17-й Януарий 1871 г. срѣщу французскитѣ дивизии на Кремеръ и Панхоа, които вече биле дали направлението на своето обходно движение.

Прѣди всичко, ако отбраната и да се не нуждае въ края отъ тѣзи резерви, тѣхното разположение вънъ отъ фланга изобщо ще бѫде благоприятно за прѣминаване въ настѫпление.

Ако ни единъ отъ двата фланга не бѫде заслоненъ на мѣстностьта, то ще трѣбва да се употрѣби повече войска за прикритието на този флангъ, който ще бѫде по-застрашенъ. Такъвъ флангъ ще бѫде обикновенно този, на който едно поражение ще има най-тѣжки стратегически послѣдствия, този задъ който наблизу минуватъ нашитѣ комуникационни или отстѫпателни линии, или пъкъ още този, отъ кѫдѣто можѫтъ да ни пристигнѫтъ подкрѣпления,

а е важно за противника да се възпротиви на това усилване.

Съвсемъ иначе ще погледнемъ щомъ се касае да се избере позиция, само за да спечелимъ врѣме, както се видѣ и отъ казаното по-горѣ за характера на тази отбранителна тактическа операция. Тогава недостжпния фронтъ ще съставлява твърдѣ голѣмо прѣимущество, защото ако той отклони неприятеля отъ фронтална атака и го принуди да го обходи, цѣлта ще бжде постигната при най-добро условие. Заслоняването на фланговетѣ не е съвършенно нуждно, защото обходното движение всѣкога налага губение на врѣме отъ страна на противника, а това съставлява прѣимущество за отбраняющия. Трудно-проходими рѣки, блатисти и дълбоко прорѣзани долини, съ стръмни брѣгове, трудно възходими височини, съ отвѣсни склонове къмъ равнината, не сж ни най-малко удобни за отбранителенъ бой който трѣбва да рѣши всичко, нъ сж благоприятни за бой, който се дава само за спечелване на врѣме. Така сжщо съвсѣмъ друго яче би се постжпило щомъ работата се касае да се умори противника. Тогава нѣма да бжде достатъчно да се протака работата много, и да се прѣдставлява, че искаме да противостоимъ. Напротивъ, ще трѣбва да се даджтъ нѣколко сериозни боеве, безъ обаче да се отива до края на рѣшението. Ако мѣстността бжде благоприятна, годишния сезонъ сгоденъ, а въоржжението и нравственното настроение на войската добро, то можемъ да се надѣваме за успѣхъ. Тогава може да се употрѣби тъй нарѣчената, обикновенно, система »отбрана на участъци (сектори)«. Тукъ главната доблесть трѣбва да бжде устойчивостьта, така както и енергията е при атаката. При това, труднообзираемата, гжстообрасналата и прѣсѣчената мѣстность ще бжде най-благоприятна. При

нея неприятеля не ще може да се възползува отъ своето прѣвъсходство, да развърне своитѣ войскови масси, а дѣйствието на огъня ще бжде ограничено; тя позволява на побѣдения да избѣгне съвършенното уничтожение, а на отстжпающия да се спре изново за съпротивление подиръ кратко отстжпление. Херцогствата при Елба, Бретань и Вандея сж такива крайща. Съпротивлението на Вандейцитѣ и Шуанцитѣ, срѣщу първата Република въ Франция, което очуди всички, се обяснява отчасти отъ естеството на страната.

И така ний виждаме, че разнитѣ съображения, които трѣбва да се взиматъ въ внимание при избора на една позиция за тактическа отбрана, добиватъ споредъ случая едно голѣмо значение и тѣхното изслѣдване дава съвършенно различни резултати. Начина и мѣстото на расположението ще трѣбва да отговаря на ржководящата идея на операцията и на цѣлитѣ, които прѣслѣдва тази операция. Всѣка позиция не е непрѣменно добра за това, че тя е естественно силна, както и не всѣко расположение за бой не бива, непрѣменно, добрѣ избрано само затова, че то прилѣга добрѣ къмъ конфигурацията на мѣстността.

4. Особенни видове на тактическата отбрана. Отбрана въ засада.

Къмъ тѣхъ най-напрѣдъ може да се причисли този видъ отбрана, който въ днешно врѣме се прѣпоржчва твърдѣ много за употрѣбление. Даже и тѣзи, които сж привърженици на тактическото настжпление не могжтъ да отречжтъ силата отъ дѣйствието на огъня, която ще възтържествува най-послѣ надъ всичко; защитницитѣ пъкъ на отбраната не могжтъ отъ своя страна да отречжтъ моралния тла-

съкъ, който се внушава на войската отъ движението напрѣдъ, насочено къмъ една ясно опрѣдѣлена цѣль. Вслѣдствие на това породила се е мисъль да се извлече полза отъ тактическото настжпление безъ да се изоставя съвършенно отбраната. Това би било възможно, ако се остави неприятеля да дойде до самитѣ подстжпи на една добра позиция, да му се причинятъ голѣми загуби, а слѣдъ това, когато се забѣлѣжи, че той вече е уморенъ да се нападне на него изъ позицията. Активната отбрана (отбранително-нападателното дѣйствие) на Блуме, прѣнесена на тактическа почва, би прѣдставлявала горѣ-долу такъвъ видъ. Обаче нападението не ще може да се извърши съ сжщитѣ войски, които въ начало на боя се назначаватъ да срѣщатъ ударитѣ на противника. Извѣстни сж трудноститѣ, които би прѣдставило едно подобно дѣйствие. Слѣдователно, би трѣбвало за тази цѣль да се държжтъ други войски по̀-отзадъ, скрито отъ взора на неприятеля; а понеже нападателния ударъ ще играе главната рѣшителна роль, то непрѣменно ще трѣбва да се отрѣди по̀-голѣмата часть отъ разполагаемитѣ войски. По този начинъ на неприятеля ще бжде устроена единъ видъ засада, затова и цѣлата операция ще може да се нарѣче отбрана въ засада.

Сражението при Аустерлицъ ни прѣдставлява примѣръ за такъвъ видъ отбрана, който до сега е останалъ непостижимъ по пълното си съвършенство; нъ не трѣбва да се забравя, че и Наполеонъ I-й бѣше самъ непостижимъ майсторъ на искусството.

Ако отбраната въ засада да бѣше лесно-постижима, тогава въ бжджще би се прѣдпочиталъ всѣкога този видъ отбрана. Нъ отъ само себѣ си се разбира, че назначенитѣ войски за отблъсквание на атакующия, за които ще трѣбва да прѣдполагаме, че сж значително по̀-малочисленни отъ неприятелскитѣ, ще се намѣрятъ тутакси въ затруднение. Понеже цѣлия маньоврът нѣма да може да успѣе, ако би неприятеля да го разбие твърдѣ скоро, а той непрѣменно ще трѣбва да бжде поддържанъ, съ прѣждеврѣменното отдѣляние на една часть отъ войскитѣ, които на първо врѣме сж биле назначени за произвождание на контръ — атаката. А отъ това останалитѣ войски ще бжджтъ ослабени още повече. Ако войскитѣ назначени за контръ — атаката трѣбва да прѣминжтъ прѣзъ фронта на отбраната, тогава опастността става още по̀-голѣма, да не би войскитѣ да залегнатъ до другитѣ, (които вече отбраняватъ фронта); може би тѣ да прѣнесжтъ фронта малко напрѣдъ, нъ ще изгубятъ тѣхната истинска цѣль, защото боя ще ги привлече и ще спрѣ тѣхното движение. Войсковата масса, прѣдназначена за резервъ, би било по-добрѣ да се постави задъ фланговетѣ, защото тогава тя ще има напрѣдѣ си свободно поле за дѣйствие. Нъ тамъ неприятеля ще я открие по-лесно, ще я привлече въ бой и така контръ-атаката ще се прѣобърне (измѣни) въ продължение на фронта или пъкъ ще се развърне за да образува отбранителенъ флангъ (въ уступи).

Този начинъ за отбрана би се испълнилъ найлесно, ако силитѣ, назначени да нанесжтъ рѣшителния ударъ, се появятъ на бойното поле въ самия рѣшителенъ моментъ, както направи Блюхеровата армия при Ватерлоо или втората прусска армия подъ началството на наслѣдния принцъ Фридрихъ Вилхелмъ при Кьонигрецъ. Само подъ такъвъ видъ ще може да се развива занапрѣдъ отбраната въ засада, когато ще настжпватъ армии, отдѣлени една отъ друга на близко растояние. Ако една отъ тѣзи армии бжде нападната съ прѣвъсходни сили отъ съсрѣдоточения вече неприятель, то ролята на нападнатата армия ще се състои въ това, щото тя да

задържи противника за толкова дълго врѣме и го умаломощи съ своето умѣло съпротивление, та съ това да даде възможность на другитѣ армии да пристигнѫтъ на помощь и прѣминѫтъ въ контръатака.

Ако се не разполага съ достатъчно число войска тогава ще може да се прибѣгне до отбраната въ засада при по-малъкъ размѣръ, стига мѣстностьта да съдѣйствува на това. Когато фронта на позицията е много силенъ, нъ въ сѫщото врѣме е твърдѣ растѣгнатъ за численния съставъ на разполагаемитѣ войски, тогава тѣ могѫтъ да се употрѣбятъ само за врѣменно съпротивление, което ще накара неприятеля да покаже ясно главното направление на своята атака и да издаде силитѣ си. Съ главната масса, закрита отъ неговитѣ взорове задъ прикриващата линия на фронта, ще се нападне върху му тамъ, кждѣто тази атака обѣщава най-голѣмъ успѣхъ. Ако фронталната линия бѫде очъртана така, че неприятеля ще трѣбва да прѣмине прѣзъ тѣснина, въ случай че я прѣвземе, то отбраняющия, освѣнъ, че може да получи полезни свѣдения отъ прѣдварителния бой, нъ ще има още и това прѣимущество, че може да удари съ развърнати вече войски, главитѣ на неприятелскитѣ колонни, които се появяватъ на бойното поле.

Тактически флангови позиции*).

Къмъ тѣзи позиции се прилагатъ сѫщитѣ правила, както и за стратегическитѣ флангови позиции

*) Ний привождаме тука майсторското опрѣдѣление, което фелдмаршалъ Молтке е направилъ за този родъ позиции въ рѣшението на 63 тактическа задача: „Флангова позиция бива тази, която се взима въ страни и параллелно на направлението, по което слѣдватъ операциитѣ на неприятеля, такава позиция, прѣдъ която неприятеля не може да прѣмине безъ да се откаже отъ своитѣ съобщения, позиция, която въ случай на побѣда и прислѣдване, ще отдалечи противника отъ цѣлта му Истина е, че и отбраняющия ще се откаже отъ своята отстѫпателна линия. Затова разполагането на флангова позиция, обикновенно, става когато се дѣйствува въ своя страна за да имаме отзадъ пространна зона за да можемъ да се продоволствуваме. Въ неприятелска страна това ще бѫде по-трудно. Едно отъ нашитѣ крила ще бѫде повърнато къмъ неприятеля, слѣдователно, то ще трѣбва да бѫде закрѣпено здраво на мѣстностьта, иначе противника ще настѫпи по диагонала и отъ тамъ ще бие едно подиръ друго всички наши части въ флангъ.

Автора.

само, че тукъ се взима въ внимание — по-ограниченото пространство, на което ще се извършѫтъ дѣйствията, Опасностьта, на която тѣ биватъ изложени се състои въ това, че тѣ можѫтъ да бѫдѫтъ раскрити отъ атакующия и обхванати отъ къмъ този флангъ, който е обърнатъ къмъ него.

Ето защо този флангъ трѣбва да бѫде заслоненъ силно и расположенъ малко назадъ, тогава когато другия флангъ ще бѫде изнесенъ напрѣдъ. Ако искаме да вкараме въ заблуждение неприятеля за това расположение, то не трѣбва да бѫде оставенъ незаетъ пѫтя, който води право къмъ цѣлта. По този пѫть ще трѣбва да бѫде поставенъ особенъ арриерь-гардъ, за да може да привлича неприятеля, въ врѣме на своето отстѫпление, подирѣ си. При това, позицията не трѣбва да сенамира въ страни подалечь отъ далнобойностьта на артиллерията, иначе атакующия ще има голѣма свобода за да извърши изменение на направлението, да се развърне и захване боя. Освѣнъ това фланговата позиция ще трѣбва да прѣдставлява всички леснини за прѣминавание въ настѫпление, за да може да се налети

на противника и да му се нанесе повръда, щомъ той би се опиталъ да я принебрегне за да преслѣдва своята цѣль. Най-послѣ при напускание пжтя за да се заеме фланговата позиция, не трѣбва да се отказваме съвършенно отъ своята отстжпателна линия, а напротивъ да си оставяме всѣкога единъ свободенъ пжть. Слѣдователно, за да испълни цѣльта си, всѣка флангова позиция трѣбва да отговаря на извѣстно число прѣдварителни условия, часть отъ които ще исчезнжтъ, щомъ се противопоставимъ на неприятеля право по пжтя, по който той се движи къмъ своята цѣль.

Тактическитѣ флангови позиции биватъ, особенно, дѣйствителни, когато тѣ възбудятъ у неприятеля съмнение да знае да ли тѣзи позиции сж заети отъ отстжпающи войски или отъ аванъ-гардъ на непокътнати войски, които настжпватъ противъ него. Ако задъ фланговата позиция се намира нѣкоя тѣснина, отъ която може да се очаква пристиганието на войски отъ армията на отбраняющия, или пъкъ желѣзнопжтна станция, на която можжтъ да се докаратъ подкрѣпления, то и неизвѣстностьта за положението на атакующия ще бжде толкова по̀голѣмо, особенно, ако мѣстностьта мѣжду фланговата позиция и този пунктъ бжде прикрита и невидима. Ако всички тѣзи благоприятни условия бждтъ съединени, отбраняющия ще може да извлече отъ това най-голѣма полза, даже ако силитѣ му и да сж много малки.

Най-добъръ примѣръ за това ни дава фелдмаршалъ Молтке, не практически на война, а съ една тактическа задача. Единъ слабъ отрядъ е разположенъ при Гравелотъ на западъ отъ Мецъ; нему е възложено да спре една неприятелска армия, която настжпва за да обсади Мецъ и аванъ-гардитѣ на която сж вече достигнали до Вионвилъ, понѣ за

единъ день, до като пристигнжтъ всичкитѣ сили, назначени да бжджтъ неговъ гарнизонъ.

Каквато и да бжде позицията, която прѣгражда непосрѣдственно пжтя на неприятеля, рѣшението на тази задача ще бжде съвършенно невъзможно, защото той (неприятеля) ще разполага съ много голѣмо численно прѣвъсходство. За това отряда ще трѣбва да заеме позиция на Югъ въ страни отъ голѣмия пжть Вионвилъ-Мецъ по окрайнината на Оньонския лѣсъ. Тамъ неприятеля не ще може да си даде отчетъ за неговитѣ сили; отряда ще има задъ себѣ си гжста гора, а задъ нея градеца Арсъ съ два моста на Мозель и една голѣма станция, отъ кждѣто би можле да се очакватъ на всѣка минута подкрѣпления.

Атакующия не ще може да познае добрѣ да ли има напрѣдѣ си единъ отрядъ испратенъ отъ гарнизона на крѣпостьта или аванъ-гарда на нѣкоя силна колонна, която настжпва къмъ него. До като това съмнение не бжде отмахнато съ бой, той не ще може да продължава операцинтѣ си. Даже и отниманието на окрайнината на лѣса, което само би причинило значително изгубване на врѣме, не би го извадило отъ неизвѣстность, защото никой не може да знае, какво приблизително има скрито въ лѣса. Той ще бжде въ състояние да разясни положението само тогава, когато успѣе да отблъсне отбраняющия чакъ до Арсъ безъ да може да узнае пристиганието на подкрѣпления. Нъ въ този моментъ отряда ще е спечелилъ вече това врѣме, което му е било опрѣдѣлено и задачата му ще бжде рѣшена.

Ако, подиръ заеманието на флангова позиция, отбраняющия успѣе да отбие атаката, той ще придобие още и това прѣимущество, че ще принуди атакующия да започне отстжплението си при твърдѣ

неблагоприятни условия, защото той ще може да тръгне по естественното направление, което му прилѣга най-добрѣ само слѣдъ извършването на едно изменение на направлението. Ако отбраняющия го атакува изъ своята флангова позиция, той ще може да го отрѣже съвършенно отъ линията на отстжплението му.

Тактическитѣ флангови позиции ще бждатъ найдѣйствителни тогава, когато се намиржтъ прѣдъ исхода на една тѣснина и посрѣщатъ непосрѣдствено атакующия при дебушранието му, като напримѣръ, прѣзъ мость на голѣма рѣка. И въ този случай, ако атакующия бжде отблъснатъ, отстжплението му ще стане твърдѣ затруднено, тъй като той ще трѣбва да го извърши прѣзъ една тѣснина расположена на единъ отъ фланговетѣ му.

XIII.

Военни дѣйствия (операции) при особенни условия.

Всички военни дѣйствия (операции) можжтъ да прѣтърпятъ извѣстни изменения или исправления вслѣдствие конфигурацията и естеството на театра на войната. Първенъ се е давало на тази конфигурация много голѣмо значение. Споредъ нея се е давало название на нѣкои особенни видове за водение на война. Така, напримѣръ, планинската война се считаше като нѣщо отдѣлно, съвсемъ самостоятелно, и сж установявали принципи, които ѝ сж биле присжщи. Сжществуваше, така сжщо, една специална теория, за атаката и отбраната на рѣчнитѣ линии и т. н. т.

Не е съвършенно необходимо да се установява разграничение, понѣ по отношение на принципитѣ за водението на войната. И въ специалнитѣ театри даже, то се регулира отъ общитѣ закони (принципи); достатъчно ще бжде да се приспособятъ тѣхнитѣ формули къмъ мѣстността, върху която ще трѣбва да се приложжтъ.

Непроходимитѣ страни (крайща), планинскитѣ вериги, воднитѣ линии (рѣкитѣ) и т. н. т. ще трѣбва прѣди всичко да се считатъ, като прѣпятствия за движението на армиитѣ; слѣдователно, тѣ ще съставятъ едно прѣимущество за отбраната.

Ако отбраната владѣе една планинска верига, тя ще има прѣимущество да притѣжава такъвъ фронтъ, който изобщо ще бжде осязаемъ само въ опрѣдѣлени пунктове, тамъ именно, кждѣто минуватъ пжтищата прѣзъ планината. Тѣзи пунктове ще можжтъ да бжджтъ отбранявани, относително, съ незначителни сили и споредъ насъ (автора), тѣ сж свързани по между си съ едно непроходимо прѣпятствие за атакующия, тъй щото цѣлата верига ни се прѣдставлява като единъ непрѣкъснатъ фронтъ. Въ такъвъ случай, всичко ще се отнася до една проста фронтална отбрана, за която общото положение ще ни съдѣйствува. За това всички се стрѣмжтъ да считатъ този фронтъ за твърдѣ силенъ. Нъ ще трѣбва да се държи смѣтка прѣди всичко за това, че въ западнитѣ страни всички планински вериги сж достжпни, благодарение на прогреса на цивилизацията и сж кръстосани съ добри пжтища *).

---

*) Шосетата въ планинитѣ сж повечето добри, защото се намиратъ на твърдѣ здрава почва и на всѣкждѣ се намира материалъ подъ ржка.

Тѣ едвамъ вече съставляватъ прѣпятствие. При това не трѣбва да се вѣрва, че планина, която нѣма прокарани пѫтища, само по тази причина е непроходима. Това ще бѫде такава погрѣшка, каквато направи турското върховно началство въ 1829, 1877 и 1878 г. г. относително Балканската верига*). Напослѣ, не до тамъ дълги вериги, които да иматъ на двата си крайща силни упори, като напримѣръ брѣговетѣ на двѣ морета, се срѣщатъ твърдѣ нарѣдко.

Планинскитѣ позиции ще бѫдѫтъ или твърдѣ протѣгнати и тогава тѣ относително сѫ слаби на всички пунктове, или пъкъ тѣхнитѣ флангове ще бѫдѫтъ досегаеми. Тази опасность се удвоява, защото раздѣленитѣ групи по фронта ще бѫдѫтъ малко свързани по мѣжду си и не ще можѫтъ да се поддържѫтъ взаимно. Отбраната може да противодѣйствува на атаката върху застрашения пунктъ, само съ испращание напрѣдъ на войски, взети изотзадъ (отъ резерва), а тѣзи войски за да се доближѫтъ до фронта, ще трѣбва да се борятъ съ сѫщитѣ трудности, каквито има да прѣодолява и атакующия при нахълтване въ планината.

Като знае добрѣ това, атакующия щомъ срѣщне прѣдъ себѣ си една планинска верига, заета отъ войскитѣ на отбраняющия, ще се задоволи да залъгва този послѣдния по фронта и ще глѣда да обхване едното или и двѣтѣ му крила изведнажъ. Ако отбраняющия се простре все повече и повече, за да срѣща обхвата, като заеме повече проходи,

*) Съврѣменната пѣхота прѣодолява и най-голѣми прѣпятствия: това се доказва отъ маршъ-маньовритѣ въ мирно врѣме на италианскитѣ и французскитѣ алпийски войски. Катъритѣ слѣдватъ пѣхотинцитѣ по труднитѣ стръмни пѫтища; слѣдователно планинската артиллерия ще може да се покачи твърдѣ високо.

Автора.

расположени въ страни, той ще даде възможность на атакующия да пробие (проломи) линията съ приближенитѣ за тази цѣль резерви. За да успѣе въ това атакующия заема единъ отъ по̀-силнитѣ пунктове, а задържа отбраняющия въ съсѣднитѣ като го атакува съ по̀-малка енергия. Резултата отъ това ще бѫде, че всичкитѣ войски на отбраняющия ще отстѫпятъ набързо, щомъ научѫтъ, че линията е форсирана (проломена*).

Отъ своя страна, отбраняющия, естествено, ще прѣдвиди, че работитѣ ще вземѫтъ подобенъ ходъ; слѣдователно, ако особенни обстоятелства го не принудятъ да организира рѣшителното съпротивление въ самата планина, той ще предпочте да заеме слабо веригата и проходитѣ ѝ, за да рекогносцира силата и положението на атакующия; а ще массира главнитѣ свои сили закрито задъ планината, съ цѣль да нападне на противника, щомъ неговитѣ походни колонни започнѫтъ да излизатъ съ мѫка изъ планинскитѣ тѣснини. Въ този случай, ще се дѣйствува както при отбраната съ засада.

Слѣдователно, нѣма нужда да се установяватъ нови принципи за воденето на войната, а просто да се приспособятъ тѣзи, които вече ни сѫ извѣстни, за едно дадено положение.

Сѫщото ще бѫде и за атаката и отбраната на рѣчнитѣ линии, които, всѣкога почти, не ще можѫтъ да се пазятъ както трѣбва по цѣлата имъ дължина, защото голѣмата имъ протѣгнатость съставлява недостатъкъ. И тука отбраняющия, повс-

*) Несполучливата отбрана на Балканската линия отъ турцитѣ прѣзъ зимата въ 1877—78 г. г. е най-новия примѣръ за опасностьта, да се придава по̀-голѣмо значение на планинскитѣ вериги като отбранителни позиции.

Автора.

чето пѫти, ще предпочте да отбранява рѣчната линия само на нужното протяжение за да може да си даде отчетъ за силитѣ и намерението на неприятеля, а ще съсрѣдоточи главната масса на войскитѣ си пò-отзадъ, за да атакува противника, щомъ той прѣмине рѣката и го принуди да приеме сражение съ неразвърната армия и съ прѣпятствие въ тила.

По принципъ искуственнитѣ отбранителни съоржжения не измѣняватъ правилата на войната; тѣ просто ще изискатъ особенни распорѣждания при извършването имъ.

Ний ще установимъ три категории отъ тѣхъ: приготвени за отбрана позиции, укрѣпени лагери и крѣпости.

Приготвенитѣ за отбрана позиции иматъ за назначение да дадѫтъ на отбраняющия твърдѣ силенъ фронтъ, а сѫщо и прикрити флангове, та да позволѫтъ на една численно пò-слаба армия да противостои рѣшително на пò-силенъ неприятель, или пъкъ сѫ назначени да усилятъ една часть само отъ фронта, за да икономиса силитѣ си и располага съ тѣхъ на останалата часть отъ фронта.

Първатѣ позиции се нуждаѫтъ отъ силенъ упоренъ пунктъ на мѣстностьта и тѣ, прѣдпочтително, играятъ стратегическа роль. Линиитѣ при Торресъ-Ведрасъ, както и позицията при Даневеркъ, която се простира отъ Нѣмско и Балтийско море и назначена да прикрива Сѣверния Шлезвигъ и Ютландъ, принадлѣжѫтъ къмъ тѣхъ. По настоящемъ Чаталджа и укрѣпената французска граница противъ Германия, която се простира отъ една неутрална територия до друга, прѣдставляватъ примѣръ за подобни отбранителни съоржжения*).

*) И американската гражданска война дава нѣколко примѣра отъ такъвъ родъ. У насъ Сливничката позиция съ въздигнатитѣ на нея укрѣпления е сѫщо отъ тоя родъ. Прѣводача.

Втората категория отъ приготвенитѣ за отбрана позиции зависи повечето отъ тактиката. Тѣ твърдѣ рѣдко ще разполагатъ съ силенъ упоръ на двѣтѣ си крила и укрѣпената линия ще обема само една часть отъ фронта, тази именно, която ще бѫде заета слабо. Ще бѫде прѣвиденъ обхвата и ще се избере, още въ началото, бойното поле до самата позиция, върху което ще се смѣта да се употрѣбятъ успѣшно войскитѣ, икономисани отъ отбраната на позицията.

Укрѣпения лагеръ прикрива още и тила, той образува една затворена фигура и е обърнатъ съ фронта си на всички страни, въ той прилича на приготвената за отбрана позиция по това, че за да придобие своето значение, той се нуждае отъ една армия. Щомъ бѫде изоставенъ отъ армията, той изгубва всѣко значение, както стана съ лагера при Конлио близо до ле-Мансъ прѣзъ 1871 г.

Укрѣпения лагеръ е назначенъ да служи за упоренъ пунктъ или за редюитъ на тази армия, която за да си послужи съ него, доброволно се отказва за извѣстно врѣме отъ своитѣ комуникационни и отстѫпателни линии. Нъ въ такъвъ укрѣпенъ лагеръ ще се оттѣглимъ само тогава, когато се не чувствуваме вече достатъчно силни за да противостоимъ на неприятеля въ открито поле. Отъ тамъ произлиза, че ще имаме и нуждната сила за да напустнемъ редюита въ присѫтствието на неприятеля, т. е. да се избавимъ сами, ако би да бѫдемъ обсадени. Тъй щото само тогава ще трѣбва да се оттѣгляме въ единъ укрѣпенъ лагеръ, когато можемъ да расчитаме непрѣменно на помощьта отъ приближающата се армия. Тогава армията се ползува отъ това прѣимущество, че нѣма да бѫде отслабена отъ пò-нататъшното си отстѫпление и повечето пѫти да прѣдизвиква така едноврѣменно спирание на операциитѣ.

Отъ укрѣпения лагеръ ще можемъ да си послужимъ още и като упоренъ пунктъ за да упрѣмъ напримѣръ, едното крило, тогава когато другото — ще маньоврира, или пъкъ за да не бждемъ отблъснати отъ нѣкой важенъ пунктъ, като нѣкой бродъ на голѣма рѣка, въ врѣме на отдалечаването на главнитѣ сили отъ тамъ за нѣколко деня. Нъ въ такъвъ случай укрѣпения лагеръ ще има повече характеръ на *привръменна* или *спомагателна крѣпость*, съоржженията на която нѣма да бждатъ тъй пълни както съоржженията на истинска крѣпость. Дрезденъ въ 1813 г. игралъ подобна роля, а въ 1866 г. той билъ изново прѣобърнатъ въ такава крѣпость отъ Прусситѣ.

Крѣпостьта бива по-самостоятелна отъ укрѣпения лагеръ. Тя е съградена по-силно и по-съвършенно; атакующия не може да я звладѣе само съ срѣдствата на полската война; тя е снабдена съ всѣкакви складове за продоволствието на нейния гарнизонъ и трѣбва да има пакъ значение, даже и безъ присжтствието въ нея на армия.

Отъ това произлиза, че крѣпоститѣ биватъ въ сжщность само тамъ на мѣстото си, кждѣто искаме да задържимъ подъ наше владѣние часть отъ нашата территория, отдалечена отъ театъра на войната, безъ да назначаваме за това цѣла една армия. Ако сжществуватъ отдалечени области отъ центра на дьржавата, безъ добри комуникационни линии до този центръ, или пъкъ ако положението на тѣзи области е такова, че съсрѣдоточаването на една армия оъ такъвъ край би причинило едно неблагоприятно раздробление на бойнитѣ сили, въ такъвъ случай тамъ може да се укрѣпи единъ важенъ градъ който ще се отбранява съ малъкъ гарнизонъ и привзиманието на който съ правилна обсада би изискало дълго врѣме. Ако даже откритата территория

що заобикаля крѣпостьта, е въ ржцѣтѣ на неприятеля, при сключване на миръ, бихж могле да се отстояватъ правата за нейното владѣние и не би се рискувало изгубването на тази отдалечена область.

Турската империя има двѣ такива области въ опасность, Епиръ на грьцката граница и Албанския басейнъ на Черногорската. — Ако чуждестранни флоти владѣятъ морето, то ще можжтъ съ голѣма мжка да се испратятъ тамъ войски по сухо, а щомъ стигнжтъ тамъ, тѣ не ще можжтъ вече да излезжтъ; тѣ нѣма да бждатъ въ състояние да съдѣйствуватъ съ нѣщо за общата отбрана на империята. И така Високата Порта ще има съвършенно право да укрѣпи главнитѣ градове на тѣзи двѣ области Янина и Скутари (Шкодра), така щото войскитѣ, които се намиратъ всѣкога тамъ да можжтъ да ги отбраняватъ. Кьонигсбергъ, въ Източна Пруссия, въ случай на нужда би игралъ подобна роль, ако Германия бжде заставена да употрѣби войскитѣ си по разни операционни театри, за да води дълга и упорна борба,

Нъ ний лесно можемъ да видимъ, че при създаването на подобенъ родъ крѣпости политическитѣ съображения наддѣляватъ на военнитѣ. — Ний единственно глѣдаме да имаме, при сключване на мира единъ залогъ, който да гарантира нашитѣ претенции. Ето защо тука ще бжде достатъчно само едно чисто пассивно съпротивление, което прѣди всичко никога не би могло да доведе до гонимата цѣль.

Понѣкога може да бжде полезно прибавянието на нѣколко форта, които ще ни позволжтъ да пазимъ въ наше владѣние цѣлъ единъ край, а това ще подкрѣпи още повече нашитѣ претенции за право на владѣние. Тогава ще трѣбва да разполагаме съ една малка подвижна войскова часть за отбрана, та да запазимъ съобщенията, а даже, ако

численния ѝ съставъ не бѫде доста голѣмъ да се постави въ положение за да играе рольта на една самостоятелна армия.

Въ всички други случаи, ако има нужда, ще се задоволимъ, отъ една приготвена за отбрана позиция или отъ единъ укрѣпенъ лагеръ, щомъ полската армия ще бѫде тамъ или ще прикрива понѣ косвенно съ присѫтствието си пунктоветѣ, които трѣбва да се пазятъ; защото нѣма да бѫде необходимо тѣзи пунктове да се направятъ съвършенно самостоятелни.

Страха да не бѫдемъ заставени да се отдалечимъ за дълго врѣме съ армията си отъ тоя или оня важенъ пунктъ, ще ни накара лесно да създадемъ крѣпости, назначени да служѫтъ за упорни пунктове на операциитѣ. Така Наполеонъ I-й въ 1813 г. искалъ да прѣобърне Хамбургъ въ дѣйствителна крѣпость, за да не изгуби линията на долньото тѣчение на Елба. На долньото тѣчение на Елба, кѫдѣто се намирала армията му, той се задоволилъ, както бѣ казано по-горѣ, да създаде отъ Дрезденъ врѣменен укрѣпенъ лагеръ.

Отбраняющия може да допустне, че ще бѫде принуденъ да напустне въ начало нѣкой важенъ пунктъ, расположенъ близо до границата, тогава когато той би желалъ да се възползува отъ него само слѣдъ пристиганието на всичкитѣ му войски идящи изъ вѫтрѣшностьта на страната. Така се случи съ Карсъ въ началото на русско-турската война въ азиатския театъръ на войната прѣзъ 1877 г.

Мисъльта да се даде взаимно дѣйствие на крѣпоститѣ и полската армия, довела до това, че крѣпостьта се снабдява на наше врѣме всѣкога съ единъ лагеръ, за която цѣль тя бива обиколена съ изнесени надалечъ укрѣпления, топоветѣ на които прикриватъ нужната мѣстность за цѣла една армия *).

Подъ този видъ, крѣпоститѣ, заедно съ армиитѣ ще играятъ слѣдующата роль:

Когато армията отстѫпва прѣдъ по-силенъ непріятель, тя може да остави крѣпостьта мѣжду нея и атакующия, която подобно на контръ-форса на единъ мость, да може да приеме пьрвия ударъ отъ наплива. Непріятеля ще обсади крѣпостьта, или ще се принуди да остави прѣдъ нея единъ значителенъ отрядъ съ цѣль да я наблюдава. Слѣдователно, той би пристигналъ съ по-малко сили прѣдъ позициитѣ, които ще заеме впослѣдствие отбраняющия за да може да му противостои.

Сполукитѣ на отбраняющия ще се увеличѫтъ. Така се удало на Ахмедъ Мухтаръ паша на 21-й Юний 1877 г. да отблъсне при Зевинъ пьрвото русско настѫпление, слѣдъ като се били ослабили съ обсаждание на Карсъ. Ако армията на отбра-

*) Тѣзи укрѣпления (фортове) бѣхѫ назначени въ сѫщото врѣме да прикриватъ ядрото на крѣпостьта противъ далнобойната артиллерия на атакующия. Понеже тази далнобойность все повече и повече се увеличава, то и фортоветѣ трѣбваше да се изнесѫтъ на по-голѣма дистанция отъ крѣпостьта, а това ги уединило и ги изложило повече на опасность. И така на послѣдньо врѣме захванаха да усилватъ вънкашния поясъ на крѣпостьта и по този начинъ се достигнало дотамъ, че се сплитатъ двѣтѣ крѣпости една въ друга, нѣщо което въ начало никой не е желаялъ. Отъ само себѣ си се разбира, че гарнизонитѣ сѫ слѣдвали по сѫщата сѫрзмѣрность; най послѣ тѣ ще бѫдѫтъ толкова голѣми, че тѣхнитѣ войски, употрѣбени като армии, биха достигнали сами за постигание на цѣлта, която се гони съ създаванието на крѣпоститѣ. Не оспоримо е, че съ това се е направило отклонение, за което мнозина съвѣтватъ да се напусне това стремление, толкова гибелно за економия на силитѣ и на народното благосъстояние.

Автора.

няющия да не бѣ напуснала крѣпостьта толкова кжсно, както направи въ дѣйствителность турския паша, успѣха щѣше да бжде много повече осигуренъ; понеже противника не може да знае численния съставъ на войскитѣ оставени въ крѣпостьта и той ще бжде много по̀-затрудненъ да я замине безъ да обрьща внимание на нея.

Разбира се, че крѣпостьта ще трѣбва да бжде доста голѣма и гарнизона ѝ доста силенъ, щото атакующия да бжде принуденъ да обърне внимание на нея. При това позицията, която отбраняющия ще избере за да даде сражение, не трѣбва да бжде много доближена до крѣпостьта; въ противенъ случай, атакующия ще може да привлече въ сражението и обсадния корпусъ и слѣдъ това пакъ да го върне подъ крѣпостьта.

Една крѣпость може да послужи още за упоренъ пунктъ на фланговетѣ, защото не трѣбва да се губи отъ видъ, че тя съ своитѣ фортове и далнобойни топове, често пжти ще командува извѣстна зона, пространността на която може да има нѣколко дневни прѣходи. Слѣдователно, тя ще образува въ сжщото врѣме една силна часть отъ фронта. Сжщо не е нуждно армията да се съединява право съ крѣпостьта. Тя може да остави мѣжду крѣпостьта и нейната позиция, безъ всѣкаъва врѣда, интервалъ, който ще бжде толкова по̀-голѣмъ, колкото армията е по̀-многобройна.

Още прѣзъ 1870 г. снарядитѣ на форта монтъ-Сентъ-Кантенъ достигахж до Арсъ-сюръ-Мозель, който е расположенъ на една нѣмска миля отъ Мецъ *). Ако французската Рейнска армия, при отстжплението си, да бѣ заела позиция на лѣвия брѣгъ на Мозела мѣжду Понтъ-а-Мусонъ и Новеанъ,

*) Нѣмската миля има около 7500 метра. Прѣводача.

нейното лѣво крило щѣше да бжде прикрито отъ крѣпостьта. Тѣсната мѣстна ивица мѣжду Арсъ и Новеанъ, която не е била командувана отъ топоветѣ на фортоветѣ, не е била достатъчна за настжплението на германскитѣ армии, ниго пъкъ за извършване на единъ обхватъ съ значителни сили, понеже не е имало мѣсто за тѣхното разврьщание. Положението на Мецъ би прѣдставило двойно прѣимущество, защото крѣпостьта се намира прѣдъ линията на отбраната и застрашава дѣсния флангъ на атакующия. Тѣзи части отъ Рейнската армия, отъ които не е имало нужда по този фронтъ, бихж можле, въ врѣме на сраженето да минжтъ прѣзъ Мецъ и да прѣдприемжтъ силно нападение срѣщу дѣсния флангъ на Германцитѣ.

Въ сжщото врѣме това ще позволи да си дадемъ отчетъ, че една крѣпость спечелва по̀-голѣмо значение, щомъ тя е расположена на рѣка и осигорява прѣминаването отъ една брѣгъ на другия. Ако тя командува пункта въ който се съединяватъ нѣколко важни рѣки (канали) нейното значение става още по̀-голѣмо. Кюстринъ е крѣпость отъ такъвъ родъ и Наполеонъ I-й направилъ строгъ виговоръ на вице-Краля Евгения, че той при отстжплението си прѣзъ Февруарий 1813 г. не можалъ да извлече никаква полза отъ нея, когато тя била подъ негово владѣние, Съ нея можжтъ да се спечелятъ двадесетъ дена, пишелъ му той, за да се прикрие Берлинъ. Дѣйствително, Евгений е можалъ да се расположи най-напрѣдъ на позиция прѣдъ Кюстринъ при с. Дроссенъ, напримѣръ, и съ това да въспрѣпятствува на неприятеля да прѣмине р. Одеръ. Подиръ това, щомъ противника настжпи противъ него съ голѣми сили, той е можалъ да прѣмине отъ единъ въ другъ отъ жглитѣ, що се образуватъ отъ рѣкитѣ.

Ако прѣдположимъ, че една третя или четвърта рѣка или бара тѣчжтъ въ блатиста долина къмъ общия центръ, то ще можемъ да приложимъ сжщия начинъ на дѣйствие съ успѣхъ, а армията, като си служи отъ крѣпостьта за упоренъ пунктъ, ще се върти около нея по всички направления.

При това свое дѣйствие армията се опасава само отъ едно, то е да не би да я отхвърлятъ въ крѣпостьта и да я обсаджтъ въ нея. Слѣдователно, вънкашното крило трѣбва да бжде по-силно. Това е просто правило и всѣки може да разбере значението му, а то пакъ не е било схванато отъ такъвъ опитенъ главнокомандующъ, като маршалъ Базенъ, прѣзъ днитѣ отъ 16-й до 18-й Августъ 1870 г. Пустия страхъ за да не бжде отрѣзанъ отъ крѣпостьта, го накаралъ да расположи резервитѣ си задъ лѣвото (вжтрѣшно) крило.

Веднажъ отбраняющия, обсаденъ въ крѣпостьта поиска да се освободи, нему не остава друго срѣдство за дѣйствие, освѣнъ да се опита да извърши тактическо проломявание на позиция, приготвена специално за отбрана. Трудностьта на такова проломявание ни е вече извѣстна. Въ този случай, тази трудность ще бжде още по-голѣма, защото подкрѣпленията, които ще бждатъ придърпани отъ линията на обложението, естественно, ще пристигатъ отъ дѣсно и лѣво на противника, т. е. по най-дѣйствителното направление за нападение на фланговетѣ на тѣзи войски, които бихж се опитали да излезжтъ изъ крѣпостьта. Военната история дава твърдѣ малко примѣри, отъ които да се вижда, че щомъ армиитѣ веднажъ сж биле обсадени, тѣ сж можле сами да си пробиятъ пжть и да се освободятъ.

Много естественно е щото близостьта на една силна крѣпость да упражнява голѣма привлекателна сила върху армията, при критическо положение, и

бива много по-лесно тя да бжде отведена задъ нейнитѣ валове и подъ прикритието на топоветѣ, отъ колкото да се накара да излезе вънъ отъ това убѣжище (*). Употрѣблението на една крѣпость за упоренъ пунктъ и ключъ на операциитѣ, излага на многобройни затруднения, въ които би засѣднало върховното командуване. Ето защо единъ съврѣменъ писатель се изразилъ твърдѣ справедливо, че крѣпостьта е свинксъ, що раскъсва този, който не може да отгадае прѣдложената нему гатанка.

Това изрѣчение схваща всичко, що ни остава да кажемъ за послѣднята роль при назначението на голѣмитѣ крѣпости, които трѣбва да служжтъ за убѣжище на бититѣ или силно оттѣсняванитѣ армии отъ неприятеля, убѣжище въ което тѣ трѣбва да се прѣустроятъ, усилятъ и снабдятъ съ всичко необходимо, и тогава да се прѣдприемжтъ изново дѣйствията на открито поле. Всичката тази мисъль е повечето отъ областьта на теорията, защото практически тя е неосжществима на война. Мецъ е страшенъ примѣръ, който може да ни накара да избѣгваме всѣко опитване на практика.

Цѣли крайща завардени съ укрѣпления, генералъ Бриалмоновитѣ *regions fortifiées*, бихж послужили много повече за тази цѣль; тѣ не позволяватъ на противника да ги обложи и прикриватъ достатъчно

*) Всѣки единъ войникъ съзнава тогава, че армията не е въ състояние да противостои на противника въ открито поле и се нуждае отъ едно искусно прикритие. Това чувство ни най-малко не прилѣга за да повдигне морала на войската и и даде увѣренность и упование за успѣхъ. Освѣнь това тя не ще има възможность да попълни причиненитѣ загуби отъ боеветѣ и болѣститѣ; повечето пжти хората нѣма да бждатъ расквартировани добрѣ. Така щото и материалнитѣ прѣимущества, за които се мисли че сжществуватъ, нѣма да ги има, щомъ се погледне отъ близо. Автора.

вжтрѣшното пространство, на което трѣбва да се продоволствува армията.

Остава ни още да говоримъ за цѣлта на укрѣпленията, които сж назначени да прикриватъ столицитѣ на държавитѣ. Противъ тѣхъ може да се противопостави това мнение, че атакующия, който ще бжде въ състояние да отблъсне армиитѣ чакъ до столицата, ще бжде още доста силенъ за да завладѣе и нея и слѣдователно, тѣзи укрѣпления ще послужжтъ само за спечелване на врѣме. Но не трѣбва да се забравя, че спечелването на врѣме може да има извѣстно значение, особенно, ако отбраняющия се надѣва да бжде подкрѣпенъ отъ съюзници.

При това срѣщатъ се нѣкои изключителни случаи, при които тази мѣрка бива оправдана. Ето защо столици, които, по чисто вжтрѣшни причини игражтъ една прѣобладающа роль, а по положението си биватъ твърдѣ много изложени на атака, трѣбва да бжджтъ укрѣпени. Цариградъ, Копенхагенъ, даже и Лиссабонъ принадлежжтъ къмъ този видъ столици. Единъ неприятель, който владѣе морето съ флотата си би можалъ да ги завладѣе съ захватъ; така той би разрушилъ цѣлата държава и ще й въспрѣпятствува да развърне всичкитѣ си сили. Въ такъвъ случай политическитѣ причини дохождатъ на прьвъ планъ. Ако столицата е укрѣпена, тя може да образува ядрото на една систематически приготвена народна отбрана. Но тя ще прѣдстави неизбѣжно зло, което се състои въ това, че такава голѣма крѣпость непрѣменно ще упражни и голѣма привлекателна сила върху войскитѣ, назначени за образуване на полската армия; столицата ще имъ служи за упоренъ пунктъ, а въ сжщото врѣме тя ще ги привърже къмъ себѣ си и ще задържи една значителна часть за нейнъ гарнизонъ.

Сжщо и тукъ има опасность да не би армията прѣждеврѣмено да бжде обсадена и принудена да капитулира. Неудобствата ще бжджтъ толкова по̀чувствителни, колкото крѣпостьта ще бжде по̀-пространа относително числения съставъ на полската армия. Букурещъ може да бжде за Ромжния по̀лесна причина за едно голѣмо поражение, отъ колкото Парижъ за Франция.

Ако се пожелае прѣобрьщанието на всичкитѣ важни селения, отъ глѣдна точка на народната отбрана, съ съврѣменни укрѣпени лагери, то числото имъ би станало много голѣмо. И въпрѣки това, най-послѣ ще се забѣлѣжи, ако операциитѣ на войната въ полето вземжтъ съвсемъ неочакванъ повратъ, че тѣзи укрѣпени лагери отсжтствуватъ именно тамъ кждѣто се има нужда отъ тѣхъ. Въ 1870 г. крѣпоститѣ бѣхж твърдѣ многобройни въ Франция, а мѣжду това отсжтствуваxж такива на два пункта въ Орлеанъ и Амиенъ кждѣто тѣ щѣхж да иматъ голѣма цѣнность прѣзъ втората половина на кампанията.

Ако укрѣпения лагеръ трѣбва да служи на армия съ извѣстно значение, той трѣбва да бжде пространенъ. Нъ неговото разширение умалява силата за пассивното му съпротивление и явява се нужда да се увеличи неговия гарнизонъ. Така щото жьртвитѣ, които ще се даджтъ въ пари и войски за укрѣпяването на страната ще бжджтъ удвоени.

Слѣдователно, ще трѣбва да се намѣри срѣдство, за да се направи укрѣпения лагеръ подвиженъ, да бжде създаденъ по такъвъ начинъ, че единъ твърдѣ слабъ гарнизонъ да бжде достатъченъ за охранението му отъ нападение съ открита сила (захватъ). Употрѣблението на желѣзото и стоманата, като прѣдпазителни елементи, свързани право съ

топа*) ни дава едно указание въ тази смисъль, така, че топа и неговото укритие съставляватъ едно цѣло, което може да се мѣсти отъ едно мѣсто на друго —. Само съ развиването на тази идея ще се успѣе да се прикриватъ важнитѣ селения, посрѣдствомъ нѣколко апарата (прибора) прислужвани съ шепа хора, като се образува скелетътъ на бждящитѣ укрѣпени позиции и лагери. Тѣ ще се издигатъ въ този моментъ, въ който хода на операциитѣ ще ги направи вѣроятно необходими. По този начинъ ще може да се избѣгне щото една държава да не издържа постоянно десетъ или дванадесеть голѣми крѣпости, които да иматъ за гарнизонъ цѣли армии, за да се възползува въ врѣме на война само отъ една или двѣ, тогава когато тамъ ще се има най-голѣма нужда отъ тѣхъ, а може да се случи да нѣма нито една.

*) Съ тъй наречените „блиндировани лафети", названието на които е съвсемъ несъответствено.

Автора.

XIV.

Влияние на морскитѣ операции върху водението на войната.

При съсрѣдоточаването на армиитѣ, съдѣйствието на флотата, за прѣнасянието на войскитѣ, може да бжде отъ голѣма полза. Безъ помощьта на своитѣ кораби, турската империя не би била въ състояние прѣзъ 1877 г. да съсрѣдоточи своитѣ армии. Прѣзъ самото траяние на войната, тя дължи

въстановяването на работитѣ на своята флота, въ врѣме на лѣтната кампания на Балканския Полуостровъ, защото тя прѣнесе армията на Сюлейманъ Паша отъ Албанскитѣ брѣгове на Тракийскитѣ.

Ний видѣхме отъ примѣра на Японско-Китайската война — колко полезно може да бжде съдѣйствието на морскитѣ сили, когато операциитѣ по сухо достигнатъ до морето и се почувствува нуждата за прѣнасяние на базата отвждъ морето или покрай него нанапрѣдъ или пъкъ за установяване на нови съобщения. Първенството по море позволява на сухопжтната армия да се опира на морския брѣгъ, на всѣки пунктъ, който прѣдставлява добро пристанище; то съставлява цѣнно прѣимущество както за отбраняющия, така и за атакующия. Достатъчно е да хвърлимъ единъ поглѣдъ на картата за да си дадемъ отчетъ каква важность сжществува за Германия тя да владѣе Балтийското море, въ случай на война на Истокъ и на Западъ. Относително операционния театръ въ Полша германскитѣ армии ще иматъ много по-голѣма свобода въ движенията си, ако, въ случай на нужда, тѣ бихж можле да отстжпятъ къмъ Кьонисбергъ и Данцигъ, а не по направление на западъ къмъ Одеръ.

Владѣнието на морето често пжти ще отърве отъ създаването на твърдѣ скжпи и грамадни фортификационни съоржжения. До тогава до когато турската флота държеше Черното море и въ сжщото врѣме бѣше достатъчно силна за да прѣгражда Дарданелитѣ на всѣка друга флота, укрѣпяването на Цариградъ можеше да се счита като луксъ (раскошъ). Лондонъ не би останалъ неукрѣпенъ, ако Англия не би била владѣтелка на морето.

Тази отъ двѣтѣ воющи страни, която ще има първенство по море, ще запази при каквито и да било обстоятелства свобода на дѣйствието си въ

тила, и ще остане въ съобщения съ цѣлия свѣтъ за да изтѣгли отъ тамъ нужнитѣ срѣдства за съпротивление. Тя може да прибѣгне до чуздестранната индустрия за въоржжавание и стъкмявание на своитѣ бойни сили. Франция въ 1870 г. не би можла да прояви това голѣмо напряжение, слѣдъ паданието на империята, и да създаде новосформировани армии, снабдени съ всичко нуждно, ако непиятелски флоти бихж блокирали нейнитѣ крайбрежия. Сѣверо-Американската гражданска война показва, че блокиранието може твърдѣ добрѣ да прѣдизвика гладъ въ цѣла една голѣма страна, произведенпята на която сж недостатъчни за прѣхраната на населението и най-послѣ да усуети всички придобити успѣхи отъ сухопжтната армия.

Между два противника, съ равни сили, този който владѣе морето, най-послѣ ще спечели побѣдата. Той ще изчерпи финансовитѣ сили на народа съ който воюва, като уничтожи търговията му, и прѣкъсне неговитѣ морски съобщения, а съ това ще затрие и военната му сила.

Повечето пжти всички тѣзи прѣимущества сж посрѣдственни и отъ областьта на стратегията на войната; нъ операциитѣ на сухопжтната армия можжтъ да бждатъ и право подкрѣпени отъ дѣйствието на флотата, стига конфигурацията на театра на войната да благоприятствува на това.

Армия, която слѣдва по край брѣга на море, може да прикрие съвършенно единъ отъ фланговетѣ си, като се придружава отъ своята флота и тогава ней ще остане да се грижи само за другия свой флангъ. Независимо отъ това морскитѣ сили могжтъ да испрѣварятъ и да улеснжтъ движението на сухопжтната армия, съ заемание на населенитѣ пунктове по крайбрѣжието. Атакуванието на укрѣпени позиции или на крѣпости, расположени на

морския брѣгъ, нѣма да прѣдставлява никаква надѣжда за успѣхъ безъ взимание участие на флотата. Ако отбраняющия запази морскитѣ си съобщения, той непрѣстанно ще може да приема подкрѣпление, артиллерийски орждия, муниция, храна и така да продължава съпротивлението за неопрѣдѣлено врѣме.

Голѣмитѣ рѣчни линии рѣдко позволяватъ на флотата да поддържа непосрѣдственно сухопжтната армия, при настжплението ѝ въ театра на войната. Нъ и за това Сѣверо-Американската гражданска война ни дава единъ примѣръ. Една отъ главнитѣ причини за побѣждаванието на Южнитѣ Щати била, че ескадритѣ на Сѣверянитѣ, като настжпили едноврѣменно по морето и по горньото тѣчение на Мисисипи, завладѣли малко по малко цѣлата рѣка; по този начинъ тѣ раздѣлили на двѣ части територията на Южнитѣ и успѣли да задържжтъ това раздѣление за дълго врѣме.

Колкото се отнася до отбраняющия, то морскитѣ сили можжтъ да го поддържжтъ непосрѣдственно като му позволяватъ да прикрива крѣпоститѣ по крайбрѣжията, да извършватъ вилазки противъ блокируюшитѣ ескадри, да поддържатъ открити морскитѣ съобщения между раздѣленитѣ части на територията или отдѣлни войскови групи отъ армията и най-послѣ да запази фланговетѣ и тила на своитѣ сухопжтни армии.

Въ случай на особенно благоприятни обстоятелства това поддържание може да доведе до рѣшителенъ резултатъ. То дава възможность на отбраняющия да постави крайния пунктъ на своята стратегическа отбрана съвсѣмъ назадъ въ нѣкой полуостровъ (язикъ), расположенъ на края на неговата територия; така неговитѣ сили ще се увеличжтъ твърдѣ значително, тогава когато, тѣзи, на атакающия ще ослабнжтъ по причина на протѣгнатостьта

на операционната му линия. При такива условия несполуката ще има два пѫти по̀-сѫдбоностни послѣдствия за атакующия.

Ако безопастността на тила да не бѣше съвършенно запазенъ отъ флотата, то задържанието на линиитѣ при Торессъ-Ведрасъ не щѣше да бѫде възможно както не би била възможна и отбраната на линиитѣ при Чаталджа.

Намъ остава още да разглѣдаме накратко характера и важността на десантитѣ. Особенността на тѣзи прѣдприятия се състои въ това, че тѣ, като се базиратъ на пункта, който испърво сѫ избрали за обективъ, ставатъ самостоятелни и не сѫ въ свързка съ другитѣ части на армията. Тѣ можѫтъ да оставятъ тѣзи части отъ неприятелската територия, заета отъ него и да прѣнесѫтъ изведнажъ войната въ други крайща, непокѫтнати до тогава. Тѣ особенно сѫ годни за заплашване на тила и фланговетѣ на неприятеля.

При разглѣдване на възможната отбрана на Чаталджандскитѣ линии, въ края на послѣднята русско-турска война, ний прѣдвидѣхме единъ десантъ. Той щѣше да бѫде тогава много сполучливъ, защото Турцитѣ бѣхѫ господари на българския четверожгълникъ и разполагахѫ въ него съ твърдѣ значителни сили.

Ако десантитѣ, изобщо, биватъ по̀-полезни за атакующия отъ колкото за отбраняющия, то причината на това е че отбраняющия рѣдко бива въ положение да разполага съ излишека на нужнитѣ морски сили. Иначе, подобни прѣдприятия бихѫ дали на отбраняющия, който е по̀-слабъ по суша отъ атакующия, случай да се опита да извърши вилазки противъ атакующия, като му заплашваше тила и съобщенията посрѣдствомъ десантъ.

Слабата страна на всички десантни прѣдприятия се състои въ това, че по причина на трудноститѣ за прѣнасянията на войскитѣ по море, численния имъ съставъ бива всѣкога ограниченъ, а най-много, че тѣ биватъ снабдени съ много малко кавалерия, артиллерия и обозъ. Това прави стоваренитѣ войскови части неспособни за бързо и далечно настѫпление на вѫтрѣ въ страната, което би било нужно за спечелване на повече пространство и разширение на операционната база.

Тази е причината, гдѣто въ твърдѣ цивилизованитѣ и населени страни десантитѣ нѣматъ голѣми резултати. Военното устройство на тѣзи държави и тѣхната мрѣжа на пѫтнитѣ съобщения сѫ толкова много развити понастоящемъ, щото съсрѣдоточаването на голѣмо число войски противъ десантенъ корпусъ нѣма да бѫде трудно. А силата на такъвъ корпусъ въ началото едва би задминалъ 40—50000 души. Това положение ще се измѣни само тогава, когато стоваренитѣ (высаденитѣ) войски бѫдѫтъ подкрѣпени отъ едно народно възстание или отъ войскитѣ на съюзна държава, която очаква само започване на неприятелскитѣ дѣйствия за да захване и тя операцииитѣ си.

Единъ французски десантъ при бѫдѫща война съ Германия би можалъ да получи извѣстна важность само, ако би Дания да бѫде съюзница на Франция. Благоприятния моментъ за подобни операции, е самото начало на неприятелскитѣ дѣйствия, когато всички войски отъ полската армия се намиратъ въ прѣнасяние къмъ границата и всѣко спиране бива най-чувствително или пъкъ съвсѣмъ въ края на войната срѣщу изморенитѣ и изчерпани сили на отбраняющия.

Изключително може да се прибѣгне до десантъ и тогава, когато нѣкой важенъ обективъ се намери

на самото крайбрѣжие или близо до него; тъй щото и врѣменното заемание на този пунктъ, непрѣменно да упражни значително влияние върху хода на цѣлата война. Политически съображения можѫтъ да увеличѫтъ значението на такава една експедиция, тамъ кждѣто столицата бжде расположена на крайбрѣжието на морето. Съ нейното бързо заемание ще може да се принуди всяко нерѣшително правителство или да вземе участие въ войната или пъкъ да се провъзгласи за неутрално. Подобна цѣль оправдава всѣкога рискътъ, на който почиватъ всичкитѣ морски прѣдприятия.

Въ кримската война съюзницитѣ прѣдполагали да уничтожѫтъ, при Севастополъ, центра на руската морска сила въ Черното Море и тази особенна причина била достатъчна за да придаде на крѣпостьта, която нѣмала извънрѣдна важность, такова особенно значение, което отговаряло на голѣмитѣ операции на този десантъ.

Изобщо колониалнитѣ войни и възникающитѣ спрѣчквания съ отдалечени държави, военнитѣ сили на които биватъ малко развити, ще бжджтъ отъ областьта на десантнитѣ операции. Тамъ единъ европейски армейски корпусъ, по-слабъ численно, нъ въорѫженъ и обученъ по-добрѣ, ще прѣдстави достатъчна сила за да разрѣши окончателно политическитѣ спрѣчквания. Нъ зоната на тѣзи операции се стѣснява толкова повече, колкото тѣзи страни со отварятъ на мѣждународната търговия и на европейската цивилизация. Така Японско-Китайската война може би да отбѣлѣжва края на тѣзи врѣмена, въ които нѣколко хиляди души французски и английски войски, поддържани отъ ескадра, бихѫ биле въ състояние да принудятъ правителството на голѣми и гѫстонаселени страни, като пърченъ, да се подчини на волята имъ.

Заключение.

Ний не бихме можле да свършимъ това изложение на теорията за водението на войната, безъ да припомнимъ още веднажъ, че то не е назначено да третира до основа този прѣдмѣтъ.

Всичкитѣ нринципи, които формулирахме, всичкитѣ начини за дѣйствие, които изложихме, сѫ прости и лесни за разбирание. Тѣхното твърдознание не съставлява нѣкаква висока учена заслуга и не може ни най-малко да ручателствува за успѣха посрѣдъ бъркотията и вълнението на всяка война. Всѣки просвѣтенъ (развитъ) воененъ ги знае, нъ, не всѣки отъ тѣхъ само за това ще е и добъръ генералъ, тъй като на твърдѣ ограничено число само е дадено да бжджтъ дѣйствително отлични военачалници.

При прилагането на практика принципитѣ, които сме си изработили теоретически, ще трѣбва да се вземѫтъ въ смѣтка толкова тайни на человѣческата натура, щото това приложение се удава само на този, който е надаренъ съ такъвъ поглѣдъ, та да може да прѣхвърли на бързо прѣдъ ума си всички тѣзи тайни и ги вземе въ съображение безъ много голѣмо размишление.

Той ще трѣбва едновременно да оцѣнява политическитѣ, социалнитѣ и материалнитѣ обстоятелства, както и много други условия отъ всѣкакъвъ видъ и естество.

Независимо отъ това, испълнението изисква още закалена душа и твърдъ характеръ; защото само такъвъ человѣкъ остава вѣренъ на себѣ си и на своитѣ убѣждения при буйната послѣдователность на военнитѣ събития. Испълнението на всяко прѣдприятие изисква още и владение надъ хората, качество, което много отлични мжже не притежаватъ. Необходими сж така сжщо и условията за свящание на цѣлта и притежавание на такъвъ талантъ, който мжчно може да се опрѣдѣли нъ се състои въ инстинктивното улавяние на всички благоприятни обстоятелства, талантъ, който въ ежедневния животъ ний наричаме щастие.

Всичкитѣ тѣзи условия правятъ началствуването на армиитѣ толкова пò-трудно, колкото теоретическото знание на принципитѣ за войната ни се чини пò-лесно.

Печатни погрѣшки.

Стр.	Рѣдъ:	Печатано:	Да се чете:
5	5 отгорѣ	трѣва	трѣбва
5	1 отдолѣ	прилаланието	прилаганието
7	7 отдолѣ	Виллизена	Виллизена
7	3 отдолѣ	сса	сега
8	7 отгорѣ	пожене	понеже
8	12 отгорѣ	тѣхнитѣ най-блѣщащи	своитѣ най-блѣстящи
9	8 отгорѣ	принцицитѣ	принципитѣ
9	7 отдолѣ	цѣлосльта на материала	цѣлостьта на материала
16	9 отгорѣ	се изразилъ	се е изразилъ
17	3 отдолѣ	ний ще можемъ	ний можемъ
21	2 отгорѣ	неприятелствата	неприятелската
21	5 отгорѣ	главнокомансующия	главнокомандующия
21	11 отгорѣ	нойна	война
21	15 отгорѣ	изслѣдвани	изслѣдване
21	4 отголѣ	помаловажноезначение	пò маловажно значение
21	6 отдолѣ	влечътъ	влечѫтъ
22	9 отдолѣ	прибяватъ	прибавятъ
22	2 отдолѣ	сжбрани	събрани
23	11 отгорѣ	усастие	участие
23	16 отгорѣ	захванати	захванали
23	13 отдолѣ	възложно	възможно
24	10 отгорѣ	мѣждународитѣ имъ отношения	мѣждународнитѣ имъ сношения
24	15 отгорѣ	развиние	развитие
24	4 отдолѣ	другия му флангъ	другия флангъ
24	3 отдолѣ	своята армия	неговата армия
25	5 отгорѣ	можахѫ	можѫтъ
26	12 и 13 отгорѣ	отношения	сношения
27	5 отдолѣ	Напалеонъ	Наполеонъ
28	10 отгорѣ	можахѫ	можѫтъ
28	11 отгорѣ	за миръ	на миръ
28	15 отдолѣ	своитѣ въоржжени	нашитѣ въоржжени
28	6 отдолѣ	можѣше	можеше
33	7 отгорѣ	двата	двамата
33	10 отдолѣ	съставихѫ	съставлятъ
35	5 отдолѣ	840—50	1840—50 г.

35		9	отгорѣ	възмозность	възможность
36	11 и	12	отгорѣ	наст пление	настѫпление
36		6	отдолѣ	отст пление	отстѫпление
36	3 и	4	отдолѣ	прѣ приятия	прѣдприятия
39		12	отдолѣ	исулюченията	изключенията
39		13	отдолѣ	всичхо	всичко
40	6 и	7	отдолѣ	подважностьта	подвижностьта
41		8	отгорѣ	умстненна	умственна
41		12	отгорѣ	атакающъ	атакующъ
41		13	отгорѣ	най-дѣяненъ	най-дѣятеленъ
42		11	отдолѣ	стратетическа	стратегическа
44		4	отдолѣ	поддьржа	поддържка
47		3	отдолѣ	стигнакѫ	стигнахѫ
51		17	отговѣ	опрѣкавдме	опрѣкаваме
54		17	отгорѣ	всични	всичкия
55		4	отдолѣ	подвижи	подвижни
56		8	отдолѣ	извьрше	извърши
57		13	отгорѣ	отбртняющия	отбраняющия
58		4	отгорѣ	атакающия	атакующия
58		6	отгорѣ	атакающия	атакующия
63		8	отгорѣ	боре	бори
64		6	отгорѣ	колъото	колкото
66		16	отгорѣ	дилечъ	далечъ
66		9	отдолѣ	черѣзъ	чрѣзъ
66		2	отдолѣ	черѣзъ	чрѣзъ
68		15	отгорѣ	естесственно	естествено
69		10	отгорѣ	еднонрѣменно	едноврѣменно
69	5 и	6	отдолѣ	заплаше	заплаши
[illegible]		19	отгорѣ	ексентрично	ексцентрично
73	3 и	4	отгорѣ	отврана	отбрана
73		12	отгорѣ	неприятелски	неприятелски
74		9	отгорѣ	съставяние	състояние
74		12	отгорѣ	прѣдпочтитдлно	прѣдпочтително
76		13	отдолѣ	полежения	положение
78		9	отгорѣ	ирѣдназначени	прѣдназначени
81		9	отгорѣ	венно	военно
82		4	отдолѣ	па	на
84		15	отгорѣ	укрѣнени	укрѣпени
85		4	отгорѣ	нуктове	пунктове
90		1	отгорѣ	други	други
94		17	отгорѣ	опрѣдѣдение	опрѣдѣление
95		9	отгорѣ	войнана	войната
96		10	отгорѣ	изгорилъ	изгорилъ
96	22 и	23	отгорѣ	по-мнобройни	по-многобройни
97		11	отгорѣ	тваръ	товаръ

98		17	отдолѣ	неблагонриятни	неблагоприятни
100		5	отгорѣ	слъжитъ	служимъ
104		6	отгорѣ	дадѫтъ	дадѫтъ
106		4	отгорѣ	армиита	армията
107		20	отгорѣ	ударатѣ	ударитѣ
107		8	отдолѣ	Франлузска	Французска
108		1	отгорѣ	наствящитѣ	настоящитѣ
108		11	отгорѣ	сѫ съедини	се съедини
108		13	отгорѣ	подкрѣпландията	подкрѣпленията
108		5	отдолѣ	паднатъ	падналъ
109		8	отгорѣ	съвьршенио	съвършенно
109	15 и	16	отгорѣ	отстѫпяющата	отстѫпающата
109		20	отгорѣ	извърше	извърши
109		2	отдолѣ	направтението	направлението
111		17	отдолѣ	Протнвника	Противника
112		4	отгорѣ	най-толѣми	най-голѣми
113		19	отгорѣ	тонка	точка
113		3	отдолѣ	Дѣйстйително	Дѣйствително
114		4	отгорѣ	извърше	извърши
115		5	отдолѣ	ла се	да се
116		6	отгорѣ	черѣзъ	чрѣзъ
116		12	отгорѣ	се насочени	сѫ насочени
117		5	отгорѣ	извърше	извърши
118		2	отгорѣ	най-толѣмо	най-голѣмо
119		13	отгорѣ	освование	основание
119		20	отгорѣ	героичетката	героическата
119		6	отдолѣ	главнокотандую	главнокомандую-
122		14	отгорѣ	комуникационни	комуникоционни
124		2	отгорѣ	настѫнателни	настѫпателни
124			отдолѣ	назнанение	назначение
125		12	отдолѣ	възложно	възможно
126		14	отгорѣ	рѣшателния	рѣшителния
126		19	отгорѣ	намѣренидто	намѣрението
128		13	отгорѣ	двуги пунктове	други пунктове
131		2	отдолѣ	компанията	кампанията
133		16	отгорѣ	трѣбра	трѣбва
133		17	отгорѣ	неприятеня	неприятеля
133		6	отдолѣ	неприятелскитѣ	неприятелскитѣ
135		12	отгорѣ	настѫнванието	настѫпването
136		11	отгорѣ	бойното поле	бойното поле
136		2	отдолѣ	едно настѫпление	настѫплението
137		2	отдолѣ	прусскитѣ	прусскитѣ
138		12	отдолѣ	повилията	повлияла
140		3	отгорѣ	флонговия	фланговия
142		13	отгорѣ	мнотобройни	многобройни

145	10	отгорѣ	проламяването	проломяването
146	8	отдолѣ	самостоятелно	самостоятелно
149	10	отгорѣ	сгруппрани	сгрупирани
150	2	отгорѣ	дѣйствието си	дѣйствието имъ
150	3	отгорѣ	прѣдугаде	прѣдугади
150	12	отдолѣ	атакающия	атакующия
150	11	отдолѣ	за надрѣдъ	за напрѣдъ
150	4	отдолѣ	направи	направи
151	8	отгорѣ	положеняе	положение
154	17	отгорѣ	косвенна	косвенно
157	10	отдолѣ	извърше	извърши
159	7	отгорѣ	прѣкъства	прѣкъсва
159	20	отгорѣ	прѣдугодятъ	прѣдугадятъ
159	6	отдолѣ	испълне	испълни
164	19	отгорѣ	ся масси	си масси
166	3	отгорѣ	атакающия	атакующия
173	7	отгорѣ	тя не дава	то не дава
181	4	отдолѣ	отбраняющия щи	отбр аняющия ще
182	11	отдолѣ	прѣдъ М. Мансъ	прѣдъ Ле-Мансъ
183	10	отгорѣ	Л'Явекъ	Л'Евекъ
183	5	отдолѣ	обстоятелстта	обстоятелства
185	7	отдолѣ	неприятлеска	неприятелска
187	3	отдолѣ	Рай и очистители	раи и огнетители
189	5	отгорѣ	било владението	било въ владѣние
194	5	отдолѣ	Французитѣ	Французитѣ
196	2	отгорѣ	при Гьолхайнъ	при Гьолхаймъ
196	8	отгорѣ	въ 1857 г.	въ 1757 г.
200	1	отгорѣ	на цротивника	на противника
203	15	отдолѣ	(испълние)	испълни
204	12	отдолѣ	войва	война
209	1 и 2	отгорѣ	измѣнятъ	изминѫтъ
211	2	отдолѣ	Французитѣ	Французитѣ
214	12	отгорѣ	отбраняющи	отбраняющия
222	2	отгорѣ	стратегичаската	стратегическата
226	18	отдолѣ	скрито	скрити
237	18	отгорѣ	Конлио	Конли
239	1	отгорѣ	е въ ржпѣтѣ	е въ ржцѣтѣ
240	16	отдолѣ	На долньто тѣчение	На срѣдньото тѣчение
241	19	отгорѣ	съ обсаждание	съ обсаждането
247	11	отгорѣ	съ съврѣменни	въ съврѣменни
251	12	отгорѣ	на Южнитѣ	на Южанитѣ
251	17	отгорѣ	на Южнитѣ	на Южанитѣ
252	15	отдолѣ	лиии	линии
254	13	отгорѣ	Въ кримската	Въ Кримската
254	8	отдолѣ	со отварятъ	се отварятъ
256	8 и 9	отгорѣ	сващание	схващание.

ЦЂНА 2·50 Л.

2,60